

תמלול שיעוריו של מניטו על "נתיב התורה" למהר"ל מפראג

בס"ד

מכון מניטו

תמלול שיעורי הרב יהודא ליאון אשכנזי, מניטו זצ"ל

לספר נתיב התורה למהר"ל מפראג

פרקים א - ג

על סמך שיעורים שניתנו במרכז יאיר בירושלים, בשנת תשמ"ו – תשמ"ז

כל הזכויות על התוכן שמורות למכון מניטו (ע"ר). ניתן להשתמש בתוכן בצורה חופשית לשימוש עצמי בלבד. אין אישור לפרסם את התוכן בכל אמצעי פרסום כלשהוא, לרבות הדפסה או במרשתת (אינטרנט) ללא היתר בכתב ממכון מניטו. לבקשות אישור לצרכי פרסום נא לפנות במייל manitou.fondation@gmail.com

תמלול ומקורות על ידי רות ספז.

נשמח להערות/הארות במייל: ruthysfez@gmail.com

תמלול שיעוריו של מניטו על "נתיב התורה" למהר"ל מפראג

תוכן עניינים :

שיעור 1

8

- 8..... הקדמה לשיטת המהר"ל בלימוד
- 10..... הסיבה ההיסטורית לחוסר לימוד המקרא
- 14..... הסכנה של הענווה המוגזמת
- 14..... "על כורחך אתה חי" – לדעת מהי תכלית חי
- 15..... לעסוק בדברי תורה
- 15..... רוח הקודש של הגמרא ופרשנות המושגים
- 16..... מצווה לקרות בתורה
- 16..... הסגולה של שמירת המצוות והמושג "עולם הבא"
- 18..... ההסתרה בדיבורים על העולם הבא
- 19..... חכמת הילדים
- 19..... העולם הבא כתוב בנשמה
- 19..... על חסיד ועל מתנגד

20

שיעור 2

- 20..... לבירור ייחוד חשיבות התורה
- 20..... ובלכתך בדרך – הסכנות בדרכים
- 22..... סכנת הבדידות
- 23..... חשיבות דמות הרב וסגולת שבת לוי
- 23..... תורה - סדר העולם
- 25..... הזכות והגורל – כהן גדול וערי מקלט
- 26..... החיבור לתורה כמלווה ומרפא דרך שמירת הסדר
- 28..... סוגי יסורים וחיבור לתורה דרך לימוד או תפילה

35

שיעור 3

- 35..... תורה ומצווה – אור ונר
- 36..... נביא לעומת חכם – עולם הזה ועולם הבא
- 38..... סוגי קדושות : כהן ונביא, בית הלל ובית שמאי
- 40..... תורת ארץ ישראל
- 41..... תורה מגינה לנצח, מצווה מגינה לשעתה
- 42..... הקושי להתנתק מהעולם הזה
- 44..... מנוחה לעומת קורת רוח ונחת רוח
- 45..... בעל תשובה לעומת צדיק גמור

47

שיעור 4

- 47..... על המשמעות של פרשת דרכים – דרך מפורשת
- 48..... הדרך הישרה ללא נטיות, המוליכה נוכח – היא ההלכה
- 48..... אלדד ומידד כמייצגי נטיות לימין ולשמאל
- 49..... מהי הדרך הישרה?
- 51..... ייחוד המידות לעומת המחלוקת, כלל ופרטים
- 53..... צדיק וטוב לו – צדיק שהלכה כמותו
- 53..... פנים אל פנים - נבואת משה רבינו

תמלול שיעוריו של מניטו על "נתיב התורה" למהר"ל מפראג

54.....	חשיבות ייראת החטא.....
54.....	הגאווה מביאה לידי עבירה.....
56.....	גאווה וכפיות טובה כגורמי העבירה.....
57.....	יראת שמיים : המתנה היחידה שבאה מהאדם.....
58.....	חכם, תלמיד ותלמיד חכם.....
60.....	שכר המצוות אינו התכלית.....
60.....	הדרך להיות צדיק - אמונה או מצוות?.....
61.....	שלבי ההתקדמות לדרך הישר.....
64	שיעור 5
64.....	סיכום השיעור הקודם בקצרה.....
66.....	בת קול והלכה למעשה.....
67.....	החשש מנטיה לימין או לשמאל.....
68.....	איך עומדין להתפלל?.....
71.....	הסכנה במחלוקת לשם שמיים – היא מתקיימת כמחלוקת.....
73.....	תפקיד התפילה – כתחליף לקורבן או כשאלת צרכים?.....
76.....	לביורר חשיבות ההלכה.....
78	שיעור 6
78.....	קיום מצוות לעומת לימוד תורה.....
79.....	מתן תורה וקנין תורה.....
82.....	תורה לעומת דרך ארץ.....
84.....	זכרון וידיעה.....
86.....	כוונה בקיום המצוות.....
87.....	חוכמה של דרך ארץ.....
90.....	ייחודיות של מצוות לימוד תורה.....
92.....	חיוב לעומת מעלה.....
95	שיעור 7
95.....	סיכום בנוגע לתורה ודרך ארץ וחשיבות לימוד תורה וקיום מצוות.....
96.....	לימוד תורה לשמה כדרך הטובה להגיע לעולם הבא.....
97.....	"אפילו כל מצוותיו אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה"......
98.....	הקשר בין "למנות ימינו כן הודע" ו"ויהי כן" בבריאת העולם.....
99.....	תלמיד חכם ונביא – למי התנבאו הנביאים?.....
100.....	מה בין ימות המשיח ועולם הבא?.....
102.....	השגת נצחיות המצוות דרך הכוונה.....
103.....	גדלות המאמין.....
105.....	החשש שחיים גשמיים יפגעו ברוחניות – חטא המרגלים.....
111	שיעור 8
111.....	תלמוד גדול או מעשה גדול?.....
112.....	האם יש בעולם הזה טוב ורע מוחלטים? משל חסידי לקשר שבין העולם הזה ועולם הבא.....
113.....	לימוד תורה מביא למעין עולם הבא בעולם הזה.....
114.....	תורה, חוכמה ואמונת חכמים.....

תמלול שיעוריו של מניטו על "נתיב התורה" למהר"ל מפראג

115נבואת משה רבינו לעומת נבואת בלעם הרשע.
116תלמיד חכם ופילוסוף
116מימד של עולם הבא בעולם הזה - מעין עולם הבא
118תלמוד שייך לעולם הבא ומצוות לעולם הזה, אבל: תלמוד גדול שמביא לידי מעשה
119תחילת דינו של אדם על דברי תורה
120קשר לתורה עבור כל אחד לפי כוחו - ריח של תורה
121מדרגות בקדושה
126	שיעור 9
126השלמת האדם דרך מצוות ודרך תלמוד תורה
127ההבדל בין לימוד כלשהו ולימוד לשמה: לימוד לשמה מביא לידי מעשה וקיום
128הבדל בין מי שלומד ומי שמלמד
129שואל כעניין ומשיב כהלכה – מהו תלמיד ותיק?
130עיקר הלימוד הוא ליישב את הסתירות
131קביעת ההלכה לפי דמות הדור
132מעשה רב
133חשיבות נוסח התפילה
133הגעה לאותו פסק הלכה מכיוונים שונים
134כחא דהיתרא
134קביעת הלכה מספר – רק בשעת הדחק
135לא מצאנו פסוק יוצא מידי פשוטו
136חכם ונבון, שמיעה וראייה, רואים את הקולות
140יישוב המחלוקת לפי מצב האדם
141קריאת שמע של רבי יהודה הנשיא
143	שיעור 10
143תלמוד גדול או מעשה גדול?
144בריאה לעומת עשייה
165	שיעור 11
165תורת ה' תמימה ותורת האדם
168לימוד מקרא כמקרא: הבנת גילוי דעת הבורא במקרא
170לימוד מקרא הוא לימוד דרך ארץ של תורה
171תלמוד תורה קודם לכל המצוות
173האם החשוב יותר הוא גם המוקדם יותר?
175מצוות התלויות בארץ, כפשוטו: מעשה המצוות תלוי בישיבה בארץ
176התורה קדמה לעולם
177מי שתורתו אומנתו פטור ממצוות?!
179	שיעור 12
179ה' - הקדוש, ברוך הוא. האדם - הברוך, קדוש יהיה
180יעד האדם הברוך - להגיע לקדושה בעולם הזה
181יעד המצוות הוא לאפשר לפרט להגיע למדרגת הכלל
182מצוות בלשון עתיד – הבטחה לכלל וציווי לפרט

תמלול שיעוריו של מניטו על "נתיב התורה" למהר"ל מפראג

183.....	תחיית המתים ועולם הבא.....
185.....	צמצום העיקרים לאחד – תורה מן השמיים.....
187.....	חלה, מעשרות ויובלות כנגד עולם המורכבים, הפשוטים ומעל הזמן.....
190.....	התורה שייכת לעולם מעל הזמן.....
191.....	מעלת הגרים.....
192.....	יום מתן תורה הוא חג הביכורים.....
193.....	ואהבת לרעך כמוך - כלל של גדול בתורה.....
196	שיעור 13 (פרק ב)
196	התורה-שכל עליון
196	הנבואה – גילוי מחוץ לנפש
197	תורה שבכח ותורה שבפעל – האב והרב
198	סגולת ישראל בתורה שבכח נובעת מההבדלה
200	המקשר בין יוסף ויהודה הוא שבט לוי
201	בר חינוך – דרך ארץ, בר מצווה – קדושה.
203	הענווה היא מידה שכלית
204	הענווה מאפשרת לקבל את העובדה שהתורה מן השמיים
205	הצמאון לתורה מגיע בלימוד דרך ארץ
206	מדוע תורה נמשלה למים?
207	"והאיש משה ענו מאד"
209	שיעור 14
209	מידת הענווה שנלמדת מהמים והסגולה לתורה.
210	מהו החסד? להשפיע ממקור השפע
211	ענוות משה ואהרון – "ונחנו מה"
212	"מחני נא מספרך" – תורת ה' ותורת משה
213	ענוות דוד המלך – "ואנוכי תולעת ולא איש"
214	מים, יין וחלב – פסילה בהיסח הדעת
215	ההבדל בין תורה וחוכמת התורה.
216	בין השמשות - דרך ארץ, תורה ובני נח
218	תיקרא התורה על שמך – תורת משה
219	אינו דומה הלומד מעצמו ללומד מרבו
220	להביט, לראות ולשמוע
222	התורה מקדשת גם את הדברים הקטנים.
223	"שומרה נפשי כי חסיד אני" – פגיעות החסיד
224	שיעור 15
224	ייחודו של הכלי הפשוט והפחות
225	חיבור לאינסופיות התורה דרך הפשיטות הגמורה
226	למידת הענווה אין גבול
227	פשיטות גמורה - אי הבחנה בין ההויה הנותנת וההויה המקבלת.
228	ייחודו של הכלי הפשוט והפחות
230	התנהלות שונה בהתאם לתקופות שונות
231	ייחודו של משה רבינו – תורת משה דווקא
233	פסילה בהיסח הדעת

- 234 ארץ זבת חלב ודבש – סגולתה של ארץ ישראל
 234 כוחו של הדרש בהפיכת הטמא לטהור
 235 תורתנו מתקיימת – כתורה
 237 תורה אמיתית היא תורה שכולם מקבלים ממנה - בישום העולם.
 238 המשמעות של "תורתנו מתקיימת" היא קיום בעולם שלנו
 239 גישה פדגוגית של משה ואהרון
 239 שיעור 16
 239 "מורשה קהילת יעקב" – מדוע יעקב ולא אברהם?
 240 תורה של איחוד המידות חייבת להיות מן השמיים
 241 חשיבות התרבות האנושית הכללית
 243 "אנוס על פי הדיבור" – ירידה לגלות
 244 בכל יציאה מגלות מתגלה פן אחר של התורה
 245 ענווה אצל אברהם, ספק אצל בניו
 245 וממדבר מתנה – יעשה עצמו הפקר כמדבר
 249 רמת התגלות בעולם וביטויה באומות ובישראל
 250 מהו פילוסוף?
 251 מכיוון שהתורה הפקר, אין רשות להיות גאה בלימוד
 254 הגדרות חלקי הנשמה לפי המהר"ל
 256 שיעור 17 (פרק ג)
 256 ציטוט מפרק ג'
 257 מניעות בלימוד תורה
 257 תורה לשמה מנותקת לגמרי מעולם החומר
 258 האם יש ניגוד בין העולם הגשמי והתורה?
 259 "דע את א-לוקי אביך" - תורה לשמה
 259 תפקיד היצר הרע
 260 בית אביה לעומת בית בעלה
 261 היצר הרע הכרחי, לכן התורה תבלין
 262 החידוש הוא עבודת ה' עם היצר הטוב
 262 מטרת המצוות להפוך את הרצון לקבל לרצון להשפיע – לקבל כדי לתת
 264 בריאה ויצור
 265 הקשר בין, יצר, יוצר ורצון
 265 שלבים בלימוד התורה
 266 תורת הנסתר – תורה שלומדים בלי ללמד
 266 פיתוח הגשמיות באה על חשבון הרוחניות
 268 "קרן עור פניו" – האור מתגלה בחוץ
 268 עטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה
 269 "משכים ומעריב" – ללימוד תורה אין זמן מוגדר כיוון שהיא מעל הזמן
 271 צליל התורה משתנה כשאדם זקן – זה קנה חוכמה
 272 שיעור 18
 272 "זקן" - מתקשר לתורה בלא הגבלת זמן
 272 ישמעאל ועשו בסוף הגלות
 274 כדי להגיע לשכל הנבדל צריך להתנתק מהגשמיות

תמלול שיעוריו של מניטו על "נתיב התורה" למהר"ל מפראג

275	כמה חומשים ישנם?
276	נדרשת התמדה ודבקות בתורה כל הזמן
278	מהי משמעות הבנים והתולדות?
279	"סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני"
280	מה בין מקטין עצמו וגדולה
281	עבד ה' הוא לבדו חופשי
282	"צריך לבכות על זה"
282	קטון וקטן, גודל וגדולה
283	סעודת מצווה וסעודת רשות
286	הספק שהתורה מן השמיים והגעת עמלק
287	מהי אמונת ישראל? להעיד שהגאולה אפשרית
288	שיעור 19
288	גלות הנשמה – תלמיד חכם ויחס לגשמיות
290	לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן
291	מה בין הנאה ושמחה?
292	תפקיד הברכה – הסרת ההקדש
293	מי הם בני האדם?
293	חשיבות השמחה במצווה
294	האם החכמים מדברים בשפה מוגזמת?
297	פרשה סתומה ופרשה פתוחה
298	סיבה להגעת המחלוקת
300	כולנו תלמידי משה רבינו
303	הערות

שיעור 1

הקדמה לשיטת המהר"ל בלימוד

אז תתחילו לעיין בדף, שזה בעיקר פירוש המהר"ל על כמה מקורות בתלמוד, באגדות בדרך כלל, במדרשים, על נושא מסוים. פה זה נושא התורה, מה שנקרא "תורה".

אז המהר"ל רגיל להקדים את כל הלימודים, בכל פרק, בכל נושא, דרך פסוק אחד מהכתובים. ובדרך כלל זה פסוק ממשלי, אבל זה גם מקהלת, גם מתהלים, אבל בדרך כלל זה משלי.

אז נתחיל בהקדמה הערב, אני מקווה שנגיע עד סוף ההקדמה, של, זה ההקדמה של ההקדמה של הפרק, כן? ונתחיל מיד.

הפסוק הזה נמצא בספר משלי. זה בפרק ד' פסוק ד'. אז אני אקרא את הפסוק ומיד אחר כך נקרא את הפסוקים הקודמים, כדי להבין קודם כל פשט הפסוק, ואח"כ ההסבר של המהר"ל, ונמשיך. אז בפרק ד' של משלי הוא מתחיל ככה: "שָׁמְעוּ בְּנֵי מוֹסֵר אָב וְהִקְשִׁיבוּ לְדַעַת בֵּינָה: ¹ יש פסוק אחר בהתחלת הספר שאומר: "שָׁמְעוּ בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּטְּשׁוּ תּוֹרַת אִמְךָ. ² פה יש חלוקה בין שני מובנים של המושג "תורה". בתורה יש מוסר, ויש מצוות. לאמתו של דבר הביטוי "מוסר" הוא, איך אומרים את זה? הוא, זה לא ביטוי במובן שלנו, "מוסר", זה לא מקראי. המשמעות של המילה מוסר עכשיו זה מהעברית הרבנית. "מוסר" - זה איזה שורש?

תשובה מקהל: ייסורים, יסר

הרב: מה? לא שומע? יו"ד? מה המשמעות של השורש? לייסר, כן? ייסורים! כי מקבלים מוסר בדרך כלל דווקא דרך ייסורים. "למען יסרך בדרך" ³ - זה המשמעות המקראית. "מוסר" - זה חכמה של החיים דרך החיים עצמם, ו-"תורה" - זה מצוות. פה יש כבר נושא מסוים. ורק בזמן האחרון, כבר אלפיים שנה ויותר, שהמילה "מוסר" קיבלה את המשמעות של "דרך ארץ", כן, וחכמה שייכת לדרך ארץ. ולמה שלמה המלך מקשר את המוסר לאב, והתורה לאם? זה כבר נושא ראשון. ומה החלק של התורה שנקראת "מוסר" לפי המשמעות ההיא? אם החלק ששייך למצוות זה המצוות, אז מה נשאר? במקרא?

תשובה מקהל: כל ספר בראשית

הרב: לאו דווקא

תשובה מקהל: לאו דווקא?

תשובה מקהל: כל ההיסטוריה?

הרב: נכון. כל הסיפורים שיש בכל המקרא בבחינת "מקרא". והמקרא מספר שמה רבנו מסר מצוות לעם ישראל, כן? אבל - פשט המצוות במקרא - זה חלק מהסיפור. ולכן יש לימוד

של הפסוקים, כשלעצמו, מדרש מסוים – וזה נקרא: "פרשנות המקרא". ויש דיון של הפסוקים של המצוות, שזה תלמוד תורה פשוטו כמשמעו, וזה נקרא "משנה". לא למדנו את זה כבר? אז אולי אני יכול לקבל מסכת ברכות? אני אתן לכם את המקור במסכת ברכות. צריך פעם להביא את כל הש"ס פה (זה הרב פרץ אמר את זה⁴...).

אז – זה מובן? כן? אני חוזר בקצרה לפני שהיא תביא את הספר:

יש לנו מקרא, שנקרא "חומש", כן? זה חמישה חומשי תורה. וכל המקרא כולו, מהתחלה עד הסוף נקרא, פשוטו כמשמעו: "סיפור התורה". זה מתחיל בסיפור: "בראשית ברא אלוקים⁵ עד "לעני כל ישראל"⁶, זה סיפור, כן. וכשלומדים את המקרא כמקרא – לא לומדים תורה במובן התלמודי. תלמוד תורה זה גמרא, כן? כדי להבין גמרא צריך ללמוד משניות. ולכן התורה שבע"פ, שהיא המשמעות ההלכתית של המצוות – זה המשנה. והגמרא – זה פירוש המשנה. זה בקצרה, כן.

לכן, יש לנו שתי מצוות של תלמוד תורה: ללמוד את המקרא כמקרא, ובמרוצת הזמן, ובעולם האשכנזי דווקא המהר"ל חידש את זה – זה נקרא: "פרשנות המקרא". ללמוד את החומש כמקרא. לא רק את החומש – כל התנ"ך צריך לפני המשנה. וזה היה ההרגל בעולם הספרדי: היו מתחילים בכל התנ"ך, בינתיים לומדים משניות בע"פ בלי להבין, בגיל קטן. ורק בגיל מסוים מתחילים ללמוד את התורה במשמעות התלמודית – "תלמוד תורה" – דהיינו גמרא, אז המורה היה מצטט משנה והיה מתחיל את השיעור.

במרוצת הזמן כפי שאני אמרתי, הסדר התבלבל, בעיקר בעולם האשכנזי, והיו מתחילים בגמרא. ורק נדירים מאד, תלמידי חכמים מסויימים, היו לומדים תנ"ך. הבנתם את הטעות? כן.

זה ידוע. כשהמהר"ל גילה את שיטת הספרדים באמסטרדם דווקא, ויש לו פרק על זה⁷, אז הוא גילה שזהו הסדר שכבר המשנה ביקשה: קודם כל להתחיל במקרא, אח"כ משנה, אח"כ גמרא, כן? ואח"כ תוספות⁸.

מה עושים לרוב בישיבות עכשיו? מתחילים בתוספות - בלי להבין את הסוגיה, בלי לדעת את המשנה, בלי אפילו לדעת איפה הפסוק, כן? אנחנו חיים בעולם הפוך. זה ידוע. זה תורה של פורים... אבל הסדר האמיתי הוא: מקרא, משנה, גמרא. ואח"כ ראשונים, אחרונים, זה מובן?

ולכן התלמידים בתלמוד תורה, אני זוכר מאז, היו יודעים כבר את כל התנ"ך כשמתחילים ללמוד את המשניות. לא ללמוד בע"פ – כי ללמוד בע"פ זה היה מגיל חמש. אבל ללמוד ממש, תלמוד תורה, עיון – זה היה עם הרקע של כל התנ"ך. הבנתם? טוב.

אז כפי שאני אמרתי: עכשיו יש איזה הרגל בישיבות פה, במשרד החינוך בעיקר: קוראים את השיטה הספרדית בארץ "שיטת המהר"ל" מכיוון שמהר"ל חידש אותה בעולם האשכנזי. אז זה הסיבה למה לפני כל לימוד, המהר"ל מתחיל בפסוק מהמקרא, ובעיקר בכתובים. מכיוון שהיה יודע שפרשיות לומדים בשבת, כן? הפטרות – קצת הפטרות⁹ - לומדים בשבת גם כן, אבל כתובים – אף אחד לא למד, כן? ולכן כדי להרגיל את היהודים ללמוד בכתובים הוא מתחיל בפסוק של כתובים. הבנתם את ה...? טוב.

אז אני חוזר להגדרה הראשונה ואולי כל השיעור יהיה רק על זה. אבל כדאי: שיש מצווה מיוחדת ללמוד את המקרא כמקרא. מצווה שנקראת "תלמוד תורה" - זה גמרא. מי שלא למד גמרא לא למד תורה במשמעות ההלכתית. כן? זה מובן?

מה אנחנו עושים כשאנחנו לומדים את החומש? את המקרא? אנחנו מקיימים מצווה מיוחדת - ללמוד את החומש כחומש, ללמוד את המקרא כמקרא. זה מובן? ולכן יש לנו חכמה עצומה של מפרשי המקרא. חוץ מזה יש לנו המצווה של תלמוד תורה: זה גמרא. התלמוד. זה מובן כן?

הסיבה ההיסטורית לחוסר לימוד המקרא

אז העולם היהודי, בדרך כלל בארצות אירופה - שכח. אולי אני אסביר בקצרה, כי זה נושא לא ידוע: מהי הסיבה ההיסטורית האמיתית שהתקלקלה השורה של דרך הלימוד, כן. וזה היה ככה עד שבא המהר"ל וגילה את השיטה הנכונה שהיא השיטה התלמודית, כן.

אתם זוכרים מה שכתוב בפרק(י) אבות? את הדינים של הלימוד [ראה מקור קודם]. זה.. מכיוון שהיו, מאז (ימי) בית שני כבר, שני מוסדות נכבדים בתלמוד תורה:

התלמוד תורה פשוטו כמשמעו - והיו לומדים את התורה! בסדר הזה ש-מתחילים במקרא. כל המקרא, כל התנ"ך, כן? בע"פ. ואחר כך המשניות. כי אי אפשר להבין את המשניות בלי לדעת מאיפה זה נובע, כן? ואחר כך הגמרא כפי שאמרתי, עם רש"י ותוספות, ואח"כ ראשונים, אחרונים, עד הרב האחרון. לדאבוננו - הכל התקלקל. מתחילים ברב האחרון ושוכחים ממשה רבנו. זה מה שקורה, בדרך כלל.

אז אני חוזר למה שאני אמרתי: שהיו שני סוגים של מוסדות: תלמודי תורה, ובתלמוד תורה היהודים היו לומדים את חכמת התורה. והיו ישיבות - והמילה המקורית היא "מתבתות". ה"מתבתות" זה השם הארמי של ישיבה. ב"מתבתות" היו לומדים הדיינים, ותלמידיהם. והיו לומדים דיינות. היו לומדים (את) חכמת ההלכה כדי להיות דיין. כדי לדעת איך לפסוק הלכה למעשה, איך מתנהגים. אבל זה היה שני סוגים של לימוד נפרדים לגמרי. זה לא אומר שחכם של ישיבה לא יודע את התורה. אם היה לו רב של תורה היה לומד תורה גם כן. זה לא אומר שחכם של תלמוד תורה לא היה גם כן דיין. אם היה לו רב שהיה דיין - היה לומד הלכה גם כן.

אבל זה, אני מתאר לעצמי שאתם מגלים עולם ומלואו, כן? אבל זה שתי מצוות - נפרדים לגמרי, שני מוסדות - נפרדים לגמרי, וזה לא אומר שהראש ישיבה היה החכם של התלמוד תורה, והחכם של התלמוד תורה היה ראש ישיבה. כמו שזה לא אומר שהחזן הוא הרב, או הרב הוא החזן. הבנתם? טוב, יש עוד דוגמאות אבל זה מספיק.

ומה קרה בעולם האשכנזי? קרה פיצוץ אוכלוסייה. פתאום אנחנו רואים שהאוכלוסייה התרבת[ת]ה מאד מאד. ולכן לא היה אפשרות להקים תלמודי תורה מספיק לקהילות, ולכן הישיבה עצמה הפכה להיות את התלמוד תורה. והיהודים היו לומדים תורה כמו הדיינים, וזה מסביר לכם (את) צורת הישיבות של עכשיו. לומדים - דיינות. נוסף לזה - שומעים כמה דברי תורה, כמה חידושים, כמה... אבל בעיקר לומדים דיינות. זאת אומרת, הישיבה, שהיא המוסד של הדיינים, הפכה להיות את הבית ספר היהודי.

אז זה מסביר את ה... טוב, הבנתם. אני לא רוצה להדגיש את המצב הנורא שיש בעם היהודי עכשיו בהתייחסות לתורה. כאילו התורה, יש ביטוי כזה במקורות: "מונחת בקרן זוית."¹⁰ אף אחד לא מתייחס לה, לומדים רק הלכה.

והרבה, המון המון שיעורים של מחשבת ישראל, חידושים, דברי תורה, "תורות" - אומרים החסידים, אבל כל אחד מה שבדה מלבדו, מחידוש עצמו, משיקול דעתו. אבל לימוד תורה ממש – כמעט ואין!

אז זה מה שגילה... [כנראה הכוונה למהר"ל]. אתם מבינים את זה. ואתם יודעים שזה המצב. אבל, זה מה שגילה המהר"ל, וכעס מאד נגד "בעלי הפלפול" כפי שהוא מגדיר אותם, כן. וזה, זה לא רק כעס, הוא קילל אותם ו... טוב. זה המהר"ל, אז לכן... אני חוזר על המקור בגמרא כדי שתבינו את זה, כן? ולכן בכל הלימודים שלו הוא מתחיל בפסוק מהתנ"ך. זה ברור?

אז הנה, זה צריך להיות בדף שישי או משהו כזה, רק דקה, כן כן. זה בדף ה א.¹¹ הנה יש לנו פסוק, וזה שייך קצת, כבר לחג השבועות, למתן תורה: "אמר רבי לוי בר חמא אמר ריש לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר: רגזו ואל תחטאו!"¹².

הפסוק אומר, פסוק שאנחנו אומרים בקריאת שמע על המיטה: "רְגִזוּ וְאַל תַּחֲטְאוּ" – מה ההמשך?

תשובה מהקהל: אמרו בלבבכם..

תשובה מהקהל: על משכבם...

הרב: לא... לא שומע. "אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם עַל מְשֻׁפְּכֶם וְדַמּוּ סֵלָה: " אתם מכירים את הפסוק לא? אז תלמדו אותו. זה פסוק של תהלים שהוא סתום וחתום. אי אפשר להבין אותו.

"רגזו ואל תחטאו" – רוגז זה חטא. אז מה זאת אומרת: "רגזו ואל תחטאו"? ואחר כך "אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה", כן? פסוק יפה. לא מובן. אז הגמרא באה ומסבירה את הפסוק לפי אחד מהדרשות - לפי ריש לקיש. ככה: "רגזו ואל תחטאו" – איך היא מסבירה את זה? "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע"

רוגז זה כעס. וכעס זה חטא. יש רק רוגז אחד שאינו חטא אלא מידה טובה – זה כשמרגזים את היצר הטוב נגד יצר הרע. זה רוגז כשר, קדוש, כן. זאת אומרת - כדי לפתור את הבעיה המוסרית, הבעיה של המוסר, טוב ולא רע – צריך לתת כוח, להוסיף כוח ביצר הטוב נגד יצר הרע. מאיפה לוקחים את הכוח הזה? כי בהתחלה, הכוח של יצר טוב ושל יצר רע הם שווים. זה ברור: יש לנו יצר, יצר של החיים. והוא מתחלק לשני מימדים: יצר טוב ויצר רע. וכמו שיש לנו לב אחד עם שני מימדים – לבב, כן? ¹³ הלב הימני, הלב השמאלי, ¹⁴ כן? וכדי שהיצר טוב, הצד האחד ינצח את הצד השני צריך להוסיף לו כוח, וזה נקרא "רוגז". מאיפה לוקחים את הכוח הזה?

תשובה מהקהל: מהרע.

הרב: מהיצר הרע דווקא. זה מובן? ולכן – מקיימים את הצו של רש"י, לעבוד את ה' בשני היצרים.¹⁵ זה מובן? אז לוקחים כוח של יצר רע, מכשרים אותו... איך אומרים? הכשרה?

מכשירים אותו עם קצת מלח וקצת מים, והוא הופך להיות קצת טוב, אז זה עוזר – יצר הטוב נגד יצר הרע. לא, זה לא בדיחה, זה ככה הכלל, כן? ולכן: "רגזו ואל תחטאו". זה יפה מאד ההסבר של הגמרא, כן? תהיו בכעס – אז, זה הבטחה: לא תחטאו.

"אם נצחו - מוטב, "אם הצליח – זה טוב.

"ואם לאו - יעסוק בתורה, שנאמר: אמרו בלבבכם; "כן? "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך." איזה דברים אומרים בלב? "על משכבכם" - "בשכבך ובקומך" – הוזה אומר: דברי תורה. איחוד המידות. "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, והיו הדברים האלה... על לבבך". כל התורה כולה זה תורת איחוד המידות. זה מובן? טוב:

"אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יקרא קריאת שמע, שנאמר: על משכבכם; "

מה קוראים על המשכב? ברור שקריאת שמע. לא קוראים דברים אחרים. עיתונים...

"אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יזכור לו יום המיתה, שנאמר: ודמו סלה." והפירוש: יום הדומיה, כן?

אז, מה רוצה הגמרא להסביר לנו פה? זה עצה איך להגיע לניצחון של יצר הטוב נגד יצר הרע. אבל זה מימרא קשה מאד. אם הפיתרון הסופי, אם אפשר לומר, זה יום המיתה, לזכור יום המיתה – אז תתחיל בזה ואני לא צריך את כל השאר, כן? מה זאת אומרת? תנסה בכוחות עצמך: אם אתה לא מצליח – תעסוק בתורה, אז התורה באה רק במעמד שני, כן? הבנתם? ואם לא הצלחת בתורה כולה – אז תסתפק בקריאת שמע, כן? ואם לא הצלחת בקריאת שמע – תזכור לך ש יום יומיים אתה תמות ו... חס ושלום... ש"ס וחלום, כן? הבנתם את ה...? זה קשה מאד.

ולכן אני אתן לכם הסבר קצר ככה: לאמיתו של דבר צריך כל הכוחות בבת אחת. כדי לפתור את הבעיה של המוסר, הטוב ולא הרע, צריך קודם כל – רצון טוב. זה – "רגזו ואל תחטאו". כח הרצון. אי אפשר לפתור את הבעיה של טוב ורע אם אנחנו אדישים. התורה לא אוהבת את האדישים, כן? צריך להיות ברוגז בחיים, כן. זה מובן? טוב.

אבל הרצון טוב לבד – זה לא מספיק. אם אני רוצה הטוב ולא הרע, אבל אני לא יודע – איפה הטוב ואיפה הרע – זה כישלון. כמה זמן אני ככה גיבור מוסרי, פתאום אני מגלה לעצמי שאני לא יודע איפה הטוב ואיפה הרע. ועם כל הרצון הטוב הזה, הרוגז של הטוב הזה – יש כישלון, מכיוון שחסר "שולחן ערוך".

וזה הכוח השני. אבל, אני שוב מדגיש: כל הכוחות האלו, שאני אפרט אותם, הם צריכים להיות בבת אחת. וההוכחה: אם היה כישלון, אף על פי שהיה רצון טוב, סימן שהיה חסר הידיעה. זה מובן?

ואם - עם הידיעה של התורה, יש גם כן כישלון – שהיה חסר העיקר האמונה באיחוד המידות, קריאת שמע.

ואם – עם זה, וזה כבר שיא של תמיהה, כן. יש לו רצון טוב, יש לו שולחן ערוך, יש לו אמונה – והוא נכשל, מה היה חסר לו?

תשובה מהקהל: יראה.

הרב: יראה - זה מתוך כל הכוחות הראשוניים. זאת אומרת: אני אסביר את זה רק בקצרה, כי אין לנו הרבה זמן, אבל אני מקווה שתבינו:

צריך רצון טוב. בבת אחת – חכמה, ידיעה, אמונה. ויש הרבה, הרבה אנשים טובים שיש להם רצון טוב - אבל הם עמי הארץ. יש הרבה חכמים שיש להם רצון טוב ותורה – חסר להם האמונה שיש פיתרון - מכיוון שיש אל אחד. כי – אם אני עוסק בתורה, אז אני יותר ויותר משוכנע שיש הבדל תהומי בין הטוב והרע. ומכיוון שאני בנוי גם מיצר טוב, גם מיצר רע – אז יש... להתיימש... איך אומרים את זה? התיימשות מזה: אני לא יכול! כן? רק מלאכים יכולים. למה יש לי התיימשות? מכיוון שהיה חסר האמונה שיש לנו בורא אחד, אל אחד, שברא גם זה וגם זה ולכן יש פיתרון. בלי אמונה, אפילו עם תורה – אין פיתרון. זה מובן? טוב. זה גמרא שאומרת את זה. זה לא...ועם כל זה אפשר להיכשל. למה? מה אמרה הגמרא? אז, אם הוא לא מצליח לנצח את היצר הרע – שיזכור לו יום המיתה. איזה פיתרון...? אנחנו יודעים שיראת העונש, פחד המיתה – זה לא מידה יפה! צריך לעבוד מהאהבה, לא מהיראה. כדי להתייחס לשאלה שלך...

מה זאת אומרת? מה חסר פה? אז אולי תמצאו את התשובה בעצמכם, כדי שיהיה לי פנאי ל...

יש רצון טוב, יש חכמה להבדיל בין טוב לרע – זה השולחן ערוך, כן. והשולחן ערוך זה תוצאה של לימוד שקדני ועמוק של: משנה, גמרא, ראשונים, אחרונים, פוסקים, וכן הלאה. ויש גם כן האמונה בייחוד ה' – "קרא קריאת שמע", ומה חסר לו? לא הגיע לפיתרון?

תשובה מהקהל: לתשובה?

הרב: התשובה? למה אתה מתכוון? חזרה בתשובה?

תשובה מהקהל: לא.. אמרת פעם, אולי בעניין אחר: "ולעפר תשוב"16

הרב: טוב, אתה מתכוון לחזרה בתשובה, כן? טוב, לא צריך תשובה אם יש לך אמונה. אם יש לך אמונה – אתה בדרך של תשובה. טוב זה חידוש אחר, אני לא רוצה להתייחס עכשיו מכיוון שאין לנו הרבה זמן. זה מה שחסר. אז – מה יביא אותנו לחזור בתשובה? לזכור לו שיום יומיים ימות? אני צריך תורת ישראל בשביל זה? זה חכמה בנאלית של כל אומות העולם: "תזכור שיש לך יום המיתה, תפחד, ותהיה ילד טוב". אז אני צריך את כל התורה בשביל זה? אין לכם את התשובה?

תשובה מהקהל: צריך תכלית לזה

הרב: אז, אולי תסביר קצת יותר. ייתכן שזה... אתה צודק. אבל

תשובה מהקהל: השאלה היא... מהמקום הזה... יצר טוב יצר רע...

הרב: תוסיף קצת הסבר. כשאתה אמרת: "לאן אתה הולך", יש משנה שדומה לזה. מה אומרת המשנה?

תשובה מהקהל: "דע מאין באת..."

הרב: "דע מאין באת, לאן אתה הולך, ולפני מי"17?

תשובה מהקהל: אתה עתיד ליתן דין וחשבון

הרב: זהו. יש יום הדין. זאת אומרת: האכפתיות – זה שייך לך. כי - מי שלמד את החכמה, מגלה את הגדלות של הבעיה, כן. שאולי רק הבורא יכול לפתור את הבעיה של טוב ורע? אז אומרים לו: לא. אתה מתיימש מכיוון שאתה יותר מדי ענין. זה שייך לך, זה בידך – כי יש יום הדין בשבילך. אכפתיות, אכפתיות אישית. זה מה שהיה חסר לו.

הסכנה של הענווה המוגזמת

וטוב, נגעתי פה בנקודה חשובה מאד: הרבה הרבה פעמים, הכישלון של המוסר בא מענווה יתירה. ההתיימרות, כן? באה מענווה יתירה. וענווה יתירה זה גאווה גדולה. תדעו את זה, כן? זה ידוע, גם מהחכמה של התורה וגם מהפסיכולוגיה הכי בסיסית. אם אתם פוגשים צדיק שהוא יותר מדי ענו – זה סימן לא טוב. זה סימן של גאווה נסתרת. הבנתם את העניין?

טוב, וכפי שאני אמרתי, הרבה הרבה פעמים אנשים טובים נכשלים מכיוון שלא מרגישים ש(העניין) שייך להם. אכפתיות, צריך שתהיה אכפתיות אישית. אף אחד לא יכול לעזור את הבעיה של יום הדין של מישהו אחר.

שאלה מקהל: מה ההבדל בין האכפתיות אישית והרצון?

הרב: הרצון - זה הכוח שנקרא פשוט "רצון טוב". הטוב שבנשמתנו. הטוב שבלבנו. הוא, הוא מעדיף את הטוב. אבל אפילו באופן.. לְשִׁמָּה כן? למשל: לתת צדקה – לשמה, כן? זה ה"רצון טוב". זאת אומרת – לא כדי לקבל איזה אות כבוד... אני צדיק של צדקה, כן. אלא – לשמה. זה ההגדרה של יצר הטוב: לתת. אבל האכפתיות שדיברנו עליה זה משהו אחר. הקב"ה רצה לברוא את הנפש שלי. ולכן צריך להבין, למי שמאמין שהבורא ברא אותי, שהנפש של כל אחד ואחד זה חפץ יקר מאד בעיני הקב"ה. הבנתם את זה? אם לא כן – לא היה בורא כל אחד ואחד! אם הוּא ברא את הנפש של מישהו, זה סימן שהוּא יודע למה. והאמונה אומרת לי שאני צריך לדעת שזה חפץ חשוב, כן. זה שוב קשור לעניין של ענווה יתירה.

לפי הפשט, כשאנחנו אומרים: הענווה של הגדולים - "ונחנו מה"¹⁸ מה זה "מה"? "מה" - זה היש הכי גדול. להגיע לִפְנֵי "מה", חכמה. זה – השורש הוא למעלה. זה ענווה אמיתית.

הבנתם מה זה ענווה מופרזת? והפסיכולוגים יודעים את זה: ענווה מופרזת זה סימן של מחלה. מחלה של הגאווה. זה מובן? טוב.

"על כורחך אתה חי" – לדעת מהי תכלית חיי

שאלה מקהל: איך מיישבים...

הרב: לכן... אה... זה רק ההתחלה של הגמרא, כן? מה אתה רוצה?

שאלה מהקהל: איך מיישבים את המשנה עכשיו, השנייה: "על כורחך אתה חי"¹⁹. ויש לך יום הדין, ועם כל זאת "על כורחך אתה חי".

הרב: זהו. מכיוון... אתה חי בעולם הזה על כרחך. רק ביום המיתה יתגלה לך למה הוא ברא אותך. כן? וזה לפי הצדק – אם אתה יודע למה – אז אתה עלול להיכשל. צריך, כדי שהצדק יהיה צדק אמיתי – שלא תדע את התכלית. הבנתם למה אני מתכוון? לא. לא הבנתם. אני אתן איזה דוגמא: מפעל הפיס, la loterie. אם אני יודע מראש מה המספר יוצא – אז זה לא רציני. אז אני צריך לשכוח את כל מה שראיתי לפני הלידה, כדי שהמבחן של העולם הזה יהיה רציני. אז אני צריך לשכוח את כל מה שראיתי לפני הלידה, כדי שהמבחן של עולם הזה יהיה רציני. הבנתם? אבל יש לנו הבטחה, דווקא ביום המיתה – הכל יתגלה לכל נפש ונפש, בבחינת עולם הזה. ואחר כך – עולם יותר טוב, עולם יותר יפה, כדאי לשכוח מהעולם הזה, כן. זה עניין אחר. הבנתם את העניין? טוב. לכן זה נקרא: "בעל כורחך", כן?

אבל לאמיתו של דבר באופן יותר עמוק: אתה בחרת בחיים שלך. יש גמרא בראש השנה: לפני הבריאה הקב"ה מורה לכל בריאה, מגלה לכל בריאה ובריה מה העתיד שלו אתה רוצה? בסדר. אתה לא רוצה? נחכה.²⁰ הבנתם את ה...? טוב.

אז כל זה שכחנו בשעת הלידה. אתם מכירים את המדרש שאומר: שבא מלאך, סותם את הפה, כל התורה – נסתרת²¹ וכל הלימוד – זה כדי לגלות את התורה הנסתרת. ולכן נקרא: "תורתו של כל אחד ואחד".²² זה מובן. טוב.

לעסוק בדברי תורה

לכן – הבנתם: מה שאמרה התורה. יש מצווה חשובה מאד שנקראת: "יעסוק בתורה". ואתם יודעים שבכל תפילה, בבוקר, אומרים ברכה: "לעסוק בדברי תורה". ולא נכתב: "ללמוד תורה". ללמוד תורה – זה בישיבה. לעסוק בדברי תורה – זה עסק מיוחד, כן?

יש עוד הסבר לפי הפשט: שמכיוון שאנחנו לא יכולים לברך על דבר שאנחנו (לא) יודעים אם יש בכוחנו לקיים אותו – מי יודע אם למד "בו ביום"? כן? אבל "לעסוק בדברי תורה" אפשר לברך על זה. הבנתם את ההבדל? טוב.

רוח הקודש של הגמרא ופרשנות המושגים

אז מיד אחר כך,²³ בא עוד מימרא של אותו ריש לקיש, שאומרת כך:

"ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם",²⁴

זה פסוק בספר שמות, כן? אז – הוא מסביר את זה ככה:

"לחות - אלו עשרת הדברות, תורה "

תשמעו:

"תורה - זה מקרא, והמצוה - זו משנה, אשר כתבתי - אלו נביאים וכתובים, להורותם - זה גמרא; מלמד שכולם נתנו למשה מסיני."

וזה המימרא השנייה של ריש לקיש. אתם רואים שזה לא במהלך הסברות של הגמרא. זה לא במקרה שרוח הקודש של הגמרא הביא את המימרא השנייה של ריש לקיש. זה כדי להסביר יותר את המימרא הראשונה. ובמימרא הראשונה – שמענו את המילה "תורה". אבל מה זה "תורה"? אז מביאים אותו ריש לקיש (ש)מסביר מה זה "תורה". "תורה" – זה מקרא.

ו"מצווה" – זה משנה. הבנתם? עכשיו יש לכם המקור כשאני אמרתי בהתחלה, בסיפור של המקרא – המקרא מספר לנו – שמשם רבנו מסר מצווה זו, מצווה אחרת, בפסוקים, כן? אבל אי אפשר להבין את (ה)הלכה למעשה מהפסוקים. צריך משנה. צריך תורה שבעל פה.

למשל, וזה הדוגמא הפשוטה שאני נותן כל פעם: יש פסוק שאומר: "ואהבת לרעך כמוך".²⁵ זה פסוק, פסוק שמספר לנו שמשם רבנו אמר לבני ישראל, תדע – "ואהבת לרעך כמוך", - איך אני מקיים את זה? מהפסוק? – אני לא יודע. הנצרות כולה יצאה מהפסוק הזה, ונכשלה, כולה. חוץ מחסידי אומות העולם, ויש (כאלו), כן. אני צריך משנה, תורה שבעל פה, כדי לדעת מה זה "ואהבת לרעך כמוך". וזה מגיע ל"שולחן ערוך", כן?

אז – יש לכם פה דוגמא פשוטה: יש לימוד הפסוק כפסוק. פרשנות המקרא. ולימוד התורה שבו, המצווה שבו - זה משנה, זה גמרא, זה תלמוד. הבנתם את ההבדל? כן?

אז הבנתם עכשיו למה היה פחד בין תלמידי חכמים – שמא "תשכח תורה מישראל"²⁶ לא אמרו "תשכח הלכה", ברוך ה' יש לנו הרבה הלכות. היפרטרופיה²⁷ של הלכה. אבל תורה – איפה היא? הבנתם את ההבדל? טוב – וזה שייך לנושא שלנו, לכן ניסחתי את זה ככה.

מצווה לקרות בתורה

טוב. אז מה אמר רש"י על זה? כשהגמרא אמרה: "תורה - זה מקרא", רש"י אומר: "חומש. שמצווה לקרות בתורה"

וזה מצווה אחרת לגמרי ממצוות תלמוד תורה סתם. כפי שהגדרתי אותה: כדי ללמוד תורה הלכה למעשה - צריך ללמוד תלמוד, "תלמוד תורה". הבנתם את ההבדל?

מה אומר רש"י? יש "מצווה לקרות בתורה". זה המצווה שאנחנו מקיימים בשבת, כן. אבל – לקרוא בלי להבין?! ולכן – באה ההלכה: צריך להכין את הקריאה בתורה – אחד מקרא ושניים תרגום. ובאו האחרונים ואמרו: תרגום – מי יבין? אז – אחד מקרא ופירוש רש"י. זה הלכה עכשיו, כן? להכין ביום שישי, היו מכינים כבר מיום חמישי - כל הפרשה שקוראים בשבת, היו קוראים פסוק ופעמיים תרגום, ופירוש רש"י. עכשיו – אנחנו קטנים מן הקטנים, כן? כל שבוע יש לנו כוח רק ללמוד רק כמה מילים של פסוק אחד. הבנתם איך ירדנו מה...? זה מובן? טוב.

אז אני חוזר עכשיו למהר"ל. מה? מה? יש שאלה? בקול רם כי אני לא...

קהל:...

הרב: לא.. לא הבנתי

שאלה מהקהל: היא שאלה באיזו מסכת...

הרב: אה. נתתי את המקור. זה מסכת ברכות דף ה א.

הסגולה של שמירת המצוות והמושג "עולם הבא"

אז אני חוזר לפסוקים של ספר משלי: "שמעו בני מוסר אב והקשיבו לדעת בינה."²⁸ זה החלוקה בין המוסר שבתורה והמצוות שבתורה. זוכרים כבר, כן? ויש לנו עוד שאלה פה, אולי נלמד את זה אחר כך בשיעור אחר: למה מייחסים מוסר לאב והתורה לאם? "שמע בני

מוסר אביך ואל תיטוש תורת אימך²⁹ כן? אחר כך נלמד את זה. "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו"³⁰, זה הפסוק השני. "כי בן הייתי לאביו, רך ויחיד לפני אמי."³¹ ופה בא הפסוק שלנו: "ויורני ויאמר לי"

זה הפסוק הראשון במהר"ל

"יתמוך דברי לבך, שמור מצוותי וחייה"³²

אני חוזר על הפסוק, עכשיו תקראו את הדף של המהר"ל: "ויורני ויאמר" צריך לומר: "ויאמר לי", פה חסר "לי" כן? בדף שלכם, חסר משהו? כן? אז תוסיפו את זה. אתם רואים? זה מסוכן לקרוא מהספר. חסר מילה פה. חסר מילה.

"ויורני ויאמר לי יתמוך דברי"

ותשימו מקף בין "יתמוך" ל-"דברי". אח"כ אני אסביר למה.

"יתמוך דברי לבך שמור מצוותי וחייה"

מי יכול להסביר את הפסוק? לפי הפשט. מי אמר לו, לפי הפסוקים הקודמים – מי אמר לו מה שאמר?

תשובה מקהל: אביו

הרב: אביו. יפה. ולפי המשמעות של המקרא פה – מיהו אביו?

שאלה מהקהל: ...

הרב: לא הבנתי? מיהו אביו?

תשובה מהקהל: דוד

הרב: מה?

תשובה מקהל: דוד

הרב: לא.

תשובה מקהל: הקב"ה

הרב: ברור! בורא עולם, כן? שאמר לו: "יתמוך דברי לבך שמור מצוותי וחייה". אז - זה לא פה מוסר בנאלי פשטני... של.. זה מקרא! זה נבואה, כן? אז מה המשמעות של ה...?

ואני אשאל שאלה פשוטה: אתם יודעים שיש הרבה הרבה בני אדם, שלא מקיימים מצוות – וחיים? כן? אתם יודעים את זה...? אז – מה אומר הפסוק: "שמור מצוותי וחייה". מי שלא שומר מצוות לא חי?

שאלה: החיים האמיתיים?

הרב: דהיינו?

שאלה: האיכות של ה...?

הרב: לא. זה כבר דרש. אם אתם רוצות לומר "חיים אמיתיים", "חיים ממש" כמו שאומרים ה... "ממשיים", כן? זה דרש. זה דרשה מיסטית, אבל זה דרש. הפשט אמר אחרת: "שמור מצוותי וחייה".

שאלה: אה. החיים האחרים?

הרב: דהיינו?

שאלה: חיי עולם הבא?

הרב: דהיינו?

שאלה: עולם הבא

הרב: לכן נאמר את זה פשוט, כן? החיים האמיתיים שנקרא: "עולם הבא" לפי תורתנו, וזה לא מובן מאליה! כן? למדנו את זה מהאמונה שלנו. אלא – השאיפה של הנפש שלנו. זה העולם הבא של כל אחד ואחד. יש ביטוי תלמודי: "כל אחד קונה עולמו"³³ - עולמו שלו. מה זה "עולמו שלו"? הוא מכיר מה זה. לא, הוא לא מכיר, מכיוון שהוא בור עם הארץ, אבל הנשמה שלו מכירה. כל אחד יש לו עולם הבא שלו. לכן המשנה אמרה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"³⁴ לא אמרו שזה אותו חלק. כל אחד יש לו עולמו.

שאלה: איזה עולם הבא? שבא אחרי עולם הזה, או עולם הבא?

הרב: שבא אחרי העולם הזה, אבל יש... זה סוד, כן? יש הכנה לזה – משעת הפטירה עד עידן תחית המתים. תהיו בשקט...

וזאת אומרת, ו זה... הרגשה של הנפש כבר בעולם הזה: אי אפשר להסתפק, ויש בנו שאיפה ליותר, אי אפשר להסתפק בעולם כמות שהוא.³⁵ זה חטא לחשוב ככה! שמחשבת הבורא הייתה לבורא עולם הזה וזהו, כן. יש אי התאמה בין המשמעות של השלמות הגמורה של הבורא והמצב של העולם.

ולכן המצב של העולם, הוא עצמו - זה ההוכחה שיש עולם הבא של העולם הזה. ומספיק שהנפש שלנו מרגישה בזה כדי לאמת את זה. ולכן באה המשנה ואומרת: "קנה עולמו" [ראה לעיל].

ההסתרה בדיבורים על העולם הבא

לכן אסור לדבר על הסודות האלו עם... בפומבי, כן? כי מה ששייך לעולם הבא של אחד - בתוך תוכי נשמתו הוא מכיר בזה ואם הוא לא מכיר בזה הנשמה מכירה, כן? והיא לא נותנת לו מנוחה עד שיגיע, כן? "כי לא באת אל המנוחה ואל הנחלה."³⁶ וכל אחד מכיר במנוחה שלו במובן האמיתי של האמיתי שלה.

ולכן – זה שייך לחכמת הנסתר – מה זה עולם הבא. אבל בחכמת הנגלה יודעים שכל אחד מרגיש, אם הוא חי מחיים האמיתיים של עולם הזה – אז הוא יודע, בנפשו, שיש עולם הבא שלו. ואם לא כן הוא לא חי, כן? זה מובן? אני לא צריך פסוק כדי לגלות לי שיש עולם הבא. אם היה צריך פסוק כדי לגלות לי את זה – כל התורה כולה, לא היה לה... לומר לי אף מילה. זה לא שייך לי, כן? אומרים איך להגיע לעולם הבא רק למי שיודע שיש עולם הבא. מאיפה הוא יודע? אם הוא חי הוא יודע! הבנתם?

חכמת הילדים

הילדים יודעים את זה. וכשמתבגרים אז שוכחים שוב את התורה שלהם. זה אולי יפה: "שמע בני" – הבן מתאים. ו"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה"³⁷ – זה ידוע מצד אחר. אבל מכל מקום, זה מה שאמרה התורה: "דבר אל בני ישראל" – הם מבינים במה מדובר, כן? זה מובן? טוב.

אז העיקר – לא לשכוח מה שהנפש של הילד ידעה כילד. מי ששוכח – אז הוא שכת. זה מובן? כן?

אני שמעתי מהרב שלי³⁸ – כל הנביאים כולם רק הסבירו לנו מה שהילדים מכירים מנפשם. הסבירו לנו בשפה של המבוגרים. של החכמים. אבל אי אפשר לזהות במה מדובר אם שוכחים את תורת הילד. עד איזה גיל? זה תלוי בתקופה של התרבות, זה תלוי בהרבה הרבה גורמים. אבל מכל מקום – אין נפש אחת שלא ידעה פעם בחיים מזה. שלא נגעה פעם בחיים בוודאות היא ש- עולם הזה שלנו זה רק פרוזדור לטרקלין³⁹ כפי שאומר התלמוד.

וחוץ מזה – לא צריך לימוד בשביל זה. זה הנפש יודע מעצמו. הנפש החי יודע את זה מעצמו. זה מובן?⁴⁰

העולם הבא כתוב בנשמה

אז אפשר להמשיך. עכשיו אני שואל מה הפשט של הפסוק, אני חוזר על הפסוק: "יתמוד דברי ליבך שמור מצוותי וחיה"⁴¹.

כבר למדנו - "וחיה" – וחיה ממש, החיים הממשיים: הקרן קיימת לעולם הבא, ואוכל פירותיהם בעולם הזה.⁴² לכן יש משמעות למה שאמרתם: חיים ממשיים בעולם הזה כבר, אבל זה רק "קרן קיימת"... סליחה: הפירות של הקרן קיימת, שהוא העיקר, שזה העולם הבא. אחר כך תראו, אני לא יודע אם נגיע הערב, שהמהר"ל אומר את זה בפשטות.

שוב: מי ששואל: מאיפה מן התורה יודעים שיש עולם הבא? התורה כולה אין לה שום דבר לומר לו. זה צדוקי. התורה מדברת רק לאלו שהולכים לעולם הבא והיא מסבירה איך להגיע. הבנתם?

זה פשט המשנה! "כל ישראל יש להם" – מעצמם – "חלק לעולם הבא". וכל הויכוח בגמרא בין הצדוקים לפרושים זה ההוכחה שמי שלומד תורה בשיטת הפרושים (הכוונה לצדוקים כנראה): "איפה זה כתוב?" כן? הוא בור עם הארץ, לא מאמין, אפיקורוס.. צדוקי.⁴³ זה מובן? זה כתוב בנשמה שלך.

על חסיד ועל מתנגד

אני... אני זוכר סיפור חסידי יפה מאד. אתם יודעים שבהתחלת המחלוקת בין החסידים למתנגדים, אז רבני המתנגדים היו רואים את רבני החסידים כ"עם-הארצים" גמורים. אז פעם אחת, רב חסיד אמר לתלמידיו דבר תורה יפה מאד. והתלמידים הלכו לספר לרב מתנגד. הרב המתנגד של אותו עיר שאף פעם לא דיבר עם הרב החסיד כמובן, כן? אז אמר: זה נכון! זה כתוב בגמרא דף... אבל איך הרב החסידי יודע את זה? אז.. אמרו לרב החסיד? אתה יודע מה אמר...? אז הוא אמר: תלכו לומר לו – אני לא ראיתי את זה בגמרא. אני ראיתי את זה איפה שהגמרא ראתה את זה.

הבנתם את התשובה? זה מובן...? זה החסידות האמיתית. טוב, הסיפור לא אומר איך הרב המתנגד נהפך לחסיד אחר כך...

אז נחזור לעניין. אני אמרתי לכם: תוסיפו מקף איפה שיש במקרא, כפי שיש במקרא. "יתמוך דברי לבך" - מה...

[סוף קלטת]

שיעור 2

לבירור ייחוד חשיבות התורה

כמעט חודש כבר. טוב. אם אני זוכר היטב, השיעור האחרון היה של דן בארי על סוף הדף הראשון, כן. בספר.

אז אין לכם הדפים הקודמים כן? זה מתחיל בדף ה' – המשך קריאה: "מתחבר אל הבריות שהם העולם".

זהו. טוב. אז אני חושב שכדאי לחזור קצת אחורה, ולהתחיל במאמר שהמהר"ל מסביר על הנושא, אני אזכיר רק בקצרה את הנושא הכללי: הקשר בין הגדרת התורה כסדר העולם, ויש מאמר במסכת עירובין⁴⁴ אמר ר' יהושע בן לוי. זה קצת אחורה, אח"כ אני אגיע.

המשך קריאה (מהדף הקודם, דף ד' מצד שמאל): "אמר ר' יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לווייה יעסוק בתורה שנאמר כי לוית חן.⁴⁵ חש בראשו, יעסוק בתורה שנאמר: חן הם לראשך".

הפסוק הזה נמצא בספר משלי. התורה נמשלה ללווייה. לוויית חן הן לראשך. זה הפסוק כן? דברי תורה....

ש....?

הרב: כן זה המשך, כן. בסדר.

המשך קריאה: "חש בראשו - יעסוק בתורה. שנאמר "חן הן לראשך" חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר: וענקים לגרורותיך. חש בבני מיעיים יעסוק בתורה שנאמר: רפאות תהי לשרך. חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר: ולכל בשרו מרפא. אמר רב יהודא בריה דרבי חייא: בא וראה שלא כמידת הקדוש ברוך הוא מידת בשר ודם. אדם נותן סם לחברו יפה לזה וקשה לזה"

דהיינו - סם יכול להיות יפה לאבר זה וקשה לאבר אחר.

המשך קריאה: "והקדוש ברוך הוא נותן תורה לישראל, סם חיים לכל גופו שנאמר ולכל בשרו מרפא."

עד כאן המדרש.

רק דיוק אחד בסוף המדרש: יש עוד מימרא בחז"ל שהתורה נקראת סם חיים⁴⁶, שנאמר: וזאת התורה אשר שם משה.⁴⁷ אבל אם הוא צדיק נקראת סם חיים, אם הוא רשע נקראת סם מוות - זה עניין אחר. אבל כשזה נקרא סם חיים זה סם חיים לכל גופו, לכל נפשו. זה כוונת המהר"ל.

ובלכתך בדרך – הסכנות בדרכים

אז אני אתחיל בקצרה, עם מה שראיתם מקודם, אם יש שאלות נראה אותם ונמשיך.

המשך קריאה: "רצה לומר שהדרכים הם בחזקת סכנה" כי המדרש מתחיל "המהלך בדרך בלא לווייה. ויש עוד משנה בפרקי אבות - אני לא חושב הערב, אולי בהזדמנות אחרת נראה אותה: המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו.⁴⁸ פה יש הגדרה, ההגדרה הראשונית היא חשובה מאד: יש יישוב. ויש דרך. והדרך זה המעבר בין ישוב לישוב. הישוב יש לו הסכנות משלו, אבל הוא ישוב. והדרך - בבחינת דרך הוא בסכנה. רק תזכרו שיש דרך לשון זכר שנקרא מלחמה - זה שייך לאותה סכנה של הדרך, ודרך לשון נקבה, זה נקרא תורה, וזה דווקא המרפא לסכנות האלו. זה נלמד בהתחלת מסכת קידושין⁴⁹, דרך לשון זכר - זה מלחמה, דרך לשון נקבה - זה תורה. אתם זוכרים את הפסוקים? בשבעה דרכים יצאו לפניך⁵⁰ - זה לשון מלחמה. ולגבי התורה זה?

תשובה מהקהל: דרכיה⁵¹

הרב: לא. זה פסוק אחר. את הדרך ילכו בה. אבל מה אומר בהתחלת הפסוק? אני בא מסכנת הדרך, אז...

הערה מהקהל: והודעת להם את הדרך...

הרב: והודעת להם הדרך שילכו בה,⁵² יפה. אז

המשך קריאה: "רצה לומר, הדרכים הם בחזקת סכנה".

הפסוק הבסיסי הוא: בשיבתך בביתך⁵³ - יש צורך מיוחד בקריאת שמע כשאנחנו נמצאים במצב של ישוב, "ובלכתך בדרך" - ברור שזה הגלות. בין ישוב לישוב. ויש גם חובה של קריאת שמע.

המשך קריאה: "הדרכים הם בחזקת סכנה, כמו שיתבאר בפירוש הפרקים"

זה במסכת אבות פרק ג': "המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו."

המשך קריאה: "וטעם הדבר שהדרכים הם בחזקת סכנה."

מה למדתם על זה? מהו הפירוש? הדרך בתור דרך הוא בחזקת סכנה. יש ביטוי של "עוברי דרכים"⁵⁴.

אני רוצה רק להזכיר בקצרה, יש גמרא אחת שאומרת, ההקבלה בין מניין המצוות - רמ"ח איברים, ושס"ה גידים.⁵⁵ ויש עוד הקבלה אחרת. רמ"ח איברים זה כנגד מצוות עשה. ושס"ה גידים הם כנגד מצוות לא תעשה,⁵⁶ ודווקא יש לנו כבר באותה גמרא, זה הגמרא בסוכה..או במגילה. וההקבלה השנייה זה שס"ה ימות החמה,⁵⁷ כן. אז העניין פה - למה מייחסים את המצוות עשה לאיברים? [כי] כל מי שמקיים מצוות עשה מקיים נקודה אחת בנפשו או בגופו. ועל מצוות לא תעשה - או על ימות השנה, או לשס"ה גידים? הגידים זה דווקא היחס בין איבר לאיבר. זה מקור המעבר. ופה יש הסכנה של החטא.

וההקבלה לימות השנה - כי הזמן לפי ימות השנה זה הזמן של השינוי. כי שנה מתייחס ל... בכל יום ויום יש סכנה של חטא מיוחד שבא דווקא משינוי היום. יש גם כן בחידוש הזמן יש צד חיובי. חידוש הזמן מביא כפרה. אבל שינוי הזמן, הצד השלילי, מביא את הסכנה של החטא. כי כל חטא בא מהשינוי. זה מובן? מהשינוי. רציתי לומר. השורש אולי זה הסבר אחר.

שאלה מהקהל: שמש ומגן

הרב: יפה. אבל למה אתה מתכוון, כי החטא בא מהשמש. מכוח השמש, זה חמימות של היצר. אפשר להסביר את זה ככה.

שאלה מהקהל: את השמש עצמו לא יכולים לסבול. ממילא. אז אין אור בכלל.

הרב: נכון. זה הדרשה הקודמת. שאמרת. כי שמש ומגן. אבל אני נזכר בפירוש של "בעל התניא"⁵⁸. שמש - זה ה', רומז לה', ומגן רומז לאלוקים. לפי הפסוק עצמו: "כי שמש ומגן ה' אלוקים."⁵⁹ אבל הכוח הזה הוא לא רע בשורשו. אלא, אם אפשר לומר את זה, העניין

שאי אפשר לסבול אותו, כל עוד שאין זכות - אז צריך מגן. שמש ומגן ה' אלוקים. אבל לפי דעתי העיקר זה - כי הזמן מביא שינוי של מצב וכל שינוי של מצב מביא גם כן הזדמנות של חטא זה או אחר. אם כן:

המשך קריאה: "רוצה לומר שהדרכים הם בחזקת סכנה וכמו שהתבאר בפירוש הפרקים⁶⁰ וטעם הדבר שהדרכים הם בחזקת סכנה, כי הדרכים אין שם ישוב האדם. ודבר כמו זה הוא נבדל מן עיקר העולם"

זאת אומרת, העניין שאין ישוב זה נבדל מן עיקר העולם. מהו הפסוק? "כי לא תהו בראה לשבת יצרה"⁶¹

המשך קריאה: "כי עיקר העולם הוא הישוב ודבר זה יוצא מן הישוב. הדרך יוצא מן הישוב.

המשך קריאה: "ולפיכך שולטים שם הפגעים אשר הם מתנגדים אל העולם." זהו, כמו שאמרנו, וזה המקום של תפילת הדרך כמובן, צורך של תפילת הדרך. המשך קריאה: "ולכן יש לחוש שישלטו בו פגעים אשר אינם מסדר העולם." [הכל בא משינוי הסדר.

סכנת הבדידות

המשך קריאה: "ולפיכך אמר, ההולך בדרך ואין לו לוייה, ובוודאי כאשר יש לו לוייה הרי הם מתחברים אליו בני אדם"

זאת אומרת, פשוט, הסכנה באה למי שדהולך בדרך יחידי מכיוון שאין לו לוייה. פה יש מקום ללימוד שלם על, לא רק הזהות, אלא התפקיד של שבט לוי, שבט לוי היא היא [הוא הוא] הכלי של הקשר לתורה כמובן הקשר לסדר העולם. אבל זה נושא בפני עצמו, לא זוכר אם למדנו את זה פעם, מהו הפסוק? "עתה ילווה אלי אישי."⁶² לוי הוא הבן השלישי, כן? אז לאה אמרה: עתה ילווה אלי אישי.

אני נזכר שלמדנו פעם אולי, ש- כשנולדו השבטים, בני לאה - זה בשם ה'. בני רחל - זה בשם אלוקים. לוי זה לא ה' ולא אלוקים אלא האיחוד [ייחוד] בין ה' ואלוקים. מי שנמצא על יד מי שזוכה בשם לוי הוא לא נשאר יחידי. יש לו ההוכחה שיש מישהו בעולם. הלוי הוא הקשר עם ריבונו של עולם. "אל תעזוב את הלוי." זה פסוק שלם,⁶³ ואתם זוכרים שהכוונה לריה"ל כן? אל תעזוב את הלוי.⁶⁴

אז אני אמשיך:

המשך קריאה: "וכיוון שיש אצלו אדם, נחשב זה כאילו היה ביישוב העולם, ואין נקרא זה שפורש מן היישוב."

לפי דעתי השורש של כל העניין הזה זה הפסוק, שוב - הבסיסי, של - "לא טוב היות האדם לבדו."⁶⁵ בכל מעשה בראשית הבורא אמר: טוב, וירא אלוקים כי טוב, עד שמגיע לגורל של האדם, הכל מתהפך. כל מה שאמרנו: טוב, טוב, טוב - לא טוב היות האדם לבדו. אתם זוכרים, כי פשט הרגיל של הדרשנים זה כאילו הכתוב היה אומר: לא טוב שיהיה האדם לבדו, אז אעשה לו עזר כנגדו. אבל פשט הכתוב הוא אחר - כל מה שאמרנו על מעשה בראשית לא טוב, משום כי - האדם לבדו. כל עוד האדם הוא לבדו ולכן צריך עזר כנגדו. זה מובן? וזה העיקר החשיבות של הנישואין. של העניין של בן זוג - בת זוג. מי שאין לו בן זוג, בת זוג הוא נמצא בעולם שאינו טוב. זה בחכמה הכללית אם אפשר לומר את זה, זה הבחנה ישירה של התורה למצב של הבדידות. הבדידות זה לא טוב. ולכן כל הפילוסופים האלו שאומרים שיש סתירה בין המצב האמיתי הקיומי של האדם, ומה שאומרת התורה שאנחנו נמצאים בעולם שנקרא טוב - כאילו יש סתירה בזה.

אתם אולי למדתם במה שקוראים "הפילוסופיה הקיומית", האקסיסטנציאלית. כנראה שזה צרפתית... אז כאילו, לא הבחינו בזה, שהתורה היא שמגדירה את מצב הבדידות כמצב לא טוב. דווקא תזכרו את זה. התורה נקראת "טוב".

אז, אנחנו מתקדמים לנושא, מי שנמצא בבדידות ואין לו תורה - אז העולם אינו טוב בשבילו. אבל אם נמצא בבדידות, בסיבה זו או אחרת, למשל - הלך בדרך יחידי, זה קורה. אז שיעסוק בתורה - וזה התיקון של הבדידות שלו, ונראה את זה ביותר פרטים. "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו".⁶⁶

המשך קריאה: "אבל, זה שאין לו לוייה, וחיבור אל הישוב" ומעניין מה שהוא אומר, שמספיק יחס עם אדם אחד, ואז נקרא לוי. והתפקיד, פונקציה, של הלוי, יש גמרא מפורסמת⁶⁷ כשגמרא אומרת: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר: "ועתה מה ה' שואל מעימך כי אם ליראה אותו."⁶⁸ אתם זוכרים את אותה גמרא. והגמרא שואלת: האם זה דבר קטן? כי אם ליראה אותו? והתשובה היא - לגבי משה, היראה ההיא זה דבר קטן. ולכן משה רבנו היה יכול לומר: כי אם ליראה אותו. אבל פה יש שאלה. האם משה רבנו לא היה יודע שאצלו יראת ה' זה דבר קטן, אבל אצל שאר הבריות זה לא דבר קטן. זה ענווה יתירה. ההסבר של הגמרא הוא, משל למה הדבר דומה? מי שיש לו דבר של ערך, יש לו, אבל נראה כדבר קטן. מי שאין לו, מכיוון שאין לו - נראה לו כדבר גדול. אז האם משה רבנו לא היה יודע שמי שאין לו - זה דבר גדול? זה ברור שזה מידת ענווה.⁶⁹ וכך מסבירים בעלי הדרש, שזה סימן של ענוותנותו של משה רבנו, זה ברור מאד. אבל משה היה גם כן רבם של כל ישראל והוא היה יודע את זה. ולכן הוא מסביר... [שיבוש בקלטת] נראה לו כדבר קטן.

חשיבות דמות הרב וסגולת שבת לוי

נראה לו כדבר קטן. אבל אפשר להבין אחרת. מי שנמצא על ידו של משה, מי שנמצא לגבי משה זה דבר קטן. וזה משה רבינו היה יודע ולכן הוא אומר: "וגם כי אחרי מותי"⁷⁰. הייתם רשעים בחיי וגם אחרי מותי. מכיוון שכשמשא נמצא, כל הערכים זה דבר פשוט. מי שנמצא על יד משה הוא מקבל את זה, עניין הלוויה. זה מובן? יש אנשים כאלו שיש להם סגולה. מי שנמצא על ידם לא צריך הרבה הסברים, כן. זה ברור שיש ריבונות של עולם. ואולי, לפי דעתי, זה ההגדרה של הרבנים שבאופן טבעי מבקשים מהם ברכה. יש רבנים שספק אם הולכים לבקש ברכה מהם. הם מסוג אחר. אבל יש תלמידי חכמים שזה ברור. צריך ברכה, צריך לקבל מהרב הזה, לא מרב אחר. אני לא מתכוון למוכרי ברכות, זה משהו אחר. עם בקבוקים, אתם יודעים את כל העניינים האלו. זה כבר עניין אחר לגמרי. ולגבי משה (לא ברור). ויש מדרש שאומר שדווקא עשו יצא לתרבות רעה באיזה יום? באיזה יום עשו יצא לתרבות רעה?

תשובה מהקהל: פטירתו של אברהם אבינו.

הרב: דווקא ביום פטירתו של אברהם אבינו.⁷¹ כל עוד שאברהם אבינו היה קיים בעולם זה היה ברור שיש ריבונות של עולם. לא צריך הרבה הסברים. הנוכחות של אברהם אבינו היא ההוכחה שיש משמעות לעולם. זה מובן? הכוונה של המדרש היא מדויקת מאד. בו ביום שהסתלק מן העולם, עשו יצא לתרבות רעה ואמר: הנני הולך למות למה לי ברכה.⁷² אי אפשר לומר דבר כזה כשאברהם אבינו הוא עומד. זה מובן, כן? אז זה הסגולה של שבת לוי. אז זה הסגולה של שבת לוי. אז אני אמשיך:

תורה - סדר העולם

המשך קריאה (עמוד ד' בצד שמאל באמצע): "אבל זה שאין לו לוויה וחיבור אל היישוב מה יעשה ויהיה לו חיבור? יעסוק בתורה. כי התורה סדר שמירת העולם כמו שהתבאר."

נראה את זה מיד. כי לפי ההסבר של המהר"ל, התורה היא מחזירה לו את הקשר עם סדר העולם. ומכיוון שסדר העולם זה העיקר למה שאנחנו קוראים פה, ישוב, לוויה, אף על פי שאין לו ישוב במעשה, בפעל. מכיוון שיש לו קשר לתורה שהיא עיקר היישוב של העולם, עיקר הסדר של העולם, אז - זה ההסבר שלי לא של המהר"ל. המהר"ל אומר במעשה, התורה היא רפואה לזה. מחזירה לו את זה. אבל אפשר להתקרב להסבר של המהר"ל לפי השכל ולהבין שיש לו תחליף. תחליף חשוב מאד. אין לו ישוב. אין לו סדר. הוא בבדידות. אבל איך אומרים החסידים? התבודדות, כן. יש התבודדות מיוחדת עם התורה שזה לא בדידות מכיוון שהקשר עם סדר העולם בשלמותו, שזה התורה, הוא לא רק תחליף אלא העיקר של סדר העולם במעשה. זאת אומרת, עדיף קשר עם התורה מקשר עם סתם ישוב. ואם אין לו שום אפשרות של ישוב אז וודאי וודאי שבקשר עם התורה עדיף. אבל זה לא ההסבר של המהר"ל אבל כדי להתקרב לזה. הבנתם את הדיוק? יעסוק בתורה.

שאלה מהקהל: מה זה אומר עדיף?

הרב: סליחה?

שאלה מהקהל: מה זה אומר עדיף?

הרב: מכיוון שהישוב במעשה הוא שייך לעולם הזה, למציאות של העולם הזה. הקשר עם התורה שהיא תורת הישוב, שהיא סדר של הישוב, זה קשר תמידי מוחלט. בפרק הבא המהר"ל מסביר ההבדל בפסוק: "כי נר מצווה ותורה אור."⁷³ המצווה מגנת עליו בשעתה, כן, עולם הזה, במציאות. בקטגוריות של השטח והזמן. המציאות באופן איך אומרים את זה בעברית? פונקטואלית.

תשובה מהקהל: מדוקדק

הרב: לא, לא מדוקדק. ⁷⁴ poinctuelle. אני רוצה לומר, פה ושם, באותו זמן, רק בנקודה של המציאות ההיא. אבל הקשר עם התורה הוא נצחי. התורה מגנת על האדם לעולמי עד. גם אם תלמיד חכם היה וסרת, ירד מהפסים כמו שאומרים. התורה שלו מגנת עליו אף על פי שאין לו מצוות ואין לו זכויות. מכיוון שלמד תורה, התורה היא נצחית. זה עניין של רבי מאיר ואחר. אתם זוכרים את זה?

שאלה מהקהל: השאלה שלי היא איך אפשר ישוב בלי ישוב? מה זה סדר של ישוב בלי ישוב? לא ישוב ולא סדר.

הרב: יפה. כן. הבנתי את זה. בכל זאת. זה מצב מוכרח. בגורל שלו נפל לו הגורל הרע הזה. הוא נמצא במצב שאין אפשרות של ישוב, של לוויה - במעשה. ולכן יש לו תחליף ותחליף חשוב מאד.

שאלה מהקהל: אז זה לא עדיף. כי אחרת אנחנו נלך להתבודד במדברות.

הרב: ברור, טוב, זה המכשול. אבל אתם זוכרים? זה המכשול. אני חושב שהבנתי את הכוונה של הדיוק שלך. אלו שמעדיפים להסתלק מכל ישוב. לא ללכת לקיבוצים לא ללכת לישוב הארץ, פשוטו כמשמעו לבנות את הארץ, ואומרים: יש לנו קשר עם סדר התורה שהוא

התחליף העדיף. אני מבין. לא, פה מדובר במצב שאין לו אפשרות אחרת. כן? אפשר לקשור את זה לעניין השאלה הפשוטה ששואלים: מה עניין שמיטה אצל הר סיני?⁷⁵ כן? זה הנושא הכללי. שמיטה זה עניין של ציונות. צריך חקלאות כדי שתהיה שמיטה. מה הקשר עם ציונות ומעמד הר סיני? דווקא [במשמעות: דווקא יש קשר]. הבנתם את זה. לא, לפי דעתי, זה בעקידת יצחק יש פסוק שמוכיח: "שבו לכם פה" עם הנער, עם החמור, סליחה, "ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם."⁷⁶ אותה השתחויה של התבודדות צריכה להיות ארעית. זה גם כן עניין של הנזיר⁷⁷, כן. טוב, בסדר.

שאלה מהקהל: אם יש נזיר עולם זה קצת קשה להגיד.

הרב: יש נזיר עולם?

שאלה מהקהל: נזירות שמואל.⁷⁸

הרב: אבל הוא היה נביא. זה קצת עניין אחר. טוב, גם זה שאלה. גם זה שאלה, צריך עיון. צריך גם ישוב.

שאלה מהקהל: האם בליווי הזה, הלוויה הזאת היא רק מגן או גם השלמה? למשל עניין המצווה ותורה אור בניגוד לחושך, בניגוד לסוף ואינסוף וכל הדברים האלה.

הרב: נקודת המוצא של המהר"ל זה הסכנה, כן. וצריך להתגונן על [מפני] אותה סכנה. אני הוספתי קצת התחליף הזה, כן, הוא יותר מסתם מגן. מכיוון שזה קשר לסדר המוחלט של כל ישוב וישוב – התורה, כן.

הזכות והגורל – כהן גדול וערי מקלט

שאלה מהקהל: למשל הלוויים היו שולחים אותם לערי מקלט.

הרב: לא לא, ערי מקלט הם ערי הלוויים. לא, זה הרוצח בשוגג שולחים אותו לערי המקלט.⁷⁹

שאלה מהקהל: כן אבל שמה הם היו מלווים את הרוצחים.

הערה מהקהל: יש שלושים ומשהו ערי לוויים אבל שש ערי מקלט.

הרב: כן. שמה היו מקבלים טיפול, כן. היו שולחים את הרוצח בשוגג כל עוד שהכהן הגדול היה חי. אחרי פטירתו של הכהן הגדול, היו משחררים אותם.⁸⁰ למה? מכיוון שדווקא זה התפקיד של השבט לוי בכלל ובעיקר הכהן הגדול. הכהן הגדול הוא הערב שלא יהיה דבר כזה בעולם, כן. ומכיוון שזה קרה אז זה קשור לכהן הגדול. פטירתו של הכהן הגדול מכפרת על זה. ולכן משחררים אותם אחרי פטירתו של הכהן הגדול. טוב, יש הרבה הרבה עומק בשאלה ההיא. וכשאנחנו חיים בלי כהן גדול אנחנו חיים בסכנה. איזה סכנה? אי התאמה בין תורת הזכות והגורל. הרופאים יודעים את זה יפה, יפה מאד. זה בעיה של החוכמה של הרופאים. הם לא מצליחים להתגבר על זה. הם רואים בעצמם שיש סדר של העולם. הם רואים בעצמם שיש סדר של הערכים אבל אינם מצליחים, אני הייתי לפני חודש באיזה כנס של רופאים וזו הייתה אחת מהשאלות שלמדנו שמה. אינם מצליחים להתגבר על החוש, על הרושם של אי התאמה בין הזכות ובין הגורל. ויש הרבה השלכות של הבעיה ההיא. השלכות פליליות. אם חולה, למשל חולה נפש, עשה עבירה. האם צריך לדון אותו או לא? האם זה

גורל או יש לו בחירה אף על פי שהוא חולה. וזה קשור לעניין של ערי מקלט. דעת התורה פה היא ברורה. הגורל פעל. "והאלוקים אינה את ידו".⁸¹ והאלוקים. זה תפקוד העולם.

ולכן, הערב, - זו הייתה השאלה של משה רבנו לפני קבלת התורה, מדוע צדיק ורע לו.⁸² ו- מדוע צדיק - זה לפי הערכים. רע לו - לפי הגורל. יש תשובות, אבל המצב הוא... המצב של המציאות הוא ככה. וצריך אמונה עמוקה מאד, להאמין, שה' אחד. "ה' הוא האלוקים".⁸³ אף על פי שאין התאמה בין הגורל והזכות. זו הייתה השאלה של איוב, זו הייתה השאלה של קהלת גם כן, וזו הייתה השאלה של משה רבנו לפני שקיבל את התורה. כל עוד שלא הייתה התגלות של התורה, אז היה אפשר לקבל מצב כזה. יש צדיקים ורע להם. עכשיו יש התגלות של התורה, יש דין תורה, והמצב מתמשך? אי התאמה בין הגורל ו[הזכות]

ולכן התשובות של הגמרא גם כן, זה לא קל להבין אותן. כאילו הגמרא רוצה להודיע לנו שמצב כזה של צדיק וטוב לו - זה כמעט לא מעלמא הדין, לא מהעולם שלנו. מהן התשובות של הגמרא? "צדיק וטוב לו - זה צדיק גמור".⁸⁴ מה זה צדיק גמור? איפה זה צדיק גמור? כן, הבנתם את ה... מה שאני אומר? כאילו הגמרא רוצה להודיע לנו... זה אוטופיה. צדיק גמור זה אוטופיה.

כי אדם, "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"⁸⁵, זה נושא בפני עצמו, זה פסוק לא קל, אבל צריך לקבל את זה, להסכים בזה: שאף על פי שאנחנו מאמינים כי סדר אמיתי של העולם זה התאמה בין הזכות והגורל, זה לא שייך לעולם שלנו. וייתכן מאד שזה מעיקרי האמונה. להסכים במצב של תהו ובוהו. ולמרות כל זאת להאמין. תפסתם את זה?

התשובה השנייה של הגמרא היא צדיק בן צדיק. גם כן צדיק בן צדיק זה נדיר מאד. ואף על פי שזה תשובה אחרת. שלא צריך לומר כי - צדיק בן צדיק זה צדיק גמור בן צדיק בן גמור, כי זה תשובה שנייה.

אבל בכל זאת - צדיק אמיתי בן צדיק אמיתי - זה גם כן נדיר מאד. והחכמים יודעים את זה. כשיש משפחה כזו, אז זה משפחה של תורה. אכסניה של תורה. וכשהייתה פעם באיזשהו שלט [שבט?] משפחה של שילשים, זאת אומרת הזקן, איך אומרים, הסבא? האב והבן הם צדיקים בן צדיקים - התורה לא עוזבת אף פעם אותה משפחה, כן.⁸⁶ זה ידוע, כן. ואם לכאורה עוזבת אותה - חוזרת מיד, כן. זה מובן?

ולכן, לפי השאלה שלך, אני חושב שפה יש לנו התחלה של תשובה. זה הכוח של הלוי. זה הכוח של הכהן הגדול סוף סוף. ואם קרה מה שקרה אז מייחסים לו... אף על פי שהוא לא אחראי, כן? זה מצב של הדור. טוב, נגמור עם העניין הזה.

החיבור לתורה כמלווה ומרפא דרך שמירת הסדר

וזה מה שאומר המהר"ל:

המשך קריאה: "יעסוק בתורה כי התורה סדר שמירת העולם, כמו שהתבאר."

החידוש פה זה המילה [ביטוי] "שמירת העולם". זה לא רק סדר של העולם, אלא סדר שמירת העולם. שוב, אני חוזר על זה: מי שחי בעולם שהוא קשור לסדר האמיתי, השלם, של מצב העולם - אז ודאי וודאי שיש לו לוייה. ויש לו לוייה בבחינת תחליף כפי שאמרנו, אבל תחליף יותר חשוב מהמצב, איך אומרים? השביר, של סדר העולם במעשה. כי זה פגיע מאד, כן? כי כל שינוי של הזמן מביא אותה... שוב, אותה סכנה.

שאלה מהקהל: סליחה

הרב: כן?

שאלה מהקהל: לצדיק הגדול, שנקרא חוני המעגל. כל הסיפורים שלו נגמרו בסך הכל בשתי מילים: "או חברותא, או מיתותא."⁸⁷

הרב: או מיתותא, יפה.

שאלה מהקהל: אז הוא לא ידע את הדבר הזה שיש סדר עליון שהוא תחליף יותר טוב וכו'?

הרב: כן. אולי את הדרש על הפסוק "אדם כי ימות באהל."⁸⁸ זאת אומרת לימוד תורה מתשת כוחו של אדם.⁸⁹ זה קרוב לאותה מיתותא. הבנת מה שאני מתכוון? כי סוף סוף אנחנו חיים בעולם הזה. ותורה בלי חברותא זה לא תורה!

כן. אולי זוהי התשובה. או חברותא או מיתותא - הכוונה קודם כל, חבר בתורה. כי בלי חבר בתורה – אין, אין חברותא. זה מובן? לכן אני אמרתי זה תחליף, ברור שזה תחליף. אבל זה תחליף מסוג ראשון, כן?

המשך קריאה: "ולכן, כאשר יתחבר אל התורה הרי יש לו לוויה וחיבור אל סדר העולם"

זה ברור. אף על פי שזה לא למעשה ישוב כמשמעו, סדר כמשמעו, אבל בכל זאת יש לו קשר עם סדר הסדר הזה. סדר הישוב הזה. אני מתכוון למה שנמצא בסנהדרין, כל הגדולי ישראל שפחדו מאחרית הימים. פחדו, זה אחת מההנחות של הגמרא שמה, ממה פחדו? "ייתי ולא אחמיניא"⁹⁰ [כלומר] שהמשיח יבוא ואני לא אהיה בדור הזה. ממה פחדו? אחת מההסברים, הנחות, זה פחדו מ"חבלו של משיח"⁹¹. חבלו של משיח ממש. אז למה אתה מפחד מחבל של המשיח? מהחבלים של המשיח? הוא בא לישועה שלך. הוא בא ל... מכיוון שעם ישראל הוא העם של המשיח. הם פחדו לעצמם מחבלו של משיח, כן. איך אומר הפסוק? "ובנביאי אל תרעו". בפסוק הזה, יש "אל תגעו במשיחי"⁹² לשון רבים. "אל תגעו במשיחי" אף על פי שהדרש היותר קרוב לפשט זה משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.⁹³ וגם כן שלכל שבט יש משיח.⁹⁴ אבל בכל זאת, זה, למעלה משני המשיחים. כל עם ישראל הוא בבחינת משיחי. "אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו". הם פחדו מזה.

מה אומרת הגמרא? לפי ר' אלעזר: "יעסוק בתורה ובגמילות חסדים."⁹⁵ זאת אומרת, העסק בתורה, יעסוק בתורה - זה מגן לאותו מצב של עולם בלי סדר שהוא גיהנום. אף על פי שהעולם החיצוני מחוץ לנפש שלו, הכל זה גיהנום, מכיוון שיש לו קשר עם החכמה של אותו סדר, אז הוא לא מפחד מחבלי משיח. הוא יכול להמשיך להאמין.

ואנחנו לומדים מאותה גמרא שהחכמה גרידא לא מספיק, צריך גם כן גמילות חסדים. "האומר יש לי רק תורה, אף תורה אין לו"⁹⁶ - צריך גמילות חסדים. זוכרים את זה?

אז מי, ואני חושב שהדור של השואה חי את זה. העולם החיצוני היה עולם של גיהנום. מי החזיק מעמד? מי שהיה לו, למרות הכל, קשר עם סדר העולם והערכים של התורה. אבל זה לא יכול להיות תמידי, כפי שאתה אמרת. זה ממש תחליף, כן. אבל תחליף עיקרי.

ולכן אני הסתפקתי מה הכוונה של המהר"ל. ברור כי לפי הפשט של המהר"ל העסק בתורה היא הרפואה לכל המחלה, רפואה ממשית, כן? אבל יש לו גם כן איזה רמזים למשל פה. שזה אף על פי שהוא נמצא במצב של מחלה. יש לו תחליף. בכל זאת הנפש שלו איננה נפגעת. כי

קשה קצת להסביר. יש לו מחלה בראש - יעסוק בתורה ואז זה מסתלק? צריך להאמין בזה. מי שיש לו ניסיון בזה - הוא יכול להאמין בזה. מי שאין לו ניסיון - הוא אומר: זה כבר מתחיל להיות מוסר... אה.. איך אומרים? טוב אשרי המאמין, אתם יודעים.

אבל לכן אפשר להסביר כפי שניסיתי להסביר: אף על פי שהמחלה נשארה, אבל יש לו תחליף לזה, והעולם שלו הוא בסדר. העולם הפנימי שלו הוא בסדר. הקושי הוא: איך, אם הוא חש בראשו, איך הוא יכול לעסוק בתורה. אם חש בראשו? אם זה רציני שחש בראשו. פעם שמעתי מאחד שהסביר, שאפשר לקרוא את זה אחרת. ולפי דעתי זה לא סתם בדיחה: חש בתורה - יעסוק בראשו, כן.

סוגי יסורים וחיבור לתורה דרך לימוד או תפילה

אבל אולי יש תשובה לזה. יש שני סוגים של יסורים.⁹⁷ יסורים של אהבה ויסורים של עונש. ביסורים של עונש - הסימן הוא שאי אפשר ללמוד. לכן מדובר ביסורים של אהבה - ואפשר ללמוד. אף על פי שחש בתורה, סליחה, שחש בראשו - הוא יכול ללמוד.

יש שתי דעות בגמרא: אם הוא יכול ללמוד, או אם הוא יכול להתפלל.⁹⁸ כי אנחנו יודעים את זה מאז ומתמיד. יש אנשים שמסוגלים לתורה דרך התפילה. ויש אנשים שמסוגלים לתורה דרך הלימוד. לא צריך להגיע להבדל בין הפרושים והחסידים, המתנגדים והחסידיים, אבל יש אופי כזה. מי שקשור לספר תורה דרך התפילה. ומי שקשור לספר תורה דרך הלימוד.

כי, אתם יודעים את זה. כל מיילי דברכות. כל המילים של התפילות זה תורה. אבל זה קשר לתורה מסוג מיוחד מאד. חסידות. והקשר של הלימוד זה לימוד פשוטו כמשמעו. יש גמרא בסנהדרין: "כי אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה יולד, או לעמל מעשה יולד."⁹⁹ איני יודע. וכשאומר "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך והגית בו יומם ולילה", אז המסקנה היא: לעמל פה יולד.

וזה קשור, לפי הבן איש חי¹⁰⁰ זה קשור למחלוקת שיש בתלמוד: מה עדיף - תלמוד או מעשה? סופסוף, המסקנה היא: תלמוד עדיף שמביא לידי מעשה.¹⁰¹ והכוונה זה לא רק לפי הפשט, מכיוון שהתלמוד מביא לידי מעשה. שאנחנו רואים שהרבה הרבה לימוד לא מביא לידי מעשה, לדאבונו. כן? בעוונות הרבים, כמו שאומרים. לא אמרו בעוונות הרבנים, אלא בעוונות הרבים כן?

ולכן, אולי יש כוונה קצת אחרת - איזה תלמוד עדיף? התלמוד שמביא לידי מעשה עדיף ממעשה. טוב, זה רק דיוק של דרש, כן? אבל ייתכן שיש משהו בזה, כן? והגמרא בסנהדרין ממשיכה - עכשיו אנחנו יודעים שזה לעמל פה, איני יודע אם זה לעמל שיחה או לעמל תורה. כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפידך אני יודע שזה לעמל תורה.¹⁰² ופה בלי שום ספק הכוונה היא בין אותה מחלוקת: מה עדיף? תפילה או לימוד. כי שיחה נקרא תפילה. ברור שלא התכוונו לשיחה בטילה כן? "ויצא יצחק לשוח בשדה".¹⁰³ שיחה זה תפילה.

ולכן - החסידים בחרו בתפילה. הם מתפללים הרבה הרבה זמן ביום. מברוך שאמר עד סוף התפילה - צריך כל מילה בכוונה. כל מילה בכוונה - אי אפשר ללמוד. אין זמן ללמוד, כן?

והפרושים, המתנגדים, מעדיפים להתפלל בדרך ממוצע, נאמר, לא ארוך ולא קצר, וזה לשון נקיה, ויש להם זמן כדי ללמוד, כן. ולכאורה, לפי פשט הגמרא, המסקנה היא - לפי הפרושים [המתנגדים]. "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך".

אבל אני, אין לי סמך לזה, אני הסברתי פעם ככה: אבל הפסוק אומר - "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך. אם היה אומר - לא ימוש ספר התורה הזאת מפיך - זה היה ברור - לימוד. אבל דרך ספר התורה הזה, יש גם כן קשר לתפילה. אותו פסוק יכול להיות סמך לתפילה. כי מי שמתפלל, הספר הזה, של התורה לא מש מפיו. כך אומרים - לא מש, כן. הבנתם? זה לא קל.

לכן צריך עיון כדי לדעת איך לדעת איך לברר אותה סוגיה בפירוש. כי סוף סוף בחסידות יש גדולי תורה שיודעים, שיש הבדל בין תפילה ולימוד. ומי יכול לומר שהלומד עדיף מהמתפלל? זאת אומרת, יש זה אפשרות לומר ש-טוב, עם הארצים לא יודעים ללמוד, אז מתפללים. אבל יש... מתפלל - זה נביא. וחכם עדיף מנביא.¹⁰⁴ אבל איזה חכם עדיף מנביא? חכם שהוא נביא עדיף מנביא שאינו חכם אבל אין נביא שאינו חכם.¹⁰⁵ טוב. זה לא קל, כן? זה נאמר, שזה עניין אחר.

ולכן חכמי המקובלים מסרו, לימוד תורה - דרך כוונות התפילה. וזה נקרא "ספר התורה הזה" כפי שאומר הפסוק. ולכן אי אפשר... אי אפשר להחליט.

אולי אני הסברתי פעם את זה: כשהייתי צעיר, גיליתי את עולם האשכנזים, אז הייתי רגיל לומר שהספרדים רגילים להאמין כמו החסידים, ולקיים מצוות כמו המתנגדים. אח"כ התבגרתי קצת והבנתי שזה קצת אחרת: החסידים מאמינים כמו הספרדים והמתנגדים מקיימים מצוות כמו הספרדים. "האומר ראשון ראשון אחרון אחרון"¹⁰⁶, כי הראשונים היו כולם ספרדים וזה לא לחינם. כן? טוב. חוזרים לעניין.

אז פה החידוש היה שיש לו קשר ל

המשך קריאה (עמוד ד' למטה): "סדר שמירת העולם כמו שהתבאר. ולכך כאשר התחבר אל התורה הרי יש לו לווייה וחיבור אל סדר העולם"

אולי נוסף גם לתפילה, כן. אפשר אולי להעמיק קצת איזה דרוש מיוחד לתפילת הדרך בהקשר לעניין שלנו.

המשך קריאה: "ושמירת הסדר, מציל מן הפגעים שלא ישלוט"

אז שוב צריך לדייק קצת. מי שכבר יש לו ניסיון מזה יכול לקבל את זה פשוטו כמשמעו. מי שאין לו ניסיון מזה - מתקשה לו לקבל את זה. ולכן כדאי להסביר לו שזה תחליף ולמה התחליף הוא מועיל, במה התחליף הוא מועיל? לכל הפחות יש לו סדר, שקט בנפש הפנימית שלו. אף על פי שמבחינת החיצוניות - הקלקול מתמשך.

כי, היו תקופות שבם הרפואה היחידה שהייתה מותרת זה התפילה, "כי אני ה' רופאך"¹⁰⁷ אבל עבר הזמן. ולפי דעתי, מאז סיום תקופת התגלות הנבואה נתנו רשות לרופא לרפאות. שנאמר: "רפא ירפא".¹⁰⁸ ניתנה רשות לרופא לרפאות.¹⁰⁹

ולכן רק יחידים שייכים לאותו עולם שמתרפאים דרך התפילה. ולרוב ניתנה רשות לרופא לרפאות.

יש הבדל, יש דרש יפה על זה. בפסוק ששייך לקב"ה כרופא כתוב: "כי אני ה' רופאך", הדגש הוא דגש קל. רפה. בפסוק של הרופא בשר ודם - זה "רפא ירפא". זה חזק [פיסוק דגש]. זאת

אומרת - דרך הרופא זה חזק מאד. דרך ה' זה קל מאד. כי אני ה' רופאך. בלי דגש. אבל רפא ירפא... צריך... הבנתם את ה...? זה דרש יפה דווקא.

המשך קריאה: "כי אין הפגעים שולטים רק כאשר פורש מן העולם, כמו שאמרנו, כי לכך כל הדרכים בחזקת סכנה"

זה מובן כן? נמשיך.

המשך קריאה: "אבל כאשר הוא מתחבר אל התורה יש לו לוויה אל סדר העולם ובשביל זה אינו יוצא מן ישוב העולם"

בשביל זה אינו יוצא מישוב העולם, אף על פי שלמעשה יצא. הלך בדרך יחידי. זה מובן? אז נמשיך.

המשך קריאה: "והדבר הזה הוא אל האדם לוויה גמורה"

איזה דבר? הקשר עם התורה שהיא סדר העולם, שהיא סדר הישוב.

המשך קריאה: "ואם נחשב לאדם לוויה כאשר יש לו התחברות אל בני האדם כי אז אינו נחשב שהוא לעצמו"

שהוא נשאר לעצמו. "וייותר יעקב לבדו." ¹¹⁰

אולי בהזדמנות אחרת נראה את אותה המשנה בפרקי אבות: "הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו" ¹¹¹ נראה שיש כוונה ברורה לישראל: "עם לבדד ישכון." ¹¹² ויעקב אבינו חי את זה. ויש הרבה רמזים בתורה שהוא ידע מה זה להיות ניעור בלילה. הוא ידע את זה - "ויעקב הלך לדרכו" ¹¹³ - להיות בדרך יחידי. הוא ידע את זה - "מפנה ליבו לבטלה." אבל לפי המשנה זה שלילי לגמרי - "הרי זה מתחייב בנפשו." פשט המשנה לפי המהר"ל, לפי כל המפרשים, זה שלילי.

זהו, אז יש לנו קושיה. אם זה המצב של עם ישראל, "עם לבדד ישכון", זה שלילי. "וה' לבדו ביום ההוא" ¹¹⁴ - יש איזה מין הקבלה בין הקב"ה לעמו ישראל, "כי שמי נקרא עליך" ¹¹⁵

ולכן צריך להבין בדרך החיובית של אותה המשנה. בא הרב נחמן מברסלב והסביר את זה. ¹¹⁶ הוא הסביר את זה: כי העולם שלנו אין לו חיוב המציאות. אבל מי שלוקח על עצמו [את] אותו אומץ להיות כישאל - עם לבדד ישכון - הוא מביא את החיוב בנפשו. מתחייב בנפשו. זאת אומרת, מגיע ליש מוחלט - "כל ישראל יש" ¹¹⁷ כן?

אבל זה מסוכן. צריך לדעת את סכנת הדרכים. בכל זאת הצליח - הוא צדיק. הוא ישראל. הבנתם את הדרש הזה?

שאלה מהקהל: אתה מתכוון כאילו הוא מחייב את הקב"ה ללוות אותו? זה הכוונה?

הרב: לא צריך לחייב. הכוונה של הרב נחמן מברסלב: הוא מתחייב בנפשו. הוא מביא חיוב המציאות בנפשו שלו. כל עוד שלא זכה - אין לו חיוב המציאות, כן. מקרה קרה. ככה אומרים האפיקורסים, אומר הרב נחמן מברסלב. האפיקורסים אומרים: העולם הוא יש לו חיוב המציאות. אין לו י-ה. אבל הרב נחמן מברסלב אומר: האפיקורסים טועים. אבל לא יודעים שזה אמת - מי שהגיע לאותה זכות מתחייב בנפשו והעולם שלו הוא חיוב המציאות. העולם כבריאה - אין חיוב המציאות.

והרמב"ם הסביר את זה - חיוב המציאות - זה רק הוא, בכבודו ובעצמו.¹¹⁸ אין חיוב המציאות. אבל מי שזכה - מתחייב בנפשו.

זה דרש עמוק מאד של הרב נחמן מברסלב. כי לא שינה את הביטוי - מתחייב בנפשו.

ולכן כשלמדתי את זה נתגלה לי שזה המצב של עם ישראל. סכנה של הגלות. אבל מי שחוזר - מתחייב בנפשו. מי שהולך מתחייב בנפשו במובן השלילי, כן. זה קשור לנזיר - כל עוד שלא קיים את נדרו - נקרא רשע. וכשקיים את נדרו - נקרא צדיק.¹¹⁹ אפשר להסביר את זה ככה.

ולכן לא פעם אני מסביר את זה לאנשי הגולה, "נהר כבר."¹²⁰ הם שנמצאים על נהר כבר, כן? אתם זוכרים את ההפטרה... ויש איזה כיוון שכדי לקבל את החיוב. אבל בשלב הראשון של הדרך זה רק מתחייב בנפשו באופן שלילי לגמרי. ואתם לא יודעים לתאר איך הם מתחייבים בנפשם באופן שלילי כן? אני חוזר משמה וזה אוי ואבוי, כן. כל יום זה התדרדרות יותר עמוקה.

אבל מי שחוזר, ואולי זה סגולה מיוחדת של שליחי עלייה, כן. אז מתחייב בנפשו באופן שלילי **[נראה לי שצריך להיות חיובי??]**. כל עוד הוא נמצא בגלות נקרא יעקב. כשחוזר נקרא ישראל. הרי זה מתחייב בנפשו. "כי כל ישראל יש". לא אמרו כל יעקב יש, כן, זה מובן? טוב.

המשך קריאה: "ולכך כאשר יש בני אדם עימו, יש לו לוויה שאז הוא"

ועכשיו אתם מתחילים בדף שלכם

המשך קריאה: "שאז הוא מתחבר אל הבריות שהם העולם."

וזו הכוונה של המהר"ל בכיוון שלך: סוף סוף, הבריות, הקשר עם הבריות עדיף. אז לא צריך לחזור על כל הדיוקים, אבל הוא במצב שאין לו. טוב.

המשך קריאה: "ואם דבר זה הוא לוויה שלו"

אם דבר זה שהוא מתחבר אל הבריות הוא לוויה שלו.

המשך קריאה: "כל שכן כאשר יתחבר אל התורה שהיא סדר כל העולם"

פה שוב חידוש: הלוי הוא סדר העולם, באשר הוא שם. בכוחו שלו. במדרגה שלו. אבל הקשר עם התורה, זה יותר חזק מהקשר עם הלוי. למה? מכיוון שזה סדר כל העולם. הבנתם את ההבדל? אולי יש דבר דומה לזה שבגיל ה.. בהקשר זה. מה שאנחנו מסבירים על - "מעלה עליו הכתוב כאילו עשהו."¹²¹ מספרים על חכם אחד, שהיה רגיל לטבול קודם כל לימוד. והוא היה חוק ולא יעבור, היה עושה את זה כל פעם. אף על פי שהיה קר בחוץ, אף על פי שהיה חולה - לא היה מפסיד. ואז היה מתחיל ללמד בשמחה. פעם היה מאד חולה. ובחוף היה מאד קר. לא, לא יכול. והיה פיקוח נפש באופן ברור. אז לא הלך לטבילה והתחיל ללמד בשמחה יתירה. התלמידים לא הבינו ושאלו אותו: מה קורה? אז הוא הסביר להם: כל עוד שאני מקיים מצווה, הזכות שלי זה לפי זכותי, זה לפי כוחי. עכשיו שבאמת אני לא יכול, כן. אני לא במצב שאני יכול, אז מעלה עלי הכתוב - זה זכות של הכתוב. בבחינת כל. זה זכות, שאם התורה עצמה מקיימת את המצווה - כך קיבלתי הזכות ואני לא שמח? לא אשמח? הבנתם את ההבדל?

ופה יש מוסר בפני עצמו, כן. יש הרבה הרבה אנשים, כשלא יכולים לקיים איזו מצווה, הם בדיכאון. אבל זה טעות! אם באמת יש פיקוח נפש צריך להיות בשמחה. כי מצטבר זכות יתירה, זכות שכאילו התורה עצמה קיימה את המצווה. מעלה עליו הכתוב, כן. הבנתם את ההבדל?

אני חושב שזה, כדאי להבין את זה מבחינת החינוך של הילדים. או גם כן בעיות של כמה נשים שחושבות ככה:

אנחנו לא חייבות מצווה זו או אחרת, דיכאון נשי, כן. וזה ההיפך, כן"שעשני כרצונו" כבר, מאז. זאת אומרת יש להם זכות יתירה ממי שמקיים את המצווה מכיוון שהם פטורות. זאת אומרת: חייבות, אבל פטורות. מי עושה את המצווה בשבילם? התורה עצמה. אז צריך להיות בשמחה. הבנתם את ה...?

וזה לא דרש? יש בעיה בהלכה שאני עוד לא מצאתי שום רמז שפותר את הבעיה: על המצווה של הראיה, במסכת חגיגה. המשנה מתחילה ככה: "הכל חייבים בראיה"¹²², חוץ מהרבה קטגוריות של אלו שאינם יכולים, ובתוכם הנשים. מכיוון שהפסוק שהתורה שבעל פה, שבכתב, סליחה אומר: "כל זכורך"¹²³ אז ממילא הן יוצאות מהמצווה. כי הפסוק הוציא אותם - "כל זכורך". התורה שבעל פה באה ואומרת: "הכל חייבין חוץ". אז [היה] צריך לומר: אלו פטורים מהראיה ואלו הן, כן. זה מובן. אבל "הכל חייבין חוץ"? אז זה חכמה גדולה פה. התורה שבעל פה רצתה לחייב את כולם. קרה מה שקרה, אתה פטור, אבל אתה חייב מעיקרה. מעלה עליך הכתוב. הבנתם את ההבדל? זה ברור, כן?

טוב. זה נושא בפני עצמו. ואני חושב שזה חשוב מאד מבחינת החינוך. לנצור את אותה שמחה לאלו שהגורל שלהם מעכב. אם זה הגורל שמעכב - אז מעלה עליו הכתוב. אם זה רציני. אם זה כן, כך אומרים? כן? כנה?

הערה מהקהל: כן

הרב: כן. אם זה כן... כן אם זה כן...

אז העולם כולו, פתאום מאיר בצורה אחרת לגמרי, כן. זה מובן? אז אני חוזר:

המשך קריאה: "שהיא סדר כל העולם ובה נמצא הכל"

שוב, זה אותו עניין אבל נראה אותו בפרק השני, נר - מצווה, לשעתה, ותורה - אור. ולכן כשהיא מתכוונת תורה פה - זה לא סתם התורה של המצוות. אלא התורה של התורה. התורה הכוללת. התורה שהיא בבחינת כל העולם.

המשך קריאה: "ובה נמצא הכל."

שוב אנחנו חוזרים במה שהתחלנו פעם. במה התורה היא סדר מציאות העולם, ולא דווקא סדר התנהגות האדם בבחינת שולחן ערוך. זה לא אותה רמה. זה לא אותה פנימיות התורה. זה מובן? נמשך.

המשך קריאה: "שיש לו לוויה גמורה שמתחבר אל העולם ואינו נבדל ממנו שיהיו שולטים בו הפגעים, ודבר זה מבואר."

ולכן פה הגענו. לא יודע איזה שעה פה. יש לנו עוד קצת זמן? כן? אולי נמשיך קצת. ואז אולי פעם הבאה, זאת אומרת יום ראשון הבא אם ירצה ה', אפשר להעמיק קצת יותר.

המשך קריאה: "ולכך אמר אחריו אם יש לאדם חולה בגופו"

ואולי פעם הבאה נתחיל דווקא פה. תזכרו את זה, אבל מכל מקום נמשיך בפשט הפירוש.

המשך קריאה: "ולכך אמר אחריו אם יש לאדם חולה"

הוא רוצה לומר מחלה

המשך קריאה: "בגופו, שכל אשר הוא חולה יוצא מן הסדר"

אז קודם כל יש מקרה אחד, מי שנמצא יחידי. וזה פרשה בפני עצמה. לא צריך לשוב על הדיוקים, אבל צריך לחשוב על זה, המצווה הראשונה שהיא הקידושין, באה לפי סדר הסיפור של התורה כמובן, היא באה כדי לשבור את אותה בדידות שהתורה אמרה: "לא טוב היות האדם לבדו."¹²⁴

טוב, אחר כך מי שיש לו מחלה בגופו. מחלה זה קלקול, אי סדר במה שהקב"ה ברא. לא פעם למדנו את זה: מצב הבריאה היא הבריאות. אם יש מחלה זה קלקול בסדר הבריאה. ולכן, מי שיש לו מחלה, צריך להתקשר, להתייחס, ל-שוב אני אומר תחליף אולי זה יותר מתחליף, לסדר של המציאות. כדי למצוא מרפא למחלות.

המשך קריאה: "יעסוק בתורה, שהיא סדר העולם. ואז האדם אשר היה מקבל חולי שהוא שינוי"

אתם רואים, זה המושג של שינוי, שמביא את האי סדר שמביא את הקלקול

המשך קריאה: "יחזור אל הסדר שהוא בריאותו [בריאתו בספר]. ואמר עוד: חש בראשו וכו',¹²⁵ כי כאשר יבוא שינוי לגוף כמו כל הדברים שהם שנויים בגוף על ידי התורה שהיא סדר העולם, מחזרת את הגוף שהיה בו שינוי, אל סדר שלו. כי אל סדר התורה נמשך הכל כמו שאמרנו. ומה שאמר הראש בפני עצמו, מפני שהראש שם השכל והוא קרוב אל התורה בעבור חשיבת הראש. הוא ראשון וקודם לקבל רפואה על ידי התורה."

רפואה שעל ידי התורה נאמר,

המשך קריאה: "ולפיכך אמר בראשון: חש בראשו יעסוק בתורה."

פה אולי נתחיל בהסבר שלי. ההתנהגות לפי התורה היא במחשבה, בדיבור ובמעשה. ולכן הוא מתחיל: חש בראשו - יעסוק בתורה. חש בגרונו - יעסוק בתורה. חש בבני מעיו בעצמותיו - יעסוק בתורה. זאת אומרת: הקשר עם אותו סדר, שהוא יותר מתחליף, צריך להיות לפי סדר המצוות. קודם כל - הקשר עם התורה לפי המחשבה. אחר כך התורה לפי הדיבור, דברי תורה, והתורה לפי המעשה. זה מובן?

פה יש לנו שוב מבנה שכלי של המהר"ל שהוא ברור ומדויק מאד. לפי שורש הדברים שהם בתורה שבעל פה עצמה. בעלי המדרש דיברו לפי אותה חכמה. בא המהר"ל וגילה, גילה לנו אותה חכמה. ברור שעד המהר"ל, היו תלמידי חכמים שהבינו מה שהמהר"ל אומר. המהר"ל הוכרח להביא את זה בכתב לפי עניות תורת הדור.

אתם יודעים את זה: "עשות ספרים אין קץ"¹²⁶ לא פעם למדנו את זה. ולא שהספר של המהר"ל מביא חידוש גמור באותה חכמה, אלא זה סימן ההפוך. מכיוון ששכחו אותה חכמה - בא המהר"ל וחידש אותה. הבנתם את ה... זה לא הוא שהמציא את זה במדרש. אלא זה גבורתו של המדרש. אבל שכחו את הפנימיות של אותה חכמה, אז באים מחברי הספרים ומחזירים לנו במקצת את מה ששכח [שנשכח]. הבנתם את זה כן?

כי - "עשות ספרים" כדי לעשות ספרים - אין קץ. זה עניין אחר. טוב.

שאלה מהקהל: מה עם הנס, שבא מתוך שינוי, ודווקא...

הרב: תן לי דוגמא, כדי שאני אבין. תן לי דוגמא

שאלה מהקהל: נס שבא מתוך פיקוח נפש, נגיד ש...

הרב: אמרת נס שבא מתוך שינוי, לכן שאלתי. אז תסביר קצת יותר.

שאלה מהקהל: הנס הגדול כמו - קריעת ים סוף. קריעת ים סוף בא לשבור את חוקי הטבע. בא לחרוג מעניין כל.. אז... דווקא הוא לא בא משום סכנה, בא מתוך פיקוח נפש?

הרב: תשמע אני הייתי נוטה להסביר את זה ככה. צריך ללמוד קצת את הביטוי: "עולם כמנהגו נוהג"¹²⁷, כן, ואחר כך נחזור לשאלה הספציפית שלך. כשאומרים, משתמשים, בביטוי התלמודי הזה: "עולם כמנהגו נוהג" - כדי לשלול את הנס. אז לא מבינים מה דעת הגמרא. זה דווקא בנס שעולם כמנהגו נוהג. כי - כל עוד שיש אי סדר בעולם, אז העולם לא נוהג כמנהגו האמיתי. אתם מבינים? כן? ולכן ברור שלכאורה חכמי ישראל רצו לומר את זה: הנס זה נדיר.

שיעור 3

תורה ומצווה – אור ונר

מהשיעורים הקודמים, אם אתם זוכרים. באותו זמן, באותה עת, באותה תקופה, באותו מקום, באותו מישור שהאדם עושה אותה, כן. זאת אומרת בגבולות של העולם, של עולם הגבול, של עולם החומר. לכן מי שעוסק במצווה אינו, איך אומרים את זה בעברית? שכחתי, זה גמרא.¹²⁸ ניזוק, כן. מי שעוסק במצווה אינו ניזוק, כן. אף על פי שלא כל פעם אנחנו רואים את זה. אני רוצה לומר, יש לפעמים שאנו רואים את ההיפך. טוב, זה לא בידינו. זה משנה בפרקי אבות טוב,¹²⁹ בסוף פרקי אבות: לא משלוות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים, זוכרים את המשנה. זה לא בידינו מכיוון שיש הרבה גורמים שפועלים בבת אחת. ויתכן מאד, זה קצת רכילות, אבל זה יתכן מאד, אולי זה לא מצווה? אולי זה לא לשמה, נאמר, כן.

המשך קריאה: "ומה אור מגן לעולם"

"לעולם" – המשמעות פה זה לא לעולם בבחינת העולם הזה, של קוסמוס, אלא לעולם בלי הפסק, עניין נצחי.

המשך קריאה: "אף תורה מגינה לעולם."

מה שצריך להבין פה זה שהאור מגן. זה מגן. כי האור זה הסדר. זה מובן. כי האור זה נצחי, שכלי, זה מובן. אבל הגמרא מכניסה פה מושג הגנה, של המצווה לחוד ושל האור לחוד. אבל המושג של מגן. אני לא מצאתי תשובה לזה. מי יכול להסביר את זה? אתם מבינים את השאלה. יש פה חידוש של הגמרא.

יש הבדל בין מצווה שהיא נקראת נר, ותורה שנקראת אור. מהו ההבדל? אחד זה גשמי תחת הזמן והמקום, והשני הוא שכלי, נצחי, לעולם. אבל הגמרא מכניסה מושג פה שהוא חידוש. "לומר לך מה נר אינו מגן אלא לפי שעה, אף מצווה אינה מגינה אלא לפי שעה. ומה אור מגן לעולם אף תורה מגינה לעולם."¹³⁰ הפסוק לא אמר עניין של מגן. הבנתם את השאלה עכשיו? אפשר להסביר את זה לפי הפרק הקודם, כן. מי שלא נמצא בסדר של עולם נמצא בסכנה. אפשר אולי להבין דרך המהר"ל, דרך המחשבה שלו שיש קשר בין שני העניינים. אבל זה לא מופיע בפשט בגמרא עצמה, כן. כי זה קצת יותר מחשבת. כי עיקר ההגנה זה הקשר לאיזשהו סדר. למה? מכיוון שכשאינן סדר יש סכנה. אבל זה קצת מסובך.

הערה מהקהל: האור דוחה את המזיקים.

הרב: יפה, נכון, אפשר. אבל זה הסבר משני. זה כבר כשאנחנו מבינים שהאור מגן – אז זה הסבר. מגן, נגד מה? אני אמרתי סדר.

הערה מהקהל: אולי בתוך ההקשר של מה שנאמר, כי שמש ומגן.

הרב: אני אמרתי סדר, כן. "כי שמש ומגן ה' אלוקים."

הערה מהקהל: המגן העולם הזה איננו אור. אבל לעולם במובן של נצחיות, האור הוא המגן. כלומר, לפי שעה בעולם הזה, המצווה מבחינת עולם הטבע. מגינה. אבל לעולם

הרב: כן, אני מבין. והכח שלה היא לוקחת אותו מהאור. אולי יש פה משהו. צריך להתגונן נגד האור עצמו.

הערה מהקהל: כן, לעולם אז האור הוא המגן. לפי שעה המצווה מגינה אבל לעולם, אז האור הוא המגן.

הרב: כן, זה מה שאומרת הגמרא אבל המושג "מגן" זה חידוש. מאיפה זה בא, כן? "כי נר מצווה" אז צריך להסביר: המצווה היא נר והנר זה מגן. אבל מאיפה לקח את זה שהנר הוא מגן? מה שאמר יוסף זה יותר לעניין. זאת אומרת אור דוחה את המזיקין. אולי זה קשור למה שאמרתי. שהאי סדר זה עניין המזיק ואור זה הסדר. זה בא מהפרק הקודם אבל זה לא מופיע פה. טוב, נמשיך:

המשך קריאה: "ומה אור מגן לעולם אף תורה מגינה לעולם. ואומר: בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה, בשכבך תשמור עליך זה מיתה. והקיצות היא תשיחך לעולם הבא."

טוב זה פסוק באותו פרק, אם אתם רוצים, זה פרק שש במשלי פסוק 22. זה ההמשך של מה שלמדנו מקודם, בפרק הקודם. זה מתחיל ככה: "נצור בני מצוות אביך ואל תיטוש תורת אמך קשרם על ליבך תמיד ענדם על גרגרותיך. אתם זוכרים את הפסוקים הקודמים: "כי לויית חן הן לראשך" וכן הלאה.

אז זאת אומרת, בכל השלבים של המהלך בעולם הזה ומהעולם הזה לעולם הבא, יש אותה הגנה של התורה. בעולם הזה מה שאפשר למצוא באופן מידי זה המצוות וגם כן האור של התורה, אבל זה ממשך גם במעבר בין העולם הזה לעולם הבא. זה מובן, כן. אני חוזר על זה:

המשך קריאה: "בהתהלך תנחה אותך - בעולם הזה בשכבך תשמור עליך – זה מיתה"

זה כל השלבים של המעבר

המשך קריאה "והקיצות היא תשיחך"

פה אפשר למצוא רמז לתחיית המתים מן המשלי, מן התורה. אתם מבינים? והקיצות.

נביא לעומת חכם – עולם הזה ועולם הבא

המשך קריאה: "משל, לאדם שהיה מהלך בדרך "

"בדרך" – זה משל לעולם הזה. באישון לילה - העולם הזה כשלעצמו בלי סדר בלי תורה בלי אור. "והארץ הייתה תהו ובוהו וחושך על פני תהום."¹³¹ אז אנחנו הולכים באותו חושך של התהו ובוהו.

המשך קריאה: "והמהלך בדרך באישון לילה באפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הברקנים ומן הפחתים ומחיה רעה ומן הליסטים."

כל הסכנות של העולם הזה, שמגיעות מהתהו ובוהו של העולם הזה.

המשך קריאה: "ואינו יודע באיזה דרך מהלך. נזדמנה לו אבוקה של אור, ניצול מן הקוצים ומן הברקנים מן הפחתים. עדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטים. ואינו יודע באיזה דרך מהלך. כיון שעלה עמוד השחר ניצול מחיה רעה ומן הליסטים. ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. כיון שהגיע לפרשת דרכים, ניצול מכולם."

טוב, זה הגמרא.¹³²

אז הפשט הוא מובן. אם אנחנו נמצאים במצב של תוהו ובוהו, של אי סדר, זאת אומרת, בדרך אשר לא עבר עליה אדם, כמו שאומר הפסוק. כל בריה ובריה בחיים שלה, בזמן של החיים שלה היא דומה למי שהולך בדרך לא..איך אומרים את זה בעברית?

תשובה מהקהל: לא כבושה

הרב: לא כבושה. אף על פי שעברו כבר בני אדם, אבל לכל אחד זה כאילו שאין לו מורה דרך, כן. והקב"ה נתן לבריות איזה מן צופן שאפשר להשתמש בו כדי להינצל מן הסכנות האלו. זה ההסבר הפשוט של הגמרא, זה מובן. וזה נקרא "אור". פעם אני הסברתי את ההבדל בין נביא ומי שאינו נביא. למה הנביא יכול להיות מורה דרך? להנהיג את אלו שאינם נביאים. ולמדנו דווקא דרך המהר"ל¹³³ שכח החוכמה של הנביא זה בעולם הזה. עולם הבא, "עין לא ראתה."¹³⁴ יש חכמה אחרת שהיא חוכמת החכמים שהיא חוכמה של העולם הבא. זוכרים את זה? כוחו של הנביא זה בעולם הזה. "וחכם עדיף מנביא"¹³⁵, מכיון שחכם רואה גם בעולם הבא. וההסבר של המהר"ל שהנביא רואה לא רק בבחינה שכלית אלא בבחינה מהותית. רואה בעולם הזה בבחינת עולם הזה. רואה את ההיסטוריה של העולם הזה. החכם – רואה מה שעין לא ראתה אבל השכל רואה, הבנתם? ואפשר, לא מצאתי סמך על זה למה שאני עתיד לומר, אפשר לקשור את זה לעניין ששכר של המצוות - לעולם הבא.¹³⁶ כי המצוות שייך לחכמה לא לנבואה, זה מובן? ההתנהגות בעולם הזה צריך נבואה אבל כדי להגיע לעולם הבא צריך מצוות, צריך חכמה. הבנתם את ההבדל, כן?

שאלה מהקהל: עין זה בדרך כלל עיני השכל.

הרב: זהו. עין לא ראתה זה עין של הגוף לא ראתה. ולכן הגמרא אומרת: "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לעולם הזה."¹³⁷ ימות המשיח, עולם הזה. אבל עולם הבא: עין לא ראתה. מכיון שזה לא שייך לכח של הנביא. למדנו את זה פעם דרך המהר"ל, אני חושב שזה בגבורות ה'.

הערה מהקהל: הקדמה לגבורות ה'¹³⁸

הרב: נכון. וזה חשוב להבין את זה. כשהגמרא אומרת: "חכם עדיף מנביא", תלוי במה המדובר. קודם כל אין נביא שאינו חכם,¹³⁹ כן. אבל בעולם הזה, להתנהג בעולם הזה צריך נביאים. להגיע לעולם הבא צריך חכמים. ולכן חכם עדיף מנביא מאותה נקודת ראות שעולם הבא עדיף מעולם הזה.¹⁴⁰ אבל כשאנחנו נמצאים בבעיות של העולם הזה, צריך נביא. חוכמה לא מועילה. החוכמה של העולם הבא לא מועילה בעולם הזה. ואנו עדים לזה, כן. מי שחכם בבחינת עולם הבא כשעוסק בעניינים של עולם הזה, מוסיף בלגן על בלגן. אתם יודעים את זה, כן. זה מה שקורה כל יום בישראל. ואז למה דברנו על זה? שהכוח של הנביא, שבדרך שלכולם יש אפילה, מכיוון שזה הזמן של הלילה, כן, לא רואים איך להתנהג. הוא (הנביא) היה פעם באותו דרך, באור, וראה את כל המכשולים. ולכן אף על פי שגם הוא נמצא בלילה עם שאר בני האדם, הוא יודע: פה יש חור, פה יש... והוא יודע לתמרן עם הסכנות האלו, כן.

הנביא הוא שידע את העבר כשהיה אור, אז כששוב נמצא בחושך, הוא רואה מה שכל בן אדם, שום בן אדם לא רואה, מכיוון שכבר ראה. ראה בעבר ולכן הוא יכול להגיד מה יהיה בעתיד. תפסתם את זה, כן? אולי פעם הסברתי את זה דרך הגמרא, תזכירו לי, אני לא זוכר. יש גמרא בהתחלת מסכת ברכות. אני אסביר לכם את הבעיה בקצרה, כן. שיש סדר מוזר במשניות.¹⁴¹ זה מתחיל בעניין של קריאת שמע של ערבית. ואחר כך המשנה הסמוכה זה קריאת שמע של שחרית ומיד אחר כך המשנה שואלת על הברכות של שחרית ואחר כך על הברכות של ערבית. אז הגמרא, בהתחלת הסוגיה, יש לה קושי, כן: "מאי שנא דפתח בערבית ואחר כך בשחרית"¹⁴², זה לגבי קריאת שמע. ואחר כך, אם הסדר הוא נכון – "ויהי ערב ויהי בוקר"¹⁴³ ערבית קודם ואחר כך שחרית: "סיפא דקתני בשחר מברך שתיים ובערב מברך שתיים" – הסדר הוא שחרית ערבית, "וערבית ברישא." שגיגד ערבית קודם. זוכרים את הסוגיה? טוב. ואיך הגמרא משיבה? "תנא פתח בערבית והדר תני בשחרית." התנא התחיל בערבית ומיד אחר כך דיבר על שחרית. "עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית" כל עוד שהיה בשחרית הסביר את הפרטים של שחרית – הברכות ואחר כך חזר לערבית. אבל זו סוגיה קשה מאד. כי התשובה של בגמרא אינה תשובה, זה השאלה עצמה. אנחנו שואלים למה עשה ככה? אז הגמרא אומרת: מכיוון שככה עשה. הבנתם את העניין? ולכן ראיתי מפרשים שמסבירים את זה קצת בבדיחה: "משנה עיתים ומחליף את הזמנים."¹⁴⁴ זה קודם כל משנה עיתים – פתח בערבית ואחר כך מחליף את הזמנים – ממשיך בשחרית. הבנתם? ולכן, התשובה היא במישור אחר לגמרי. כשבתרבות שלנו, בתרבות המודרנית, עושים איזה ניתוח של איזה בעיה. איך עושים את זה? איזה תבנית של ניתוח, תוכנית של ניתוח? קודם כל א', אחר כך ב', כן? ואחר כך חוזרים לא' ואומרים א' זעירא, ב' זעירא. ואחר כך לב'. הבנתם איך עושים את זה. הגמרא אומרת לנו - זה לא סדר בסדר. צריך ככה: (מתחיל ב) א', מיד אחר כך ב', כל עוד אתה ב - ב', אתה מסביר את הפרטים של ב' ואחר כך אתה מחזיר לא' כדי להסביר את הפרטים של א'. למה? מכיוון שמי שלא היה כבר בעולם של ב' לא יודע את הפרטים של א'. מכיוון שבא' יש חושך, בב' יש אור. אז הוא רואה את הפרטים בעולם של אור ואחר כך חוזר לעולם של חושך כדי להסביר את הפרטים. הבנתם את ההבדל? וזה ההבדל בין תורה וה"לא תורה". אז זה העניין שלנו, כן. הנביא היה בעולם שהאור קדם לחושך. אז ראה את העולם באור. ואנחנו נמצאים בעולם שהחושך קודם לאור. אז הוא מסביר לנו את החושך שלנו שהוא דווקא הלילה שאחרי היום שלו. ואצלנו, זה הלילה לפני היום הבא. הבנתם את זה? זה פשוט, כן.

סוגי קדושות: כהן ונביא, בית הלל ובית שמאי

וזה מסביר את ההבדל בין שני סוגים של קדושה. יש מצוות שהיום הולך אחרי הלילה ויש מצוות שהלילה הולך אחרי היום.¹⁴⁵ אתם יודעים את זה. והקדושה של הכהנים שייכת לקדושה שהלילה הולך אחרי היום ולא ההיפך. זה מובן, כן? יתכן מאד שזה קשור למחלוקת של בית שמאי ובית הלל.

שאלה מהקהל: הכהן הוא לא נביא.

הרב: הכהן לא נביא.¹⁴⁶ נכון, פה יש שאלה. אבל אני הוספתי את זה לעניין של הקדושה.

שאלה מהקהל: יתכן מאד שזה הפשט של הפסוק של מה שאמרת עכשיו "כי לנביא היום ייקרא לפנים הרואה"¹⁴⁷

הרב: יפה. איפה זה?

תשובה מהקהל: בשמואל

הרב: בשמואל, כן. נכון, יפה. ומה שרציתי להסביר, זה ההסבר נמצא בפרי צדיק, בספר "פרי צדיק", בהתחלה, בפרק הראשון. הוא מדבר על העניין אם אפשר לומר קריאת שמע כשיש עננים ולא רואים את הכוכבים.¹⁴⁸ אבל העניין הוא ככה, שהמחלוקת בין בית הלל ובית שמאי דומה מאד לזה. אצל בית שמאי העיקר זה למעלה. וצריך להוריד מה שיש למעלה, למטה. זאת אומרת, היום קדם. אצל בית הלל, צריך להגיע למעלה, ומתחילים מלמטה למעלה. זאת אומרת, העיקר זה גם כן למעלה אבל בסדר הפוך. אבל זה לא אומר שזה קולא, זה חומרא. זה טפשי לומר את זה ככה, בית הלל זה קולא, בית שמאי זה חומרא - זה לא נכון. זה לא מן החוכמה לומר את זה ככה באופן סכמטי. אלא זה תפיסה אחרת של העולם, נאמר, של ההתנהגות הדתית בעולם - "ואלו ואלו דברי אלוקים חיים."¹⁴⁹ אבל סוף סוף, "הלכה כבית הלל", מכיוון שאנחנו נמצאים לא בעולם של הכהנים של ה... **לא ברור** 18:40 אלא בעולם של עם ישראל. והעולם של עם ישראל זה: לילה קודם והיום בא אחר כך. זה מובן? זה מסביר לנו למה לפי בית שמאי מתחילים את האור של החנוכה משמונה לאחד-הולכים ויורדים, כן. ואצל בית הלל זה ההיפך.¹⁵⁰ מתחילים מאור אחד ועולים. והרבה דוגמאות כאלו. אז זה מסביר לנו מה זה הכח של הנביא.¹⁵¹ אז גם הנביא וגם החכם קשורים לתורה אור. אבל מבחינת עולם הבא, חכם עדיף מנביא. אבל מבחינת עולם הזה, ויש לנו סמך בגמרא שלנו, נביא עדיף מחכם. ומה שחסר לעם ישראל זה לא חכמים, ב"ה יש הרבה, הרבה צורבא מרבנן, אלא נביאים. טוב וזה הבשורה של הרב קוק שיחזרו הימים, כן.¹⁵² אבל נביא צריך, הוא יכול להיוולד רק בארץ ישראל. כל עוד יש לנו רק מדינת ישראל, זאת אומרת זה לא ארץ ישראל ממש, אז זה מתמהמה. אבל מיד כשנגיע לגבולות האמיתיים זה יהיה ארץ ישראל ואז הנבואה תופיע.¹⁵³ זה מובן? יש שאלות על זה?

שאלה מהקהל: מה אמרת? כשנגיע לגבולות?

הרב: לגבולות האמיתיים. "ושבו בנים לגבולם."¹⁵⁴ עד עכשיו יש לנו רק אי גבולות. אני חושב, לא מצאתי מקור לזה, שהיה כדאי לקרוא את המדינה: "מדינת ישראל" ולא "ארץ ישראל", כי זה השם המקראי. המדינה הייתה צריכה להיקרא "ארץ ישראל". ולא מדינת ישראל, כן.

הערה מהקהל: כך היה בימי המנדט ושינו את זה אחר כך.

הרב: מה?

הערה מהקהל: בימי המנדט זה היה נקרא אלף יוד - א"י.

הרב: מכיוון שלא היו גבולות. זה היה נקרא פלשתינה א"י. וכל הפלשתינה. והם ידעו את הגבולות הבריטים האלו. זה היה עד ערב הסעודית. עד שמה. ויחזרו הימים, כמו שאומרים. עכשיו אנחנו קצת בבחינת אבות. מכיוון שכתוב "ושבו בנים לגבולם". לא, זה הרב קוק הסביר את זה,¹⁵⁵ גם הרב חרל"פ,¹⁵⁶ אגב. שהנבואה היא תוצרת הארץ. אז כל עוד...

הערה מהקהל: גם מאברהם ראינו שאין השכינה שורה אלא בארץ ישראל.¹⁵⁷

הרב: טוב וגם אצל הריה"ל.¹⁵⁸ וכל עוד שאין לנו את הכוחות של הקדושה של ארץ ישראל - אז זה קשה. יש משהו דומה לזה יש חכמים שהם מבחינת נביא. אבל נביא ממש - זה כלל ישראל, צריך כלליות של הקדושה. טוב. ואני חושב שכל העניין...

שאלה מהקהל: סליחה, בנגלה בכל אופן, הדברים תלויים בחזרתו של עם ישראל כולו או רובו ולא דווקא בגבולות.

תורת ארץ ישראל

הרב: זה מה שרציתי להתייחס לזה. אני קצת מסופק. זה שייך למצוות, אבל ארץ ישראל זה שייך לתורה. כי: "אין תורה כתורת ארץ ישראל."¹⁵⁹ יש איזה מן קשר עצמי בין התורה וארץ ישראל. והמצוות הן רק תלויות בארץ. אבל התורה היא גופא ארצית, אם אפשר לומר את זה ככה. אני זוכר כשהייתי ילד בתלמוד תורה בחוץ לארץ, היינו לומדים פסוק בישעיהו והפסוק היה אומר: "ולא ידח ממנו נידח".¹⁶⁰ אני זוכר שהמלמד היה מסביר את זה – כולם יחזרו. היה בטוח, כן. אני שאלתי, הייתי ילד קטן, "כולם ממש???" לא ידעתי את כל הבעיות של מחלקת העלייה. כבר ניחשתי. אז הוא הסביר את זה ואני אף פעם לא שכחתי את זה: כל מי שיחזור יחזור. זה כולם. ולכן זה פשוט: כולם יחזרו עד האחרון שיחזור. ואחר כך נסגור את האור. ואני חושב שפה יש איזה התחלה של הסבר. "כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה"¹⁶¹ נוציא את הכאילו, כן. הוא לא שייך לעם ישראל. כאילו לא שייך לעם ישראל. ולכן זה לא סמך. היהודים הנוכחים – הדור הזה, אלא הארץ לעולם עומדת. טוב, זה פסוק יפה: "דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת."¹⁶² יתכן שיש פה...

הערה מהקהל: זה מה שאמרת שהארץ היא גופא תורה אז אני מבין יותר גמרא בחגיגה¹⁶³ על הפסוק: "שריה בגויים אין תורה",¹⁶⁴ אז אומרת הגמרא, כיוון שגלו, אין לך ביטול תורה גדול מזה.

הרב: יפה. זה ידוע. ואני חושב שכל מה שאנחנו מוצאים אצל חכמי ישראל שהיו בחו"ל, מבחינת תורה אור – זה שייך לארץ ישראל. מבחינת מצוות – זה תלמוד בבלי, זה לשעתה. הבנתם את ההבדל?

הערה מהקהל: יש אצל רבי צדוק הכהן שאצל יעקב יש מדרגה יותר גדולה של תורה מפני ש: "ופרצת ימה וקדמה"¹⁶⁵ שנתפשט לעולם כולו.

הרב: יפה, איפה מסביר את זה? בפרי צדיק?

תשובה מהקהל: בפרי צדיק וגם ב (לא ברור, 10: 25) "נחלה בלי מיצרים".¹⁶⁶

הרב: נחלה בלי מיצרים, יפה.

הערה מהקהל: אני שואל את זה כסתירה.

הרב: למה? כיוון שהיה בגלות. כן? זה השאלה?

הערה מהקהל: לא, אני אומר שלכאורה מזה נראה שהמימד שעתידיה ארץ ישראל להתפשט בעולם כולו (זה סותר מה שנאמר לגבי יעקב)

הרב: כן, תשמע, אני מכיר את הסוגיה ההיא. הקדושה של ארץ ישראל עתידה להתפשט לעולם כולו.¹⁶⁷ אגב אני זוכר את הרב צבי יהודה ז"ל הוא היה מסביר: ולכן יש הרבה יהודים שמחכים שמה... אבל הקדושה של ירושלים תתפשט בארץ ישראל ורק בארץ ישראל.¹⁶⁸ כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.¹⁶⁹ זאת אומרת הסגולה של התורה היא רק בארץ ישראל. הקדושה של ארץ ישראל יכולה להתפשט בכל העולם כולו, אבל יש מדרגות מדרגות בקודש. לפי דעתי, פעם הסברתי את זה ככה. כשרוצים לומר: "מי שנתן את התורה"

אומרים "ברוך המקום". "ברוך המקום ברוך שנתן תורה לעמו ישראל."¹⁷⁰ ואתם זוכרים שאנחנו לומדים הרבה פעמים עם המהר"ל: מצוות בין אדם לחברו, מצוות בין אדם לעצמו ומצוות בין אדם למקום. ומגדירים את זה – בין אדם לבורא. אבל אומרים בין אדם למקום – ואין מקום אלא ירושלים, כן. בכל המקרא, תראו את הקונטקסט¹⁷¹ של המילה "מקום". "ובירושלים תנוחמו"¹⁷² – "המקום ינחם אתכם", "ובירושלים תנוחמו"¹⁷³. מקום זה ירושלים.¹⁷⁴ "וירא את המקום מרחוק."¹⁷⁵ ולכן מה שאנחנו מגדירים מצוות בין אדם למקום זה מצוות בין אדם וארץ ישראל. כי "קודשא בריך הוא, תורה וישראל – חד הוא"¹⁷⁶, זה מובן. ולכן אלו שאומרים בחוץ לארץ, מצוות בין אדם למקום כאילו זה מצוות בין אדם להקב"ה – זה נכון באיזשהו רבד, כן, אבל שוכחים. וזה ההסבר של הרמב"ן, שאין טעם לאותן מצוות חוץ מארץ ישראל, כי זה שייך למקום. אלוקי המקום. זה הרמב"ן שמסביר את זה.¹⁷⁷ אלוקי הארץ. וזה לא לחינם שהסבירו את זה באופן כל כך פשוט, ישיר, בלי חוכמות. אני מקווה שאנחנו רק בתקופת מעבר. מכיוון שיש סגולה מיוחדת למי שגר בארץ ישראל אפילו אם הוא גוי. הגמרא אומרת, אפילו אם הוא עובד עבודה זרה.¹⁷⁸ ולכן יש עדיפות לזרים שדרים בארץ ישראל על ישראל שגר בחוץ לארץ. יתכן מאד, לא הספקתי להגיע לסוף הסוגיה.

שאלה מהקהל: גם המרוונים?

הרב: גם המרוונים. גם הדתיים, כן. גם האנטי ציוניים. אבל יתכן מאד שההסבר יהיה שאנחנו בתקופת מעבר. אבל יבוא זמן והמצב יהיה שונה לגמרי. אם הקדושה של הארץ תתגלה אז תתגלה על יושבי הארץ, פשוטו כמשמעו. זה כל העניין של צער מחילות¹⁷⁹ וכל העניין הזה. אז מה יהיה ההבדל בין זרים ובני ישראל? זה בעיה חמורה מאד. ולכן אולי מוטב שחכמי ישראל לא החליטו מדינה לפי ההלכה, בשעתה. מכיוון שאם היו מחליטים מדינה לפי ההלכה בהקמת המדינה, היה לנו בעיה בלי פתרון: מה נעשה עם הגויים של ארץ ישראל ועם היהודים שבחו"ל. לכן, אולי כדאי לחכות קצת עד ש... טוב, זה מובן? טוב.

תורה מגינה לנצח, מצווה מגינה לשעתה

המשך קריאה: "ביאור דבר זה, כי התורה היא שכלית."

פה אנחנו מגיעים לעיקר הסבר המהר"ל. ומכיוון שהתורה היא שכלית אז היא למעלה מהזמן ויכולה להיות המגן שדברנו, מבחינת "לעולם". אז נמשיך.

המשך קריאה: "וכל דבר שהוא שכלי אינו נופל תחת הזמן. ולפיכך אמרו שהתורה מגינה לעולם כמו שראוי אל דבר שאינו תחת הזמן אשר אין לו שינוי, אבל המצווה מגינה לזמן מפני שהיא על ידי מעשה הגוף כמו שהתבאר. והגוף יש לו התלות ושייכות בזמן. ולפיכך אין המצווה מגינה כמו כל דבר שהוא גשמי."

פה יתכן שהיה שיבוש בדפוס וצריך לקרוא:

המשך קריאה: "ולפיכך אין המצווה מגינה אלא כמו כל דבר שהוא גשמי שהוא נופל תחת הזמן ויש לו הפסק."

אתם מבינים? דאם לא כן, יש סתירה. אני אציין את זה.

ואפשר להסביר קצת יותר באותו כיוון ככה: שבמילים אחרות הוא אומר שהמצווה מגינה רק בעולם הזה, בנתונים של העולם הזה, תחת הזמן. והתורה מגינה גם עד לחיי עולם הבא

מכיוון שהיא שכלית והיא למעלה מהזמן. אבל פה יש שאלה: האם אין זכרון נצחי לרוח? ואם כן, יש גם כן הזכרון של זכות המצווה. אתם מבינים את השאלה? והזכרון הזה של זכות המצווה ילווה אותנו על העולם הבא. אוכל פירותיהן לעולם הבא.

הקושי להתנתק מהעולם הזה

הערה מהקהל: "והקרן קיימת לו לעולם הבא."¹⁸⁰

הרב: הקרן קיימת. לא, בשאלה שלי היינו אומרים: "אוכל פירותיהם בעולם הבא." אז לפי דעתי, צריך להכניס פה עוד הגדרה: שהעולם הבא הוא רק שכלי. ולא שייך לו כל מה ששייך אפילו לזכרון של דברים גשמיים. ולכן יש משהו שאנחנו משאירים פה אחרי החיים של העולם הזה. כל מה ששייך להנאה של הגשמי. זה מובן? יתכן שזה קשור למה שחכמי הקבלה, או חכמי הנסתר נאמר, מכנים כ"חבוט הקבר", רחמנא ליצלן. מה זה חבוט הקבר? צריך איזה מעבר שמנתקים את הרוח מכל האחיזה של ההנאה הגשמית, אפילו של המצוות.

הערה מהקהל: יש קדושה למצווה.

הרב: לא נגעתי לקדושה שהיא נצחית, אלא לצד ההנאתי שהיה בבחינת עולם הזה. כמין דה-זנטוקסיקציה¹⁸¹ אפילו מהדברים החשובים האלו, טעמי המצוות.

הערה מהקהל: גמילה

הרב: גמילה. טעמי המצוות השייכים לעולם הזה. זה מובן? וזה נקרא, כדי להגיע לגן עדן של מטה צריך לשכוח את תענוגי עולם זה. וכדי להגיע לגן עדן של מעלה, ויש אינסוף מדרגות, צריך לשכוח גם מהרוחניות השייכת לעולם הזה. טוב זה קצת...

שאלה מהקהל: אז מה נשאר מהעולם הזה?

הרב: "ותמונה לא ראיתם."¹⁸² מה נשאר? לא שמעתי.

שאלה מהקהל: מה נשאר מהעולם הזה?

הרב: כלום, כלום. אם נשאר משהו אז אנחנו קשורים לעולם הזה. וזה חיבוט הקבר.

שאלה מהקהל: אז למה עברנו בו?

הרב: כדי להגיע ל"תורה אור." אבל הסולם כדי להגיע לשם צריך להישאר למטה.

שאלה מהקהל: יש תחיית המתים גם. לכאורה זה שוב חזרה.

הרב: ואחרי תחיית המתים יש עוד הסתלקות. מדובר באותו רגע של ההסתלקות של העולם הזה לגמרי. זה אני למדתי בעניין שמה שאומרים המפרשים המקובלים על המשנה:¹⁸³ "צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר: ילכו מחיל את חיל, ייראה אל אלוקים בציון."¹⁸⁴ אבל על ילכו מחיל אל חיל ממש, מחיל אל חיל בלי סוף. בלי סוף - מה זאת אומרת בלי סוף? יש מדרגות בגן עדן. יש גן עדן של מטה ויש גן עדן של מעלה שהוא למטה מלמעלה, ועוד גן עדן מלמעלה וצריך לעבור בלי סוף. ואי אפשר לעבור ממדרגה למדרגה כל עוד שאנחנו קשורים לאותן הנאות שהיו בשלב הקודם. זה מובן?

שאלה מהקהל: אתה מדבר על העולם הבא שלאחר המיתה או העולם הבא הכללי שלאחר תחיית המתים?

הרב: לא, הכוונה זה לעולם הבא שלאחר תחיית המתים. זה מה שהוא אומר בהסבר שלו על פשט הגמרא. השאלה היא לדעת אם כבר אין איזה מין שלב של מעין עולם הבא. מעין עולם הבא הזה, שנקרא עולם הנשמות אחרי המיתה, זה עוד שאלה.

שאלה מהקהל: לרמח"ל כשהוא מדבר על תחיית המתים הוא מדבר על התקדמות אינסופית אבל על הזיכוך של הגוף כל הזמן.¹⁸⁵

הרב: מה זה זיכוך? עד שאתה שוכח (את) מה שהיה צריך לזכך. כל עוד שאתה לא שוכח אז אין זיכוך ממש.

שאלה מהקהל: קשור למה שאמרת עכשיו, אני נזכר ברב קוק בעולת ראייה, על ברכת יוצר המאורות.¹⁸⁶ ושם הוא אומר שלעתיד לבוא המאורות עצמם, סליחה שהכלים עצמם יאירו. מי שלא ראה את האורות מבחינת אורות יראה אותם מתוך הכלים. זאת אומרת, עם הכלים.

הרב: כן, זה קשור. ואפילו אצל החסידות הכי הכי חסידית, יש הבדל בין ביטול היש ושכחתי את הביטויים האלו, רק דקה. ביטול... ביטול העצם וביטול היש.

הערה מהקהל: ביטול העצמיות. וביטול העצמיות

הרב: ביטול היש וביטול העצמיות. מה שרציתי להסביר הוא ככה. למשל בתורת הנגלה, מי נחשב כמת? חופשי מן המצוות.¹⁸⁷ מי שאין לו יצר הרע. ולכן, כל העניין של הקשר לעולם הזה הוא דרך היצר הרע. זה ברור? אתם מבינים איך זה מסתדר עם הנושא שלנו. ולכן, מי שכבר נמצא ככה, הרג את היצר הרע שלו הוא פטור מן המצוות, הוא משוחרר מן המצוות. זאת אומרת אפילו עם הזיכוך הזה של החומר דרך המצוות. אין לו שום קשר לזה. פטור מן המצוות, זאת אומרת אין מקום בשבילו לקיים שום מצווה בעולם הזה. הוא כבר נמצא בעולם אחר. מת. מת – מה זה מת? אין לו יצר הרע.

שאלה מהקהל: כן אבל תמיד יש משהו שנשאר. אם נאמר שיש ביטול גמור של הגוף...

הרב: תשמע, מאז שהתחלנו בנושא הזה, יש לי קושיא על מה שאמרתי: "אין לפניו שכחה".¹⁸⁸ אם אין לפניו שכחה, איפה כל מה שאמרנו, כן? אבל אני חושב שזהו ההסבר: יש כפרה. כל מה ששייך לצד הגופני דרך הזיכוך הזה, כן, זה נשכח והיה כאילו לא היה. במשמעות של לכפור על הנעשה. אני חושב שזה הביטוי והיה כאילו לא היה. המצוות שייכות לעולם הזה ולימוד התורה שייך לעולם הבא. ולכן כל מה ששייך למצוות הוא קשור לעולם הזה שצריך לשכוח אותו, להסתלק ממנו, כדי לטעום טעם זיו השכינה. אז יש בני אדם, צדיקים גדולים שחיים בעולם הזה מעין עולם הבא. כבר בעולם הזה הם טועמים חיים של עולם הבא. למשל, בבחינת שבת, כן. "טועמיה חיים זכו".¹⁸⁹

שאלה מהקהל: כשהכלים נקיים?

הרב: כן אבל זה לא כלי בבחינת כלים של העולם הזה.

הערה מהקהל: זה קצת פסימי

מנוחה לעומת קורת רוח ונחת רוח

הרב: לא לא, דווקא. אני חוזר על אותה המשנה: צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. אז מה - זה קללה? זה ברכה? מי יכול להסביר את זה "צדיקים אין להם מנוחה"? בעולם הזה, אני מבין. בעולם הזה אין מקום למנוחה לצדיק, כן. והרשעים, "ינוחו על משכבותם." אבל בעולם הבא למה? "כי לא הגעתם אל המנוחה ואל הנחלה."¹⁹⁰ הנה, יש מנוחה ויש נחלה.

שאלה מהקהל: אני חושב שדווקא מן הפסוק הזה ודווקא מהלימוד הזה אנחנו יכולים להבין, לעניות דעתי, ממש בכיוון הפוך. משום שאם היינו רוצים להגיד שאנחנו מבטלים. לבטל זוהי פעולה חד פעמית. דווקא בגלל ש"מחיל אל חיל" בזיכוך אחר זיכוך, אז זה תשעים ותשע אחוז פסיק תשע פסיק תשע אז תמיד נשאר משהו.

הרב: יפה. אז יש פה סיפא של מקרא: "ייראה אל אלוקים בציון". אבל שמה אין כלים, שמה זה נגמר. אז זה לא הסבר מספיק. ודרך אגב, אני הסברתי למה בהלכה הספרדית אין מונוגמיה מכיוון שכתוב על אשה: "אשת חיל". "ילכו מחיל אל חיל." טוב, אנחנו חוזרים לעניין. שבעולם הזה, אנחנו לא חיים חיי רוח ממש, אלא אנחנו חיים חיי רוח אבל קשורים בחיי חומר, כן. אבל בעולם הבא שאנחנו מנותקים מחיי החומר שאנחנו רק בבחינת הרוח, מנוחה ברוח זה מיתה. מנוחה ברוח זה קללה. מנוחה ברוחניות - זה שעמום. ולכן השכר של הצדיקים שלא היה להם מנוחה בעולם הזה - שלא יהיה להם מנוחה בעולם הבא. זה השכר שלהם. אבל זה דרש, כן. לפי הדרש אפשר להבין. זה מובן? כי מי שמבין את העניין שהקללה בעולם הזה זה המנוחה ברוח. בעברית, בלשון הקודש, לא אומרים מנוחה ברוח, אומרים "קורת רוח" ולא מנוחה ברוח. כי המנוחה ברוח זה המיתה, של הרוח. הרוח לא מפסיק לחיות.

הערה מהקהל: יש נחת רוח.

הרב: יש נחת רוח, יפה, אבל זה לא מנוחה. יש מנוחה רק כשיש נחלה. אז נחלה ונחת אולי...

הערה מהקהל: הרוח לא נחה?

הרב: כן, אין לו מנוחה, כן. אין תחנה סופית, נאמר. ילכו מחיל אל חיל. טוב, יש עוד קצת זמן. ולכן אפשר להכניס את המימד הזה של הגשמיות ששייך לעולם הזה ולכן כל עוד אנחנו קשורים לגשמיות,

המשך קריאה: "זה נופל תחת הזמן ויש לו הפסק."

הוא אומר "הפסק" בלי שום עניין.

המשך קריאה: "ואמר בהתהלכך וכו' כבר אמרנו כי התורה שהיא סדר העולם. ודבר שהוא סדר ושמירה הוא שומר אותו מן הפסד. ולכך אמר שאם יהיה עוסק בתורה ידע שיהיה נשמר מן ההפסד, כמו שהתורה היא סדר וקיום הכל"

וזה שייך עוד להסבר של הפרק הקודם, אם אתם זוכרים.

המשך קריאה: "ולכך אמר בהתהלכך תנחה אותך, רצה לומר כי בעולם הזה נקרא האדם הולך שאין האדם בעל הנחה כלל."

זאת אומרת, אין האדם בעל, נאמר, זה דומה למנוחה, זה לא בדיוק מנוחה, הנחה. זה כל ההסבר של המהר"ל בהרבה מקומות שהרוח הוא לא יכול להפסיק בתנועה שלו. הוא בתנועה מתמדת. ולכן אין מנוחה לאדם מצד הרוח שלו. כי מצד הגוף שלו הוא רוצה מנוחה. אבל מצד הרוח זה בלתי אפשרי. למשל, אני זוכר, שמעתי מפי הרב אשלג, הבן כן, שהיה מסביר בשם אביו, שהוא היה אומר: יש לנו רצון לקבל וזה הרצון לקבל שמוציא אותנו מן הנטייה למנוחה. כי הנטייה הטבעית שלנו זה לישון, כן. אני זוכר איזה פתגם סיני שהיה אומר: עדיף להיות יושב ממעומד, עדיף להיות שוכב מיושב ועדיף להיות מת מחי. זה הנטייה של הגוף. הגוף רוצה מנוחה. אבל הרוח לא נותן לו מנוחה. מכיוון שהרוח מחדש בכל יום את הרצון לקבל. וכדי לקבל עוד יותר, צריך לקום מהמיטה. זה מובן? דאם לא כן, היינו שוכבים במיטה. וזה הסוד של האהבה. שאהבה אמיתית מונעת את החיים. כשאישה ואשה אוהבים זה את זה לא יכולים לזוז לאפילו תנועה קטנה בחיים. הבנתם את זה? זה היה דום. ולכן יש לנו רק אהבה מבחינת עולם הזה. צריך לקום כדי לחיות. מה זה לחיות? לקבל עוד, הרב אשלג היה מסביר הנאות. צריך לזכך את ההנאות ולקבל על מנת להשפיע, זה התיקון. אתם זוכרים את כל התורה שלו. וזהו זה.

הערה מהקהל: אולי צריך לתרגם בצרפתית ¹⁹¹ame לרוח ולא לנשמה

הרב: ame, כן, מי שמדבר בצרפתית צריך לומר רוח. ברור כי הנפש דווקא רוצה לישון. "יודע אדם נפש בהמתו." ¹⁹²נפש זה בהמה. מצד הנפש יש לנו נטייה למיתה ולא דווקא למיטה בטית כמו למיתה בתיו, כמו שאומרים הסינים.

בעל תשובה לעומת צדיק גמור

...קורת רוח. נחת רוח – זה משהו אחר.

המשך קריאה: "האדם הולך. שאין האדם בעל הנחה כלל. ואפשר שיעשה דבר עד שיבוא לידי איבוד. ולכך התורה שהיא סדר המציאות שומרת אותו ומוליכת אותו שלא יבוא לידי היעדר."

זאת אומרת, וזה סוד הבחירה. למה האדם מוגדר כהולכים והמלאכים עומדים? זוכרים את הפסוק? קראנו את זה בהפטרה.

הערה מהקהל: "ונתתי לך מהלכים ביו העומדים האלה." ¹⁹³

הרב: נכון. ופעם אני שמעתי מרב חסיד אחד, הרב רוטנברג, שייבדל לחיים, שהיה מסביר את זה. כי היינו לומדים את הסוגיה של "במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד." ¹⁹⁴מהי הגרסה האמיתית? "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד." צריך לדייק. אז אני הסברתי את זה ככה. כי יש גם כן הווא אמינה הפוך באותה גמרא. זה המשמעות של המימרא ההיא זה שבעל תשובה עדיף מצדיק גמור. כי במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים להגיע. אבל יש ההנחה הפוכה, שצדיק גמור הוא יותר גדול מבעל תשובה. אז אני פעם הסברתי את זה לפי הפשט של הגמרא. כי הבעלי תשובה עומדים במדרגה שלהם, הם לא יכולים להתמשך, להמשיך. למה? מכיוון שהגיעו לאיזה מידה והם חזקים במידה ההיא. וצדיקים גמורים שלא עברו אותה הבחנה (יתכן שהכוונה לבחינה) אינם יכולים להחזיק מעמד. זאת אומרת, לעמוד במבחן. במקום שבעלי תשובה עומדים מכיוון שעברו את המבחן, אפילו צדיקים גמורים, זה לא ידוע אם הם יכולים להחזיק מעמד. אבל בעלי תשובה עומדים. וצדיקים גמורים בכלל

לא עומדים, (הם) הולכים, כן. ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים להסתפק, הם ממשיכים. זה ההיפך, כן.¹⁹⁵

הערה מהקהל: זה הפלוס?

הרב: זה הפלוס, ברור. וזה אותו כיוון. אז הרב אמר לי, אני לא זוכר את הדיוק אבל אני צריך לזכור את זה. כן, אמר לי דבר של חסידות משהו יפה מאד. איך מגדירים...ההקלטה נקטעה לצערי הרב. אם מישהו זוכר, בבקשה לעדכן אותנו.

שיעור 4

על המשמעות של פרשת דרכים – דרך מפורשת

אז אנחנו צריכים עוד כמה שורות של הדף הקודם ואני רואה שלא הודפס כראוי אבל אני אקרא את זה. מכל מקום תקחו בדף הזה, זה ו', כן. התחלנו את הפירוש של המהר"ל על הגמרא בסוטה¹⁹⁶ והגענו לסוף הגמרא בפירוש של המהר"ל. אז תקחו פה בשורה ההיא: "ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך" מצאתם, כן? טוב, הגמרא מתארת כל השלבים של הדרך של דרך האדם בחיים. קודם כל השלבים של עולם הבא, סליחה, של העולם הזה, ועד שמגיעים לסוף הדרך. ובשלבים הראשונים צריכים את המצוות, "כי נר מצווה ותורה אור"¹⁹⁷, זוכרים את הפסוק. ובשלבים האחרונים צריכים כבר את האור של התורה, עמוד השחר, כדי למצוא את הדרך הנכונה. אבל בשלב האחרון שמגיע לעולם הבא, צריך קצת עוד יותר יותר אור מהאור הזה של התורה. אז אני חוזר על סוף המאמר בגמרא, זה

המשך קריאה: "ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך. כיוון שהגיע לפרשת דרכים, ניצול מכולם"

אז פה צריך להבין מה זה "פרשת דרכים" בדיוק של לשון הקודש. ופה המהר"ל, בהסבר הראשון של המהר"ל, פרשת דרכים זה הנקודה שהדרך של העולם הזה שמביאה לעולם הבא. אתם זוכרים את זה, כן? כי התורה מלווה אותנו עד לחיי העולם הבא. עד לעולם הבא ממש. אבל סוף הדרך בעולם הזה נקרא פרשת דרכים. ולפי פירושו של המהר"ל, אפשר לפרש, זה לשון נופל על לשון: פרשת דרכים זו דרך מפורשת. זה לא צומת. פרשת דרכים כשמגיעים לאיזו נקודה של הדרך יש כמה אפשרויות, אבל דרך מפורשת, פרשת דרכים, זה הכיוון הנכון, הדרך הישרה. הישר או הישרה. מבינים את זה, כן? אז ההסבר של המהר"ל נמצא פה בסוף העמוד האחרון של הדף, בשורות האחרונים. והוא מסביר את זה ככה, זה איפה שהגענו, כן. שורה שלישית לפני הסוף.

המשך קריאה: "ואמר שעדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. כי אף שיש לו התורה אין זה מעמידו על הדרך אשר הוא נוכח ה' יתברך"

המילה "יתברך" זה כבר בדף השני, כן. אז פה יש, אני יכול לקבל תנ"ך? תודה. רק דקה. כן. יש פה הבדל בין סתם דברי תורה סתם חוכמת התורה, והתורה שמביאה נוכח ה' יתברך לגמרי. מבלי נטיה ימין ושמאל. וזה נקרא פרשת דרכים. כי כשמגיעים לאיזה שלב שיש הרבה דרכים, חלק מדרך ימין חלק דרך שמאל, לא יודעים באיזה דרך צריך ללכת כדי להגיע נוכח התכלית, נוכח הציפיה שהתחילה מהתחלת הדרך. ונראה אחר כך בדיוק איך המהר"ל מסביר את ההגדרה של "סתם תורה" – זה הביטוי שלי, תורה בדרך כלל. ויש שכר לכל לימוד תורה. והתורה שמביאה נוכח ה' יתברך. וחיפשתי מקור במקרא על המילה נוכח, נכחו, כן. ומצאתי, אולי יש עוד פסוקים, אבל מצאתי במשלי בפרק ח', דברים מכוונים על התורה. ואתם זוכרים שגם הסוגיא במסכת סוטה, מבוססת על פסוקים ממשלי. זוכרים את זה? אז אתם רוצים שנחזור על הסוגיא או לא צריך? טוב, זה יתבאר. "בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועיקש. כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת"¹⁹⁸ אני חושב שאפשר לקשור את ההסבר של המהר"ל. יש דרך שעל ידה אנחנו נמצאים נוכח התכלית האמיתית(ת). אף על פי שיש הרבה דרכים שמכוונות לאותו תכלית, אבל יש דרך ישרה. אתם זוכרים את הביטוי במשנה בפרקי אבות "איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם"¹⁹⁹ ויש תשובה במשנה.

אבל מכל מקום יש שאלה בשאלה של המשנה עצמה: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? הדרך הישרה. ומכאן אנחנו לומדים שיש הרבה דרכים ישרות. אלא יש רק דרך ישרה (אחת) מכוונת נוכח. ונראה מיד שלפי הגמרא, זה ההלכה. זאת אומרת, יש הרבה סברות בתורה וכולם זה דברי אלוקים חיים. אבל יש דבר תורה שהיא הלכה. אז ההלכה היא "הדרך הישרה שיבור לו האדם". אז זה השלב הסופי של כל ההארה של התורה. הארה של התורה נותנת אור בחושך של החיים, אבל בכל זאת, יש איזשהי תכלית ולא כל אור מביא לאותו תכלית. יש אור אמיתי של התורה, של תורת אמת, נאמר, וזה נקרא בלשון המהר"ל: "הדרך אשר הוא נוכח ה' יתברך לגמרי מבלי נטיה ימין ושמאל."

הדרך הישרה ללא נטיות, המוליכה נוכח – היא ההלכה

הערה מהקהל: לרוב בתנ"ך המילה "נוכח" היא כנגד בית המקדש, ובמיוחד כנגד קודש הקודשים, "נוכח פני ה'".²⁰⁰ ואני חושב שזה באמת קשור. זה הגילוי הסופי, הארצי, התכליתי.

הרב: יפה. בוא נאמר שהתכלית הזו היא הקדושה האמיתית. יפה. ופה אנחנו חוזרים לכלל שעובר בכל שיטת המהר"ל: איחוד (ייחוד?) המידות.

זאת אומרת יש גם מידה בימין שהיא מידה נכונה, ויש גם מידה בשמאל שהיא מידה נכונה. נאמר בלשון המדרש, מידת החסד שהיא בימין מידת הדין שהיא בשמאל, זה גם כן תורה, זה מובן. אבל איחוד הערכים, איחוד המידות זו התורה האמיתית. "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"²⁰¹, כן. "אלו ואלו דברי אלוקים חיים"²⁰², אבל בכל זאת צריך להיות "נוכח", כפי שאמר. ו"נוכח" זה בלי נטיה ימין ושמאל. ואני חושב שגם המילה נטיה יש לה משמעות פה בהסבר הזה. כי כל הטבע השייך לעולם הזה, זה כולו נטיות, כן. אבל הנטיות זה הנטיות של היצר הרע. עולם הזה זה עולם הפירוד. ולכן יש נטיות לכל עבר, לכל צד, כן. ובעיקר נטיה מצד ימין, זה צד החומרה, בלשון ההלכה, לא זה ההיפך, סליחה. נטיה מצד ימין זה הקולא, נטיה מצד שמאל זה החומרא, אבל התורה, תורת אמת, נקראת סתם הלכה. במובן של הליכה, כמו שנראה אחר כך במאמר אחר שהמהר"ל מסביר. ולכן אנחנו חוזרים לעניין של פרשת דרכים. זה מובן? אתם זוכרים אולי מה שלמדנו פעם, זה לא היה בחוג הזה, שכל המחלוקתות שיש בתלמוד, זה המחלוקת של בית הלל ובית שמאי, כן. לפי פשט הדברים, תורת בית הלל נוטה לקולא, תורת בית שמאי נוטה לחומרא. זה לפי הפשט הרגיל, כן. לאמיתו של דבר, כשלומדים ביתר דיוק אנחנו רואים שבהרבה מקרים דווקא בית הלל מחמיר ובית שמאי מקל. הקריטריון האמיתי הוא אולי יותר עמוק מזה. אני זוכר עכשיו מה שפעם הבאתי מהזכרון שלי מהתלמוד תורה. שכשהיינו ילדים בתלמוד תורה, היה לנו ספרים בראשי תיבות. בית הלל זה ב"ה, ובית שמאי זה ב"ש. אז היינו קוראים ככה, ורק אחר כך ראיתי שזה לא סתם עם ארצות של ילד: "ב"ה) ברוך הוא אומר (ב"ש) ברוך שמו אומר". וסוף סוף, יש משהו בזה, כן. ולפי השמות של בית הלל ובית שמאי זה גם כן קשור. הלל זה "הוא", ושמאי זה "שמו", כן. זאת אומרת איחוד המידות.

אלדד ומידד כמייצגי נטיות לימין ולשמאל

יש בקבלה, זה בעיקר ב"עץ חיים" יש הסבר על המחלוקת של אלדד ומידד נגד משה רבינו.²⁰³ אתם זוכרים את זה? למדנו את זה פעם. והאר"י מסביר את זה ככה. כי היו צריכים להיות שבעים תלמידי חכמים כדי להקים את הסנהדרין הראשונה, כן. אבל לקחו שש שמות מכל שבט, לכן סך הכל זה שבעים ושתיים. היה יתרון של שתיים, של שניים, סליחה. אף על פי

שזה קשור לשם המפורש של שבעים ושתיים אותיות, כן – שם ע"ב – של שבעים ושתיים אותיות. זה עוד משהו אחר משם ע"ב, אבל קוראים לזה שם ע"ב גם כן. "הנני בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עימך וגם בך יאמינו לעולם"²⁰⁴ התלמוד מסביר, "וגם בך" גם בסנהדרין אחר כך, אחר כך.²⁰⁵ גם בתלמידי חכמים אחר כך. ולכן, כל עוד לא זוכים לגילוי של אחרית הימים – "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"²⁰⁶ זאת אומרת לא צריך שאחד ישאל את השני תלמדני,²⁰⁷ "ומלאה הארץ דעה את ה'". אז, עד שנגיע את זה, אי אפשר לסבול את ההארה המיידית. למשל מה שקרה במעמד הר סיני. ולכן: "הנני בא אליך בעב הענן" צריך מכסה, צריך מגן, כן. לפי הפסוק שאם אני זוכר ראינו בשיעור הקודם. "כי שמש ומגן ה' אלוקים."²⁰⁸ אלוקים צריך להיות מגן על ה'. "ומשה עלה אל האלוקים, ויקרא אליו ה' מראש (מן) ההר."²⁰⁹ ולכן דרך חוכמת חכמים, דרך חוכמת הסופרים, זה רמוז בעב הענן. זה מובן הרמז פה. אבל בכל זאת, "כי טובים דודיך מיין,"²¹⁰ יין זה חוכמת סופרים, דודיך זה גילוי שכינה בלי אמצעי, כן. זוכרים את כל הרמזים האלה. למה הבאתי את זה? כן. ולכן, גם הנבואה שייכת לאותם השניים שהיו מחוץ למחנה "והם בכתובים", אומר הפסוק על אלדד ומידד. גם הנבואה שלהם הייתה כשרה בבחינת "אלו ואלו דברי אלוקים חיים", כן. אבל היו בגבולות של התורה, בגבול של התורה, אחד מימין ואחד משמאל. והעץ חיים מסביר את זה ככה. אם אנחנו לוקחים את המילה "א-ל-הים" – יש בצד ימין: א-ל, בצד שמאל: (האותיות) יוד, מם – זה המילה "מי". "אל" זה השם של מידת החסד, השם של מידת החסד זה "א-ל" זה ידוע, כן. "מי" זה מידת הדין, "מי יתן והיה..."²¹¹ כן, ולכן נשאר חמישה חומשי תורה באמצע, זה (אות) הא של "א-ל-ה-ים". אם כן יש אל, (אות) הא, מי (אל-ה-מי). אז "אל – דד" מצד אחד, "מי – דד" מצד אחד. זה הדדים של התורה. אז זה ההסבר של העץ חיים. חוץ מזה זה יפה מאד, כן. אז, היו מחוץ למחנה. זאת אומרת, מידת החומרה שהיא מחוץ למחנה – זה מסוכן, "אדוני משה כלאים"²¹² אמר יהושע, כן. ומידת הקולא שמחוץ למחנה, זה מסוכן. פה זה החרדים פה זה הרפורמים, אתם מבינים את העניינים. ואז כל הלימוד של התלמוד זה כדי להכניס בתוך המחנה את המידות האלו. וזה כל המחלוקת של בית הלל ובית שמאי, שהם אלו ואלו דברי אלוקים חיים, כדי להגיע להלכה. אחר כך נוסף, "הלכה פסוקה", ונראה מה זה מיד אחר כך, מבינים את העניין? אז הדרך הנוכח: בלי נטייה לימין ולשמאל. ואני חושב שהצרה של העולם הזה, זה הנטייה ההיא או לימין או לשמאל. ולא צריך להסביר את המושגים האלו במשמעות פוליטית, "ימין ושמאל תפרוצי"²¹³ או במשמעות אחרת, כן, אבל זה מורגש, כן. אחר כך המהר"ל מסביר את זה ככה. מבחינת שאנחנו קשורים לעולם הזה דרך הגוף, הגוף מלא נטיות. והנטיות, סוף סוף זה או לימין או לשמאל. בלשונו של הרמב"ם, זה נקרא דרך האמצע.²¹⁴ בלשונו של המהר"ל, במושגים של המהר"ל זה "ייחוד המידות", ייחוד ה', כן. אבל זה אותו מושג, זה דרך האמצע. ולכן איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? סוף סוף התשובה היא: ההלכה הפסוקה, בלי ימין או שמאל. ואף על פי ששורש הימין הוא בקודש ושורש השמאל הוא בקודש, אבל לחיצונים יש אחיזה דרך הימין או דרך השמאל. וזה מובן, כן. אנחנו נמצאים במצב בעם שלנו, בעם היהודי בכלל ובעם הישראלי ובחברה הישראלית בפרט, שאנחנו מרגישים בזה. יש ערך לנטייה לימין או לנטייה לשמאל. אבל כשזה מחוץ לגבול של ייחוד המידות אז זה כבר מבחינת הס"א. אחיזה של החיצונים, כן. זה מובן, כן. מכל מקום יש איזו נטייה לתורה לבחור קצת יותר ימין משמאל. זה "מטה כלפי חסד"²¹⁵, כן. אני לא יודע אם יש גם לזה משמעות, אבל יש משהו בזה, כן. "מטה כלפי חסד", זה מובן? כן. סוף סוף "הלכה כבית הלל." אז נחזור לטקסט שלנו.

מהי הדרך הישרה?

המשך קריאה: "ולפיכך אמר, הגיע לפרשת דרכים"

זאת אומרת לצורך לפרש איזוהי, איזהו דרך ישרה, ולפי דעתי צריך לומר איזוהי דרך ישרה? כי דרך לשון נקבה זה תורה, כן.²¹⁶ איזוהי דרך ישרה ולא איזוהי. מה כתוב במשנה? איזוהי. לכן זה נכון.

המשך קריאה: "אז יודע שהוא מהלך בדרך הישר נכחו, מבלי נטייה ימין או ושמאל."

ובגמרא, אותה גמרא במסכת סוטה, בהמשך, אז הגמרא שואלת: ומה זה פרשת דרכים? מהי ההגדרה של פרשת דרכים. זאת אומרת, כפי שאמרנו לא הצומת שיש הרבה דרכים לכאן ולכאן, אלא הדרך המפורשת, שזה ברור שזה הדרך שצריך לקחת. כך אומרים בעברית? לקחת דרך? לא, לעבור בה.

תשובה מהקהל: לבחור.

הרב: לבחור. ללכת בה.

המשך קריאה: "ובגמרא: מאי פרשת דרכים? ומפרש לרב חסדא:"

זאת אומרת, לפי רב חסדא,

המשך קריאה: "זה תלמיד חכם ויום המיתה."

זאת אומרת, זה דווקא ביום המיתה שצריך למצוא את הדרך הישרה. לפתור את הבעיה של פרשת דרכים. אז אם הוא תלמיד חכם, יש לו פרשת דרכים ביום המיתה. זה ההסבר של הפשט של הגמרא. הבנתם? אז הדעה של רב חסדא, העניין של פרשת דרכים, זאת אומרת לימוד תורה, אור התורה שיכולה להאיר באותה בעיה של פרשת דרכים בסוף החיים, נוכח עולם הבא, זה המצב של תלמיד חכם ביום המיתה. אחר כך נלמד את זה דרך רש"י. שהוא נותן את פשט הדברים. אבל יש שתי אפשרויות: או לקרוא קודם כל רש"י על הגמרא, או לקרוא קודם כל את דברי המהר"ל. אני נוטה להעדיף לקרוא את המהר"ל בכיוון שלו ואחר כך לחזור לפשט של רש"י על אותה סוגיה.

המשך קריאה: "ומאי פרשת דרכים,"

הוא מפרש לפי רב חסדא, זה תלמיד חכם ביום המיתה. תלמיד חכם – זאת אומרת מי שיש לו תורה. זוכרים את ההבדל בין מצווה ותורה. ותורה זה יותר כולל מחוכמת המצוות שהיא ההלכה, בשלב הראשון. אבל כשמגיעים לפרשת דרכים אז מתברר שתורה זה עדיף בתנאי שזה התורה של דרך ישרה. התורה של פרשת דרכים דהיינו, ההלכה פסוקה. זה מובן? טוב.

המשך קריאה: "כי בעודו בגוף"

כל עוד שלא הגיע ליום המיתה, כל עוד שהחיים שלו זה דרך הגוף.

המשך קריאה: "אין האדם דרך הישר אשר הוא נוכח ה'"

הוא נמצא בדרך הישר אבל לא בדרך הישר אשר הוא נוכח. הבנתם את ההבדל? מכיוון שפשוט, כל הנטיות לצד זה או לצד זה, זה בא מנטיות של הגוף. וכל עוד אנחנו בחיים, זה לשון רבים, אז "אלו ואלו דברי אלוקים חיים". אבל זה התחלה של סכנה של פירוד, סכנה של פילוג של אותו ייחוד המידות שדברנו עליו. "חיים" זה לשון רבים, ולכן המחלוקת שייכת

לחיים במה שהחיים הם חיים. חיים בלי מחלוקת זה לא חיים. זה העם היהודי הוא חכם בזה. זה מובן?

שאלה מהקהל: אבל אפשר לקרוא לזה גם חלוקה, לא רק מחלוקת. כלומר במקום פירוד ופילוג.

הרב: כשמדובר בפילוג בין החכמים, אומרים מחלוקת, כן. אצל תלמיד חכם זה עניין המחלוקת. אצל עם הארץ, זה ממש הפילוג. הייתי אומר פיצול בנטיות.

שאלה מהקהל: מה זה ישר בלשון המהר"ל? כי מצאנו מקומות שבהם הוא מפרש, למשל בתחילת גבורות (ה'), אני חושב, שהוא מפרש למה הוא טוב בגלל שהוא ישר או ישר בגלל שהוא טוב.²¹⁷ אז שם ישר במשמעות של צדיק? (הקלטה לא ברורה)

הרב: לפי דעתי,

שאלה מהקהל: אבל מצד שני הרבה פעמים הוא משתמש בישר כאמצע.

הרב: לא, לפי דעתי, צריך לקשור את זה, לא זוכר אם למדנו את זה באותו שיעור, על אותו מדרש בפרשת יתרו. כשמשה רבינו עלה למרום כדי לקבל את התורה, המלאכים לא רצו לתת לו. אז הקב"ה הציע לו להתדמות לאברהם אבינו, כן.²¹⁸ זאת אומרת, תורה זה דין. "מימינו אש דת למו"²¹⁹, אבל ישרות זה המוסר. זה הדרך ארץ שקדמה לתורה.²²⁰ זה הערכים של האבות.

הערה מהקהל: זה אנחנו רואים מספר הישר. ספר בראשית נקרא ספר הישר.²²¹ זה מה שרצה בלעם להידמות אליהם כי האבות נקראים ישרים. "תמות נפשי מות ישרים".²²²

הרב: מוסר במובן של התורה.

הערה מהקהל: מוסר זה גם כן שלושת הצדדים. מוסר זה באמת האמצע.

ייחוד המידות לעומת המחלוקת, כלל ופרטים

הרב: כן. אבל המטרה של ספר בראשית זה לגלות לנו שאף על פי שמידת החסד זה מוסר אמיתי, שמידת הדין זה מוסר אמיתי, זה עוד לא ייחוד המידות לפי התורה. זאת אומרת, דרכה של תורה זה ייחוד המידות. זה לא מידת הדין לחוד, זה לא מידת החסד לחוד, אלא מידת האמת, שהיא האיחוד של שתי המידות. ולכן חסד זה ישרות, דין זה ישרות, אבל ישר זה האמת של ייחוד המידות. ולכן זה אותה משמעות של המילים שאנחנו מוצאים פה בפירושו של המהר"ל.

שאלה מהקהל: אני לא שקטה עם המילה "מחלוקת". בכל אופן יש: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא."²²³ יש פה חלוקה.

הרב: כן, זה במשמעות אחרת לגמרי. המשמעות של חלוקה פה, זה חלוקה לפי מדרגות, לפי סדר – אז זה חיובי. ואם יש חילוק במובן של מחלוקת – אז זה שלילי, כן. חלוקה זה כל אחד החלק ששייך לו אבל בכיוון האיחוד. מדרגות, כן.

שאלה מהקהל: אז למה זה אותו שורש? זאת השאלה שלי.

הרב: כי כל חלק שייך לכלל אבל מביא איתו פירוד מן הכלל.

הערה מהקהל: זה קורח

הרב: זה קורח. זה מה שלמדנו קודם בשיעור בצרפתית, אולי אני אזכיר את זה בעברית. שהפסוק אומר: "ויקח קורח בן יצהר בן קהת בן לוי, ודתן ואבירים ואון בן פלת בני ראובן".²²⁴ והפסוק לא מפרש מה לקח. אז רש"י בא ואומר – לקח את עצמו. וזה אפשר לראות בפשט בפסוק. כי לקח את "בן יצהר בן קהת בן לוי" העצם שלו, כן. וזה (מה) שנתן לו עילה לגאוה שלו. מכיוון שהוא "בן יצהר בן קהת בן לוי" אז יש לו עצם – זה מה שלקח. ומכיוון שזה לקח את החלק הטוב שלו בנפרד, אז רש"י ממשיך: לקח את עצמו מצד אחר. אני קראתי את זה בחוכמת האנתרופולוגיה, אבל אני לא זוכר איזה חכם מאומות העולם, אני חושב שהיה חכם מבליה, יתכן שזה De-vriese, או משהו כזה. זה אומר לכם משהו, כן? שמסביר את זה: כל פרט בכלל הוא פרט של מחלה מסוימת. זאת אומרת, הפרטיות שלו זה צד של מחלה – כי רק הכלל הוא בריא. ואפשר להסביר את זה.

שאלה מהקהל: היה יהודי?

הרב: לא, לא היה יהודי. היה אנתרופולוג. היה בלגי. וזה ידוע שאין בלגים אלא המלך של בלגיה והיהודים, כן. כי כל שאר הגויים שמה זה או פלמים או וולונים. אבל בלגי זה רק יהודי – דהיינו – פולני, כן (נאמר כבדיחה, כמובן). נחזור לזה. כל הדגשה של נטייה מיוחדת לכל פרט ופרט, זה התחלה של מחלה, של אי בריאות. רק הכלל הוא בריא מכיוון שכולל את הכל. אז הייחודיות של הפרט זה שלילי. חוץ מהנשמות הגדולות. ולכן נקראים יחידים. כי הם יחידים שמבחינת יחיד יש להם נשמה כוללת. אז נקראים יחידים סגולה, כן. אבל יחיד במובן הדמוקרטי הרגיל, זה מחלה, כן. זה מובן, זה כלל אנתרופולוגי רגיל אצל חכמי האנתרופולוגיה, כן. זה מובן? וזה בא מהגוף.

המשך קריאה: "כי בעודו בגוף אין האדם בדרך הישר"

זאת אומרת, אף על פי שכל הציפיה שלו זה דרך הישר, הוא לא יכול להתמיד בזה. כי החיים, כל רגע בחיים, מביא איתו את הסכנה של הפילוג של הנטיות. ויש בגמרא, היצר הרע מתגבר על האדם כל יום, ואלמלא סיעתא דשמיא... אתם זוכרים אותה גמרא.²²⁵ זה גם כן למדנו בנושא אחר, זה קשור לנושא אחר אבל זה אותו עניין. שמניין מצוות לא תעשה, זאת אומרת, הרע שהתורה מזהירה אותנו שלא לעשות, בא עם עניין הזמן של השנה. הזמן של השינוי. כל שינוי בהמשך הזמן מביא איתו התגברות של יצר הרע. ולכן מניין מצוות לא תעשה זה שייך לימות השנה. מניין מצוות עשה זה דווקא איחוד הנפש, לאיברים של הנפש – מניין האיברים.²²⁶

המשך קריאה: "כי יש לגוף מצד עצמו נטיה והסרה מן הישר"

זה צריך להבין וזה קל להבין, עכשיו. יש לגוף מצד עצמו נטיה להסרה מהישר. מזג, איד אומרים חכמי הרפואה, המזג של האופי של הטבע. יש ביטוי יותר מדויק: "המזג".²²⁷

שאלה מהקהל: טמפרמנט?

הרב: כן אבל בימי הביניים היו אומרים את זה. מזג של הלחות או של ... לא מזג האוויר אלא מזג הגוף, כן. אז כל אחד יש לו איזו מין תעודת זהות מיוחדת שלו ושה טוב, התחלה של התחלה של מחלה אפשרית. כי שורש המחלות זה בגוף, כן. בסדר, מבחינת הכלי בנפש.

הערה מהקהל: אחר כך זה נהיה גם חולי

הרב: מה זאת אומרת?

הערה מהקהל: מחלה. יש חלל של הקודש. יש התרוקנות מהקודש.

הרב: התרוקנות, יפה. זה נושא בפני עצמו וזה נושא חשוב. הערך של הקדושה של היחידים. כל יחיד ויחיד יש לו קדושה משלו. שמעתי את זה אני לא זוכר ממי, מאיזה תלמיד. אולי של החוג הזה. שמה זה לשון הקודש? זה הלשון שנשתבש בו הקודש לכל אחד ואחד. הקודש של כל אחד ואחד, יש לו לשון. אז כל אחד ואחד יש לו ערך מסוים שרק הוא מסוגל לגלות אותו. בלשון אחר, הגמרא אומרת, לכל אחד יש אות בתורה.²²⁸ יש לו חידוש משלו. אבל דווקא הערך החיובי הזה יכול להיות שלילי אם יש הסרה כפי שאמר המהר"ל, נטייה מהדרך הישרה.

צדיק וטוב לו – צדיק שהלכה כמותו

אתם זוכרים את מה שלמדנו לפני הרבה זמן, כשלמדנו את תורת הרב נחמן מברסלב, כן. שהוא היה מסביר ונגיע לאותו נושא אחר כך, שהוא היה מסביר מה זה "צדיק ורע לו צדיק וטוב לו, רשע ורע לו רשע וטוב לו", היה מסביר מחוץ לפשט הרגיל. ש"צדיק וטוב לו", זה צדיק שההלכה כמותו.²²⁹ זאת אומרת הוא, מתנהג לפי דעתו ודעתו מתאימה להלכה. הלכה כמותו. אז הוא "צדיק וטוב לו" מכיוון שהלכה קבעה כמו החידוש שלו. "צדיק ורע לו", זה צדיק ולכן הוא מקיים את ההלכה של הכלל, אבל יש לו רע מכיוון שזה לא ההלכה שלו, הבנתם? אז החידוש של הרב נחמן על "רשע וטוב לו" זה יותר עמוק. "רשע וטוב לו" זה הרשע של הסביבה של "הצדיק וטוב לו". וזה מתוחכם, כן. ו"רשע ורע לו" - אוי ואבוי זה הרשע של הסביבה של הצדיק שלא הלכה כמותו. וזה אמת. זה מציאותי. לפי המציאות זה אמת, כן. טוב אז נמשיך:

המשך קריאה: "כי יש לגוף מצד עצמו נטיה והסרה מן היושר"

זה ההבדל לפי הקבלה בין שאול ודוד, כן.²³⁰ אז אומרים, שאול לא היה לו מזל. מכיוון שהיה צדיק אבל ההלכה לא הייתה כמותו. דוד היה לו מזל, היה "איש מצליח". לא, זה יוסף.²³¹ איך אומר הפסוק? מה שאנחנו אומרים בהבדלה כל מוצאי שבת?

תשובה מהקהל: "לכל דרכיו משכיל"²³²

הרב: לכל דרכיו משכיל. זה הלכה כמותו, כן. זה ידוע – הלכה כמותו.

המשך קריאה: "ולפיכך, יום המיתה נקרא פרשת דרכים שאז הוא מסולק מן הגוף ואז האדם הולך נכחו אל העולם הבא."

פנים אל פנים - נבואת משה רבינו

זאת אומרת, אי אפשר להיות, אולי זה המושג של המקרא, אי אפשר להיות פנים בפנים מחמת הנטיה של הגוף. ורק משה רבינו, שהיה צורה נפרדת, נבדלת לפי לשון המהר"ל, היה יכול להיות פנים בפנים, פנים אל פנים.²³³ זוכרים את הביטויים האלו במקרא. אז כל אחד יש לו איזה מן כיוון (לגבי הקדושה של בית המקדש של הקב"ה. אבל כל אחד מצד זה או

אחר. אבל רק מי שהוא הולך בדרך הישרה של ההלכה האמיתית, הוא "פנים אל פנים".
לכן סתם תורה זה תורת משה, כן.²³⁴

שאלה מהקהל: זה קשור לחיפוש אחרי המקום. "לשכנו תדרשו ובאתם שמה."²³⁵

הרב: יפה. כל זה קשור. זאת אומרת הבית דין של באר שבע זה תורת אמת, הבית דין של הגליל זה תורת אמת, אבל רק הבית דין של ירושלים זה המקום, זהו. יפה, אבל אתם רואים איך אנחנו נמצאים במצב של קלקול, כן. אף בית דין לא מקבל את התורה ההיא, "כי מציון תצא תורה."²³⁶ וזה מצב חמור. כי שמעתי, כמה פגישות שהיה לנו עם רבנים מחוץ לארץ שהכלל עכשיו זה לא מקבלים את המרות של תורה מציון, כן. כל בית דין הוא עצמאי לעצמו, כן. אתם מבינים למה אני מתכוון. וזה מצב חמור מאד. טוב, נמשיך. "יש תקווה לאחרית"²³⁷ אמר הפסוק, יש תקווה, אבל לאחרית.

חשיבות יראת החטא

המשך קריאה: "ולרב נחמן,"

אז זה כבר פירוש אחר. בגמרא, רב חסדא אמר, זה החוכמה של התלמיד חכם ביום המיתה, כן.

המשך קריאה: "ולרב נחמן בר יצחק, זה תלמיד חכם ויראת חטא."

זאת אומרת, מה מביא תלמיד חכם, להיות תלמיד חכם אמיתי? ההסבר הראשון, זה מי שמתכוון להלכה, כן. וזה, אחר כך נראה שזה המסקנה של הגמרא. התורה שהיא תורת דברים נכוחים, כפי שאמרנו, בלי נטיה לימין ושמאל. הלכה של הדרך האמצעי. וההסבר השני זה מה מביא את התלמיד חכם עם התורה שלו לאותה פרשת דרכים? זה יראת חטא. וצריך להבין את זה. יכול להיות תורה בלי יראת חטא. אז תורה בלי יראת חטא, אין סיכוי להגיע להלכה האמיתית. אלו ואלו דברי אלוקים חיים, כן. אבל מה הקריטריון שאנחנו יודעים, שדעה זו אליבא דמאן או אליבא אחרת זה ההלכה אמיתית, זה אם יש יראת חטא. זה מובן? אחר כך נראה אם יהיה לנו זמן, יש איזה רמז באיזה פסקה בפרקי אבות שוב, שאני רוצה לקשור לעניין: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ויהא מורא שמיים עליכם."²³⁸ לא צריך, לא מספיק, צריך אבל לא מספיק, להיות לשמה. אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא - ויהא מורא שמיים עליכם. צריך יראת שמיים. כי מי שיש לו חוכמה ואין לו יראת חטא, חוכמתו איננה מתקיימת.²³⁹ יתכן שיש בזה חידוש. מה זה שאיננה מתקיימת? לא מגיעה להלכה פסוקה. להלכה אמיתית, לדרך ישרה. לדרך של קיום. היא עומדת, אבל לא מתקיימת. הבנתם את ההבדל של ההגדרות האלו, זה מובן? אז ההסבר הראשון הוא זה, הלכה אמיתית בלי נטיה לימין או שמאל, ובלי המחלוקת של בית הלל ובית שמאי, אף על פי שזה מחלוקת לשמה, כן. ההסבר השני זה יראת חטא.

הגאווה מביאה לידי עבירה

לפי שיטת המהר"ל בדרך כלל, בכל תורתו, מה זה יראת חטא, מה זה הסימן? אז הוא מסביר בהרבה מקומות שמה מביא לחטא? מה זה (ל)ידי עבירה? ידי עבירה זה מה שמביא לעבירה. זה הגאווה. זה השיטה של המהר"ל. ואפשר למצוא גם הגדרות אחרות אצל תלמידי חכמים אחרים. אבל צריך לחשוב על זה. אבל לפי דעתי, זה המסקנה של הפרקי אבות. בפרקי אבות

שמים את הדגש בזה, כן. יש הרבה מקורות. מי שמגיע לתורה בלי ענווה, לא מגיע להלכה האמיתית. יש לו תורה, כן. יש לו שכר של תורה, בלי שום ספק, כפי שנראה אחר כך. אבל מכיוון שאין ענווה, שיש גאווה – אז זה לא הלכה, זה לא נוכח ה'. יש מאמר אם אתה זוכר, שהקב"ה אומר למי שיש לו גאווה: איננו יכולים להיות במחיצה אחת. בכפיפה אחת, כן.²⁴⁰

שאלה מהקהל: יש לי שאלה לגבי דוד המלך. לפי מה שאני הבנתי הוא נענש קשה כשהוא שלח את אוריה החיתי להיהרג במלחמה.²⁴¹

הרב: שהיה איש דמים?²⁴²

שאלה מקהל: כן, אתה אמרת שדוד המלך הלכה איתו. יש מצב שלא היה לו יראת החטא.

הרב: אני מבין את השאלה. ובכל זאת לא היה מסוגל, היה לו זכות לבנות את בית המקדש מכיון שהיה איש מלחמה. טוב, אין לי תשובה מספקת אבל אני חושב שיש הבדל בין הלכה למעשה, דווקא בעניין שלנו, בכל תקופה, צריך לפסוק לפי הנתונים של אותה תקופה. "והלכת אל השופט אשר יהיה בימים ההם."²⁴³ אבל בתקופה שלו הוא היה הפוסק האמיתי. ויתכן מאד שבתקופה של שלמה המלך לא היה צריך לפסוק כמו דוד המלך בעניינים של המלחמה. ודווקא מכיוון שהתקופה של שלמה המלך הייתה תקופה של שלום, ושלוש עדיף ממלחמה. ולכן דוד לא בנה את בית המקדש. אבל בתקופה שלו, דווקא היה צריך, הוא היה הפוסק האמיתי, איש ההלכה האמיתי. זה מובן? אני לא חושב שזה תשובה סופית, אבל....

נראה אחר כך בסוגיה: "כל השונה הלכות בכל יום"²⁴⁴ כלומר, כל יום צריך לשנות את ההלכה מחדש. "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא". "הבכל יום" הוא חשוב בביטוי הזה, כן.

שאלה מהקהל: הלימוד שאנחנו לומדים עכשיו נשמע מאד קרוב ללימודו של ריש לקיש: לעולם ירגיז אדם²⁴⁵

הרב: זאת אומרת?

שאלה מהקהל: אנחנו ראינו עכשיו רק שתי דרגות: נוכח פני ה' ויראת חטא. יתכן אולי שיש עוד שניים, כי שמה יש ארבע דרגות: יזכור לו יום המיתה,

הרב: יפה, יפה. אתה עושה הקבלה יפה מאד. זה מכוון. אז נגמור את הסוגיה, ובינתיים תחשוב איך תסביר את ההקבלה ההיא. אז זה ההסבר השני, יראת חטא. זה מובן? ואני חושב שזה קשור למשנה מפורשת כל מי שיראת חטאו קודמת לחוכמתו חוכמתו מתקיימת וכל מי שאין יראת חטאו קודמת לחוכמתו, אין תורתו מתקיימת. חוכמה זה חוכמה. אבל לא בקיום. זה מובן? אנחנו צריכים להבין עוד למה המשנה אמרה כל מי שייראת חטאו? חוכמתו – אפשר להבין. כל אחד יש לו את החוכמה משלו, דרגה משלו. למה זה נקרא חטאו? אז לפי דעתי, זה התפארת ישראל, יש פירוש על הפרקי אבות שנקרא תפארת ישראל.²⁴⁶ זה לא המהר"ל זה חכם אחר. טוב זה יחזור לנו. אולי זה העוללות אפריים, אותו חכם, כלי יקר. טוב זה חכם אחר. הוא הסביר את זה ככה: כל אחד יש לו נטייה מיוחדת לחטא מיוחד. וצריך שידע את זה. יראת חטאו שלו, של חטאו הרגיל, כן. אחד ש... טוב זה לא צריך.

שאלה מהקהל: אבל למה אתה אומר שזה, מה עניין הגאווה? שזה החטא.

הרב: מכיוון שהביטוי פה, יראת חטא.

הרב: השאלה היא רחבה מאד. אני רוצה להסביר את זה ככה. כשאנחנו לומדים את החטא הראשון, אני לא אומר חטא אדם הראשון אבל החטא הראשון, שהוא חטאו של אדם הראשון, אנחנו רואים שזה הגאווה. זה ברור. אם נגדיר את המינימום של חטא בכל חטא, המינימום של חטא בכל חטא, אפשר לתאר את זה ככה: התורה האמיתית זה לא התורה שלך, זה התורה שלי, זה הרצון שלי, זה לא הרצון שלך. זה ההגדרה של הגאווה.

שאלה מהקהל: אז בשאלה שלה, אם מיכל בת שאול, שהתנהגה בגאווה כלפי דוד, נכון? היא בזה לו כשהוא רקד ופיזז סביב הארון,²⁴⁷ נכון? אילו מיכל בת שאול לא הייתה נוהגת בגאווה בנושא הזה אז אולי דוד...

גאווה וכפיות טובה כגורמי העבירה

שאלה מהקהל: ...במקום שזה אחר כך ילך דרך יונתן שם

הרב: לא, לא. יש כמה מידות להשלים. יש כמה מידות להשלים. מכל מקום האשה המיוחדת לדוד המלך זה הייתה בת שבע. "כי אני לצלע נכון"²⁴⁸ אומר הפסוק, כן. צריך להסתכל קצת בסוד של בת שבע, כן.

שאלה מהקהל: אז למה מיכל הייתה בסיפור הזה? למה צריך אותה?

הרב: הכתוב אומר "וייקח אַחַת מצלעותיו."²⁴⁹ יש הרבה צלעות. אחת מצלעותיו, כן. אבל יש מידת החסד, עד מידת המלכות – זה בת שבע. קשור לבת השבע מידות. טוב.

שאלה מהקהל: אולי באמת לפי זה חטא אדם הראשון קצת יותר קשה להבין, עכשיו. משום שאם באמת מבחינת חטאו של הפנייה האישית היא בעצם החטא. אז מה אצל אדם הראשון, שהוא הכלל. אדם הראשון הוא הכלל.

הרב: הגאווה, הגאווה.

שאלה מהקהל: פה יש לנו רק כלל אז אין פה פנייה אישית.

הרב: מבחינת... אני יכול להסביר את זה דווקא דרך החטא של אדם השני – קין, כן. שאני עדיף ממך – האחר, האח. כלפי מעלה זה אותו דבר. רצוני אני כבריאה זה העיקר. וזוהי ההגדרה של נמרוד, כן. יש רק שתי אפשרויות: או אברהם אבינו או נמרוד. זה מובן. מי שמרד כלפי מעלה. זאת אומרת, והמשנה אומרת: "עשה רצונך כרצונו"²⁵⁰ – פשוט מאד.

הערה מהקהל: עשה רצונו כרצונך.

הרב: מה? זה ההיפך. ולא ההיפך. זאת אומרת, לפי דעתי, כשהנפש של כל בן אדם, ולפי המקורות זה בגיל שלוש שנים, כך אומרים? שלוש שנים. כי אברהם אבינו היה בן שלוש כשהכיר את בוראו.²⁵¹ כשהנפש מכירה בזה: "אֲנִי נִמְצָא" – יש איזה גאווה ענקית שמתחילה פה. אני היש, אני ההווה, כן. אז זה המכשול של הגאווה. אז התוצאה זה: או אברהם – אז יש לי בורא, ואז הכל בסדר. או נמרוד – אני הוא, כן. זה מובן? אז לפי שיטת המהר"ל זה הגאווה. הוא אומר את זה בפירוש. ואל תיפול, לא זה לא הביטוי, "בידי עבירה". ואי אתה מביא לידי עבירה, כן – "ואי אתה בא", סליחה, "לידי עבירה." "ואי אתה בא לידי עבירה"²⁵² והוא מסביר, "ידי עבירה" בכל מקום זה מתחיל בגאווה.²⁵³ ואפשר להבין את החוכמה של זה. אני מצאתי בשיטה של הרב נחמן מברסלב שזה כפיות טובה.²⁵⁴ זה גם קשור קצת באיזשהו מקום. אבל זה החוויה, זה תורת החסידות, כן. להיות כפוי טובה. זה כאילו מידה

אחרת אבל זה קשור מאד. רק מי שיש בו גאווה הוא יכול להיות כפוי טובה, כן. ויתכן מאד שכל ההיסטוריה של העולם זה סיפור של כפיות טובה, טוב. כל מה שקורה בין הדורות – ניתוק הדורות, כל מה שקורה בין תלמיד - מורה ורבו, מחלוקת, מחלוקות, כל זה, זה להיות כפוי טובה, כן. אבל הגורם של אותה כפיית טוב, זה הגאווה, ברור. זה כל המקורות האלו זה דבר חשוב מאד. מי שיש בו גאווה, סוף סוף, הוא לא מאמין בבורא עולם, לא מאמין בעם ישראל, לא מאמין בתורה. הוא מראה את עצמו כאילו (מאמין). אבל הוא מגזע נמרוד ולא מגזע אברהם. הבנתם את זה? זה עניין הגאווה. הרב (הרצי"ה כנראה?) היה רגיל לפרש על הפסוק שיש בתפילה בבוקר: "להיות מודה על האמת בסתר כבגלוי". איך זה מתחיל?

תשובה מהקהל: לעולם יהיה אדם

הרב: "לעולם יהיה אדם ירא שמיים ומודה על האמת בסתר כבגלוי."²⁵⁵ והוא היה מסביר את זה ככה: מי שאומר בסתר, לא, סליחה. מי שאומר בגלוי שאינו מאמין בנסתר, יש לחוש עליו שבסתר, אינו מאמין בנגלה. הבנתם את זה? זה חמור מאד. זה קשור לאותה מידה של הגאווה. אז הגענו לשלב השני, איך כתוב פה: "יראת חטא".

המשך קריאה: "וזה נקרא פרשת דרכים, אשר כל פרשת דרכים, הדרך ההוא מביאו אל תכלית הליכתו"

יראת שמיים: המתנה היחידה שבאה מהאדם

והמשמעות היא רחבה מאד. כל ההליכות של העולם הזה, כל הדרך שלו בעולם הזה, תכלית הליכתו זה העולם הבא.

המשך קריאה: "שאינו לו הסרה כלל. ואין להקב"ה בעולמו רק יראת שמיים."

פה, המידה של יראת שמיים זה מדרגה אחרת מיראת חטא. יש יראת חטא, יראת אלוקים. יש קודם כל יראת העונש אחר כך יראת חטא, יראת אלוקים, יראת שמיים, יראת שמיים קודם כל, יראת אלוקים, יראת ה'. כן, זה מדרגות. אבל פה הוא מקשר את המימרא בגמרא, ש"אינו לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמיים."²⁵⁶ יש מקומות בגמרא, אתם למדתם את זה אולי, "ועתה ישראל, מה ה' אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה אותו."²⁵⁷ זוכרים את השאלה של הגמרא, איך משה רבינו יכול לומר "כי אם", האם זה דבר קטן? "והא אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמיים" - זה דבר גדול. איך משה רבינו היה אומר דבר קטן? התשובה של הגמרא ידועה, לגבי משה זה דבר קטן. זה נושא אחר. אבל ההסבר של "אין לו בעולמו אלא אוצר של יראת שמיים." לא זוכר איפה למדתי את זה, אבל זה ברור, כי התשובה היא שכל מה שיש בעולמו של הקב"ה - הוא ברא אותו. זה בא משלו. ולכן מכיוון שזה - תן לו משלו, כן, זה משלו. רק מה שהאדם יכול לתת לבורא - זה יראת שמיים. זה מובן? כן. הכל אנחנו מקבלים מהגבוה חוץ ממה שאני מכיר בו – זה יכול לבוא רק ממני. אין מלך בלי עם, זה קשור קצת הרעיון, כן. ויש משנה מפורשת במסכת חגיגה: "אסור לקרוא בשם חוץ מהיכלו."²⁵⁸ איך אומרת הגמרא בדיוק? תן לי מסכת חגיגה. טוב, לא אומרים את שם המפורש חוץ מהיכל, זה מובן. אז ההיכל של ה' זה מידת מלכות, זה שם אדנות. אסור לקרוא שם הווייה אלא אומרים:

א-דוני. זאת אומרת: האדון שלי. זאת אומרת, אסור לשאת שם ה' בלי להכיר במלכותו. זה אותו רעיון. זה מובן? זאת אומרת, האוצר של הקב"ה בעולמו זה יראת שמיים מכיוון שזה בא מהאדם. ולכן הפסוק אומר "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעימך, כי אם ליראה

אותו. " כי כל אשר הוא נותן לך, רק זה (יראת שמיים), אתה לא יכול לצפות ממנו. זה צריך לבוא ממך, כן. אז קראתי פעם בהקדמה של הפירוש של הרב מוולוז'ין בנפש החיים, בהקדמה שלו הוא מביא פירוש על "תומר דבורה" של הרמ"ק,²⁵⁹ שהוא מסביר, אולי למדנו את זה פעם, אבל אני לא זוכר מתי. שמסביר שזה ההסבר של הפסוק בעקידת יצחק: "עתה ידעתי כי ירא א-לוקים אתה"²⁶⁰ והוא מסביר שכל המידות הטובות אנחנו לומדים מהקב"ה, חוץ מיראת שמיים. כי אין בו יראת שמיים, ממי (הוא) יכול... (להתיירא). ולכן, אז יש פה הסבר יפה על: " עתה ידעתי כי ירא א-לוקים אתה" – זאת אומרת, עתה ידעתי מה זה יראת שמיים – כי "ירא א-לוקים אתה". כאילו היה צריך לחכות עד שאברהם יהיה ירא א-לוקים כדי שהקב"ה ידע מה זה להיות ירא א-לוקים. זה פירוש יפה.

הערה מהקהל: חשבתי, בפסוק הזה: "מה ה' שואל מעימך"²⁶¹. שואל (דווקא). לא כתוב: "מבקש ממך". שואל, מלשון ששואלין כלי.

הרב: זה קשור. זה קצת קשור.

הערה מהקהל: עתה ידעתי.

הרב: עתה ידעתי – מה (ידעתי)? – כי ירא א-לוקים אתה. אתם מבינים את הקושיה? מה, הקב"ה היה צריך הניסיון של עקידת יצחק כדי לדעת אם אברהם הוא צדיק או לא? אבל אותה מידה של יראת שמיים, הקב"ה לא יכול לדעת את זה, מכיוון שיש לו כל המידות חוץ מיראת ה'. הרב חיים מוולוז'ין מסביר שזה פירוש מטעה. שזה לא נכון, כן. אף על פי שהפירוש הוא יפה מאד. עתה ידעתי – למה? כי ירא א-לוקים אתה. לא, הוא (הרב חיים מוולוז'ין) אומר שיש בהקב"ה כל המידות בלי שום יוצא מן הכלל.²⁶² וזה נקרא אצלו "א-ל שדי", שאמר לא-לקותו: "די", ולעולמו: "די". אבל שאמר לא-לקותו: "די"²⁶³ – שיש לו יראה מן הבריאה. הבנתם את זה? לכן שם גבול לא-לקותו. יראת שמיים אצל הקב"ה אפשר לקרוא לזה "יראת הארץ" – אסור לי לנגוע בך, כן. אני ירא מזה, כביכול. זה מובן? אז זה נקרא מידת "א-ל שדי". ולכן, הרב חיים מסביר (ש) גם אותה מידה (של יראת שמיים) יש בהקב"ה, בצורה אחרת.

המשך קריאה: "כי אף שאינו בעל עבירה"

זאת אומרת, התלמיד חכם הזה שכביכול אין בו יראת שמיים. אם אתם זוכרים את הפשט, הדרש, הפשט של רבי עקיבא: "את ה' א-לוקיך תירא" – "את" לרבות תלמידי חכמים.²⁶⁴ ולכן פשוט – את – לרבות תלמידי חכמים – צריך "מורא רבך כמורא שמיים".²⁶⁵ צריך לייחס יראה לתלמיד חכם. זה הפשט, כן. אבל אולי יש פשט יותר עמוק. "את" – לרבות תלמידי חכמים – לגבי אותה מצווה של יראת א-לוקים. גם תלמידי חכמים, שייכים לאותה מצווה. ולכן, זה הנחה, שיש תלמידי חכמים שאין להם יראת חטא. הבנתם?

חכם, תלמיד ותלמיד חכם

אז לכן הגמרא מסבירה - זה במסכת יומא. במסכת ברכות גם כן אנחנו מוצאים את הביטוי הזה: "תלמיד שאין תוכו כברו אל ייכנס לבית המדרש".²⁶⁶ אבל במסכת יומא יש מקור שאומר תלמיד שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם.²⁶⁷ תלמיד, אבל לא תלמיד חכם. חכם, אבל לא תלמיד חכם, כן. הבנתם את ההבדל? טוב, אז צריך לא להיבהל, יש חכמים, אני לא רוצה לומר תלמידי חכמים ואני אחר כך אסביר למה, יש חכמים שאין בהם יראת שמיים. חוכמה יש. יש גם כן דיוק במדרש: "חוכמה בגויים - תאמין, תורה בגויים – אל תאמין".²⁶⁸

אז אפשר לפרש על זה, "חוכמה בגויים – תאמינן" אפילו חוכמה בחכמים – תאמינן. אבל תורה – צריך יראת שמיים. צריך יראת שמיים. הבנתם את ההבדל? טוב. ודווקא מה זה תלמיד שאין תוכו כברו? זה תלמיד שאין בו יראת רבו. אחד בפה ואחד בלב.²⁶⁹ אין תוכו כברו. בפה הוא אומר הלכה כרבי, בלב הוא לא חושב ככה. הלכה "כאני". הבנתם? "אין תוכו כברו" – זה: אין לו יראת רבו. לכן אינו תלמיד חכם. ולפי הפשט, (הגדרת) תלמיד חכם: מי שמכיר בחכם אחר כרבו. אז נקרא "תלמיד של חכם" ולא נקרא "חכם". חכם זה גאווה. אף על פי שמבחינה פולקלורית, בעיקר אצל הספרדים, התלמיד חכם היו קוראים לו "החכם". עד שזה הגיע להיות איזה תואר: "חכם באשי"²⁷⁰, למשל. היה חכם גדול. עכשיו יש גוזמה על זה. כל מלמד או מלומד נקרא: הגאון, אתם ראיתם בפרסומים. הגאון הגדול... זה בושה. אז:

המשך קריאה: "אף (על פי) שאינו בעל עבירה."

זאת אומרת, יש לו חוכמה ואין לו עבירה, רק שאין לו יראת שמיים. וצריך להבין את ההומור של המהר"ל. אין לו עבירה אבל אין לו יראת שמיים, כן. הוא יכול גם להיות חשוב, אבל אין לו יראת שמיים.

המשך קריאה: "לא נקרא פרשת דרכים"

זאת אומרת, אין לו הדרך המפורשת. מה שכבר קראנו לפי ההסבר על המהר"ל, "הלכה פסוקה", כן.

המשך קריאה: "שאין הדרך מביאו לגמרי להיות עם ה' יתברך, רק כאשר יש לו יראת שמיים."

אפשר לקשור את שני ההסברים: הוא מגיע להלכה אמיתית רק אם יש בו יראת שמיים. חוזרים למה שאמרנו: תורה בלי הערכים של האבות, זה תורה, אבל זה לא ההלכה האמיתית. זה מובן? אז נמשיך:

המשך קריאה: "ולמר זוטרא"

זה ההסבר השלישי

המשך קריאה: "זה תלמיד חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא"

זאת אומרת, מי שמתכוון להלכה האמיתית.

המשך קריאה: "פירוש: ההלכה שהוא האמת והישר"

שוב.

המשך קריאה: "ואף ששאר התורה גם כן נקראת תורה ויש עליה שכר גם כן"

אבל יש עליה שכר, כן. תזכרו את זה.

המשך קריאה: "מכל מקום יש לו קצת נטייה מן דרך האמת. אבל תלמיד חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, זה הדרך נקרא פרשת דרכים, שהוא נבדל ומיוחד משאר דרכים. וכל זה מורה כי התורה היא שמביאה האדם אל ה' יתברך ולהיות זוכה לעולם הבא וביותר כאשר מכוון הלכה"

שכר המצוות אינו התכלית

זה מובן? אז פה יש איזה קושי אפילו למהר"ל להסביר את דעתו. כי אם יש ניגוד, אז מי שיש לו תורה אבל אין לו יראת שמיים, אין לו שכר, אבל העיקר זה התורה, כן. הוא אומר: יש לו שכר אבל זה לא התכלית האמיתית של התורה עצמה. ולכן גם לזה מצאתי באותו פרק במשלי, זה פסוק ידוע. אם זה באותו פרק? לא. זה לא באותו פרק, זה בפרק ג'. לא זוכר, אבל הפסוק אני זוכר, אולי אתם תזכרו את הפרק. זה: "אורך ימים בימינה משמאלה עושר וכבוד"²⁷¹, איזה פרק זה? טוב, מכל מקום הפרק ידוע. לא רשמתי את מספר הפרק. 18:00 "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד" לכן יש שכר גם בימין וגם בשמאל. אבל זה לא התורה האמיתית שמה שאמרנו כבר במשנה בפרקי אבות: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל שכר"²⁷² – אם זה בימין ואם זה בשמאל. אם זה אורך ימים, אם זה... אורך ימים ועושר וכבוד זה שכר של התורה, זה מורה שלתורה יש ערך. אבל זה הנאה, כן, מכל מקום. זה לא הכיוון האמיתי של התורה לזכות בחיי העולם הבא. אף על פי שזוכה בשכרו בעולם הבא, זה לא הכיוון של דרך הישר. ופה אני רציתי לקשור, כן, יש לנו קצת זמן, מה שלמדתי בפירושים על הגדה של פסח. יש פירוש אחד שלא נודע שם של מי שכתב את זה, זה נקרא "דברי תורה"²⁷³. זה פירוש ישן בהגדה של פסח. ושםסביר את הפסקה על הבן החכם. אני אסביר את זה בקצרה כדי לקשור לעניין שלנו. "חכם – מה הוא אומר? מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקינו אתכם? אף אתה אמור לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן."²⁷⁴

והפשט הרגיל והידוע וזה אמת שלפי הגמרא בפסחים זה מכיוון שהוא שואל מה צריך לקיים כדי לקיים את מצוות ה' א-לוקינו שציווה לכם שאתם יצאתם ממצריים, כן. אז צריך להסביר לו את כל ההלכות פסח עד האחרונה, שהיא: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן."²⁷⁵ אתם יודעים מה זה הפשט של: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן – אין אוכלים מנה אחרונה אחרי הפסח. זה מובן? כן. חוץ מכל הרמזים והסודות שיש במשנה ההיא. אבל לפי הפשט זה מובן, צריך ללמד אותו, למסור לו את כל ההלכות עד האחרונה, כן. מכיוון שהוא אומר שהוא צריך את זה. מה יש לעשות כדי לקיים. זה מובן, טוב. אבל החכם הזה שאני מביא אותו, הוא הסביר את זה ככה. כי הפסח נאכל על השובע וזה סימן שאין הנאה במצוות. זאת אומרת, הוא רוצה לקיים המצווה - וזה הפרט העיקרי שצריך ללמד לבן חכם. מכיוון שהשאלה שלו זה לא רק על המצוות של פסח אלא כל התורה כולה. מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' א-לוקינו אתכם. אף על פי שהתחיל במצוות הפסח, השאלה של החכם היא על כל התורה כולה. אז צריך להסביר לו, ללמד לו, איך אומרים? ללמד אותו, את הכוונה הרצויה של קיום התורה – שזה צריך להיות לשמה. ואת זה אנחנו לומדים את זה מהפרט הזה. כי הפסח היה נאכל על השובע ולכן אין מפטירין אחרי הפסח אפיקומן. זה מובן? וזה פירוש יפה מאד, כן. והוא מביא את הפסוק השייך למצוות של פסח: "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות"²⁷⁶ זאת אומרת, הכוונה זה להיות צדיק, אף על פי שיש שכר. אבל הכוונה זה לא לקבל שכר. "וצדקה תהיה לנו" זה כדי להגיע לאותה מידה של להיות צדיק. מה זה להיות צדיק? לקיים את המצוות לא על מנת לקבל שכר. אף על פי שזה עניין אחר, ברור שיש שכר, דאם לא כן זה הכפירה של הצדוקים ואתם זוכרים את כל הפרשה.²⁷⁷ זה מובן.

הדרך להיות צדיק - אמונה או מצוות?

וייתכן מאד, שזה קשור גם כן למחלוקת בין הרמב"ן ורש"י על הפסוק: "והאמין בה" ויחשבה לו צדקה"²⁷⁸. אתם זוכרים את פירושו של רש"י היה ש "והאמין בה", וה' חשב את

האמונה צדקה לאברהם. והרמב"ן חולק על זה ואומר, וטעמו עימו, ואומר שאברהם האמין בה' ומכיוון, וזה הענווה שלו, היה יודע שאין לו זכות לאותה בשורה, אז חשב שהקב"ה מבשר לו את הבשורה ההיא כצדקה – מתנת חנים, בלי זכות, כן. טוב למדנו את זה פעם, שיש טעמים לרמב"ן שהפירוש של רש"י הוא מסוכן בסביבה הנוצרית. מכיוון שהטענה שלהם זה כי העיקר זה האמונה. ופירושו של רש"י מחזיק, מחזק נאמר, את הדעה שהצדקה מתחילה באמונה. ולפי הפסוק שלנו: "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות" הצדקה, ההצדקה, להצדיק – להיות צדיק, כן, זה קיום המצוות. ומה עתה רש"י בא ואומר: הצדקה זה האמונה, כן? אז לפי דעתי, הפשט של המקרא שייך לאברהם ואף על פי שיש סכנה לחשוב כמו התיאולוגיה שלהם, אצל אברהם זה נכון – כי זה התחלה של הדרך של המידות. אבל עכשיו שקבלנו תורת משה אחרי שלב של החסד, שלב של הדין, שלב של האמת, ההצדקה זה דרך המצוות. אבל הפשט לגבי אברהם היה האמונה. ולכן כל מי שמתחיל להאמין כמו אברהם, נקרא "בן אברהם" מכל מקום, "וצדיק באמונתו יחיה"²⁷⁹ – אמונתו לא כפי שאומרים הגויים: צדיק באמונה יחיה. הם סילפו את הפסוק, אתם יודעים את זה? כתוב: "צדיק באמונתו", שמה. אבל מכל זה, אנחנו לומדים "ויחשבה לו צדקה", זאת אומרת, וזה מצדיק גם הרמב"ן וגם רש"י. מכיוון שאברהם לא החזיק בזכות שלו, כן. והקב"ה חשב את האמונה כצדקה. הוא (אברהם) רצה להיות צדיק ולכן האמין בבשורה. לא כדי להנות מהבן שהוא מבשר לו, כן. הוא לא מחכה את השכר, אלא האמין. הקב"ה אומר לאברהם, לפני חוקות הטבע אין לך בן, אז אני נותן לך בן, כן.²⁸⁰ אז אברהם חשב את זה, סליחה, הקב"ה, אז הקב"ה חשב את אותה אמונה כצדקה. כשאברהם האמין באותה בשורה זה לא על מנת לקבל אותו שכר – הבן (יצחק), אלא (כדי) להיות צדיק, דרך האמונה. הבנתם? אבל זה מה שאומר הרמב"ן, כן. הוא (אברהם אבינו) חשב שאין בו זכות והוא חשב שהקב"ה נותן לו את זה כמתנת חנים. ולכן כתוב: "מתן שכרן של צדיקים".²⁸¹ ואפשר, זאת אומרת, ליישב את המחלוקת כאילו בין הרמב"ן ורש"י, אבל בכל זאת זה חוזר לעניין שלנו. שאף על פי שיש שכר למצוות, אבל שכר זה הצדדים של המצוות. עיקר המצווה זה להיות צדיק – "וצדקה תהיה לנו, כי נשמור" – וזו ההלכה הפסוקה. הבנתם? זה קשור אם כן למשנה של פרקי אבות: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ויהיה מורא שמיים עליכם", זה קשור לכל ההסבר של המהר"ל פה. עכשיו יש לך עבודה בהקבלה שלך. תסביר לנו את ההקבלה.

שלבי ההתקדמות לדרך הישר

תשובה מהקהל: אז הוא נמצא בפרשת דרכים.

הפרשת דרכים של ריש לקיש אז רואים שהראשון יתלה בביטול תורה.

הרב: אולי כדי שכולם ישמעו את הסוגיה. תזכיר את הסוגיה של ריש לקיש. זה לא ארוך. אני יכול לעזור לך קצת, כן. אז: "לעולם ירגיז אדם יצר טוב"²⁸²

תשובה מהקהל: זה מבוסס על פסוק של תהלים: "רגוזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבם ודומו סלה"²⁸³

הרב: יפה.

תשובה מהקהל: אז אחר כך, שמה אומר ריש לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע והוא ביסס את זה על ארבע דרגות. הראשון, אם כן, זה ביטול תורה,

הרב: לא, לא. הדרגה הראשונה זה ירגיז אדם יצר טוב כנגד יצר הרע. לפי הנושא שלנו – זה פרשת דרכים, כן, טוב. צריך למצוא את הדרך הישרה בין היצר טוב ליצר הרע. ייחוד המידות. אחר כך אומר, אם הוא מצליח, מוטב: "אם נצחו – מוטב ואם לאו – יעסוק בתורה".

תשובה מהקהל: יעסוק בתורה, כן. אז "יעסוק בתורה", ראינו בתורה אור, של המהר"ל – זה נוכח פני ה', והשני זה היה יראת חטא – אמרו בלבבכם.

הרב: כן. והשלישי?

תשובה מהקהל: והשלישי זה יתלה בקריאת שמע..

הרב: לא, לא. אני חוזר על ריש לקיש. "ירגיז אדם יצר טוב כנגד יצר הרע", כן. אז זה הפרשת דרכים שהמהר"ל רוצה להסביר, כן. אחר כך, יעסוק בתורה – זה תלמיד חכם. זה אליבא דרב חסדא. כן, דרב חסדא. אחר כך זה: "אם נצחו מוטב ואם לא יקרא קריאת שמע" – זהו, זה היראת חטא. ואחר כך: ודומו סלה" – "יזכור לו יום המיתה" בריש לקיש. פה הסדר הוא קצת הפוך. צריך לומר, קודם כל יזכור לו יום המיתה – זה יראת חטא. ואחר כך הלכה – אתה זוכר את ההסבר השלישי של הסוגיה של המהר"ל? "חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכה" – ייחוד המידות – זה קריאת שמע. אבל יש הקבלה יפה. אתה צריך לכתוב את זה, כן או להכתיב, זה אותו דבר. מה השעה? יש לנו קצת זמן. אתם רוצים שנמשיך? יש לנו עוד עשר דקות. או, אם יש לכם שאלות, ככה אני אנוח קצת.

שאלה מהקהל: רש"י בגמרא...

הרב: אה, רש"י בגמרא, יפה. אפשר לפתוח אולי? אני לא יודע אם זה לחץ דם. אז השאלה של הגמרא²⁸⁴ הייתה: "מאי פרשת דרכים?", כן. "מאי פרשת דרכים?" מה הוא מדמה להגיע לפרשת דרכים דהא, אבוקה" – טוב זה כבר שייך למה שהיה למעלה, לא צריך. זה בשיעור הקודם. זה הסברא של רב חסדא זה תלמיד חכם ביום המיתה. "והוא תלמיד חכם ביום מותו. וידע שלא פירש לפרוק מעליו עול תורה". תלמיד חכם שהגיע ליום מותו והוא יודע כתלמיד חכם, שלא פרק את עול תורה. הוא נשאר בחוכמתו ביום מותו. הוא נשאר תלמיד חכם ביום מותו. ופה יש נושא בפני עצמו. כי רק עד היום האחרון יודעים אם אדם הוא צדיק או רשע.²⁸⁵ זוכרים את כל הפסוקים על זה? אתם זוכרים את העניין. "והן בקדושו לא יאמינן".²⁸⁶ עד יום האחרון אפשר לעשות תשובה או אפשר לפרוק עול. ההסבר השני זה יראת חטא: "זכה ליראת חטא אחר שזכה לתורה – ניצל מכולן".

מכל הסכנות שראינו בשיעור הקודם.

"שהתורה מלמדתו דברי מצווה ודברי איסור וממה שהוא צריך לפרוש. ויראת חטא מונעו מלרדוף אחרי יצרו."

ולכן לא מספיק חוכמת התורה. צריך גם כן יראת חטא כדי להגיע לאותה פרשת דרכים ולהצליח להגיע לעולם הבא.

וההסבר השלישי: "דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא והכי קאמר עלה עמוד השחר, ניצול מן החיה וכו'. זכה לתורה, ניצול מיצר הרע ומן החטא. ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך. אם יזכה שיסייעוהו מן השמיים להתקבל דבריו בין חבריו להורות כהלכה וכמשפט

- הגיע לפרשת דרכים, כלומר, זכה לכך - ניצול מכולן" (עד כאן קריאה והסבר על רש"י בגמרא)²⁸⁷

זה מובן, כן. זה צדיק והלכה כמותו זה המדרגה הכי בטוחה להיות בן העולם הבא.

שאלה מהקהל: יכול להיות שיש איזה מצב שיש בו הרבה חוכמה, בלי תורה?

הרב: בלי יראת חטא

שאלה מהקהל: בלי יראת חטא. יש מצב שיש יראת חטא וחוכמה.

הרב: כן, ברור.

שאלה מהקהל: איך אתה מסביר את זה?

הרב: כן. יש. זה אולי קשור לכל השלבים של הצדיק, כן. זה קשור למה שהביא יהודה, כן. לעולם ירגיז אדם יצר טוב כנגד יצר הרע. זה רצון טוב - הוא רוצה את הטוב ולא הרע. אבל ההנחה של הגמרא שיכול להיכשל. למה? מכיוון שאין לו מספיק חוכמת התורה. אז יעסוק בתורה. זה מובן? זאת אומרת, מי שבחר בדרך הישרה אבל הוא לא יודע היכן היא. ולכן הוא צריך תורה. אז זה מתחיל בנטייה של הרצון: אני רוצה להיות צדיק אבל סוף סוף, מה זה להיות צדיק? צריך חוכמה. אבל חוכמה בלי אותה יראת חטא - זה כלום. ויראת חטא בלי תורה - זה גם כן לא מצליח. ולכן כתוב, אין עם הארץ חסיד. "אין בור ירא חטא ואין עם הארץ חסיד"²⁸⁸. זה מובן? כן. חוץ מזאת אומרת, סליחה, אפשר להבין את זה בשלבים בחיים. יש גיל מסוים שהנפש, הלב - מלא יראת חטא. ונכשל, כן. למה? מכיוון שבמשך הזמן הוא רוצה, אבל הוא לא יודע לאן לפנות, כן. אז הוא מתייאש מהאמת. ויש גם שלב יותר מתקדם - למד אבל נכשל גם כן. למה? מכיוון שלמד כל כך רק דרך החיצונית, שהוא יודע שיש טוב מצד אחד רע מצד אחד, אבל יצרו לא נותן לו לחיות מכיוון כשבחר בטוב, הוא בוחר רק בחלק שלו, בחלק שלו. כי הוא בנוי מיצר טוב ויצר רע. וכשהוא בוחר רק ביצר הרע, הוא מתחלק גם כן מכיוון שיש בו גם כן יצר טוב. אז הוא מתייאש. מה חסר לו? ייחוד. לכן יקרא קריאת שמע. זאת אומרת, תורה בלי ייחוד המידות מביא אותו לכשלון. היה חסר לו לקרוא קריאת שמע, כן. והשלב האחרון - קרא קריאת שמע. הוא יודע שאפשר להצליח, שאפשר לדעת איך להצליח אבל הוא מתייאש. כן. זאת אומרת, אם הקב"ה לא יעשה - מה אני אעשה? כן. זה שלב הכי רגיש, כן. אולי אני לא יכול. אז אומרים לו שיזכור לַן יום המיתה. זה שייך לך. יש לך יום הדין בשבילך. זה שייך לך. אתה צריך לפתור, לא (אל) תחכה להקב"ה. אתם מבינים? זה רק בקצרה גם כן. אבל זה כל הכוחות האלו צריך לפעול ולתפעל אותם בבת אחת. כשיש כשלון אז לפי הסדר הלוגי, נאמר, או הכרונולוגי גם כן - היה חסר משהו. קודם כל אולי חסר חוכמה. יש חוכמה, אולי חסר קריאת שמע? יש קריאת שמע - אולי חסר האכפתיות - זה שייך לך. יום הדין. אתה לא יודע מה זה יום הדין - שיזכור לו יום המיתה - שידונו אותך, אותך ולא אחר. אז זה שייך לך. הבנתם את זה? אז "ודומו סלה". זה ההסבר של רש"י, יום שכולם יהיו דוממים.²⁸⁹ יום הדומיה. זה יום הדין. רק הדין מדבר. אם אתם עברתם פעם לפני בית הדין? הוא לא נותן לדבר.

הערה מהקהל: להיפך, כמה שאתה מדבר זה יותר גרוע.

הרב: כן. לכן צריך להיות מתון. זה כתוב: הווי מתונים בבית דין. טוב. יש עוד שאלה? אז בסדר. אז נראה בהמשך בשבוע הבא אי"ה. (שיעור 6 הישן 36: 22)

שיעור 5

סיכום השיעור הקודם בקצרה

הרב: זה היה לפני שבועיים, כן. הגענו לסוף המאמר של נר מצווה ותורה אור, כן. והגענו לכל השלבים של חשיבות התורה שמביאה לחיי עולם הבא. זוכרים את הנושא? והשלב האחרון היה נקרא בגמרא, פרשת דרכים. כדי לצאת מה...איך אומרים, הניגודים של הדרכים או מימין או משמאל. צריך פרשת דרכים. וסוף סוף הגענו לפי הגמרא להגדרה של הלכה פסוקה. זה ההגדרה הסופית של חשיבות התורה זה הלכה פסוקה. זוכרים את זה? אז אולי ניקח.

הערה מהקהל: לנקודה האחרונה של הלכה פסוקה לא הגענו ממש.

הרב: מה?

הערה מהקהל: לנקודה האחרונה של הלכה פסוקה לא הגענו ממש. כלומר, לא התחלנו.

הרב: כן, בשיעור האחרון? טוב אז ניקח את סוף המאמר, זה בדף ז'. לא, בדף ז' של הספר הזה, כן. פה, "ולמר זוטרא זה תלמיד חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכה", כן? מצאתם? אולי ניקח בהתחלת העמוד, שורה שניה:

המשך קריאה: "ולפיכך אמר, הגיע לפרשת דרכים, אז יודע שהוא מהלך בדרך הישר"

מצאתם?

המשך קריאה: "ולפיכך אמר, הגיע לפרשת דרכים, אז יודע שהוא מהלך בדרך הישר נכחו, מבלי נטייה ימין ושמאל."

ולמדנו כמה פסוקים בהקשר. אתם זוכרים את זה? טוב

המשך קריאה: "ובגמרא, מאי פרשת דרכים? ומפרש לרב חיסדא, זה תלמיד חכם ויום המיתה. כי בעודו בגוף אין האדם בדרך הישר אשר הוא נוכח ה', כי יש לגוף מצד עצמו נטייה והסרה מן הישר"

כל זה – ברור. למדנו כבר.

המשך קריאה: "ולפיכך יום המיתה נקרא פרשת דרכים, שאז הוא מסולק מן הגוף ואז האדם הולך נכחו אל עולם הבא"

אז זה ההסבר הראשון של הגמרא, זה תלמיד חכם ביום המיתה. אז דווקא ביום המיתה, תלמיד חכם הוא מסולק מהנטייה הגופנית הגשמית של עולם הזה שמביאה או לימין או לשמאל, ואחר כך נראה עוד מהי הסכנה של אותה הנטייה.

המשך קריאה: " ולמר נחמן בר יצחק, זה תלמיד חכם ויראת חטא. כי יראת חטא מעמידו על דרך נוכח ה' בלי נטייה לימין או שמאל עד שדרכו נוכח ה' יתברך".

גם זה למדנו בשיעור הקודם.

זה המידה של יראת חטא, עוזרת לו, נאמר, להישאר בדרך הנכונה.

המשך קריאה: " וזה נקרא פרשת דרכים, אשר כל פרשת דרכים הדרך ההוא מביאו אל תכלית הליכתו שאין לו הסרה כלל, ואין להקב"ה בעולמו, רק יראת שמיים..."

וכל זה אני זוכר שלמדנו.

המשך קריאה: "כי אף שאינו בעל עבירה, רק שאין לו יראת שמיים - לא נקרא פרשת דרכים, שאין הדרך מביאו לגמרי להיות עם ה' יתברך - רק כאשר יש לו יראת שמיים."

כן, ולמדנו, אני זוכר זה לפני שבועיים אז עבר זמן, הרבה פסוקים שאומרים שצריך עידוד כדי להישאר בדרך הישר. אז פה נתחיל:

המשך קריאה: ולמר זוטרא, זה תלמיד חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא. פירוש - ההלכה שהוא האמת והישר."

זה הלכה פסוקה, כן. ההלכה שהיא האמת והישר.

המשך קריאה: "ואף ששאר התורה גם כן נקראת תורה ויש עליה שכר גם כן, מכל מקום יש לו קצת נטייה מדרך האמת."

וזה למדנו את העניין של תורה לשמה. כי יש פסוק שאומר: מימינו עושר וכבוד" אתם זוכרים את הפסוק הזה? לא, אורך ימים מימינו ומשמאלו, לא. אורך ימים מימינו - מימינה או משמאלה? מימינה, כן. ולכן זה תורה אבל יש גם כן קצת הנאה. ומכיוון שישי קצת הנאה זה לא תורה לשמה לגמרי. ופה למדנו את כל העניין של הכוונה של המצווה. מה זה תורה לשמה? מה זה צדיק? עברנו דרך ארבעה בנים של ההגדה של פסח. זוכרים את כל העניין? "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות". אם יש הנאה אז זה כבר נטייה או לימין או שמאל. ואפילו שהנטייה היא... יש סוגיה בבבא בתרא: "הנותן סלע לצדקה ואומר על מנת שבנו יבריא, הרי הוא צדיק גמור."²⁹⁰ זאת אומרת המעשה הוא מעשה של צדיק, אבל בכל זאת, זה לא הכוונה הרצויה מכיוון שיש על מנת לקבל שכר. אפילו ששכר - יש. אבל המעלה הנכונה של התורה לשמה זה על מנת שלא לקבל שכר, או שלא על מנת לקבל שכר. הגירסה הראשונה היא גרסה של המהר"ל: על מנת שלא לקבל שכר. זה לא נושא קל, כן, כי שני (ה)דברים הם אמת. יש שכר, וצריך לעבוד לא על מנת לקבל שכר. ולמדנו את זה כבר. ולכן, באה ההגדה של פסח ואומרת בשאלת החכם: אף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, או אפיקומן, לפי הגרסה. והבאתי פירוש ישן שנקרא, ואני לא יודע מי כתב את הפירוש הזה, הפירוש הזה נקרא "דברי תורה" על ההגדה של פסח. הוא מסביר את זה באופן פשוט לגמרי: מכיוון שקרבן פסח היה נאכל על השובע, זה סימן שזה למעלה מכל הנאה. אין שום הנאה. והשאלה של החכם, לכאורה היא על עניינים של פסח: מה העדות והחוקים והמשפטים האלה, כן, מצוות פסח. אבל בכל זאת השאלה שלו היא שייכת לתורה כולה. שמתחילה במצוות של פסח, כן. ופה יש הנושא של מהי הכוונה של העבודה. אז צריך להסביר את הפרט האחרון של הלכות פסח, שממנו אנחנו לומדים שהכוונה האמיתית של העבודה האמיתית היא שלא לקבל שכר - שום הנאה - על השובע. זוכרים את זה? ומזה גלשנו קצת לשאלה של הרשע, אתם זוכרים? "רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם? והמשנה, ההגדה, מפרשת בעצמה את הכוונה של מה שאומר הרשע. "לכם ולא לוי" - זאת אומרת עם הנאה. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, טוב, זה סוף, זה המשך המשנה. כמוכן, יש הבדל בין מצוות שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ולכן צדיק

גמור, כשאוכל פירותיהן בעולם הזה, יש כלל כזה, כן. אבל בכל זאת הנטייה לימין או לשמאל זה מורה כבר לחיפוש אחרי ההנאה. ולפי דעתי, אפשר כבר להסתמך על הפסוק הזה: "אורך ימים מימינה משמאלה עושר וכבוד" כל זה שייך להנאות של העולם הזה, כן. אף על פי שזה מותר, אם אפשר לומר, בכל זאת, הכוונה הרצויה זה למעלה מזה – הדרך הישרה – זה הלכה פסוקה. מובן? טוב. אז אפשר להמשיך.

המשך קריאה: "הלכה שהוא האמת והישר. ואף שאר התורה גם כן נקראת תורה ויש עליה שכר גם כן, מכל מקום יש לו קצת נטייה מן דרך האמת.

אף על פי שזו תורה גמורה, צדיק גמור, יש קצת נטייה מדרך האמת. אחר כך נראה דברים יותר חמורים, כן.

המשך קריאה: "אבל, תלמיד חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, זה הדרך נקרא פרשת דרכים"

הוא פורש מהדרכים, הסבך של הדרכים,

המשך קריאה: "שהוא נבדל ומיוחד משאר דרכים."

זה דומה מאד למה שאומרת המשנה בפרקי אבות: "עשה לך רב והסתלק מן הספק".²⁹¹ מה זה הספק? זה הספק דווקא בא בצומת הדרכים. להסתלק מן הספק זה הלכה פסוקה.

בת קול והלכה למעשה

הרב: סתם דבר תורה, במשמעות של "ודבר ה' מירושלים".²⁹² ודבר ה' מירושלים - זה הלכה פסוקה. טוב, ודווקא פה יש לנו,

שאלה מהקהל: כאן היסוד של "אחרי רבים".²⁹³ של אחרי רבים, שזה ההלכה מכיוון שזה לא סוטה,

הרב: זהו, אם זה אחרי רבים, אפשר להטות. אז אפשר להטות. ואם לא, אסור להטות. זאת אומרת, כי הרבים באים, אני לא רוצה לומר כתחליף או במקום, ההלכה פסוקה. כשלא מגיעים להלכה פסוקה, נאמר מבת קול, אפילו, כן, מרוח הקודש, יש: "אחרי רבים להטות".

שאלה מהקהל: אפילו כשיש בת קול. רבים (זה) יותר מבת קול.²⁹⁴

הרב: לכן אמרתי את זה כפי שאמרתי, כן. לא, היו תקופות שזה היה לפי הבת קול.²⁹⁵ אבל באה תקופה שהיה אסור להשתמש גם בבת קול, כן, זה תקופות תקופות. למשל, אולי שמעתם, זה קצת שייך לתורת הנסתר, מה שקוראים: "מגידי", כן. כשדיין מתקשה למצוא את הפסק, פסק ההלכה, לפי אותו כיוון של המשנה: "עשה לך רב והסתלק מן הספק".²⁹⁶ ויש הזדמנויות כאלו, יש מצבים כאלו שדיין לא יכול לשאול את הרב שלו. לא צריך להסביר, יש הרבה מצבים כאלו. שעת הדחק וכן הלאה. אז הוא נמצא, הוא נשאר בספק. אפילו אם זה רב גדול, הוא צריך "עשה לך רב והסתלק מן הספק". ולכן המקובלים סיפרו שלפעמים בחלום בא איזה מגיד ומגיד להם מראשית אחרית.²⁹⁷ מגיד דבריו ליעקב.²⁹⁸ היו תקופות שהיו משתמשים במגידיים. ובתקופה האחרונה, הגדולים אסרו להשתמש

במגידים. זה אי אפשר לדעת באיזה צינורות זה בא, כן. כי אנחנו בדורות האחרונים. ובפרט הגאון מווילנא אסר לגמרי את זה.²⁹⁹

שאלה מהקהל: שאלו את רבי יוסף קארו... [לא ברור בקלטת]³⁰⁰

הרב: ובכל זאת אני זוכר שראיתי במה שאמר הגאון שבתקופה שלנו אסור להשתמש בכלל. צריך לדייק, לבדוק. זה היה הבית יוסף וגם הבית יוסף אמר זה לא להשתמש הלכה למעשה. ואני זוכר שלמדתי כמה ספרים של חכמי מרוקו האחרונים על עניין של דין מן השמיים, ואמרו בפירוש: הנה הדין מן השמיים אבל אסור להשתמש בזה הלכה למעשה.³⁰¹ והיה להם איזה ביטוי יפה. זה היה מתחיל כל פעם: "ואם יראה בעיני מורי". היו מתחילים ככה. טוב, נחזור לעניין שלנו.

שאלה מהקהל: מה עם היסוד של: "לא בשמיים היא"?³⁰²

הרב: זה לא סותר. "לא בשמיים היא" – עכשיו. אבל היא מן השמיים. זאת אומרת, פה, פה יש נקודה לפי דעתי,

שאלה מהקהל: במקום של הדחק, אני מבין. במקום שאין רוב חכמים, במקום שאין רב לשאול, במקום של הדחק של פסק הלכה.

הרב: לפי דעתי, היו תקופות שכל מה שאנחנו לומדים, זה היה מציאותי. למשל: "ויהי מורא רבך כמורא שמיים".³⁰³ בתקופה שלנו, יש מקום לטעות. זה מן סכנה של עבודה זרה. אם מבינים מה זה מורא שמיים, כן, יש סכנה של עבודה זרה. אני לא רוצה לתת דוגמאות. ולכן אנחנו לא מבינים באמת במה המדובר, כן. אבל היו תקופות שזה היה גלוי.³⁰⁴ ולכן, החכמים היו מן השמיים. באותה מדרגה. זה מובן מה שאני אומר, כן. ולכן כשעברנו את התקופה של הבת קול עצמה, היה אסור להשתמש בבת קול. ולכן, זה חידוש. מכאן ואילך, תדעו: לא משתמשים בזה.³⁰⁵ והבאתי רק את הדוגמה של המגידים, כן. כי צריך להבין את זה, מאז סיום תקופת הנבואה. או נאמר ביתר דיוק: תקופת סיום הנבואה, כי - וזה לקח קצת זמן של מעבר אז עברנו מעולם לעולם. ולכן החידוש של התורה שבעל פה בא כדי, וזה מתחיל ב: "ועשו סייג לתורה"³⁰⁶. מכאן ואילך זה ניתן ללימוד, לפלפול, להחלטה של הדיינים. אבל היו תקופות שהדיינים היו אלוקיים. ורק בתקופות האחרונות, אנחנו לכאורה רואים כאילו הם בן אדם כמונו. אני הגזמתי קצת אבל לא, לא כל כך, כן. הבנתם את זה? למשל, כשלומדים אצל פוסק כמו הרי"ף למשל, זה בוודאי לא היה סתם רב מסתם בית דין מסתם קהילה, כן. זה ברור? ולכן לפי דעתי היה צורך של (ה)חידוש הזה, מכאן ואילך לא משתמשים בבת קול. זה לא אומר שהאמת לא באה מהבת קול.

החשש מנטיה לימין או לשמאל

אבל אולי נראה מיד פסוק. אני רשמתי כמה דברים שקשורים לנושא שלנו. שיש לנו שני הפסוקים על העניין של הביטוי של המהר"ל עצמו. הוא הדגיש את זה. לא לימין ולא לשמאל. ואתם יודעים איך זה קשה מאד להיות בדרך, בדרך האמצעי, נאמר, לפי ההגדרה של הרמב"ם. לא, האמצעי זה המהר"ל. מה הוא המושג של הרמב"ם?³⁰⁷

תשובה מהקהל: שביל הזהב.

הרב: לא. שביל הזהב זה תרגום. טוב, המהר"ל אומר "דרך האמצעי", כן. והרמב"ם?

תשובה מהקהל: ממוצע

הרב: ממוצע? גם זה תרגום. שכחתי, אבל זה אותו רעיון, כן. שביל הזהב זה קצת פילוסופי יווני, כן.³⁰⁸ ויש נטיה מתמדת לימין ושמאל. אבל אתם זוכרים על הפסוק שאני אומר מיד, יש שני פסוקים.

הערה מהקהל: לא תסור

הרב: לא תסור, יפה. הנה הפסוק: "על פי התורה אשר יורוך והמשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל."³⁰⁹ אני זוכר פירושו של רש"י, אפילו אם יאמרו לך ימין זה שמאל ושמאל זה ימין.³¹⁰ יש פירוש לפי הקבלה על זה. כי יש הבדל בין אור ישר של התפשטות העולמות ואור חוזר של תיקון העולמות. אז מה שזה בימין באור הישר הוא בשמאל באור החוזר. וזה פשוט מאד, כן, לכן לא נפרש.

הערה מהקהל:....[הקלטת לא ברורה]

הרב: גם כן, זה קשור גם כן. אבל פה זה העניין של עולם הפוך.

זאת אומרת, אנחנו חיים במדרגות התחתונות של העולם במדרגה של עולם שנקרא, עולם הפוך. המידות של נה"י – נצח, הוד, יסוד, הן בעולם הפוך. למדתם את זה פעם אולי? זה אומר לכם משהו. לכן בהתפתחות של ההיסטוריה של החסידות, אחרי החב"ד³¹¹ יש חסידות נה"י.³¹² אולי שמעתם כבר על זה, כן? הם מועטים עכשיו הם לא רבים. זה רק התחלה של שלב יותר מאוחר. ובאותה מדרגה, זה עולם הפוך. זאת אומרת, מה שלכאורה נראה כימין זה באמת שמאל, ומה שלכאורה נראה כשמאל זה באמת ימין. לא התייחסתי לדברים פוליטיים, כמובן. אבל זה ברור לא? ובפרט, המידה של משה רבינו זה נצח, כן. ומשה היה לוי – זה הוד. והמידה של אהרון הכהן זה הוד, ואהרון הכהן היה רודף שלום, זה נצח. זה קו החסד. זה עולם הפוך. זה מובן? טוב. אז נמשך קצת. הפסוק הראשון אומר, הלכה פסוקה, זה לא לימין ולא לשמאל. זה הפסוק שלנו. אבל יש עוד פסוק אחר, יותר חריף וזה מביא אותנו עד גבול הסכנה של עבודה זרה. אם ההלכה איננה הלכה פסוקה, יש סכנה של עבודה זרה. והנה הפסוק. צריך להיזהר מההגדרה אבל לפי דעתי זה ברור. זה בפרק כח' של דברים פסוק 14 (יד'): "ולא תסור מכל הדברים אשר אנוכי מצווה אתכם היום, ימין ושמאל, ללכת אחרי אלוקים אחרים לעבדם."³¹³ זה ברור? אף על פי שזה לא הפשט הישיר, נאמר, של הפסוק. מי שנוטה בחיפוש שלו של התורה, בכוונה - תורה אמיתית, אבל בנטייה שלו הוא נטה או לימין או לשמאל, זה כבר התחלה של סכנה של עבודה זרה.³¹⁴ זה מובן, כן? ואז, כל הקטע הזה של המהר"ל מגיע לחשיבות של ההלכה פסוקה, שזה נקרא: פרשת דרכים. ולפי דעתי, אפשר, זה השיטה שלנו בלימוד הזה, לקשור עם המשניות של הפרקי אבות. זה המשנה של: "עשה לך רב, והסתלק מן הספק."³¹⁵ כי הדרכים זה הספק, ימין ושמאל וכל הסכנות של הספק, עמלק וכו'. זה רחב בנושא.³¹⁶ זה מובן.

איך עומדין להתפלל?

ואני נזכר שיש ברייתא במסכת ברכות: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה."³¹⁷ אתם זוכרים את הברייתא? הברייתא היא קצת יותר רחבה. "אין עומדים להתפלל לא מתוך

דין ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה". ולהתפלל, זה להיות נוכח, כפי ההסבר של המהר"ל. אז זה קשור מאד, כן. טוב, רק הסבר קצר כי זה לא הנושא. לא מתוך דין – זה כשיוצאים מהבית דין. אם יש מחלוקת בין צדיקים, הולכים לבית דין. ואי אפשר להתפלל מתוך האווירה של הבית דין. כי האווירה של הבית דין, זה האווירה של המחלוקת בין הצדיקים. ואם יש מחלוקת בין הצדיקים, שמא, אי אפשר לקיים את התורה, ולכן אי אפשר להתפלל בזכות התורה, כי מתפללים בזכות התורה, זה מובן, כן. ולכן אין עומדין להתפלל מתוך דין, זה הגרסה, כן? "לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה". דבר הלכה – זה הלימוד של המחלוקת על איזה נושא של הלכה. "אלא מתוך הלכה פסוקה" - צריך לעבור דרך איזה הלכה פסוקה, כדי להתפלל. זה מדובר, הברייתא שייכת לדיינים או לתלמידי חכמים. ההלכה, נאמר של המשנה, זה: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש".³¹⁸ זה המשנה הכללית, נאמר. אז הברייתא היא מכוונת נגד התלמידי חכמים. כי האווירה הפנימית שלהם, זה האווירה של המחלוקת. לשמה, אבל גם במחלוקת לשמה, נעוצה מחלוקת. ואי אפשר להתפלל, להיות נוכח, מתוך הסבך של הספקות. צריך פסק. זה מובן? ויש באותה הסוגיה בגמרא, רבנן, לא, "רב אשי עביד כברייתא, רבנן כמתניתין".³¹⁹ וזה אימרה לא לא קלה בגמרא, כן. מה התלמוד רוצה להסביר לנו? שרב אשי לא היה מקיים את ההלכה כמו רבנן, כן? ההסבר הוא פשוט מאד לפי דעתו, רב אשי הוא היה הכותב של כל התלמוד.³²⁰ ולכן האווירה הפנימית שלו הייתה אווירה של כל המחלוקות שבעולם. ולכן דווקא לרב אשי היה צורך לקרוא הלכה פסוקה לפני התפילה. הבנתם? רבנן, עבדין כמתניתין - מתוך כובד ראש. זה מובן? וזה נושא חשוב. לפי הרגש הדתי הרגיל, נאמר, היינו אומרים, אדרבא, אווירה של בית דין זה אווירה נוחה להגיע לקדושה. מי שיודע מה קורה במדרגות בבית מדרש... יוצאים מלימוד בישיבה, מיד פתאום להתחיל "אשרי יושבי ביתך",³²¹ זה בלתי אפשרי. זה לא רציני. כי האווירה היא של מה? (של תחושה ש) קשה לקיים את התורה.³²² אתם יודעים גם כן, הסוגיה במסכת חגיגה, על הפסוק: כולם ניתנו מרועה אחד. איך מתחיל הסוגיה שמה?³²³

תשובה מהקהל: רועה אחד נתן

הרב: כן,

תשובה מהקהל: דברי חכמים כדרבנות

הרב: נכון נכון. אלו מתירין, אלו חכמי התורה, גדולי התורה. ומהיכן אני מקיים תורה? ולכן כל האווירה היא אווירה של המחלוקת, או ימין או שמאל, וקשה מאד למצוא את הדרך להיות נוכח. והדרך להיות נוכח זה עניין של התפילה. לכן: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה". זה מובן? טוב, אז נמשיך. וקשור לזה מיד, ואני רואה את מהלך הדברים במחשבה של המהר"ל, זה ממש נפלא. זה ישיר. נמשיך:

המשך קריאה: "ובמסכת נידה, בסופה,"

(כלומר, בסוף מסכת נידה).

המשך קריאה: "תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות"

בכל יום. לא כתוב פה בכל היום אבל הגרסה: "כל השונה הלכות בכל יום"³²⁴

המשך קריאה: "מובטח לו שהוא בן עולם הבא, בן העולם הבא. שנאמר: הליכות עולם לו. הליכות עולם לו. אל תקרי הליכות אלא הלכות"

לפני שנראה את ההסבר של המהר"ל על המימרה ההיא, אז אתם זוכרים שאחרי סיום התפילה, אנחנו קוראים את פרשת הקטורת. בעיקר בנוסח הספרדי. ואני חושב גם כן אצל החסידים, כן. מכל מקום, קוראים את פרשת הקטורת לפני התפילה בבוקר ובמנחה. ויתכן מאד שזה קשור לאותה ברייתא: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה." מכיון שאין שום מחלוקת על העניין של הקטורת. אף על פי שאנחנו מוצאים כמה, איך אומרים, פרטים, כמה פרטים יש (מחלוקת). כי לפי שמסבירים מפרשי התלמוד, בעניין של הקטורת לא היה שום שכתה.³²⁵ והמחלוקת באה מחמת השכחה, כמוכן, כן. זה מובן? והשורש זה שבירת הלוחות. שבירת הלוחות הביאה את השכחה.³²⁶ זה עוד עניין קשור לשבירת הכלים וזה עניין אחר. ולכן, הקטורת זה מתחיל ככה: "ויאמר ה' אל משה".³²⁷ מה ההמשך?

תשובה מהקהל: קח לך

הרב: קח לך, סמים. ואין "לאמר". כל מצווה זה: "וידבר ה'" או "ויאמר ה'", או "וידבר א-לוקים" או "ויאמר א-לוקים אל משה לאמר". פה, אין לאמר. אלא – קח לך סמים. כאילו אין מקום של התורה שבעל פה. תורה שבכתב ותורה שבעל פה – היינו הך בעניין הקטורת. הבנתם? אני זוכר כשלמדתי את זה היו אומרים כי על, למשל הגרסה של רש"י בפירוש שלו: כלומר. כלומר - זה היה - כולו מר. כשרש"י אומר "כלומר", אז אי אפשר להבין. כולו מר. אבל משהו דומה. מה זה לאמר? אז באה המחלוקת: "לא מר". מר אומר. המחלוקת באה מחמת המימד הזה של התורה שבעל פה שמסבירה מהי ההלכה פסוקה: הכוונה של הכתב של התורה שבכתב. אבל בקטורת, אין דבר כזה. ולכן, לא רק יתכן מאד, אני זוכר שקראתי את זה בספרים, שקבעו את קריאת הקטורת כהקדמה לתפילה, ודווקא בשחרית ובמנחה שהם בבחינת חובה, ולא בערבית, אף על פי שעכשיו זה חובה. בשורש, זה היה מחלוקת דווקא אם זה חובה או זה רשות, זוכרים את זה?³²⁸ ואחרי הלכה פסוקה, חוץ מכל הטעמים של הקטורת, כן, חורבן בית המקדש וכן הלאה. אבל בכל זאת, אחרי קריאה של הלכה פסוקה אז אפשר להגיע לכובד ראש הרצוי לתפילה. לפי ההסבר הזה של המהר"ל, זה העניין של נכח – בלי נטייה לימין ולשמאל. זה מובן? אז מיד כשלמדתי את המהר"ל פה אני ראיתי את מהלך הדברים. מיד ההגדרה של הלכה פסוקה מביא אותנו לברייתא של תנא דבי אליהו³²⁹ שאנחנו קוראים דווקא אחרי לימוד כדי להתחיל קדיש דרבנן. אתם יודעים את זה? אחרי לימוד או אחרי קריאת הקטורת אומרים קדיש דרבנן. או אחרי לימוד של משניות, תורה שבעל פה, בדרך כלל, אז מה קוראים:

"תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. שנאמר: הליכות עולם לוי" – וזה פסוק במשלי. רק דקה, אני אתן לכם את הפסוק, לא זוכר איפה שמתה את זה. לא. סליחה, זה פסוק בחבקוק. בחבקוק פרק ג', וזה פסוק שישי, כן. מיד אני אסביר למה הבאתי את הספר. בפסוק יש קרי כתיב. הכתיב הוא הליכות בלי י'. זה לא קרי כתיב ממש. אלא בגמרא, אל תקרי הליכות אלא הלכות, כמו שכתוב, בלי י'. ההסבר, הפירוש של הגמרא מבוסס על הקרי-כתיב עצמו. הליכות עולם לו, אבל לא כתוב בוי.³³⁰ אל תקרי הליכות אלא הלכות. זה בחבקוק, כן, פרק ג' פסוק ו'. כתוב ככה – הליכות עולם לו, בלי י' (דהיינו הלכות). אבל בתפילה כשאנחנו קוראים אותה ברייתא, יש מיד אחר כך, ואחר כך נחזור למהר"ל, מיד אחר כך: "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר: וכל בניך לימודי ה'".³³¹ אז רציתי להסביר, לחדש משהו בזה, למה סמכו (בתפילה) שתי הברייתות האלה? 1. אל תקרי הליכות אלא הלכות – כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. אתם רואים שזה ממש מדויק במהלך הסברות של המהר"ל. ומיד אחר כך: 2. תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. למה הסמיכות ההיא?

פשוט לפי כל מה שאמרנו, נראה לי פשוט. כל השונה הלכות בכל יום – נראה מיד כי החידוש זה בכל יום. כי בכל יום צריך לחדש את ההלכה פסוקה. והברייתא מסבירה כי זה הליכות עולם. מה זה הליכות עולם? אז זה לפי הנושא שלנו, כל העולם מביא לעולם הבא. כל העולם הזה מביא לעולם הבא. הליכות עולם זה הדרך שמביא אותנו מעולם הזה לעולם הבא. הליכות עולם. זה מובן? ולכן כל השונה הלכות בכל יום – כי בכל יום מתחדש הספק. וצריך, ונראה את זה במהר"ל עצמו אחר כך, וצריך ללמוד את העניין של הלכה פסוקה. זה נקרא: "שונה הלכות". זה לא רק עניין של זכרון, כדי לחדד את הזיכרון, לרענן את הזכרון, אלא העבודה של התורה שבעל פה זה להיות שונה הלכות בכל יום, שונה. זה מובן מה שרציתי לרמוז בזה? זה לא עניין אוטומטי, מכאני ככה, כן. אם אני קורא הלכה פסוקה כל יום אז אני בטוח שיהיה לי עולם הבא. זה בלתי... זה מובן? אלא כל השונה הלכות בכל יום, זה קשור להסבר של המהר"ל. כי בכל המעריך של העולם הזה, צריך להיות כל פעם איזה מן צופן שנקרא: הלכה פסוקה נכח דרך הישר. אז צריך להיות שונה הלכות בכל יום. זה יותר עמוק מסתם להיות קורא הלכות.

שאלה מהקהל: יש עניין של שינוי?

הרב: נראה את זה אחר כך, כי יש הסכנה של השינוי. אבל לא אמר לשנות אלא לשנן, להיות שונה. אז, מה ראו? שמיד אחר כך אומרים אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. טוב, הקשר הוא פשוט מאד.

הסכנה במחלוקת לשם שמיים – היא מתקיימת כמחלוקת

הערה מהקהל: יתכן שזה מחלוקת?

הרב: יפה. כי החיפוש של ההלכה פסוקה בכל יום מביא(ה) את המחלוקת של הלימוד. לכן מיד צריך להתקשר לעניין של השלום. יש הסכנה. כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. כל אחד יש לו (את) הדרך שלו לעולם הבא. אז יש סכנה של המחלוקת – אז תזהרו. תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. זה יפה הקשר בין שני הכללים האלו. ונזכרתי, כשהכנתי את השיעור, נזכרתי מה שאנחנו אומרים בתפילה: "עושה חדשות בעל מלחמות." זה פשוט. לכן צריך: "זורע צדקות, מצמיח ישועות"³³²

הערה מהקהל: "בורא רפואות"

הרב: נכון

הערה מהקהל: כלומר זה יותר מתקווה תמימה שנכון, הם מביאים מחלוקת אבל בסופו של דבר הם מביא שלום לעולם. לעניות דעתי, זה שאי אפשר להגיע לשלום, זאת אומרת להלכה פסוקה, אלא מתוך המחלוקת. המחלוקת היא הדרך להגיע אל השלום. המחלוקת לשם שמיים כמובן. כי אחרת מה הקשר בכלל? אנחנו מקווים שיהיה בסדר.

הרב: אני לא משוכנע. זה תקווה, זה לא מובן מאליו. אני לא כל כך משוכנע. דווקא ממה שלמדנו בדרך חיים אצל המהר"ל לפי פשט הגמרא, המשנה גם כן.³³³ כל מחלוקת שהיא לשם שמיים סופה להתקיים כמחלוקת, ולכן היא מסוכנת, אולי יותר מהמחלוקת שלא לשם שמיים..

הערה מהקהל: אפשר ללמוד את זה אחרת. שזה מתקיים בוולד שלה - בהלכה פסוקה. כדי להגיע להלכה פסוקה צריך שיהיו שתי הדעות. ושיוכרע בין שתי הדעות.

הרב: ולכן הבאתי את הפירוש של המהר"ל שמסביר את זה ככה. אף על פי שזה מחלוקת לשם שמיים, ואחר כך נחזור נחזור להסבר של המקובלים על זה, אף על פי שהיא מחלוקת לשם שמיים, שנראה היא המחלוקת, אומר המהר"ל. ולכן, פה יש נושא, יש חידוש. מה זאת אומרת? מחלוקת כפי שצינת. מחלוקת לשם שמיים – שנראה? כן. מכיוון שזה מחלוקת. זה לצורך קיום העולם, אותה המחלוקת. אבל לפי ההסבר של המהר"ל, לא הבאתי את הדרך חיים, אבל כדאי ללמוד אצלו. הפשט ברור. מה אומרת המשנה? "מחלוקת שאינה לשם שמיים אין סופה להתקיים." ³³⁴ זה ברור. כי מכיוון שאחד (צד אחד) אינו לשמה אז זה ייפסק פעם, המחלוקת תיפסק. אבל לא. זה ההיפך. החידוש של המשנה היא: מחלוקת שהיא לשם שמיים, סופה להתקיים כמחלוקת וזה חיובי. (להתקיים) כמחלוקת וזה חיובי, מכיוון שזה לצורך קיום העולם. ולכן המסקנה שצריך להסיק מזה, שזה מסוכן מאד וצריך להיזהר. מי יכול לומר: "אני לשם שמיים"? המחלוקת היא לשם שמיים, אבל מי שמשתייך לאותה מחלוקת, האם הוא לשמה ממש? זה תיק מסוכן מאד. זה תיק... (לא ברור בהקלטה) מסוכן מאד. הבנתם מה שאני אומר? וניסיון החיים נותן את זה. הרבה הרבה באים לעזרת הצדק, כן, לשם התורה. לשמה. שמעתי פעם דיוק על מה שאנחנו מתפללים בערב שבת, בחזרה, מעין חזרה בערב שבת: "וטהר ליבנו לעבדך באמת." ³³⁵ זה דיוק יפה. אני לא יודע אם אני אצליח להסביר את החידוש פה. באים, אומר: "זה עשה דבר חמור" העבודת ה', העבודת א-לוקים, זה להביא אותו למשפט, כן. אבל אנחנו מתפללים: "וטהר ליבנו לעבדך באמת" האם זה אמת שזה לשמה או האם יש לו איזו בעיה עם אותו צדיק? הבנתם מה שרציתי להסביר? "לעבדך באמת". וזה אותו עניין. המחלוקת לשם שמיים דווקא מכיוון שהיא לצורך קיום העולם, ואחר כך נדייק למה אמר "לשם שמיים", אז היא מחלוקת שמתקיימת כמחלוקת. זה ההסבר של המהר"ל. הפשט הרגיל – מתקיימת (במשמעות של) יש סוף, יש פסק. לא. מתקיימת כמחלוקת. ויתכן מאד שזה מסביר לנו למה התורה שבעל פה נתנה לנו את כל המחלוקתות אביי ורבא, הלל ושמאי, כדי שנדע את שני הצדדים הצדדים של המחלוקת שהיא צריכה להתקיים כמחלוקת, אף על פי שכבר פסקנו הלכה. ³³⁶ למה אנחנו צריכים גמרא ולא דווקא יד החזקה? כן. מספיק שולחן ערוך. למה צריך לעבור דרך הגמרא כדי לדעת איך לפסוק? אם יש הזדמנות של מצב חדש שמביא אותנו לפסוק כהדעה ההפוכה. הבנתם את העניין? המחלוקת כמחלוקת צריכה להתקיים. לכן אני הוספתי, לפי רוח דברי המהר"ל, לכן מחלוקת לשם שמיים צריך להיזהר. זה מסוכן מאד. הבנתם סוף סוף את העניין? ויש פסוק בתהילים שדומה קצת לאותו נושא: "ה' לי בעוזריי ואני אראה בשונאיי" ³³⁷ כן. הבנתם את הקשר, כן? ואז, נגיע להסבר לשם שמיים. אני לא זוכר את המקור, אבל זה בטוח שאני למדתי בספרים גם זה, שהמחלוקת נבראת ביום שני, ולכן לא נאמר כי טוב. ³³⁸ מה קרה ביום שני? זה ההבדל, ההבדלה בין מים שלמעלה ומים שלמטה. ולכן, זה בריאת השמיים – רקיע, שמיים. אז שמיים, זה זוגי. זאת אומרת, זה כבר מחלוקת. אבל הייחוד של השמיים זה השם היחיד שיש בשמיים – לשם שמיים. כדי לאחד את המחלוקת שיש בשמיים, בין למעלה למטה. זה מובן? ולכן, זה פשט, לפי הסוד, אבל זה פשט של "לשם שמיים". כדי לקיום העולם צריך את המחלוקת. ובכל זאת שנראה המחלוקת ולא כתוב כי טוב – מכיוון שזה מחלוקת, כן. זה ברור?

הערה מהקהל: התכוונת למצוא את השם שבמילה שמיים

הרב: נכון. זה יפה, כן.

שאלה מהקהל: אפשר גם להגיד שתלמידי חכמים מביאים שלום זה אותן מילים "משלו". משלו, משל ה'. מהשלום שלו.

הרב: מהשלום שלו. כן, אבל זה קשור לאותו עניין. וזה השלום. שם שמיים – זה השלום, כן. אז הגענו לאמת – השם האחד שבשמיים. אולי יש פשט, זה ממש, זה לא פשט פשוט אבל ייראת שמיים – הייראה של שמיים - לשון מחלוקת. ליירא מזה. יפה, זה מובן? טוב, מה רצית לומר?

תפקיד התפילה – כתחליף לקורבן או כשאלת צרכים?

הערה מהקהל: כן, בבקשה. אמרת שקריאת הקטורת כהלכה פסוקה באה לפני התפילה. איך ייתכן שהקרבת הקטורת באה לאחר התפילה?

הרב: אז זה נושא אחר. הקרבת הקטורת?

הערה מהקהל: באה לאחר הקרבן. כאילו ה

הרב: כן, תמשיך

הערה מהקהל: כן, כאילו הכובד ראש של הקרבן קדם להלכה פסוקה שלפני התפילה

הרב: לא בדיוק. תפילה וקרבן זה שתי מצוות – עבודה נפרדת לגמרי, כן.³³⁹ רק אחרי חורבן בית המקדש אז אנחנו מביאים תפילות במקום קורבנות, כן.

הערה מהקהל: לזה אני מתכוון.

הרב: כדי שתהיה אפשרות להתפלל צריך קודם כל קרבן. כי הקרבן בא לכפר על מה שקרה ורק כשהקרבן מכפר, אז אתה חוזר למצב של צדיק, אז אתה רשאי להתפלל.

הערה מהקהל: אבל התפילה שבימינו היא בתור קרבן.

הרב: לא. התפילה שבימינו היא במקום הקרבן. איזה תפילה? זה התפילה של הסידור. התפילה של שמונה עשרה. תקנו את הצורה של העבודה של התפילה כנגד התמידים, כן. "תפילות כנגד קרבנות תיקנון", יפה. אבל התפילה שהיא תפילה, התפילה שהיא לא עבודה – מצווה. יש שני כללים, שתי הגדרות:

(1) תפילה – תפילה. יש לי איזה צורך ואני שואל, מבקש מהבורא שימלא את צרכיי. זה תפילה, כן. כל עוד בית המקדש היה קיים, היה אפשר להתפלל אותה תפילה - תפילה, מכיוון שהיו קרבנות. כשנחרב בית המקדש לא היה אפשרות להתפלל, כן. זה פשוט. אז חיפשו איך לסדר את העבודה של הקרבנות במקום הקרבנות שאי אפשר להקריב אותם מכיוון שבית המקדש נחרב. אז החליטו סוף סוף אחרי לימוד של העניין שאפשר דרך התפילה עצמה. מכיוון שהתפילה, וזה לימוד של התורה שבעל פה, נקראת עבודה. עבודה שבלב.³⁴⁰ ולכן הצורה של התפילה בציבור היא במקום העבודה. אבל התפילה תפילה, היא הכוונה של השאלות של הבקשות של הצרכים מתוך אותה תפילה. זה מובן? ולכן הסדר הוא סדר נורמלי. קודם כל קרבן ואז תפילה.

שאלה מהקהל: למה אי אפשר להתפלל בלי הקרבנות? הרי כפרה לא מעכבא?³⁴¹

הרב: אני לא זוכר את המקורות בדיוק עכשיו, אבל אפשר לחפש את זה. כי רק צדיק יכול להתפלל, כן. יש הבדל בין "שומע תפילה", כל תפילה נשמעת, אבל נשאר באיזה מקום שנקרא "אוצר התפילות",³⁴² כן, עד שהזכות לקבל יבוא. כשהזכות בא אז כל מה שנמצא בתפילות הקודמות, בא מיד. וזה גם כן ניסיון בחיים. פתאום, כל השאיפות של הרבה הרבה שנים מתחילים להסתדר. למה? מכיוון שמבחינת שומע תפילה זה היה נשאר באיזה שהוא מקום. כשהפתח למטה נפתח אז זה יורד, הכל. הבנתם את העניין.

מה הייתה השאלה?

שאלה מהקהל: כפרה לא מעכבא?

הרב: זה קריאת שמע, לא אמרנו את זה על התפילה. ולפי דעתי, לא מצאתי מקור, לכן צריך להיזהר על העניין, אבל לפי דעתי, זה הכוונה של רבי יוחנן שתיקן "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך"³⁴³ לפני התפילה.³⁴⁴ כתפילה אריכתא.³⁴⁵ אתם זוכרים את הסוגיה ההיא? והפסוק הזה מי אמר? זה דוד המלך, כשהיה בבחינת חוטא לכאורה. כשאיבד את הרשות להתפלל.³⁴⁶ אז הוא אומר: "אד-ני" אלף-דלת-נון-יוד, לכן אמרתי א-דני, "שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך". אני מחפש פה איזה פסוק. "שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו."³⁴⁷ אבל יש אולי פסוק אחר, רק תפילת הצדיקים היא לא מטורפת.³⁴⁸ לא זוכר את המקור, כן. אבל זה באותו פרק של תהלים. כשאומר דוד המלך, הוא במצב שהוא לא יכול להביא קרבן מכיוון שהיה במזיד. אז הקרבן לא מועיל, כן. אז הוא אומר: "אד-ני שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך". נאבדה לו רוח הקודש, אתם זוכרים את זה, כן. ורוח הקודש, זה הנוסח של התפילה. בלי רוח הקודש אי אפשר להתפלל. התפילה זה הנביאים האחרונים שקבעו את הנוסח של התפילה.³⁴⁹ רק נביא יכול להתפלל.³⁵⁰ זה ידוע גם כן. אז רש"י מפרש את הפסוק של דוד המלך ככה: הוא אומר: "מחול לי, ותן לי פתחון פה להגיד תהילתך."³⁵¹ ולכן, לפי פירושו של רש"י, א-דני - זה: מחול לי; שפתי תפתח - תן לי פתחון פה; ופי יגיד תהילתך - להגיד תהילתך. אתם רואים את ההקבלה בין הפירוש והפסוק? וצריך להבין את הכוונה של הפירוש של רש"י, כי א-דני - זה: מחול לי. אז יש הבדל בין "א-לוקיי" ו"א-דני". "א-לוקיי" - אם אני צדיק או רשע, חלילה, אם אני רוצה, לא רוצה, הוא "א-לוקיי". אבל "א-לוקיי" זה מידת הפורענות, זה מידת הדין, כן.³⁵² אבל,

"א-דני" זה כשאני מכיר באדנות שלו. אז אני אומר "א-דני". אז בשעת החטא השם "א-דני" מסתלק ובא במקומו השם: "א-לוקיי". אז כששוב אני אומר "א-דוני" בכוונה, זה אומר "מחול לי", אני חוזר בתשובה. ואז: "מחול לי, ופי יגיד תהילתך". מכיוון שכל עוד שהוא היה בבחינת רשע הוא לא יכול להגיד תהילתו, זאת אומרת, תפילתו. כי התפילה, כשאיילת צרכים, באה מתוך התהילה, זה מובן, כן.

שאלה מהקהל: קילוסו של הקב"ה עולה גם³⁵³

הרב: יפה

שאלה מהקהל: אז אם כן גם וגם (קשה לשמוע בהקלטה)

הרב: לא. לא בקשר לעניין של התפילה. אני מתכוון למושג רשעים. כי יש מקור בזה. אני זוכר פסוק אחר, אבל לא אותו פסוק. שלום שלום, ואין שלום לרשעים³⁵⁴, כן. יש רק למי שיש לו הרהורים של תשובה, אפילו בגהינם. זה המקור. אפילו בגהינם אם יש הרהור של תשובה אז שומעים אותו. אם אין הרהור של תשובה - לא. אז זה הפסוק: "שלום

שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.³⁵⁵ אפילו מישהו רחוק, אבל יש לו, זה ההסבר של הגמרא, של בעל תשובה, נקרא רחוק.³⁵⁶ הבנתם? זוכרים את זה? לכן זה פשוט. זה ברור שכל עוד שהוא בבחינת רשע, אין לו שום אפשרות להתפלל, אף על פי שהוא שומע תפילה. ולכן באה העבודה של הציבור. והכוונה להיכנס לתפילה של הציבור. והציבור כציבור הוא צדיק. זה ידוע, אין ציבור רשע, זה ידוע.³⁵⁷ ולכן, הפרט נכנס בכלל של הקהל, של הציבור, דרך אותה תפילה אריכתא של "א-דני שפתיי תפתח ופי יגיד תהילתך" ואז נכנס כצדיק עם תפילת הציבור.³⁵⁸ וזה קשור לחשיבות של תפילת הציבור ואין שום יחס לתפילה של יחיד. חוץ מאם הוא צדיק, הוא צדיק יחיד, אבל יחיד פשוטו כמשמעו. זה מובן. ולכן, עיקר התפילה-תפילה, זה שאילת צרכים. וזה בא מתוך התפילה-עבודה, שהיא במקום הקרבנות. אבל אין לי הסבר, אני לא יודע, למה הוסיפו את הקרבנות בסוף תפילת שחרית. יש קהילות שלא אומרים.

הערה מהקהל: יש מקום שיש מגיפה.

הרב: יש מה?

הערה מהקהל: יש מגיפה

הרב: בגלות זה כולו מגיפה.

הערה מהקהל: ראיתי בכמה סידורים שבאמירת הקרבנות מוסיפים יהי רצון... כאילו הקרבתי עולה.

הרב: זה אותו דבר.

הערה מהקהל: זה לא בכל הסידורים.

הרב: לא, לא זה כבר בגמרא. כשאברהם אבינו אמר: "במה אדע כי אירשנה?"³⁵⁹ אז הקב"ה הראה לו בברית בין הבתרים את הקרבנות. אז שאל: זה בזמן שבית המקדש קיים. ובזמן שאין המקדש קיים? אז הקב"ה אמר לו שקריאת הקטורת במקום. ולא רק הקטורת, הקרבנות עצמם.³⁶⁰ זוכר את המדרש הזה? אז מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב ולכן ה-יהי רצון. בואו עוד קצת נמשיך. נתחיל בפירושו של המהר"ל. יש עוד שיעור בשבוע הבא עד סוף החודש ואני מקווה שנגמור את הדף לכל הפחות. אז:

המשך קריאה: "ויראו בזה"

שורה רביעית

המשך קריאה: "המעלה העליונה שיש לתורה ובפרט מי ששונה הלכות."

זה התמצית של כל מה שלמדנו דרך חודש של לימוד. מה זה מי שיש לו תורה? זה מי ששונה הלכות. עכשיו זה ברור. עד שהוא הגיע, לא רק שהוא הגיע להלכה פסוקה, אלא כל יום, כל יום, שונה הלכות. ולכן לפי דעתי, צריך לתקן פה את הספר של המהר"ל ולהוסיף: כל השונה הלכות בכל יום, כמו שזה מובא בגמרא.

המשך קריאה: "כי מי שחשב כי עיקר הלימוד לאדם בחכמה"

בחכמה מופשטת בלי הלכה למעשה, כן.

המשך קריאה: "שישיג בנמצאים ובגלגלים והמלאכים"

ופה בלי שום ספק יש איזו כוונה השייכת לרמב"ם. מי שלמד מורה נבוכים המהר"ל והמחלוקת שלו עם כמה עניינים של הרמב"ם, רואה שפה יש איזה קשר, כן. שמה זה תורה? זה חוכמת הנמצאים, הגלגלים, המלאכים. חוכמה מנותקת מההלכות. ולכן אין סתירה (נגד הרמב"ם), נגד המהר"ל. אולי אני אסביר את זה בצורה אחרת. אפשר לחשוב שיש פה התקפה כבדה על הרמב"ם. אני הייתי אומר על הרמב"םיסטים לא על הרמב"ם עצמו, כן. אבל אצל הרמב"ם עצמו אין סתירה, מכיוון שאצל הרמב"ם החוכמה של הנמצאים והגלגלים והמלאכים אינה מנותקת מההלכות. וההוכחה: הוא כתב את היד החזקה. הוא היה שקוע כל יום דווקא בהלכות כדי לחפש הלכה פסוקה. לכן זה לא שייך לרמב"ם עצמו, אלא לאוניברסיטאים הרמב"םיסטים, הבנתם את זה, את הרמז? אז מי שחשב שהעיקר זה בחוכמה שישיג בנמצאים וכו'

המשך קריאה: "ולא ניתנה המדרגה הזאת"

מדרגה של ההשכלה, של התורה.

המשך קריאה: "לתורה לנזיקין לטומאה ולטהרה. דבר זה הוא מכשלה גדולה מאד, גם בארנו זה אצל קינין ופתחי נידה"

במסכת אבות

המשך קריאה: "והבאנו המאמר הזה שם"

וכדאי ללמוד את זה גם כן במשנה באבות על המשנה: גופות וגימטריות זה פרפראות לתורה, קינים ופתחי נידה זה גופי הלכות.³⁶¹ זוכרים את המשנה.

המשך קריאה: "ולכן במאמר הזה בא לומר כי עיקר הצלחת האדם כאשר לימודו בהלכה." כלומר, כל עוד שלימודו של התורה לא מביא להלכה בכל המדרגות שראינו.

לבירור חשיבות ההלכה

נכון, שיוסף, נכון, איש מצליח. יש איש מצליח ואני מצאתי (ל)גבי דוד המלך שנקרא משיח בן יוסף על הפסוק: "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עימו"³⁶², זה הלכה פסוקה. "ה' עימו" זה הלכה פסוקה. וגם כן אצל דוד המלך יש פסוק, יש פסוק, באותו פרק כנראה, "מצליח" כן, משהו כזה. ב"כל דרכיו משכיל", זה הפסוק שלנו, כן.

הערה מהקהל: "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו"³⁶³

הרב: יפה, זה הלכה כמותו. ובלי שום ספק הכוונה של המהר"ל הייתה פה להלכה כמותו.

הרב קורא מהספר עמוד ז' למטה: "וביאור זה, כי ההלכה הוא אמיתת התורה עד שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל"

זה שוב אנחנו חוזרים לאותה הגדרה, כי מי שנוטה לימין או לשמאל יש כל הסכנות שראינו, עד הסכנה של התחלה של מחשבה זרה. לא נגיע לעבודה זרה אבל למחשבה זרה.

המשך קריאה: "וזה לשון הלכה, אשר שמשו בו חכמים, לומר הלכה כך וכך".

הליכה במובן של איך ללכת. כלומר, הליכה (טעם במלעיל).

המשך קריאה: "היא יושר הדרך שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל, הוא כך. ולכך, דבר זה מביא אל חיי העולם הבא, כי הדרך אל העולם הבא צריך שלא יהיה נוטה לא לימין ולא לשמאל."

וזה לא חזרה על מה שאמר אלא דיוק נוסף על כל מה, על כל מה שלמדנו.

המשך קריאה: "וכמו שבארנו לפני זה"

יתכן, דרך אגב, שזה מסביר את כל המאמרים שאומרים כי הרשעים שייכים לעולם הזה והצדיקים שייכים לחיי העולם הבא. זה מובן. כי מי ששייך לעולם הזה, הוא דווקא מי ששייך או לימין או לשמאל. הוא לא נוכח הדרך הישר שמביא לדרך האמצעי וכל מה שאמרנו, שמביא לדבר ה'. שמביא ל: "את הדברים אשר אנוכי מצווח היום"³⁶⁴ "ולא יהיה בך אל זר"³⁶⁵. אז, כל הרשעים האלו שייכים לחיי העולם הזה, שהוא עולם הזה, זה עולם הפירוד בין כל הקצוות, המימדים ונטיות וכן הלאה.

המשך קריאה: "וכמו שבארנו לפני זה, מאי פרשת דרכים? זה תלמיד חכם, שמסיק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא, והרי כי פרשת דרכים הוא הדרך הפורש מן הדרכים, שהם נוטים מן היושר והוא הולך ביושר. וזה שאמר: כל מי ששונה הלכות"³⁶⁶

אני מוסיף, בכל יום,

המשך קריאה: "מובטח (לו) שהוא בן, העולם הבא, דכתיב: הליכות עולם לו."

לפי הפסוק "הליכות עולם לו"³⁶⁷ – זה להקב"ה, כן. ולפי הדרש של הגמרא פה, זה לשונה הלכות. כלומר, שיש לו ההליכה והדרך לעולם הבא על ידי הלכות של תורה.

המשך קריאה: "ולכך אמר גם כן התנא: "קינין ופתחי נידה הן הן גופי הלכות"³⁶⁸ וכמו שהתבאר שם, לא שאר חוכמות."

זאת אומרת גופי הלכות במובן שהסביר פה, גופי הלכות שהן ההליכות שמביאין לעולם הבא. זה נקרא "גופי הלכות".

המשך קריאה: "הוא יתברך יתן חלקנו עם השונין הלכות ועם השונים לשנות טעמים בדברים אחרים, לא להתערב."

אתה רואה את ה...כן. זאת אומרת, מכיון, זה, זה יפה מאד. מכיון שמי ששונה הלכות יש בזה אותה סכנה לא רק של המחלוקת, זה כבר עניין אחר. שלשנות משהו, להביא שינוי. מה שהוא צריך זה לחדש לא לשנות. אבל עוד לא הגעתי לסוף העניין פה. למה הוא משתמש במונח כזה? "כל השונה" זה דומה יותר מידי לשינוי, כן "ואין למו מכשול"³⁶⁹ פה צריך, צריך עוד עיון בזה. רק מה שמצאתי, צריך להבין את זה, בדרך של לשון הפסוק "ושנתם". לשון זה לא לשנות. לשנות (לנקד: חיריק, שווא, חולם) זה לא לשנות (לנקד: קמץ חולם) טוב.

אז אני מציע שנמשיך בשיעור הבא, כן. תחזיקו את הדף ותכינו את השיעור. לכן לא יהיה דפים בשיעור הבא, רק הדפים שלכם. יופי. (שיעור 8 הישן 6 דקות בערך)

שיעור 6

קיום מצוות לעומת לימוד תורה

הרב קורא: "ובפרקא קמא דמועד קטן".³⁷⁰

אז בשיעור הקודם אם אני זוכר היטב, היה שיעור בשבוע שעבר? היה הברייתא של "כל השונה הלכות בכל יום" הליכות הלכות, כן. אז עכשיו נפסיק, נמשיך סליחה, באותו נושא. "פרקא קמא" זאת אומרת הפרק הראשון של מסכת מועד קטן.

המשך קריאה: "כתיב" וכל חפצך לא ישוּוּ בה"

זה פסוק ממשלי, רשמתי את המקור. כן, במשלי פרק ג': "יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוּוּ בה".³⁷¹ "חפצך", זה חפצים של האדם. אז מדובר על התורה שהיא יקרה מכל חפץ שהאדם חפץ בו. והגמרא מסבירה:

המשך קריאה: "הא חפצי שמיים כמו המצוות, ישוּוּ בה".

אם הפסוק אמר, לפי הפשט, החפצים של האדם לא שווים לתורה, אבל יש חפצים אחרים, חפצי שמיים, דהיינו המצוות, ששוים לתורה, לפי ההסבר הראשון. זה מובן, כן.

המשך קריאה: "וכתיב"

אבל יש עוד פסוק אחר בפרק ח' של משלי: "יקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוּוּ בה".³⁷² וכל חפצים, זה בלי יוצא מן הכלל, כל החפצים כולם, דהיינו גם ואפילו המצוות. לכן יש כמין סתירה בין שני הפסוקים. זה מובן? כן. לפי הפסוק הראשון, כל החפצים שבעולם אינם שווים לדברי תורה, לתורה. אבל לפי הפסוק השני יש חפצים בעולם ששוים, דהיינו המצוות. וזה נקרא: חפצי שמיים. זה מובן, כן?

המשך קריאה: "פירוש, אפילו המצוות שהם חפצי שמיים"

כן, כפי שאמרנו.

המשך קריאה: "ומתרץ"

ויש תירוץ בגמרא עצמה.

המשך קריאה: "לא קשיא"

אין סתירה.

המשך קריאה: "הא במצוה שאי אפשר שתעשה על ידי אחרים, הא במצוה שאפשר שתעשה על ידי אחרים)".

זאת אומרת כשיש מצוה שיש אפשרות שמישהו אחר יעשה אותה, מוטב ללמוד תורה מלעסוק באותה מצוה. וזה מחלוקת כללית בתלמוד, מה עדיף, הלימוד או המעשה.³⁷³ נראה את זה אחר כך באותו פרק של המהר"ל. אבל מכיון שיש צורך גם בזה וגם בזה, יש מקרים, יש מצבים שיש בעיה – מה צריך להחליט מיד לבחור: או לקיים מיד את המצוה שבאה על

ידו או לוותר על המצוה ולהמשיך ללמוד. למשל, יש מושג גם כן, "מי שתורתו אומנותו מי אין שתורתו – אומנותו". אבל תורתו-אומנותו זה לא שהוא משתמש בתגא³⁷⁴, כפי שאומרת המשנה, זה לא שזה המשרה שלו לעסוק בתורה אלא שהאומנות שלו זה התורה. כלומר, זה מישהו שהוא בקי בתורה עד כדי כך שאפשר לומר, "תורתו-אומנותו". זאת אומרת, גדול מאד בתורה. יש כמה ביטויים שמשמשים בהם, למשל, "עילוי". מה זה עילוי? עילוי זה, צריכים לו כל העולם כולו. כל העולם צריכים, צריך לאותו תלמיד חכם כדי לשמוע דברים שרק הוא יכול למסור אותם. אז זה נקרא : עילוי. זה לא כפי שאומרים עכשיו בישיבות, זה בחור קטן שיודע קצת, זה עילוי. אתם מבינים את ההבדל? ולכן, מי שתורתו אומנותו, שבאמת, התורה, הוא בעל תורה, ולא סתם לומד תורה, אז אולי עדיף שימשיך בלימודו כשיש הזדמנות שמישהו אחר יקיים את המצוה. אם מדובר במצוה שרק הוא עצמו צריך לקיים אותה, מכיון שזה שייך לו, יש לו חיוב מסוים במצוה, ברור שאין בעיה, ונראה איך המהר"ל מסביר את זה אחר כך. וזה ברור, כן. ולכן המסקנה של הגמרא, שבדרך כלל, התורה זה עדיף מקיום המצוה, אבל יש חיוב של המצוות. אבל, כשהמצוה יכולה להתקיים על ידי מישהו אחר, סוף סוף, התורה עדיפה. זה ברור. אבל רציתי להוסיף איזה דיוק וזה נעלם ממני. טוב, טוב....אה כן, יש הבדל בין, ללמוד תורה כדי לדעת איך לקיים מצוה וללמוד תורה לשמה. "לשמה" באופן העליון לגמרי, זה יותר למעלה מדעת איך לקיים מצוה. לשם התורה עצמה. זאת אומרת: כדי להביא לעולם, בעולם, את דעת התורה. זה מעלה יותר גבוהה. האם זה מספיק ברור, מה שרציתי להסביר פה? זאת אומרת, מי שנקרא "תורתו-אומנותו", וודאי שהוא עבר כבר את השלב הזה (של) ללמוד את התורה כדי לדעת איך לקיים מצוות. במילים אחרות, ללמוד את התורה כמו שלומדים שולחן ערוך, מכיון שיש צורך לדעת איך לקיים את המצוה. אלא ללמוד את התורה "לשמה", (מפיק באות ה) לשמה של התורה, כן, זה מעלה עליונה לגמרי. ולכן פה במצב הזה, מה עדיף? להמשיך בלימוד תורה או להפסיק את הלימוד הזה של "תורתו-אומנותו" כדי לקיים מצוה זו או אחרת? אז ברור שהמסקנה של הגמרא היא פשוטה לגמרי, במידה שיש מישהו (אחר) שיכול לקיים הוא צריך להמשיך בתורתו. אף על פי שיש זכות מסוים להיות בעל המצוה. למשל, במסכת קידושין, יש איזה דיון בגמרא על המשנה הראשונה של פרק ב': "האיש מקדש בו ובשלוחו"³⁷⁵ זה ההתחלה של המשנה. והגמרא שואלת, אם כבר אני שומע שאפשר לקדש בשליח, למה צריך לדעת שאפשר לקדש בו בעצמו? אם כבר זה תופס על ידי שליח, ברור, וודאי שזה תופס על ידו. אז הגמרא מסבירה, שיש צורך במה שהמשנה אמרה: "בו ובשלוחו", ולא הסתפקה לומר "בשלוחו" שזה החידוש – כדי שנלמד שעדיף לקיים מצוה בעצמו. בעל המצוה עדיף משליח. אף על פי, ששליח אדם כמותו,³⁷⁶ מכל מקום, בעל המצוה זה עדיף. זה מובן, כן? ולכן, אף על פי שלהיות בעל מצוה זה עדיף, אם מדובר במי ש"תורתו-אומנותו" שלומד באמת לשמה, אז עדיף שימשיך בלימודו. מכיון שאין אף אחד בעולם שיכול לתפוס את מקומו באותו לימוד. אבל יש אנשים אחרים שיכולים לקיים אותה המצוה במקומו. זה מובן? טוב.

מתן תורה וקנין תורה

המשך קריאה: "פירוש, כי התורה"

עכשיו מתחיל הפירוש של המהר"ל עצמו. התחלתי לפני הזמן? לא.

המשך קריאה: "פירוש, כי התורה היא השכל העליון שנתן ה' יתברך לעולם"

ופה אנחנו תופסים עיקר שיטת המהר"ל. כי התורה היא נבדלת לגמרי מכל ענין גשמי. זה הלשון שלו: "גשמי" החומרי שיש בעולם. בעולם כעולם. ולכן התורה, מעיקרא, מכלתחילה, היא נבדלת לגמרי מהעולם, איננה שייכת לעולם שלנו. ולכן, הרבה דברים שאנחנו מוצאים בגמרא, קשורים לעניין הזה. התורה לא נמסרה לירושה. אתם זוכרים את הפסוק: "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב"³⁷⁷ זה דומה מאד לירושה. זה מורשה – זה ירושה. אז באו החכמים ומיד אמרו: "אל תקרי מורשה אלא מאורסה."³⁷⁸ מי יכול להסביר את הדיוק היפה הזה? לשון אירוסין. "אל תקרי מורשה אלא" (מורסה) "מאורשה" סליחה, עם א'.

תשובה מהקהל: צריך ל...

הרב: צריך ל

תשובה מהקהל: צריך להשלים

הרב: נכון, אז תסביר קצת יותר. כן. אירוסין זה רק הבטחה. צריך לקנות אותה. קנין, כן. כמו בקידושין יש לשון קנין, כן, גם בתורה יש לשון קנין.³⁷⁹ התורה ניתנה. ומזה אנחנו יכולים לשמוע שאירוסין זה מתנה, מתנת חנינם. התורה ניתנה כמתנה, מתן תורה, כ.. הביטוי חוזר לי בערבית, איך אומרים? ארוסה. איך בעברית? מאורסה. כך אומרים? שכחתי כבר מזמן האירוסין שלי. "ארוסה" זה אותו שם. וצריך להפוך את המתנה לקנין. ולכן יש שני שלבים, מה שאתה קראת: השלמה. אבל זה לא המושג המדויק. זה קנין. השלב של מתן תורה והשלב של קנין תורה. כשיש קנין תורה – אז יש שמחה אמיתית. כל עוד שזה רק הבטחה,, כן השמחה איננה בשלמותה.

שאלה מהקהל: זה מה שהיה בפורים?

הרב: מה?

שאלה מהקהל: זה מה שהיה בפורים?

הרב: לא, אני מתכוון לשמחה של התורה.

שאלה מהקהל: כן אבל זה זה מה שקרה במגילת אסתר? שהם כאילו קנו את מה שהם קבלו?

הרב: לא. קיימו.³⁸⁰ זה מושג אחר. זה מימד אחר. (לא) זה ההבדל בין שבועות ושמחת תורה. יש שמחה בשבועות, אבל "והיית אך שמח"³⁸¹ זה נאמר רק לסוכות – בגמר כל התהליך, כן. יש מצוה של שמחה בכל הרגלים, כן. יש המצוה של הראיה והמצוה של השמחה, שמצוה מיוחדת ששייכת לחג, כן. אבל יש פסוק מיוחד לגבי סוכות: "והיית אך שמח" זאת אומרת, זה המעלה הכי הכי גדולה של השמחה. יתכן, אפשר, אולי, כן, לקשור את זה לבעיה שלא קל להבין. "טוב שם משמן טוב ויום המוות מיום הוולדו"³⁸², כן. יש הרבה הסברים, לפי המוסר וגם לפי הפשט. מה זאת אומרת כי יום המוות זה טוב מיום הלידה? כן. יתכן, שיש איזה קשר. אחרי כל החיים, בסוף, ביום האחרון, אז, רק אז יודעים את הקנין, אם זכה לקנין. זאת אומרת, זה בגמר התהליך שהשמחה היא באמת שמחה, לא בהתחלה. בהתחלה יש פחד – אולי אני לא אצליח. אבל בסוף, כשהצליח, ברור, אז "טוב שם משמן טוב ויום המוות מיום הוולדו." מה ההבדל בין שם ושמן טוב? אף על פי שבמילה "שמן" יש "שם".

תשובה מהקהל: שם זה עצמי

הרב: מה?

תשובה מהקהל: שם זה מורה על עצמיות

הרב: ושמן? לא לא מה המובן של שמן טוב?

תשובה מהקהל: זה נוטף, מתפשט מרחוק.

הרב: לא, אולי אני אסביר כהקדמה. שם טוב זה לאו דווקא השם של כל אחד ואחד. אלא, איך לומר את זה בעברית? Reputation. שכחתי. הכבוד השייך למי שיש לו איזה משרה גבוהה. יש לו מה? בעל שם טוב. זה שם טוב. אבל שמן טוב זה קשור לשמן המשחה. בכל משרה עליונה יש ענין של משחה. למשל השמן טוב שייך למשיח. לכהן המשיח, למלך המשיח. זאת אומרת, איזה כבוד שייך לרמה של האדם בחברה, כן. למשרה שלו, לתפקיד שלו. אבל השם, זה כפי שאמרת, השם העצמי. זאת אומרת כשהכבוד של האדם בא משמו ולא מתפקידו, אז: "טוב שם משמן טוב" אפילו כי השמן הטוב זה רומז על הכבוד השייך לתפקיד שלו. השם של הנפש, העצם שלו, זה יותר טוב. למה דברתי על זה? כן, וכמו כן אותו פסוק אומר: "ויום המוות מיום היוולדו". רק ביום המוות יודעים אם קנה שמו או לא, כן? השם ניתן לו בהתחלת החיים, כמתנה. אבל צריך דרך כל החיים לזכות בזה, לקנות את זה. ורק בסוף החיים אפשר לדעת אם קנה או לא קנה. ולכן במשך כל החיים יש לו שמן טוב, אבל רק ביום היוולד... ביום המוות שלו יש לו השם שלו, כן. מבחינה קצת פילוסופית אפשר להוסיף אולי משהו, שיש לשון: "אני", לשון "אתה" ולשון נסתר – "הוא", כן. אז, משתמשים ב"הוא" רק להקב"ה. רק ל"הוא". ודווקא מדברים מהאדם בבחינת "הוא" כשלא נמצא. (כלומר) מדברים באופן מוחלט מבחינת "הוא" אחרי המוות שלו. רק אחרי החיים הוא קנה את המימד המטאפיזי הזה שנקרא "הוא" והיא ההווייה האמיתית. כי הוא והיא, השורש זה ההווייה, כן. רק "הוא" יש לו שם של ההווייה. אז לגבי הבריות זה רק אחרי החיים שקונים את המימד של ההווייה. ובכל המשך הזמן של החיים, מדובר במציאות ולא בהווייה. קונים את ההווייה רק, וזה עמוק מאד העניין הזה, רק במימד הנסתר שלו, כשהוא לא נוכח, אפשר לדבר עליו מבחינת הווייה. כל עוד שהוא נוכח, מדברים עליו מבחינת מציאות. זה מובן, כן? כשאומרים למישהו בלשון נסתר, "הוא" אז יש איזה שייכות להווייה. כאילו הוא קשור להווייה עצמה. אבל זה בסיסי אמיתי רק אחרי החיים. זה מובן? טוב. רק דקה אני רוצה עוד להוסיף משהו שזה, כן. יש איזה רמז בפרשות: "אחרי מות - קדושים תהיו" כן. זה וודאי רק אחרי מות. ולכן כדאי בהספד של כל אחד ואחד לומר את הטוב שלו מכיון שגמר זה כבר בלתי reverse. איך אומרים את זה? בלתי חוזר. זה כבר irreversible, בלתי הפיך. כן. זה כבר מוחלט, כן. מה אתה רוצה?

שאלה מהקהל: האם אפשר להגיד שההוכחה שהמציאות הופכת קנין היא ההילולה של הצדיקים?

הרב: ההילולה? יפה. זאת אומרת זה קשור. זה לא ענין ש, זה קשור. זאת אומרת יפה, יפה. יפה, זה קשור. זה דיוק יפה מאד. הבנתם את ההסבר? ולכן מה שאומר המהר"ל זה בסיסי אצלו, בשיטה שלו,

המשך קריאה: "כי התורה היא השכל העליון שנתן הש"ית לעולם"

אחר כך נראה מה אפשר להוסיף, אבל התורה היא לא טבעית לעולם שלנו. ואם אתם שומעים דווקא ההיפך יש הרבה הרבה דרשנים או מרצים שמסבירים באופן אחר לגמרי אבל אני רוצה להסביר למה. שאומרים, דווקא ליהודי, התורה היא טבעית, כן. זה אחרי הקנין. אבל במובן הבסיסי של המילה, התורה אינה כלל וכלל טבעית לעולם של הטבע. ולכן אנחנו אומרים: "תורה מן השמיים".³⁸³ זה קשור למה שאומרים המפרשים על ההגדרה שאברהם אבינו נתן לעצמו: "גר ותושב אנוכי עמכם"³⁸⁴ אתם זוכרים. אף על פי שלפי הפשט, זה עניין של סטטוס של משרד הפנים, כן. יפה, כן. מכיון שהוא רצה להסביר לבני חת שהיו יושבי הארץ, שמכיון שהוא גם גר וגם תושב אין לו מקום לקבורה, כדי לקבור את שרה אימנו. ולכן מכיון שהוא תושב יש לו זכות על הקבר ומכיון שהוא גר אין לו זכות, ולכן צריך להחליט כדי לפתור את הבעיה. ולמעשה, זה אבן עזרא נתן את כל ההסברים בפירוש על התורה.³⁸⁵ ולמעשה הוא רצה קבר מסוים, הקבר שבו נקבר אדם הראשון, אתם זוכרים, שיש בו גם הקבר של המשפחה של התולדות המרכזיות שמתחילות מאדם הראשון עד הבני אדם, עד סליחה, עד הבן אדם. וגם השדה שהיה בית קבורה לגרים. גם המכפלה, זה הקבר, וגם השדה זה היה שייך לגרים. אתם זוכרים איך קראו לו לבעל השדה הזה? עפרון. "כי מעפר ואל עפר תשוב"³⁸⁶ זאת אומרת זה ענין של בית הקברות. יש לו השם המתאים לתפקיד שלו. הוא היה הבעל של העולם ככלי לכל התהליך של התולדות מאדם הראשון ועד המשיח. ולכן אברהם רצה דווקא אותו קבר. וכשעפרון אמר לו: קח כל קבר שאתה רוצה, אבל הוא (אברהם אבינו) אמר לו: אני רוצה את הקבר הזה. והוא קנה את זה כדי שלא יאמרו שזה מתנה. אתם זוכרים את זה? זה קשור קצת לענין שלנו. כל עוד שזה לא קנוי, אז זה לא מציאותי. ולכן אני חוזר, אם אנחנו שומעים דווקא את הביטוי הזה שהתורה היא מתאימה, טבעית זה השכל האמיתי של העולם האמיתי. אבל זה לא נכון. זה לא נכון. מכיון, כי אם מדובר בתורה, התורה איננה שייכת כלל וכלל לעולם הגשמי שלנו, כן. יש התגלות מן השמיים. ורק כשהיה הקנין אז זה הופך, ועדיף לא להשתמש במילה ההיא, לטבע שני של היהודי. אבל זה לא טבע, כן.

תורה לעומת דרך ארץ

שאלה מהקהל: יש מימד של התורה שלא דורש את התגלות דווקא, כמו הכליות של אברהם אבינו³⁸⁷. או שהיינו לומדים צניעות מחתול³⁸⁸

הרב: אבל דווקא הכליות של אברהם אבינו לא היו טבעיים. כליות של תורה זה לא טבעי.

שאלה מהקהל: וצניעות מחתול וגזל מנמלה?

הרב: לא, לא שמעתי

שאלה מהקהל: אלמלא ניתנה תורה היינו לומדים גזל מנמלה, צניעות מחתול.

הרב: כן, כן, נכון. לכאורה יש פה איזה קושיא, אבל אני לא חושב. כי אתה זוכר שיש איזו מימרא שאומרת שכל התורה כולה היתה חקוקה בליבו של אדם הראשון³⁸⁹. זוכר את זה, כן? חקוקה. וזה, זאת אומרת, הענין של הגזל לפי התורה, יש לו משמעות לפי התורה. אבל בכל זאת, אם לא ניתנה תורה היינו יודעים את הגזל, מבחינת דרך ארץ. המצוות האלו מבחינת דרך ארץ, "דרכא דארעא". זה לא סותר. המשמעות שהתורה נותנת למצוות שלכאורה אנחנו רואים כשכליים או טבעיים, היא משמעות אחרת. אולי ניקח איזה דוגמה

שאני לוקח הרבה פעמים. יש הרבה הרבה שחושבים שהתורה היא שכלית במובן הרציונלי, ה"רציו" של הפילוסופים, כן. רציונליסטית. למשל תראו איזה, איזה מצוה שכלית, מובנת, הגיונית, "כבד את אביך ואת אמך"³⁹⁰ – כן, כאילו לומדים את זה מהטבע. דווקא ההיפך. המשמעות של "כבד את אביך ואת אמך" מהתורה היא מורה שזה ההיפך של הטבע. לפי הטבע זה ההיפך. ולכן, מכיון שלפי הטבע זה ההיפך, חידשה התורה את המצוה ההיא. ומכיון שאנחנו רגילים לה, ההתרגלות, כן, אנחנו חושבים כאילו זה בא מהשכל הפשוט של פילוסוף זה או אחר, כן. לכן יש מצוות שגם אם התורה לא הייתה נותנת אותם לפי המשמעות של התורה, היה אפשר ללמוד את זה מהדרך ארץ. אבל תראו את ההבדל. דרך ארץ זה שייך לטבע.

הערה מהקהל: אנחנו מוצאים דרך ארץ, כיבוד אב ואם, דברים כאלה. למשל כשבגמרא רצו ללמוד דוגמה של כיבוד אב ואם השתמשו בדרך ארץ של גויים³⁹¹

הרב: נכון. אבל המשמעות של אותה מצוה לפי התורה היא אחרת, היא מהות אחרת מהמשמעות של אותה מצוה לפי הדרך ארץ. והענין של חסידי אומות העולם מוכיח. אם חסידי אומות העולם מקבלים מצוות בני נח מכיון שניתגלו למשה מסיני, אז נקראים: "חסידי אומות העולם". ואם לאו, אם זה לפי השכל או לפי הטבע, או לפי אז נקראים: "חכמי אומות העולם"³⁹². אף על פי שיש וויכוח מה יותר גדול, חכם של אומות העולם או חסיד של אומות העולם, זה לא אותה הגדרה. אתה מבין למה אני, יש איזה מכתב מהרב על הענין.³⁹³ וכל פעם שאני נתקל באותה, באותו ענין אני חוזר על זה. זה טעות גמורה לחשוב שחוכמת התורה היא שייכת לעולם שלנו. שאפשר לחדש אותה מהטבע. זה הטעות של הצדוקים. של הצדוקיות בדרך כלל, כן. כל דבר תורה, זה תורה מן השמיים, זה התגלות גמורה. מאיפה באה הטעות ההיא? מכיון שאנחנו חיים בעולם ש: "לא בשמיים היא"³⁹⁴ אבל אף על פי שלא בשמיים היא, לא לשכוח שהיא מן השמיים. היא בארץ, היא על הארץ, אבל מן השמיים. מי ששכח דבר תורה, הוא לא יכול להחזיר אותו. חסדי ה' עשו שיש המימד של רוח הקודש. ודרך הרוח הקודש אפשר לחדש דרך הפלפול של השכל דבר תורה שנשתכח. אבל מי עושה את זה? חכמי ישראל. לא השכל של אריסטו או של, כן. זאת אומרת, זה לפי רוח הקודש. אבל זה חסדי ה'. אבל מעיקרא, אי אפשר להחזיר לשכל דבר שנשתכח. זה מובן, כן. ואפשר להאיר את לשון הפסוקים: "לא תישכח מפי זרעו"³⁹⁵ "זכור אל תשכח"³⁹⁶, "זכרו תורת משה עבדי"³⁹⁷ המימד של הזכר חשוב מכיון שאי אפשר להחזיר את זה דרך השכל. זה זכרון. "זכרו תורת משה עבדי" רק דקה, אני אגמור. זאת אומרת, זו ההגדרה של הלימוד. מה זה הלימוד? זה להפוך את הזכר לידעה. אבל אם אין זכר, אין חומר ללימוד, כן, זה רק דמיון. וכל התוקף של השיטה של רבי יהודה הלוי, פה. אנחנו יודעים שהקב"ה בורא עולם מכיון שהתורה אמרה את זה.³⁹⁸ אם היינו צריכים לדעת את זה מהשכל שלנו כמו שאומרים הפילוסופים, זה יישאר לעולם כהנחה. אין שום וודאות מכיון שהשכל יכול להכריח ככה או ככה, כן. זאת אומרת, זה לא יוצאים מהספק דרך השכל. יתכן מאד שזה הכח של עמלק, שמביא את הספק דרך השכל.³⁹⁹ כן, זוכרים את זה? ולכן, אם אתם, אני שמעתי הרבה פעמים תלמידי חכמים חשובים מאד שאומרים: התורה היא טבעית לישראל. זה לא נכון. זה לא טבעי, אפילו דווקא ליהודי זה לא טבעי. וזה מסביר לנו למה העם היהודי מתנגד לתורה בכל חייו, בכל אורך ההיסטוריה שלו. הוא יודע שזה ארוסתו, אבל יש בעיות בזיווג, כן. והוא מתנגד עד שיקבל את זה כקנין ממש. אז האשה נקנית. אתם מבינים את הענין? יש איזה זיקה בין התורה וישראל וישראל והתורה. אבל זה זיקה מבחינת "מאורשה" "אל תקרי מורשה אלא מאורשה". הבנתם עכשיו, כן? כן, מה השאלה?

שאלה מהקהל: איך כבד את אביך ואת אמך זה שונה מהתורה, אם רק למען יאריכון ימידך. או ש.....

הרב: טוב זה גם כן. "למען יאריכון ימידך" מסביר שזה לא טבעי. אפשר (לא ברור) ההגיון הטבעי יש הרבה שיטות של מוסר אצל הפילוסופים שהמוסר לומדים מהנמלים מהטבע. אני שכחתי איך הם קוראים לשיטה ההיא, שכחתי אותה, naturalism או משהו כזה. שכחתי את זה, טוב. אבל דעת התורה היא אחרת לגמרי. זה לפי מה שאני למדתי, הטעם של המצוה של "כבד את אביך ואת אמך" מהתורה, זה מכיוון שהם נתנו לנו את הגוף של העולם הזה. הם נתנו את החיים של העולם הזה והוא נותן את החיים של העולם הבא דרך הנשמה, כן. וזה לא ההסבר השכלי, ההגיוני, הטבעי, הרגיל, כן. וזאת אומרת, יש חובה שהיא איננה חובה טבעית. אני רוצה להסביר מה שאני רוצה לומר, אין שום חובה מצד הטבע, זה חידוש של חובה מצד התורה. ודווקא התפקוד של הטבע מבקש את הניגוד בין הדורות. כדי שהדור השני יתקיים הוא צריך לנקת (לנתק) את עצמו מהדור הקודם. וזה נגד רצף התולדות, כן. ולכן מכיוון שכך הוא המצב הטבעי באה התורה וחיידשה את הכבוד לאב ולאם. זאת אומרת, לפי ההסבר ההגיוני, ההתנגדות להורים זה יותר הגיוני מהכיבוד של ההורים. ולכן זה חיוב מהתורה, וצריך לדעת את זה. אני כל פעם אני מסביר את זה לתלמידים, שהם צריכים לדעת שזה טבעי אותה התנגדות של המרד מדור לדור. ומכיוון שזה בא מהטבע, צריך להיזהר. צריך להיזהר מזה. לדעת שזה לא, שמי שמרגיש את זה הוא נורמלי, זה לא מחלה. הוא לא פסיכי, הוא דווקא נורמלי. ומכיוון שזה הנורמליות של הטבע, צריך להיזהר. ולכן זה חידוש לגמרי של החיוב הזה מצד התורה, זה שמיימי. זה לא ארצי. זה מובן?

שאלה מהקהל: מצד הקדושה שבטבע

הרב: מצד ה...

שאלה מהקהל: מצד הקדושה שבטבע יש איזשהו יחס בין המימד של התורה שמעל הטבע לבין הטבע עצמו.

הרב: יפה, אז זה נגיע לזה כשיהיה מדובר במצוות. במצוות הלכה למעשה אז נפגשים בין הצד של קדושה שיש בחול, בטבע ובתורה עצמה. כי ברור, זה, אולי אני אסביר את זה במושגים של הקבלה, ואחר כך אם זה מספיק ברור, זה יספיק. כי לימוד התורה כדי לדעת איך לקיים את המצוות זה בעולם העשייה, כן: "נעשה ונשמע" אבל לימוד התורה לשמה, זה בעולם האצילות. זו אותה תורה, אבל מבחינת אצילות. ובאצילות, אין שום גשמיות אין שום חומר, אין שום... חלב, בשר וחלב בעולם האצילות זה ענין אחר לגמרי. (יש מה) שנקרא בשר ומה שנקרא חלב, אבל אין שום שייכות לטבע של העשייה, כן. זה דווקא עבודה זרה לחשוב שכי ברוחניות יש דבר גשמי. אפילו הכלי בספירות האלו זה אור. זה מובן. זה אלקות גמורה, טוב. מה השאלה?

זכרון וידיעה

שאלה מהקהל: בבקשה, האם סדר הלימוד הקבוע בפרקי אבות, בן חמש למקרא, בן עשר למשנה⁴⁰⁰ וכו', האם כאן יכולים לראות בבירור את ההפרדה בין השכל והידיעה?

הרב: אולי אני, אם הבנתי את השאלה שלך. עד שיגיע לתלמוד, זה רק הזכרון שפועל, ואחר כך מתחיל הלימוד. הבנת? כן זהו זה. ואני זוכר כשנתקלתי עם שיטת הלימודים באקדמיה המערבית האירופית, כן, אז אני התחלתי את זה ככה. כשהייתי ילד בתלמוד תורה, היינו

לומדים, איזה גיל? שבעה-שמונה שנים, לפני הבר מצווה, היינו קטנים, ילדים. והיינו לומדים דברים רציניים. היינו מתווכחים עם הרמב"ם, כן. אבל בשיטה של הבתי ספר של האוניברסיטאות, של האקדמיות, עד גיל 14-15 לומדים, חוזרים על שטויות גמורות, דברי הבאי, כן. ויש איזה מין, טוב הבנתם את ה... ומי שאין לו במוח שלו, בזכרון שלו, חומר שלמד בעל פה, בלי התיימרות להבין, וילד קטן לא מבין, הוא שומע וקולט, כן. מי שאין לו את החומר הזה, אחר כך הוא בדכאון כל החיים שלו. היה לי מורה אחד, זה אדמונד פלג,⁴⁰¹ בכבודו ובעצמו, זכרונו לברכה, שהוא היה פייטן, כתב שירים. כתב שיר יפה מאד על הענין הזה. הוא מדמה את השכל ל- זה שכחתי בעברית. איך אומרים : le Moulin? כן, תחנת רוח. אז אם אין קמח אין תורה. זה יפה מאד. זאת אומרת, אם אין קמח בתחנה, יש דכאון. הבנתם? מכיון שהתחנה פועלת, בלי.. אז אם יש רק רעות רוח, יש רק רעות רוח. וזה קשור ממש לנושא הזה. ולכן השיטה האמיתית זה השיטה של התלמוד תורה לילדים. שילמדו טונות של מקרא. רק אחר כך, כשיהיו קצת יותר מפותחים, יתחילו ללמוד. כדי להפוך את הזכר לידיעה. זה מובן.

שאלה מהקהל: מה עושה מי שלא קיבל את זה בילדות?

הרב: רבי עקיבא התחיל בארבעים שנה, כן. אז יש תקוה לאחרית, כן. והרבה פעמים שואלים את זה. וכשאני אומר, רבי עקיבא, אז אומרים: רבי עקיבא (במשמעות, רבי עקיבא יכל אבל אחרים לא). ומי יודע מי אתה? כן, מי היה יודע שרבי עקיבא מי היה רבי עקיבא לפני שהיה רבי עקיבא?

שאלה מהקהל: לא, אבל גם אז צריך ללמוד את זה? מבחינת קודם...

הרב: זאת אומרת, כשמתחילים ללמוד למשל מה שקוראים שקוראים בעלי תשובה, שהם חוזרים בתשובה. למשל, בשנים הקודמות (הראשונות) ללמוד הרבה הרבה הרבה הרבה. חומר בזכרון וקצת שיעורים, אולי פעם בשבוע ב"יאיר" או במקום אחר, אבל לא הרבה. מספיק קצת כדי, איך אומרים, זה מזון של הנשמה. אבל קודם כל צריך המזון של הנפש. ולכן, הבנתם את זה? ולכן מי שלומד רק מתשבה, סוף סוף, מגיע לבית חולים. זה ידוע, כן. צריך קמח. "אם אין קמח אין תורה".⁴⁰² רק דקה, היו אומרים את זה לרבי דוד קמחי, הפירוש שלו (הרד"ק). "אם אין קמח אין תורה". הבנתם את זה? כן.

שאלה מהקהל: אתה יכול אולי גם להרחיב איך זה שמחבר בין "כבד את אביך ואת אמך" ו "למען יאריכון ימך" מה הקשר?

הרב: חשבת כשאמרתם על זה, צריך להבין. זה הפסוק כולו: למען יאריכון ימך, ימך - על האדמה. על האדמה. זה שייך לאפשרות להתקיים כאומה על האדמה. לפי הסוד יש הסבר יותר פשוט. אם באמת השורש של הנשמה שלנו היא מן השמיים. זה פשוט להבין. לא מבינים באמת, פשוט להבין את המילים, כי הנשמה שלנו באה מן השמיים. הגוף שלנו בא מן הארץ. ואז אנחנו מבחינת גרים בעולם הזה. גרים - "גר ותושב אנוכי עמכם", זה אותו ענין, כן. ולכן יש תנאים כדי להתקיים בגיונגל של העולם הזה, כן. "אז למען יאריכון ימך על האדמה". וההסבר לפי דעתי הוא שההבדל, בין מה שחידש התנ"ך בעולם, ואני בכוונה אני לא אומר "התורה". התורה שייכת לישראל. אבל התנך שמעו כולם. כולם שמעו תנך. אבל התנ"ך, מה שחידש התנך בעולם, זה דווקא רצף התולדות, כן. "ושנתם לבניך" למשל. זה לא רק פרט. זאת אומרת, שילוב התולדות. שזה מביא את מימד הנצח של ישראל. וכדי שהיצור השמימי הזה שנקרא ישראל, נשמת ישראל, יתקיים על האדמה אשר אני נותן לך, ולא מדובר רק בהבדל בין ארץ ישראל ושאר הארצות. מדובר בהבדל בין הארץ והשמיים,

כן. אז, צריך: "כבד את אביך ואת אמך". ואם לאו, אי אפשר להתקיים כחברה אי אפשר להתקיים כבני אדם, מכיון שאנחנו לא סתם בני אדם. אנחנו אדם. "אתם קרויים אדם".⁴⁰³ בני אדם זה כל בני האדם, אבל אתם קרויים אדם, זה מיוחד, הבנתם? זה ברמיזה. ואני חושב שהמציאות מוכיחה את זה, כן. ברור. טוב, אז נחזור למשפט הזה:

המשך קריאה: "פירוש כי התורה היא השכל העליון שנתן השי"ת לעולם".

ואולי יש מקום להוסיף כי כל שכל בעולם הוא לא טבעי, זה מתנה מן השמיים, כל שכן, השכל העליון שהיא התורה. זה מובן? טוב, אז נמשיך.

המשך קריאה: "ובודאי, מעלת השכל הוא יותר על החפצים שהם גשמיים".

זה ההבדל בין שמחה של מצווה – זה הצד של המצוה ששייך לתורה השמימית וההנאה – זה שייך לעולם.

המשך קריאה: "ואפילו חפצי שמיים שהם המצוות, דסוף סוף הם מעשים שהאדם עושה בגופו הגשמי, אף כי לא ידע טעם המצווה"

הגופני של הזהות שלו. ולכן גם חפצי שמיים אינם שווים לתורה כתורה כפי שאמרנו מקודם. זה מובן? סוף סוף המצוות זה מעשים

המשך קריאה: "שאדם עושה בגופו הגשמי אף כי לא ידע טעם המצווה"

פה יש איזה קושי בלשון. זאת אומרת, אחר כך הוא מרחיב את הדיבור. זאת אומרת שלא צריך שמי שמקיים מצווה מסוימת ידע את טעם המצווה. כי מכל מקום העיקר של קיום המצווה זה המעשה של המצווה. מכיוון שהמעשה שייך לגוף והגוף לא צריך לדעת מה קורה לו. לא צריך דעת. הוא צריך לקיים. עדיף, שאדם שמקיים מצווה ידע את הטעם של המצווה מכיוון שאדם שמקיים מצווה יש לו גם כן צד בעולם האצילות. הוא צריך את זה מצד הנשמה שלו, לא מצד הגוף שלו. זה מובן? ולכן מבחינת קיום המצווה בעולם הגשמי, זה לא אכפת אם יש ידיעת הכוונות או לא ידיעת הכוונות, ואחר כך נראה מה התכלית. זאת אומרת כי זה לא העיקר. "לא המדרש עיקר אלא המעשה"⁴⁰⁴ מכיון שמה שצריך הגוף זה הטעם הגשמי של הלחם שלו. לא את החוכמה של הלחם. זה מספק את השכל זה מספק את הנשמה. אבל הגוף צריך את הלחם לא את החוכמה של הלחם.

כוונה בקיום המצוות

הגופני של הזהות שלו. ולכן גם חפצי שמיים, דהיינו המצוות, אינם שווים לתורה כתורה כפי שאמרנו מקודם. זה מובן?

המשך קריאה: "(ד)סוף סוף המצוות הם מעשים שאדם עושה בגופו הגשמי אף כי לא ידע טעם המצווה"

פה יש איזה קושי בלשון. זאת אומרת, אחר כך הוא מרחיב את הדיבור. לא צריך שמי שמקיים מצווה מסוימת ידע את טעם המצווה. כי מכל מקום, העיקר של קיום המצווה זה המעשה של המצווה. מכיוון שהמעשה שייך לגוף והגוף לא צריך לדעת מה קורה לו. לא צריך דעת. הוא צריך לקיים. הבנתם את זה? עדיף, שהאדם שמקיים מצווה, ידע את הטעם של המצווה, מכיוון שאדם שמקיים מצווה, יש לו גם כן צד בעולם האצילות. הוא צריך את זה מצד הנשמה שלו, לא מצד הגוף שלו. זה מובן? ולכן מבחינת קיום המצווה בעולם הגשמי,

זה לא אכפת אם יש ידיעת הכוונות או לא ידיעת הכוונות, ואחר כך נראה מהו התחליף. זאת אומרת כי זה לא העיקר. "לא המדרש עיקר אלא המעשה"⁴⁰⁵ אפשר לצטט את זה בהקשר לנושא. מכיון שמה שצריך הגוף זה הטעם הגשמי של הלחם שלו. לא את החוכמה של הלחם. זה מספק את השכל זה מספק את הנשמה. אבל הגוף צריך לחם לא את חוכמת הלחם. ולכן לא צריך כוונת המצוות כדי לקיים המצוות. צריך כוונת המצוות כדי לקיים את התורה בעולם, בעולמות העליונים, שהנשמה קשורה להם. לא בעולם העשייה בעולם התחתון (שבו) הגוף חי. ועל זה, אחר כך אני אחזור על זה, זה-למי שמקיים את המצוות. מי שפוסק הלכות, מי שנותן תורה, הוא צריך לדעת את כוונת המצוות. זה ברור. יש הבדל מהותי, כן. זה מובן?

שאלה מהקהל: אם כן, במה ה"נעשה" קשור ל"נשמע"?

הרב: זאת אומרת, זה נראה בהמשך. זה בקטע הבא נראה את כל המחלוקת שיש בגמרא על: אם גדול תלמוד ממעשה או גדול מעשה מתלמוד,⁴⁰⁶ כן. וסוף סוף, גדול הלימוד מהמעשה. גדול הלימוד, שמביא למעשה.⁴⁰⁷ אבל מכיוון שאנחנו קודם כל קיימים, חיים בעולם התחתון, צריך לחזק את האחיזה שלנו בעולם התחתון. ולכן צריך "נעשה" קודם כל. אבל כל עוד שאין "נשמע", זה לא נשלם. תראו בעצמכם בפסוקים. יש שלושה פסוקים: "כל אשר דיבר ה' נעשה"⁴⁰⁸, "כל אשר דיבר ה' נעשה"⁴⁰⁹ ורק כשאמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"⁴¹⁰, נחתמה ברית התורה. זאת אומרת, כל עוד שלא מגיעים ל"נשמע", זה לא נשלם, ברור. אבל מעשה קודם, כן. זה מובן. זה פשוט מאד. אני שמעתי פעם מפי הרב צבי יהודה ז"ל, חידוש נפלא על נעשה ונשמע. אולי פעם למדנו את זה. שעם ישראל אמר: עד כאן, שמענו בלי שעשינו שום דבר כדי לזכות בזה. עכשיו נעשה כדי לזכות ואחר כך נשמע, אחרי המעשה. הבנתם את ההבדל, כן? נעשה משהו מעצמנו ושוב נשמע. והשמועה שאחרי המעשה היא אחרת מהשמועה שלפני המעשה. כי רק מי שעשה יכול להבין מה הוא עושה. ולכן יכול להבין מה הוא שמע. הבנתם? מי שאף פעם לא חי יום שבת, אף על פי שהוא יכול לתמוד הרבה מחשבת ישראל על היופי של השבת. הוא למד רק מה זה יום ראשון אצל הגויים, כן. זה ברור. אז נמשיך:

המשך קריאה: "ובוודאי מעלת השכל הוא יותר על החפצים שהם גשמיים, ואפילו חפצי שמיים שהם המצוות."

וסוף סוף, אולי אפשר לקשור עם מה שדברנו מקודם על הפסוק: "טוב שם משמן טוב ויום המוות מיום היוולדו". מת – פטור מן המצוות.⁴¹¹ פשוטו כמשמעו. למה? מכיוון שזה הוא לא צריך. יש הרבה חיים שנקראים מתים.⁴¹² זה גם קשור, טוב.

המשך קריאה: "דסוף סוף הם מעשים שהאדם עושה בגופו הגשמי כי לא ידע (או ידע - לשון עבר) טעם המצוות"

ומה שאמר "סוף סוף" צריך להבין את זה. אפשר להסביר את כל הקדושה העליונה, השכלית, השמימית, שיש בקיום המצוות. אבל סוף סוף, זה מעשה גופני. זה ברור, כן.

המשך קריאה: "וכמו שבארנו בהקדמת מסכת אבות ולכך כל חפצי שמיים לא ישוו בה"

ולכן המהר"ל הסביר די הצורך, כל מה שצריך להבין בקטע של הגמרא שהוא הביא. זה מובן, כן? אז נמשיך.

חוכמה של דרך ארץ

המשך קריאה: "אמנם, אם אי אפשר שתיעשה על ידי אחרים, בוודאי המצווה קודמת."

ופה זה ההסבר של החשיבות של מעשה המצווה מכיוון שאנחנו חיים בעולם הזה, נמצאים בעולם הזה. אבל מכל מקום, הדרך שלנו בעולם הזה, שנקרא דרך ארץ. וצריך חוכמה של הדרך ארץ ששייך לדרך ארץ. ובשביל החכמים זה נקרא: "דרכא דארעא". ואני לא זוכר את הביטוי המדויק, אבל, מי שלא מלמד הלכה לחברו, כאילו גזל ממנו.⁴¹³ וזה מדובר גם על דרך ארץ. מי שלא מוסר דבר חוכמה של דרך ארץ, נקרא גזלן, כמי שהוא לא מוסר דבר הלכה. וזה חידוש של הגמרא, כן.

הערה מהקהל: שנאמר: תורה ציווה לנו משה, מורשה. כל מי שלא מלמד את תלמידו הלכה כאילו גוזלו מנחלת אבותיו. שנאמר: "תורה ציווה לנו משה, מורשה". וזה דווקא בתורה לא בדרך ארץ.

הרב: לא, ויש גם כן, גם, בדרכא דארעא. צריך לבדוק איפה המקור, אבל אני משוכנע.

הערה מהקהל: אולי הסיפור של רב כהנא שהלך לרב⁴¹⁴ ואמר לו תורה (לא ברור) על דרך ארץ.

הרב: היו הרבה תלמידים של גדולים שאמרו: תורה היא ואנחנו צריכים לימוד.⁴¹⁵ אז אמרו את זה גם כן על הדרך ארץ, כן. וזה מה שהוא אומר:

המשך קריאה: "אמנם, אם אי אפשר שתיעשה על ידי אחרים, בוודאי מצווה קודמת"

כפי שאמרנו. מכיוון שאנחנו חיים על הארץ. מה שרציתי להוסיף, שזה ארעי. סוף סוף, "טוב שם משמן טוב ויום המוות מיום היוולדו" כן. זאת אומרת, הקב"ה לא ברא אותנו כיעד של העולם הזה. אלא זה כיעד של העולם הבא, כמובן. והעולם הזה זה עולם הכרחי. צריך לעבור דרך העולם הזה כדי להגיע לעולם הבא,⁴¹⁶ ויש לנו הרבה מקורות על זה, אבל, לא לשכוח ש(ל)גבי עולם הבא, עולם הזה זה כלום. זה "עלמא דשקרא".⁴¹⁷ זה ברור.

המשך קריאה: "וביאור דבר זה, כי אם יאמר אדם: אלמוד תורה ולא אעשה סוכה ולולב, בוודאי המצווה קודמת"

מכיוון שזה מצווה שאף אחר, אף איש אחר, לא יכול להקים (לקיים) במקומו.

המשך קריאה: "כי המצווה כשלא נעשה - יש כאן חסרון גדול."

שוב, מבחינת המציאות בעולם הזה. מי שחי בעולם הזה ללא מצוות, אמרנו כבר, כאילו מת. אבל פה אני מגיע למושג העיקרי, הבסיסי, לפי דעתי, הוא יצור טבעי. כאילו הוא בהמה. זה מובן, כן? אז כאילו. הוא לא בהמה, הוא בן אדם, אבל בן אדם טבעי. נראה את זה אחר כך. אולי אולי מיד. זה ההבדל הגדול בין ישראל שנקרא "אדם" ושאר בני האדם שנקראו: "האדם".⁴¹⁸ זה ההבדל הגדול. והאדם יש לו מעלה משלו על שאר בעלי חיים. אבל אדם טבעי, זה נחש. זה הנחש. זה ההבדל בין יעקב ועשו, "כי לא נחש ביעקב".⁴¹⁹ וידוע שדווקא, עשו היה נחש קעקוע על הירך שלו.⁴²⁰ זוכרים את המקור. כי מה זה הנחש הקדמוני? זה האדם הטבעי. וזה מתגלה דווקא דרך עשו. זה ההבדל המוחלט בין האדם האמיתי, "אדם" והאדם הטבעי, ("האדם") זה ההבדל בין יעקב ועשו. זה ההבדל בין אדם הראשון והנחש. זה מובן?

הערה מהקהל: זה לא עם הארץ באופן מילולי?

הרב: אפשר. כן, כן. אפשר להסביר את זה ככה. דווקא. זאת אומרת, יש, ופה, פה, זה עניין דק מאוד, עדין מאוד. יש בארץ, יש כל מיני בעלי חיים שנקראים בהמות, ויש בני אדם שהם (מתייחסים לעצמם) מסוג בעלי חיים. והפלא שהם אומרים את זה מעצמם, מהחוכמה שלהם. כל פעם אני זוכר את זה. הם אומרים את זה בעצמם. אז אם בא יהודי ואומר לאיזשהו מרצה באנתרופולוגיה באוניברסיטה: "השמע לאוזןך מה שאתה מוציא מפיק. אז אתה סתם בהמה?" כן? אז הוא מתפוצץ מכעס, "מה אתה אומר", כן. אבל הוא אומר את זה בעצמו באופן מדעי.

הערה מהקהל: "בהמה המה להם."⁴²¹

הרב: כן, "ואני אמרתי אלוהים אתם, אכן כאדם תמותון"⁴²² איזה אדם? הבני האדם האלה. זה מובן? כן. לא פעם שמעתי ממדענים: אנחנו רק בעלי חיים קצת מפותחים, חיידיקים מפותחים כאלו, שנמצאים בקתדרה של האוניברסיטה כדי לחשוב על הגורל...

אז כמובן, כל בן אדם נברא בצלם. אז יש הבדל בין צלם אדם וצלם אלוקים.⁴²³

הערה מהקהל: "בצלם אלוקים עשה את האדם"⁴²⁴ ב"הא".

הרב: נכון, ברא. אבל בעשייה זה נהפך למשהו אחר. מבחינת בריאה כן, מבחינת עשייה לא. ולכן, "ויעש את האדם."⁴²⁵ זה שייך ל"האדם". אז פה אני חוזר על המשפט.

המשך קריאה: "בוודאי שהמצווה קודמת, כי המצווה כשלא נעשה יש כאן חסרון גדול, שהמצווה היא חיוב על האדם."

ואני חושב שיש פה הדיוק העיקרי של המהר"ל. זאת אומרת, במה המצווה היא, יש לה חשיבות בפני עצמה? מכיוון שיש חיוב על האדם כדי להתקיים כאדם על האדמה. יש חיוב. וזה ההבדל בין הכוונה במובן הקבלי, נאמר, של המילה. הכוונה זאת אומרת הכוונות של המצוות, הידיעה של הטעם של המצווה. זאת אומרת, מה היא רצון הבורא כשרצה אותה מצווה ממנו (מאיתנו). כדי להבין את טעם המצווה כפי שנותן התורה מבין אותו. זה הכוונה במובן השכלי של המצווה.

שאלה מהקהל: למשל?

הרב: למשל, בכל מצווה יש (את) הטעם של המצווה. אז מי שעושה את המצווה והוא במודעות שלו הוא יודע מה הוא עושה, זאת אומרת הוא יודע מה הקב"ה ביקש ממנו – תכלית המצווה. אז זה נקרא "מצווה בכוונה". ולפני הרבה הרבה מאות בשנים, אנחנו מתחילים את קיום המצוות בתפילה קצרה שנקראת "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" ואנחנו אומרים: כאילו השגנו את הטעמים האלו, כן. זאת אומרת, יש כוונה אחרת לגמרי לפי ההלכה, שהיא כוונה "לצאת מידי חובה" ושהיא התחליף של הכוונה הרצויה, הכוונה האמיתית, שאנחנו לא מסוגלים לה. ולכן אומרים כאילו "עם שאר החסידים והצדיקים שיודעים לכוון", והם מועטים. זה מובן? אז קרה משהו בהתפתחות ההלכה. באיזשהו שלב, חכמי ישראל ראו שאי אפשר לבקש מכל העם לדעת את הכוונות האמיתיות של המצוות. מצווה עם כוונה או בלי כוונה, המובן הראשוני היה כוונה של ידיעה (של) טעם המצווה. ולכן קבעו כמין תחליף שמספיק, והמהר"ל מסביר למה זה מספיק, כוונה לצאת מידי חובה. אותה כוונה לצאת מידי חובה זה במקום הכוונה האמיתית. אבל, מספיק כדי, מספיק בשביל המעשה של המצווה. זאת אומרת, לא קיימנו את החובה בעולם האצילות, כפי שאמרת, אבל קיימנו את החובה בעולם העשייה. וזה העיקר בעולם הזה.

זה מובן? ולכן עכשיו ההלכה היא ככה: שמצוות צריכות כוונה⁴²⁶ - איזהו כוונה? לצאת. אבל בכל זאת, זה רק לגדולים. כי גם זה ההלכה

לא ברור... (כנראה: של החכמים לא מבקשת את זה)

שמצוות אינן צריכות כוונה⁴²⁷. גם זה, אנחנו לא מסוגלים. חוץ מהחסידיים, שמצליחים לכוון כוונה לצאת מידי חובה. ולכן עכשיו ההלכה היא ככה: מצווה בלי כוונה - זה מצווה, זה מועיל - מכיוון שמדובר במעשה השייך לגוף. אז אפילו אם היהודי בא ואומר: "אני רוצה למול את בני אבל לא כדי לצאת מידי חובה, אני לא מאמין בזה" אז מקבלים אותו, כן. ואם המילה לפי ההלכה, כשרה כהלכתה, נאמר, זה צדיק גמור. מכיוון שלא צריך, מכיוון שאנחנו לא מסוגלים, אז לא צריך. והעיקר זה המעשה עצמו. וזה כל הוויכוח בגמרא, אם מצוות צריכות כוונה. הוא לא צריך לזכור את זה שהיו שלבים בהתפתחות של העניין. ומעיקרא, ברור שצריך. ולא רק כוונה לצאת, היה צריך כוונה סתם. כי "מצווה בלי כוונה זה כגוף בלי נשמה"⁴²⁸ אז נניח, יש לנו גוף בלי נשמה ויש לנו גוף חי - אז צריך לפרנס אותו. רק דקה, לפני שאני אשכח, ולכן חכמי ישראל נתנו עזרה לזה, זה הברכות שאנחנו אומרים לפני קיום המצווה. לפני קיום המצווה אנחנו אומרים: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" - זה הכוונה לצאת. ולכן מי שעושה מצווה בלי הברכה לפני המצווה, זה גרוע מאד, מכיוון שאפילו כוונה לצאת אין לו. אבל בכל זאת, זה המצב של ההלכה עכשיו. אנחנו, כולנו כמעט מבחינת "תינוק שנשבה"⁴²⁹, כן. לא מסוגלים. כן.

הערה מהקהל: אנחנו יודעים שהחורבן היה בגלל שהייתה "מצוות אנשים מלומדה"⁴³⁰

הרב: יפה, כן אבל אנחנו קיימים בעולם יותר ירוד מאותו עולם. אנחנו חיים עוד בעולם של חורבן.

ייחודיות של מצוות לימוד תורה

ויש פרט אחד שהוא יוצא מן הכלל, [ש]המצווה של לימוד תורה. מי שלומד תורה בלי ברכה, אומרת הגמרא⁴³¹ אז זה גרוע, מאד גרוע. מה זה בלי ברכה? זה מכיוון שהוא לומד לא לשמה. איזה ברכה? זה ברכת התורה שאנחנו אומרים בתפילה בבוקר, כן? "אשר... וצונו לעסוק בדברי תורה." זאת אומרת, מי שלומד תורה כדי לצאת מידי חובה של לימוד התורה, שהמעשה שלו יהיה בסדר, אז מכח אותו מעשה, מגיע ליותר גבוה. ואני חושב שאנחנו במצב הזה, שלרוב אפילו החסידים שבחסידיים של פשוטי העם, נאמר, אינם יודעים אפילו לכוון מה זה לצאת מידי חובה. יש כל מיני נטיות של רגש דתי שדומה מאד למשהו מחוץ לתורה. וחושבים שזה הכוונה לצאת, כן. אלא זה מין דת טבעית ככה. יש חסידות טבעית ויש לה ערך שיש לה. אבל זה לא ממש כוונה לצאת. חוץ מלימוד תורה. כי מי שלומד תורה, ולדאבוננו יש הרבה אפשרויות ללמוד תורה עכשיו מכיוון שכולם מדברים עברית, מכיוון שיש אוניברסיטאות בלימודי יהדות וזה שכיח בתרבות שלנו. אבל בלי ברכה תחילה - זה אסור. לכל הפחות זה. מה זה הכוונה ללמוד עם ברכה? לצאת מידי חובת לימוד? הכוונה שזה תורה מן השמיים. מי שלומד תורה כאילו זה חוכמה, אפילו החוכמה הכי גדולה בין כל חוכמות האומות. ויש הרבה שחושבים ככה. הרבה שומרי מצוות שחושבים שהתורה, וזה צדוקיות, כן, שהתורה היא החוכמה הכי חכמה. לא יותר. הבנתם את העניין, כן? כל עוד שלא נשאר את המושג הזה, המסורתי, יהודי, עמוק, של תורה מן השמיים, אפילו מי שלא מבין מה זה שמיים. אבל הוא יודע ברמיזה, שזה לא שייך לעולם שלנו. זה העיקר. אתם מבינים למה אני חוזר על הנקודה. ופעם שמעתי שההבדל בין הפרשנות של הגויים על התנ"ך

והפרשנות של אפילו הקטן שבקטו שלומד תורה בישראל, כן, הפירוש שלו הוא עמוק. והגויים אומרים דברים ממש דהדיוטי. אולי קראתם ספרים שלהם מה הם אומרים על התנ"ך. באמת זה דבר קטן מאד. ההסבר הוא ככה. הם יודעים לשאול שאלות אבל אין להם תשובות. השאלות שלהם הם שאלות, אבל, תשובות אינן. כי יש חוכמה של השאלות ויש חוכמה של התשובות. וזה התחיל עם פרעה. הוא ידע לשאול: "מי ה'?"⁴³² אבל תשובה הוא לא מקבל.

הערה מהקהל: שאלת חכם חצי תשובה.

הרב: נכון. והוא שואל: "מי ומי ההולכים?"⁴³³ מה הוא שואל?

הערה מהקהל: במצב של דלדול שהכוונה במצוות אינה קיימת, האם דווקא אי אפשר להיפגש עם הקדושה שבטבע?

הרב: לא הבנתי את השאלה. תחזור על השאלה.

הערה מהקהל: המצב שלנו, לפי מה שהרב תיאר, הוא מצב של דלדול, של התפשטות. אז אולי דווקא במצב הזה אם יש יותר אפשרות לפגישה עם הקדושה שיש בטבע?

הרב: זאת אומרת, יתכן. אה יתכן. אני מסופק. צריך עיון, כן. אני מסופק. יתכן ש

הערה מהקהל: מדרגה יותר עממית.

הרב: לפי תורת הרב, אם אני זוכר נכון, אבל צריך ללמוד את העניין הזה. רק מי שהשיג את הקדושה שלמעלה מהטבע יכול לתרום לקדושה שבטבע.⁴³⁴ שוב, לפי דעתי, וזה הכח של החסידות, כן. שיש הבדל בין הרב שמדריך את הקהל שלו, והקהל שמקבל מהרב, כן. ולכן מה שאתה אומר, יתכן מאד שזה יותר שכיח בחסידות. זאת אומרת, פשוטי העם בחסידות מסוגלים לבחור בזה, מכיוון שהרבי שלהם היה מסוגל. והרבי שלהם היה מסוגל מכיוון שדווקא הוא הגיע לקדושה העליונה של למעלה מהטבע. הבנת מה שאני אומר?

הערה מהקהל: זה במצב של אדם אמיתי, שיש לו רב.

הרב: ברור. שיש לו דרבן. כפי שאומרת הגמרא, כן. "ואלה הדברים"⁴³⁵ – צריך דרבן.⁴³⁶

הערה מהקהל: אפשר להגיד שזה עניין של אור ישר ואור חוזר? אור חוזר זה טבע (לא ברור)...

הרב: אם הבנתי את השאלה, הקדושה שבאה מהטבע, היא מסוג אור חוזר. יש ביטוי בגמרא ששכחה לצורך התגברות התורה, "יגדיל תורה ויאדיר"⁴³⁷ יש שכחה של התורה שהיא מביאה חידוש תורה. העניין של החידוש זה עניין של אור חוזר. אנחנו לומדים את זה בחנוכה. הרבה הרבה תורה התחדשה מחמת השכחה עם יתר כח. הבנתם את זה?

שאלה מהקהל: מחוסר הידיעה אנחנו מגיעים איתה לעניין של זכר?

הרב: של הסתגלות לזכר. אבל מה שאני רוצה לדייק שמכל מקום, אם אין תורה מן השמיים, אף תורה לא עולה מן הארץ. זה מובן מה שאני רוצה לומר? כי מה שמזיק בעידן שעכשיו העם היהודי הוא כמין חברה פתוחה. וכל הגויים יש להם שאיפה ויותר משאיפה. יש להם, איך אומרים את זה?

תשובה מהקהל: שיקה?

הרב: כמיהה. יש להם כמיהה לתורה של ישראל. ולכן יש אותה אשליה שאפשר לאדם הטבעי להתייחס לתורה השמימית. זה בלתי אפשרי. פעם אני הסברתי את זה בצורה אחרת. העניין של התרגום של התורה. יש פירוש רש"י שמביא מדרש בהתחלת ספר דברים: "הואיל משה באר את התורה הזאת"⁴³⁸ ורש"י מסביר: "לשבעים לשון."⁴³⁹ זה הוכחה שהתרגום אפשרי. אבל דווקא כשמה יהיה המתרגם. כשמה מתרגם, התרגום הוא כשר. אבל כשמתורגמן בא מחוץ לתורה ורוצה לתרגם לשפה אחרת, הוא דווקא משליך את הטומאה של השפה שלו, בתורה. זה ההבדל, הבדל עצום. אז כשהרב מתרגם בשפה אחרת אז אפשר. זה מובן? היה מוסד כזה, "המתורגמן" בימי בית שני⁴⁴⁰ והמתורגמן זה לא סתם interpret. זה היה חכם גדול. הוא היה יכול לתרגם את דברי הקודש בלשון החול. זה מובן?

שאלה מהקהל: הסברנו את השכחה כיתרון.

הרב: לא, לא. לא כיתרון. השכחה זה נותן אפשרות לבנות יותר,

אחר כך. אני מתכוון לפסוק של ירמיה הנביא, לבנות ולהרוס... איך הפסוק?

הערה מהקהל: "לנתוש ולנתוץ להאביד ולהרוס לבנות ולנטוע."⁴⁴¹

הרב: זהו.

הערה מהקהל: כבר אמרו חז"ל: מיום שנשתברו הלוחות, באה שכחה לעולם.⁴⁴² ואמרו את זה כחסרון.

הרב: אה, ברור, ברור. השכחה אינה יתרון. השכחה היא חיסרון. אבל המצב של השכחה נותן אפשרות להגיע מבחינת אור חוזר, יותר למעלה, למי שמגיע. מי שנשאר במצב של שכחה, זה לא יתרון, זה חסרון. טוב, אז נמשיך קצת, זה עניין של החיוב.

חיוב לעומת מעלה

המשך קריאה: "ואילו התורה היא מעלה לאדם"

אז, יש הבדל. המצווה זה חיוב לאדם. התורה היא מעלה לאדם. אני חושב שאפשר להסביר את זה באופן פשוט לפי הסדר. אם הסדר הוא הסדר הנכון, יש מצווה שמביאה את התיקון של האדם – זה העניין של החיוב, אז אפשר לקבל מעלה על זה. ואם רוצים מעלה לפני התיקון, המעלה זה אפס. נמשיך?

המשך קריאה: "ומכל מקום, אם אין התורה אין כאן חסרון כל כך."

התורה היא מעלה. אבל אם אין תורה, אין כאן חסרון לאדם, כאדם גשמי, כן. יש תיקון שלו. אין לו מעלה אבל אין לו חסרון. אם אין מצווה יש חסרון. זה מובן? זה מובן, כן? טוב, אז נמשיך.

המשך קריאה: "וזה ההפרש שיש בין התורה ובין המצוות. כי המצוות אם לא יעשה אותם האדם, הוא חסר לגמרי. שהרי מצוות התורה הם רמ"ח כמספר אברי האדם."

ופה העניין ידוע, כן.

המשך קריאה: "עד שהמצווה היא משלמת (משלמת, מלשון שלם) האדם. שאם אין המצווה כאילו האדם חסר איבר אחד. כי המצווה שהיא על ידי מעשה האדם, שנעשה על ידי גופו הגשמי, היא קרובה יותר אל האדם הגשמי, ואם לא יעשה אותה האדם – הוא חסר."

זה מובן? אדם בלי מצוות הוא אדם טבעי. הוא אדם בלי תיקון של אדם. "אתה חונן לאדם דעת."⁴⁴³ זה התפילה העיקרית. מכל הבקשות של התפילה אולי זה הבקשה הראשונה, העיקרית. כי אדם בלי דעת אינו אדם. אדם בלי תורה אינו אדם. מה זאת אומרת אינו אדם? הוא בן אדם. הוא בן אדם טבעי. ובן אדם טבעי זה יכול להיות, זה יצור מתוחכם מאד. מרצה באוניברסיטה. אבל הוא נשאר אדם טבעי, עם כל התורה השייכת לנחש הקדמוני. זה מובן? ורציתי להוסיף משהו, כן. אתם זוכרים מה שאומרת המשנה בפרקי אבות: "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים."⁴⁴⁴ לפי ההסבר של המהר"ל, ההסבר הרגיל של המהר"ל, פה זה המימדים של המצוות: בין אדם לחברו, בין אדם למקום ובין אדם לעצמו. אז זה ברור. גמילות חסדים – זה בין אדם לחברו, עבודה – בין אדם למקום והתורה – זה בין אדם לעצמו. החיוב של התורה זה בין אדם לעצמו. מכיוון שאדם בלי תורה אינו אדם. "אתה חונן לאדם דעת". ומי שאין לו דעת אינו אדם. איננו אדם במובן האמיתי ולכן זוהי השאלה העיקרית: "וחננו מאיתך דעה בינה והשכל." יש שתי משמעויות. "וחננו מאיתך": בלי אמצעי, "מאיתך". כי "טובים דודיך מייני"⁴⁴⁵, זה נאמר מדברי סופרים על מתן תורה. זוכרים את זה, כן? עכשיו אנחנו צריכים אמצעי, אבל ההבטחה: "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים."⁴⁴⁶ דהיינו לא צריך לומר: "למדני", כן. בלי אמצעי. "מאיתך", באופן ישיר. אבל יש עוד הסבר אחר קצת יותר עמוק. "וחננו מאיתך" – הדעה שלך. זאת אומרת, דעת ה'. וחננו התורה שהיא מסוגלת לתת לנו את הידיעה מי אתה. וחננו מאיתך הדעה, הדעה שלך. הבנתם את ההבדל? אבל סוף סוף זה מדרגות של אותו דבר.

המשך קריאה: "ולפיכך, אם אי אפשר שתיעשה המצווה על ידי אחרים אין ראוי שייקח התורה שהיא שלמות ומעלה לאדם, שעל ידי התורה, האדם שכלי. והמצווה, אם לא יעשה אותה – הוא חסרון לאדם."

טוב זה מובן.

המשך קריאה: "ויותר ראוי אל האדם שיהיה נמצא בשלמות מבלי חסרון עם המצוות אף אם לא היה לו המעלה."

זאת אומרת, אדם אמיתי, אם אין לו מעלה מכיוון שאין לו דעת התורה, אין לו מעלה אבל הוא אמיתי. אין לו חסרון. הוא בתיקונו. טוב, הוא צריך גלגול כדי להמשיך בקניין התיקון עד גמר התיקון, אבל הוא בסדר. במדרגה שהוא נמצא, הוא בסדר. הוא גדול בקטנותו. אבל עדיף להיות גדול בקטנותו מקטן בגדלותו. אם אפשר לומר.

הערה מהקהל: זנב לאריות ולא ראש לשועלים⁴⁴⁷

הרב: לא, לא זה דווקא ההיפך. זה דווקא ההיפך. שמה זה הקטן בגדולים. אולי זה עניין אחר. כי כשדברתי את זה חשבתי על זה. מי שיהיה לו חסרון, שיהיה לו עם זה מעלה שכלית, ואז זה חמור מאד. מי שיש לו חסרון ויש לו הבנת החיים עם החסרון שלו, אז הוא, איך אומרים, זה עלבון, זה מחלה. הוא יותר עצוב ממי שאין לו מעלה של ההבנה אבל הוא בריא. הבנתם את ההבדל. זה דומה למה שמסביר המדרש על חטא אדם הראשון. "ועתה פן ישלח

ידו ויקח גם מעץ החיים וחי לעולם.⁴⁴⁸ זאת אומרת שישאר נצחי בקלקולו. זה חמור מאד. אז מוטב שלא יהיה לו את המעלה הזאת של עץ החיים ושיהיה בתיקונו. לכן, אני חושב שזה מה שאמרו החכמים, לא צריך ללמוד קבלה כל עוד שלא למד ש"ס ופוסקים. מכיוון שש"ס ופוסקים זה כדי לתקן את גופו. ולכן הביטוי הוא כאילו גס: "שימלא כרסו"⁴⁴⁹ זה גס, כן, בש"ס ופוסקים. כי זה שייך לגוף. איך לאכול בשר וחלב. זה העניין של הכרס, כן. ורק אחר כך להגיע. אבל, ובעיקר הרב השל"ה אצל האחרונים אומרים: מי שלא רואה ברכה, בלימודו שנים של גמרא ולא מבין תורה, שעה של קבלה והוא יכול להבין את זה.⁴⁵⁰ אז מוטב שעה של קבלה משנים של גמרא בלי ברכה, כן. זה מובן? חוץ מזה, ללמוד בשולחן ערוך כדי לדעתת איך לקיים, זה עניין אחר לגמרי. אבל מי שמחפש הבנת התורה בגמרא ולא מוצא, אז מוטב שילמד שעה של קבלה וימצא יותר. אתם מבינים את זה? אני מכיר הרבה הרבה מורים בתורה שעשרות בשנים למדו רק, נאמר, נגלה. ונמצאים באיזשהו שלב של החיים שלהם, בלי אמונה. ושעה של קבלה מחזירה את האמונה יותר משנים של גמרא, בלי עומק הגמרא, רק הפשט. אבל, לפני הכל, מכל מקום, הסדר הנכון הוא קודם כל גמרא ואחר כך הקבלה. זה מה שמסביר הרב. קודם כל תיקון הבסיס, הכלים של האדם, אפילו אם אין מעלה. אבל מעלה בלי תיקון, זה נורא. זה מובן? אני פעם שמעתי מהבן דוד של הרבי מלובביץ', שמו היה גם כן הרב שנאורסון, זכרוננו לברכה, למדתי אצלו. והוא אמר דבר יפה שקיבל מרבותיו. הוא אמר: מי שאינו יודע קבלה אינו בן אדם – אפשר להבין את זה, אבל מי שלא למד גמרא, אינו יהודי. וזה הרבה יותר חמור, כן. זה ההבדל. אז עדיף להיות יהודי, מלהיות בן אדם גוי. וזה מה שאנחנו אומרים: שלא עשני גוי. ומדובר באלו שמתעסקים בתורה, כן. אז נמשיך.

המשך קריאה: "ויותר ראוי אל האדם שיהיה נמצא בשלמות במדרגה הגופנית שלו"

בבריאות נאמר,

המשך קריאה: "מבלי חסרון, אף אם לא היה לו המעלה. משיהיה לו חסרון שיהיה לו עם זה מעלה שכלית."

זה הסוד. מי שיש לו חסרון ויש לו מעלה שכלית. אתם מבינים למה אני מתעקש על המשפט הזה, כן?

המשך קריאה: "כי החיסרון מבטל המעלה. שאין המעלה נחשב לכלום. אבל אם אפשר שתיעשה מצווה על ידי אחרים והרי אין כאן חסרון כאשר המצווה נעשה (נעשתה). וכאשר אין כאן חסרון, קניין התורה יותר קודם, שהוא במעלה בשלמות יותר כמו שהתבאר."

זה פשוט. אז אני מציע שכשנחזור ללימודים אני מקווה שזה יהיה כמה ימים לפני החגים. יהיה לנו לימוד על החגים. כלומר בסוף חודש ספטמבר, בעשרים לספטמבר, ככה, נחדש את הלימודים. ומכל מקום, גם אם יהיה, אני מקווה, סמינר על עניין של הימים נוראים והתשובה, אז נחזור ללימוד כל שבוע של נתיב התורה. טוב.

שיעור 7

סיכום בנוגע לתורה ודרך ארץ וחשיבות לימוד תורה וקיום מצוות

אז אם אני זוכר, אני חושב שאני זוכר, הגענו לקטע שמתחיל ב-

"ובירושלמי" כן? אני יכול לקבל איזה דף? כן, זהו.

זה בדף ח', כן. אז רק אני אתחיל איזה הקדמה קצרה כדי להיכנס לנושא. בקטעים הקודמים, המהר"ל הסביר כמה מקורות מהגמרא ומהמדרש, שמראים את העולם הזה כהכנה לעולם הבא. הנושא זה נתיב התורה. והתכלית זה העולם הבא. אני רק מסכם את כל מה שלמדנו מקודם. ואם כן, יש בעולם הזה, כפי שאומרת המשנה: "העולם הזה דומה לפרוזדור והעולם הבא (דומה) לטרקלין"⁴⁵¹. יש איזה דרך שמביא לעולם הבא. אז השאלה היא: מי שקיבל את התורה, יש לו אפשרות ללכת באותו דרך, ולהגיע לעולם הבא. יש תנאים, ולמדנו את כל התנאים האלו: מה זה הלכה, מה זה הלכה פסוקה, מה זה אמיתה של תורה. יש מכשולים, ולכן צריך איזה דרך מסוים כדי להיות בטוח שהתכלית זה באמת עולם הבא – איחוד המידות. זה ההסבר של המהר"ל. אבל יש גם כן אצל שאר בני האדם, חוץ מישראל יש שאלה האם יש להם דרך, כדי להגיע גם הם, מציידים לעולם הבא? אתם זוכרים מה שאומרת המשנה: "חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא."⁴⁵² זה נושא אחר, קצת קשור לנושא שלנו. אבל בקצרה: זה ההבדל בין דרך ארץ - ודרך ארץ, זה מלא ייסורים, ודרך התורה - וזה נקרא שמחה של תורה. זה פחות או יותר, זה מה שלמדנו בקטעים הקודמים. טוב, אז נתחיל מיד בקטע שלנו. שכחתי את העיקר. אבל כשמגיעים לאותו נושא: יש תורה. ותכלית התורה זה להביא אותנו לעולם הבא. אבל אנחנו נמצאים, קיימים בעולם הזה. ויש מצוות של התורה, כדי להתנהג לפי התורה בעולם הזה עצמו. ולכן יש תורה, מבחינת לימוד תורה – ידיעת התורה, עסק בתורה - מבחינת לימוד, ויש קיום מצוות התורה בעולם הזה. ואם אתם זוכרים, המצוות שייכות לעולם הזה. בעולם הזה אנחנו מתנהגים לפי התורה בקיום המצוות. אבל תכלית התורה זה להביא אותנו לעולם הבא. "כי נר מצווה ותורה אור"⁴⁵³, לפי אותו פסוק שלמדנו עם המהר"ל שתלמוד תורה נמשל לאור, שמביא לעולם הבא, עולם שכולו אור. ומצוות התורה בעולם הזה נמשלו לנר של האור - שזה שייך לעולם המציאות, דרך מעשה האדם: דרך הגוף שלו. אבל לימוד התורה, זה דרך הנשמה שלו, להגיע לעולם הבא. אם כן, יש אפשרות של תחרות בין שני המישורים האלו. מי שצריך להחליט לעסוק או בתורה או במצווה, יש לו שאלה. ולכן, זה כל המאמרים שלמדנו עד עכשיו. אתם זוכרים את זה. אני חושב שזה מספיק ברור או צריך עוד הסברים? על מה? כל פעם זה אותו קושי. לסכם מה שאמר המהר"ל זה בלתי אפשרי, כן. טוב, אני חוזר בקצרה. יש דרך בעולם הזה כדי להגיע לעולם הבא. זה נקרא תורה. אבל בעולם הזה צריך לקיים מצוות התורה. ואם יש, איך אומרים את זה, אני לא רוצה לומר סתירה, אלא תחרות, בין שתי משימות האלו: ללמוד תורה - והיעד והתכלית זה חיי העולם הבא, או לקיים מצווה, מכיוון שיש צורך לקיים מצוות בעולם הזה, מה עדיף? המצווה או הלימוד? זה מובן?

שאלה מהקהל (לא מדויק): למה יש לבחור בין ללמוד למצווה? אי אפשר לעשות שני הדברים?

הרב: לא, לא, זה עניין של זמן. אם התכלית העיקרי זה ללמוד, אז ללמוד צריך "והגית בו יומם ולילה."⁴⁵⁴ מכל מקום יש צורך לקיים את המצוות, כן. מה שלמדנו מקודם, בקטע הקודם. אם המצווה יכולה להתקיים על ידי אחר, עדיף ללמוד. זוכרים את זה, מי שלמד את זה? כן. אני לא חושב שצריך להתחיל מהתחלה. וכל זה כבר ידוע. ולכן המהר"ל רצה להסביר את כל המקורות האלו שמסבירים את זה. אם יש, לא נאמר סתירה, יש תחרות בין שני הרצונות, **מציאויות. לא ברור. באיזור דקה 45.** בין לקיים מצווה מן התורה - וזה שייך לקיום לחיים של האדם, מבחינת הקשר שלו לעולם הזה, שנקרא הגוף שלנו. או ללמוד תורה מכיוון שהתכלית האמיתי העיקרי זה להגיע לחיי העולם הבא וזה רק דרך התורה, אז מה עדיף? וזה מחלוקת חשובה, עמוקה מאד בגמרא. ונראה, עוד נחזור לעניין הזה.

אז מה שלמדנו מקודם זה פרט אחד מהגמרא בבא קמא שאם המצווה יכולה להתקיים על ידי אחר, אז עדיף להתמסר ללימוד. ברור שלא מדובר על מצוות שכל תלמיד חכם, אפילו מי שתורתו אמונתו (ציטוט מדויק, הכוונה כנראה ל"תורתו אומנותו") צריך לקיים בגופו, כן. למשל, אם יש מצווה של, המהר"ל נותן כמה דוגמאות, של מת מצווה. אבל מישהו אחר יכול לקיים את המצווה, אז עדיף ללמוד. אם אין, אז המצווה עצמה היא עדיפה מהלימוד עצמו. הבנתם? טוב. זה הדוגמה שהמהר"ל מסביר כדי להסביר את הכח של לימוד תורה אפילו (ל)גבי קיום המצוות של התורה.

לימוד תורה לשמה כדרך הטובה להגיע לעולם הבא

שאלה מהקהל: זה שונה, הלומד על מנת... אני לא זוכרת את הנוסח, משנתו מתקיימת.⁴⁵⁵

הרב: זה לא בדיוק ככה.

שאלה מהקהל: הלימוד מתקיים אם עושים. השאלה היא אם העשייה היא מצוות?

הרב: טוב, ברור שמדובר בלימוד לשמה. זאת אומרת, מי שלומד כדי לקיים מה שהוא לומד. אבל הקיום זה בעולם הזה. הלימוד תכליתו זה חיי העולם הבא. אבל, שוב אני חוזר על זה: "מי שתורתו אומנותו" - צריך להבין את זה באופן ברור: אי אפשר להיות חובבני. ולכן יש בין היתר שני סוגים: מי שלומד כדי לדעת מה צריך לקיים ואיך לקיים, כן. וזה לימוד לשמה, בלי שום ספק. אבל יש לימוד יותר לשמה - מי שלומד על מנת ללמוד. לקיים את תכלית התורה שהיא, שהוא חיי עולם הבא. אם נחזור לפסוק: "כי נר מצווה ותורה אור"⁴⁵⁶ התורה מגנת על האדם בבחינת עולם הבא. המצווה מגנת על האדם רק בשעה שהוא מקיים את המצווה. זה ההבדל בין נר ואור. ולכן, יש מדרגה אחרת של לימוד תורה וזה נקרא: "מי שתורתו אומנותו."⁴⁵⁷ וזה ממש "והגית בו יומם ולילה"⁴⁵⁸ כדי להגיע למדרגה של תלמיד חכם אמיתי, צריך ללמוד יומם ולילה. מי שלומד כמה שעות ביום כדי לדעת קצת מה זה תורה ובעיקר, כדי לדעת איך לקיים מצוות התורה, זה בסדר. זה צדיק גמור. אבל פה אנחנו מדברים על התורה כדרך להביא, להגיע, לחיים אמיתיים של העולם הבא. ולכן, התחלתי להסביר שהמהר"ל מתאר לנו את העולם הזה כהכנה לעולם הבא. טוב, זה הנקודת מוצא של כל הנושא. ולכן, כל המקורות שהביא בהתחלת הפרק, זה מקורות שמדברים, שמגדירים את התורה כרפואה - תרופה לייסורין.

כי מי שעובר דרך עולם הזה רק לפי מה שאנחנו קוראים "דרך ארץ", כן, אין לו תורה. אז הוא זוכה בעולם הבא שלו אבל דרך הייסורין של החיים. זה רבד קיומי גרידא. דרך החיים, החיים של העולם הזה מביאים לעולם הבא, אבל דרך ה"דרך ארץ" הזה, שהוא מלא ייסורים. ולכן המהר"ל הסביר, אתם זוכרים את הפרק הראשון, שמי שסובל מהייסורים

האלו התורה מרפאה אותנו. אתם מבינים את הקשר בין התורה כמרפא לייסורים והמצב של החיים כייסורים, פשוטו כמשמעו. ויש הרבה מקורות לסמוך, אבל הגענו לנקודה מסוימת. אם יש, שוב מה שאמרתי מקודם, אם יש להחליט או לקיים מצווה או ללמוד, פה יש לנו הרבה מקורות שהמסקנה היא – זה ללמוד. השאלה הייתה – אבל גם מי שלומד צריך לקיים מצוות? ברור שלא מדובר במצוות שכל אחד צריך לקיים כדי להיות צדיק בעולם הזה, בבחינת עולם הזה. לכן המאמר הקודם היה – אם זה מצווה שאחרים יכולים לקיים, אז עדיף ללמוד. אז מה שצריך לברר זה – הלימוד תורה (ה)רציני, (ה)אמיתי יכול להתקיים רק על ידי מי שמתמסר לגמרי לזה. אי אפשר אחרת. יש סוג אחד שלומדים כדי לדעת מה צריך לקיים, כן. אבל תלמיד חכם במובן התלמודי של המילה זה משהו אחר לגמרי. הוא חי בעולם התורה, יומם ולילה.⁴⁵⁹ יש לו כמה שעות ביום שהוא צריך להתמסר לעבודה ולקיום המצוות, אבל עיקר חייו זה לימוד. ולכן מדובר באותו תלמיד חכם, אם נזדמן לו איזה מצווה, מה הוא צריך לעשות? להמשיך ללמוד או לעסוק במצווה? זה מובן? טוב, אז נמשיך מיד מתוך הטקסט של המהר"ל ונראה איך זה מביא אותנו.

"אפילו כל מצוותיו אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה".

המשך קריאה: "ובירושלמי"

זה בתלמוד ירושלמי על מסכת פאה. דווקא אותה מסכת אין לה גמרא בבבלי, מכיוון שזה מצוות תלויות בארץ ולא היה רגיל ללמוד את זה באופן דומה למה שעשו בארץ ישראל, בירושלמי. אז יש לנו גמרא על המשניות של פאה בירושלמי ולא בבבלי. אז זה בירושלמי.⁴⁶⁰

המשך קריאה: "רבי ברכיה ורבי חייא דכפר תחומין – חד אמר, כל העולם"

כל העולם כולו במקור. כל העולם כולו.

המשך קריאה: "אינו שווה לדבר אחד מדברי תורה וחד אומר אפילו כל מצוותיו אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה. עד כאן."

וכרגיל בתלמוד, אנחנו רואים פה איזה מאמר שמפריז בעניין. הביטוי הוא חריף מאד: "אפילו כל מצוותיו אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה". והפשט הוא מובן, כי כל המצוות זה שייך לעולם הזה. אנחנו יודעים שאין שכר בעולם הזה למצוות כמצוות. כי שכר של המצוות - לעולם הבא. אוכל פירותיהן בעולם הזה – לכמה מצוות, אבל הקרן קיימת לעולם הבא.⁴⁶¹ ולכן, מכיוון שהמצוות שייכים לעולם הזה, ודבר תורה, לימוד תורה לעולם הבא, ברור שאפילו מצוות התורה אינם שווים לדבר תורה אחד שהוא שייך לעולם אחר לגמרי, עולם אמיתי, אני לא רציתי לומר: "עולם האמת", יש משמעות אחרת לגמרי לעולם האמת בדיבור יומיומי, כן, הבנתם את ההבדל. כן, העולם האמיתי וזה לא דבר מופרז בגמרא. צריך להבין את הפשט. יש לנו קצת הפתעה לשמוע חכמי ישראל אומרים: אפילו כל המצוות זה לא שווה דבר תורה אחד". זה מובן? אז נלמד איך המהר"ל מסביר את זה. זה גמרא, כן.

המשך קריאה: "וביאור העניין זה כמו שהתבאר, כי המצווה, המצוות הן על ידי הגוף האדם, והתורה היא שכלית לגמרי"

כשהמהר"ל אומר "כי התורה היא שכלית לגמרי" הכוונה לפי הנושא שלנו: היא מובדלת לגמרי מכל מה ששייך לעולם הזה כעולם הזה, שהוא גשמי, שהוא חומרי, שהוא תחת הזמן, שהוא טעון העדר. למציאות של העולם הזה יש סוף, אבל אנחנו קשורים לאורות התורה

שהם שייכים לעולם של אינסוף. ולפי דעתי, אפשר להבין את הביטוי: "שכלי", לפי הסבר המהר"ל, דרך הביטוי של שכל הנבדל: נבדל לגמרי מכל מה ששייך לעולם הזה. טוב, אנחנו יודעים, וזה דרך היהדות - מצוות מעשיות זה העיקר של הגשמת האמונה. אני לא רציתי לומר הדת, אבל אם תרצו עיקר הדת, עיקר ההתנהלות הדתית, זה עשיית המצוות. אבל, הערך של המצווה זה העשייה, זה לא רק הכוונה, זה ברור. אבל עשיית המצוות שהוא העיקר של ההתנהלות הדתית, נאמר, שייכת לעולם הזה. אבל עולם הזה טעון היעדר - זה ארעי. סוף סוף מגיע (העולם הזה) לאיזשהי מדרגה שהיה כאילו לא היה. מה נשאר? נשאר את הקשר של הנשמה לחיים האמיתיים, שהם דרך השכל חיי התורה. 9:27 ולכן המהר"ל משתמש בהגדרה של שכליות, אבל המובן אצל המהר"ל זה שכל נבדל לגמרי. "ותמונה לא ראינתם"⁴⁶² זה מובן?

הקשר בין "למנות ימינו כן הודע" ו"ויהי כן" בבריאת העולם

כדי להאיר קצת את הנושא אני רוצה להזכיר חידוש שנתחדש פעם, זה בקשר לתשובה דווקא, מכיוון שאנחנו בחודש אלול. יש פסוק בספר תהלים שהוא לא כל כך מובן. זה בפרק צ', תשעים, אנחנו אומרים את זה בתפילה, "תפילה למשה". זה: "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם."⁴⁶³ ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה"⁴⁶⁴ ויש פסוק: "למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חוכמה"⁴⁶⁵ אולי זה יאיר קצת את הנושא שלנו. אז זה פשוט, לא קל להבין. אז "למנות ימינו כן הודע" לפי טעמי המסורה צריך לקרוא ככה: "למנות ימינו, כן הודע" מה זה כן הודע? הודע - זה תן לנו דעת כנה, אמיתית, כן. למנות ימינו - כן הודע. זה הפשוט. צריך להבין מה זה "למנות ימינו"? לדעת שלימינו יש מניין - למנות ימינו - (לימינו) יש גבול, יש סוף. אף על פי שהחיים בעולם הזה זה ארוך מאד. כשאנחנו צעירים, לא מרגישים שזה ארוך, כן, אבל סוף סוף מרגישים שזה ארוך מאד, כן. ואנחנו יודעים שאנחנו סוף סוף מגיעים לסוף עולם הזה, לסוף הבחינה של עולם הזה. לכן צריך להבין למנות את הימים. אז מי שמגיע להבנה אמיתית של מספר הימים, שזה לא הרבה, כן. ויש פירוש שמביא רש"י, "למנות ימינו כן הודע, ימי שנותינו בהם שבעים שנה" - ודווקא שבעים זה הגימטריא של "כן". שנדע שיש לנו רק איזה שטר של שבעים שנה, ולכן, "נביא לבב חוכמה" נביא לבב חוכמה כדי להגיע לתשובה.⁴⁶⁶ מכיוון שהעיקר זה העולם הבא וצריך לתקן את עצמינו בפרוודור כדי להגיע לעולם הבא.⁴⁶⁷ אז אני חוזר על הפשוט של הפסוק: "למנות ימינו כן הודע" - תן לנו עזרה להבין, לדעת, מה זה ימינו של העולם הזה, כדי שנביא לבב חוכמה. ומהי החוכמה שבלב - זה הדרך של התשובה. יש פסוק אחר שאומר: "ולבבו יבין ושב ורפא לו."⁴⁶⁸ "ושב ורפא לו" - כל זה קשור לנושא שלנו. טוב, זה הפשוט. זה מובן, כן? אבל פעם למדתי חידוש על זה לפי הדרש, שבכל ימי בראשית, חוץ מהיום הראשון שנאמר: "יהי אור, ויהי אור"⁴⁶⁹ אור ממש, כל שאר הימים כתוב "ויהי כן"⁴⁷⁰ אתם מבינים כבר את הקשר עם הפסוק. "ויהי כן", זאת אומרת, העולם שלנו זה עולם שדומה לעולם האמיתי. הוא כמו ה"כן" בסוגריים שבעולם האמיתי. ויהי כן - לא כמו היום הראשון האחד, ויהי אור. אור זה ממש. אף על פי שאור של עולם הזה זה צמצום של אור של עולם הבא, אבל זה אור. כל שאר המציאות זה רק ה"כן" של הדבר. ה"כן" של מה שראה הבורא מבחינת מחשבת הבריאה שהיא העולם הבא. זה מובן? ולכן אנחנו לפי מה שאומרים חכמי הקבלה, אנחנו נמצאים, אנחנו חיים בעלמא דשקרא. אף על פי שהעולם הוא קדוש, גם בבחינת העולם הזה. נברא בעשרה מאמרות,⁴⁷¹ זה ידוע, זוכרים את המשנה ההיא? זה עולם אמיתי בבחינת עשיית המצוות. יש ערך לחיים שלנו בעולם הזה. אבל, בקשר, ביחס, לאמיתות של העולם האמיתי שנקרא עולם הבא, זה עלמא דשקרא. והבל הבלים... אמר קהלת.⁴⁷² ולכן, "למנות ימינו כן הודע" - תן לנו אותה דעת להבין שכל ימינו של עולם הזה

בבחינת "ויהי כן", "אז נביא לבב חוכמה" וזה עוזר לדרך התשובה. הבנתם את הדיוק הזה. אז זה מסביר כי העולם הזה, עם כל הערך שלו, "בראשית ברא א-לוקים את השמיים ואת הארץ"⁴⁷³, בבחינת בריאה זה ברור, מבחינת בריאה, מבחינת מחשבת הבריאה, זה ברור שכוונת הפסוק זה להודיע לנו שהבורא יתברך ברא עולם. אבל הוא ברא אותו בבחינת בריאה. אחר כך בבחינת עשייה, זה העולם של טוב ורע שאנחנו חיים בו. מבריאה עד עשייה זה "ויהי כן". העשייה זה ה"כן" של הבריאה. הבנתם את ההבדל, כן? כשהפסוק אומר ויברא – זה בעולם האמיתי, כשהפסוק אומר "ויעש"⁴⁷⁴ זה בעולם התחתון. זה בעולם של המציאות. והעולם של המציאות שלנו עם כל הערך של עשיית המצוות, וזה לשון נופל על לשון, זה רק הצל, ה"כן" של העולם האמיתי שהוא בבחינת העולם הבא. פעם למדנו את זה ככה: מחשבת הבורא הייתה לברוא עולם הבא וצמצם את העולם הבא במימדים של העולם הזה ומסר לאדם, כדי שהאדם יזכה להגיע לעולם האמיתי שהוא העולם הבא, שהבורא ברא.⁴⁷⁵ ולכן, הבחינה של עולם הבא כבר ישנה. וזה מה שאנחנו אומרים במשנה המפורסמת: "כל ישראל יש להם חלק בעולם הבא"⁴⁷⁶ יש כבר. מכיוון שהעולם מבחינת העולם הבא, יש כבר. זה היש האמיתי. ואנחנו עוברים דרך הפרוזדור הזה, שנקרא עולם הזה, כדי לזכות להגיע לעולם של מחשבת הבריאה, לעולם של בראשית ברא, שהוא בחינת עולם הבא. זה מובן? אפשר להסביר את זה בשבעים פנים,⁴⁷⁷ כן, אבל זה אותו רעיון, זה אותו נושא. ולכן, זה מה שאומר המהר"ל – כל חיים, כל החיים של העולם הזה, זה הכנה לעולם הבא. ומהו הדרך כדי להגיע לעולם הבא? זה התורה. ושוב לשאלה שלנו: אבל בעולם הזה יש מצוות, ואם יש תחליף מה עושים? הבנתם את זה? זה מובן? טוב.

תלמיד חכם ונביא – למי התנבאו הנביאים?

יש הרבה מאמרים שמסבירים שבזכות התלמידי חכמים גם אלו שאינם תלמידי חכמים בהגדרה שאמרת מקודם, יומם ולילה, ומקיימים את המצוות של התורה של התלמידי חכמים, בזכותם הם מגיעים לעולם הבא. אבל תלמיד חכם, אתם זוכרים את הגמרא, צדיק גמור, תלמיד חכם – עין לא ראתה. זה עולה למעלה. הבנתם את

שאלה מהקהל: מה המשמעות של "עין לא ראתה"?

הרב: יש מקור בגמרא: כל מה שהנביאים ניבאו לעתיד לבוא זה לבעלי בתים שלומדים כדי לדעת מה לקיים ונותנים אפשרות לתלמיד חכם ללמוד תורה. עושה פרקמטיא לתלמיד חכם, משיא בתו לתלמיד חכם וכן הלאה. אבל תלמיד חכם עצמו, עין לא ראתה.⁴⁷⁸ זאת אומרת, כל מה שראו הנביאים זה החלק של עמי הארץ. אבל החלק של תלמיד חכם, עין לא ראתה.⁴⁷⁹ זאת אומרת, זה למעלה מזה. זה עולם הבא עצמו. זה לא מה שאנחנו קוראים ימות המשיח – שזה השכר של הצדיקים הרגילים.⁴⁸⁰ אבל חיי עולם הבא, זה כבר... טוב, אני קצת מופתע מהקושי של הדברים בעיניכם. כי זה פשוט, זה ברור מאוד. צריך להבין את זה. עולם הזה זה עולם שעובר. בכל רגע הוא לא נמצא מכיוון שהרגע שחינו ברגע הקודם, הלך. ולכן זה רק אשליה שאנחנו חושבים שאנחנו קיימים. והמימד של הנצחיות האמיתית של המציאות, זה נקרא חיי העולם הבא. ברור שאנחנו קיימים בעולם הזה אבל עולם הזה לא קיים. זה מובן? טוב, צריך להתרגל לזה, כן. מרגע לרגע העולם נחדל. מה שחינו ברגע הקודם זה כבר הלך. חלף הלך לו. מרגע לרגע אנחנו עוברים דרך עלמא דשיקרא, עולם של אשליות. חכמי מזרח העולם קוראים לזה מיה.⁴⁸¹ אתם יודעים מה זה מיה? כן. ואנחנו עוברים דרך העולם הזה כדי להגיע לחיים האמיתיים שרק הנשמה מרגישה מה זה. וזה נבדל לגמרי מכל הבלי הבלי של ה"כן" של "ויהי כן" כפי שאמרנו מקודם. טוב. יש שאלות?

שאלה מהקהל: יש פה קושי. ה' ברא את העולם בשישה ימים. ששת ימי המעשה זה בעצם ימי בריאה?

הרב: לא. ימי המעשה זה לא ימי הבריאה.

שאלה מהקהל: ונעשה אדם? רק על האדם הוא אומר נעשה.⁴⁸²

הרב: כן. אבל הפסוק אומר: "ויעש, ויעש לכל.⁴⁸³ לא, לא, זה קצת סכימטי אבל אני רוצה לדייק. יש פסוק שאומר: כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו. אני חושב שבמקור כתוב: כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו.⁴⁸⁴ כן, שנאמר: מה הפסוק?

תשובה מהקהל: שנאמר: "לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו".⁴⁸⁵

הרב: אף עשיתיו. זהו. ולכן יש מדרגות: בראתיו, יצרתיו ועשיתיו.⁴⁸⁶ אז ברור שהפסוק אומר, זה פשט הפסוק: "ויעש אלוקים".

הערה מהקהל: בעשרה מאמרות נברא⁴⁸⁷

הרב: נברא. זה מושג אחר. בחינת בריאה. ולכן אני הגדרתי את זה באופן פשוט: מחשבת הבורא. בחינת המחשבה של הבורא. במחשבה של הבורא העולם הוא שלם, ונקרא עולם הבא. ובמציאות שלנו, זה נקרא עולם העשייה. במציאות, זה עולם של טוב ורע. אבל בעולם הבריאה, הכל טוב. אין רע יורד מלמעלה.⁴⁸⁸ אין רע יורד מן השמיים. ויש רע בעולם התחתון. כשזה מגיע לעולם התחתון, זה מתגלה כרע. אבל זה בא מברייתו של עולם. תסתכלו על הביטוי "ברייתו של עולם". זה בא מהעולם, לא מהבורא. ברייתו של עולם. ולכן, צריך להבין שיהיו, איך אומר הנביא: "השמיים החדשים והארץ החדשה",⁴⁸⁹ כן, כל זה יעבור. מכיוון שאנחנו מתקרבים לימים הנוראים, זה קל להבין את זה. אנחנו לא רגילים לדבר ככה במשך השנה, כן, כי צריך לחיות בעולם הזה. אבל אנחנו מגיעים לעניין של התשובה וצריך להבין במה המדובר. להגיע, לזכות להגיע לחיי העולם הבא, כן. אז מה השאלה?

תשובה מהקהל: אז אין שאלה.

הרב: אין שאלה.

מה בין ימות המשיח ועולם הבא?

שאלה מהקהל: אז מה הערך של תחיית המתים, של שיבת הנשמה?

הרב: זהו. זה מה שאומרת הגמרא שאמרנו. אחרי תחיית המתים, יש תקופה שאפשר להגדיר את זה ימות המשיח, כן. אבל זה שייך דווקא לאלו שלא זכו בחייהם להיות בבחינת חיי העולם הבא. טוב, זה נושא רחב, זה נושא לא קל, כן. אני לא רוצה לצטט את הרמב"ם פה כי זה יפתח כמה קושיות, אבל הרמב"ם אומר שאחרי תחיית המתים, המתים שיחיו, כן, יחיו כמה זמן, ואחר כך זה עולם הבא, זה משהו אחר.⁴⁹⁰ לכן, זה שכר של אלו שלא טעמו בחייהם מה זה חיי עולם הבא. יש כמה ביטויים בגמרא: "בן עולם הבא", "מובטח לו שהוא בן עולם הבא".⁴⁹¹ יש: "חיי עולם הבא".⁴⁹² אז אני נמצא שוב בשיטה של הרמב"ם. מי שקשור בתורה, או נאמר, מי שקשור לחיי עולם הבא הדרך התורה, אז טועם כבר בעולם הזה, טעם (של) עולם הבא. זה מה שאומרת הגמרא. עין לא ראתה, כן. אבל מי שלא טעם את זה בחייו – מגיע לו השכר הזה. ולכן הגמרא אומרת: ולהם יש ימות המשיח. זה מובן?

שאלה מהקהל: בתור נשמה וגוף?

הרב: בתור נשמה וגוף. אולי אני אסביר את זה באופן אחר, או במילים אחרות. שהתלמיד חכם, אף על פי שנמצא בעולם הזה, עולמו שלו, העולם הפנימי שלו, זה עולם אמיתי. ומחוצה לו כולנו נמצאים בגהינם שנקרא עולם הזה. אבל התלמיד חכם כבר טעם החיים האמיתיים כבר כשהיה בעולם הזה. ולכן, מה מגיע לו כשכר? עולם הבא, מיד. הוא לא צריך ימות המשיח. טוב זה נושא חשוב, לא קל, אני ממחר הרבה מכיוון שאני רוצה להגיע לנושא עצמו. וזה מסביר את כל המחלוקת שכמה חכמים עשו נגד הרמב"ם. אולי לא השגיתו בכוונה של הרמב"ם.⁴⁹³ אבל מי שחי החיים שלו בעולם הזה, בבחינת גהינם, וכל הזמן אנחנו יודעים שאף על פי שהאופטימיות של האמונה זה יותר מבטחון של היהדות, אנחנו יודעים שהעולם החיצוני הוא גהינם. מספיק לקרוא "מעריב" או "ידיעות". וזה פשוט. אז מי שחי החיים שלו בעולם הזה, בלי אותה חוויה של התלמיד חכם שהוא נמצא בעולם הזה אבל בבחינת עולם הבא, מגיע לו שכר, שידע פעם מה זה עולם הזה אמיתי. אז זה מה שאומרת הגמרא: כל מה שאמרו הנביאים זה שייך להם. מגיע להם את החיים האלו. כפי שאמרת, עם גוף ונשמה. אבל אני רוצה, רק דקה, לא גמרת. אני רוצה להפוך את השאלה. ואם כל העיקר, כל התכלית של השכר, זה חיים של עולם הזה נצחיים. איזה שכר זה? אחרי תחיית המתים, כן. איזה שכר זה? מי שמבין מה זה עולם הזה אסור לחשוב או להאמין שהעולם הזה הוא יכול מבחינת נצחית.

הערה מהקהל: אבל הוא יכול להיות מתוקן.

הרב: מה?

הערה מהקהל: אבל הוא יכול להיות מתוקן.

הרב: יפה. יכול להיות מתוקן. ברור, ברור מאד. אבל מבחינת עולם הזה אין לו נצחיות, אפילו כשהוא מתוקן. זהו בדיוק, הסברת יפה. מגיע לאלו שעברו בחיים שלהם, עולם של גהינם, מגיע לטעום טעם של עולם הזה מתוקן. זה נקרא: "ימות המשיח". אבל צדיקים גמורים, תלמידי חכמים, אומרת הגמרא, "עין לא ראתה", "עין לא ראתה אלוקים, זולתך סלה". זאת אומרת, זה עולם אחר לגמרי. עולם שכולו אור, עולם שכולו ארוך. אנחנו לא יודעים מה זה. אף אחד לא חזר כדי להסביר לנו. אבל אנחנו יודעים מכיוון שהתורה אמרה, כן. אני הגזמתי קצת, יתכן שכמה חזרו והסבירו, ו...לא שמענו. טוב זה עניין של מיסטיקה. וזה מה שאומרים המקורות שלנו, כן. אם נתייחס לזה ברצינות אנחנו מסכימים להבין מה הרב אומר. מה זה המציאות האמיתית של עולם האמיתי כמו שהיה במחשבת הבורא, האינסוף. אז זה עובר. אין שום יחס עם מה שקורה בעולם הזה. זה קצת יותר מובן? כן.

שאלה מהקהל: יש כאן סתירה במה שאתה אומר.

הרב: בקול קצת

שאלה מהקהל: יש סתירה במה שאמרת. כי אם גם אנשים שלא היו צדיקים בחייהם זוכים לטעום קצת עולם הבא ותחיית המתים מבחינת שכר. איך יתכן שהם יכולים להגיד את הטעם הזה אם הם עצמם מבחינה רוחנית, נפשית לא הגיעו לזה. הם לא הגיעו למדרגה כזאת.

הרב: לכן זה יהיה מתנת חיים בימות המשיח, אחרי תחיית המתים.

שאלה מהקהל: זה השכר שלהם?

הרב: זה המשמעות, לא. זה המשמעות של: "מתן שכרן של צדיקים"⁴⁹⁴ יש סתירה לכאורה, בין "מתן" ו-"שכר". מה שאנחנו אומרים, השכר של הצדיקים בבחינת ימות המשיח למשל, זה מתנת חינם. השכר עצמו זה מתנה. אבל יותר עמוק מהפשט הזה, כן, זה התחדשות של האופי של האדם. ואז הוא מסוגל לטעום את זה. אז מה שאנחנו לומדים פה, זה כח התורה. מי שהגיע למה שהרב מגדיר: תלמוד תורה, דבר תורה במובן התלמודי של הביטוי, מי שהגיע לזה, אז יודע מה זה האמת. ורק הנשמה יכולה להתייחס לזה.

השגת נצחיות המצוות דרך הכוונה

ואיך הנשמה מתייחסת לחוכמת התורה? דרך השכל. לכן המהר"ל אומר מכיוון שהתורה היא שכלית, כן. אבל צריך להבין את הביטוי "שכלי" או "שכל" במהר"ל לפי ההגדרה שלו בספרים שלו - שכל הנבדל. נבדל לגמרי מכל מה ששייך לעולם הזה כעולם הזה, זה מובן? אני רגיל להסביר את זה בהקשר למצווה של עשרת הדברות⁴⁹⁵ כאפילו מה שאסור זה אפילו המחשבה שהיא מלאה דמיון, כן. זה אסור. צריך להבין מה זה שכל נבדל. מחשבה טהורה לגמרי. בלי צורך בשום תמונה. זה המחשבה האמיתית, כן. אולי אתן איזה דוגמה, כן. הפילוסופים הסבירו את זה, אם אני זוכר זה אפלטון) שהסביר את זה הראשון.⁴⁹⁶ למשל, כשאנחנו רוצים לחשוב את העגול, אז מה אנחנו רואים? אנחנו רואים דבר עגול. אבל האידיאה, המושג של העגול אינו עגול, זה מושג. מופשט לגמרי, כן. אז כל עוד שלא הגענו לחשוב את המושג המופשט, למעלה מתמונה של משהו עגול, לא חשבנו כלום. אנחנו עוד שקועים בעלמא דשקרא. שהוא עולם מציאותי, קיומי, צריך לקיים את עשיית המצוות באותו עולם של הדמיון, בסוגריים - שנקרא עולם הזה. זה, זה מובן. אבל המחשבה האמיתית היא למעלה מכל זה. ולכן זה שייך למצווה השנייה של עשרת הדברות, "ותמונה לא ראיתם".⁴⁹⁷ אפילו המחשבה כמחשבה, השכל כשכל, יכול להיות עובד עבודה זרה. כל עוד שלא הגיע לשכל המופשט לגמרי, לשכל הנבדל לגמרי. מה אנחנו חושבים כשאנחנו רוצים לחשוב את המושג של עגול? היחס בין, היחס מתמטי, זה אידיאה גרידא, בין, איך קוראים לזה בעברית?⁴⁹⁸

תשובה מהקהל: קוטר

הרב: זהו, הבנתם. זה מושג זה לא תמונה.

שאלה מהקהל: אז נבדל זה אבסולוטי?

הרב: נבדל, אני מעדיף מופשט. ומכיוון שזה מופשט, זה אבסולוטי ונצחי ומוחלט. מופשט לגמרי. כי ההיעדר שייך לבעל חומר, לבעל תמונה.

שאלה מהקהל: אז איך אפשר להגיע לאבסולוטי?

הרב: דרך הנשמה שלו. פשוט. ומכיוון שהמצוות שייכות לגוף גם המצוות שייכות לעולם הזה, ולכן הגמרא אומרת: זה לא שווה כלום כלפי דבר תורה אחד. הבנתם עכשיו את העניין? ולכן, צריך להבין האמת של שני דברים. המצוות יש ערך חשוב מאוד. אבל כלפי דבר תורה - כלום. צריך לאחוז את שני הדברים יחד. זה מובן?

הערה מהקהל: המצווה זה ציור ה...

הרב: המצווה זה ציור ה... כי נר מצווה ותורה אור.

שאלה מהקהל: אבל המצווה התפקיד שלה לא להחיות את הנשמה?

הרב: בקול קצת רם, כן.

שאלה מהקהל: המצווה התפקיד שלה

הרב: לא שמעתי. מי יכול לומר?

שאלה מהקהל: המצווה לא מזינה את הנשמה? שואלת הגברת.

הרב: כן, דרך כוונת המצווה. והכוונה של המצווה זה כבר שייך לעולם התורה. ולכן מכיוון שאנחנו לא מסוגלים לכוונות האמיתיות. לפני כל מצווה יש ברכה, ואנחנו אומרים: כאילו... כאילו. אנחנו מתייחסים לאלו שיודעים לכוון. הבנתם? "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתא", שאנחנו אומרים לפני כל מצווה.⁴⁹⁹ ואנחנו אומרים בפשטות, בענווה: אנחנו לא מסוגלים, אין לנו כח. אבל תדע שאנחנו מאמינים במה שאלו שיודעים מאמינים. אז זו אותה זכות.

גדלות המאמין

גדול מי שאומר אמין ממי שאומר את הברכה עצמה, כן.⁵⁰⁰ כי מי שאומר את הברכה מבין מה שהוא אומר. מי שלא מבין אומר "אמן". אז יש לו אמונה יותר עמוקה מכיוון שהוא לא מבין. לא, לא, זה לא פרדוקסלי. זה אמיתי. אני לא אמרתי שעדיף להיות עם הארץ. אני לא אמרתי את זה. אבל מי שמאמין באמונה פשוטה, בלי חוכמה, בלי חוכמות, נאמר, הוא יותר גדול באמונה שלו ממי שיש לו סיבות להאמין.⁵⁰¹ ולכן, תדעו שזה קשה מאד להיות תלמיד חכם. זה מובן? לכן אני רגיל לומר, וזה לא בדיחה, שציוני חילוני שלא מאמין, יש לו אולי זכות אמונה יותר גדול ממי שמאמין. מכיוון שהוא מקיים את בניית הארץ מבלי להאמין בזה. הוא מקיים.

הערה מהקהל: קארל מרקס

הרב: מה?

הערה מהקהל:

הרב: לא, יש משהו בזה. ולכן יש כל כך יורדים אצל החילוניים. לא סובלים. מכיוון שזה קשה.

הערה מהקהל: יורדים לתל אביב

הרב: יורדים גם מירושלים, כן. טוב. פעם, אולי אני אספר לכם איזה מעשה. פעם, הייתי באוניה דרך צרפת לישראל והיו צליינים, עם כומר אחד.

הערה מהקהל: צליינים

הרב: צליינים. מה אמרתי?

הערה מהקהל: ציילנים.

הרב: טוב. וגם כן, זה קצת קשור. אז אנחנו היינו קבוצה של סטודנטים יהודיים, עם התנך בידינו. והכומר התחיל להתעניין: מה אתם קוראים? טוב, ויפה. ודברנו. אז הכומר אמר לי: "חבל שהציונים אינם מאמינים מכיוון שהם מגשימים את ההבטחות של הנביאים, כן. והם לא מאמינים, זה חבל." אז אני אמרתי לו: תשמע, אם זה היה אנשים מאמינים שהיו בונים את הארץ, היינו אומרים, זה מעשה בני אדם. יש בני אדם שיש להם אמונה והם מגשימים את האמונה שלהם. מכיוון שזה אנשים שאינם מאמינים, זה בטוח שזה הקב"ה שעושה את זה, ולכן אנחנו יותר שקטים. תדעו, לא הבין מה שאני אמרתי. וזה לא פרדוקסלי. לפי דעתי, זה הוכחה ברורה שהגיע הזמן. מכיוון שדווקא הרוב, נאמר, כי יש גם כן משוגעים מאמינים כאלו. ודווקא לא מאמינים בנו את הארץ, אז זה הסימן שזה הקב"ה שעושה את זה. זה ברור? טוב, אני זוכר, הרב צבי יהודה זכרונו לברכה, היה אומר על המשנה, על אהרון הכהן, רודף שלום ואוהב שלום. "אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה."⁵⁰² אז הוא היה מסביר ככה: אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. זה סימן שהוא אוהב את הבריות שהיו רחוק מהתורה. שהיו רחוק, היו רחוקים, כן. מכיוון שהמשנה אומרת: "ומקרבן" – היו רחוקים. טוב. זה אותו עניין. מי אהרון הכהן היה אוהב? הוא היה אוהב את הבריות שהיו רחוקים מן התורה. אז יש אומרים כדי לקרבן. המשנה אמרה: ומקרבן לתורה. לא היה אוהב אותם כדי לקרבן. היה אוהב אותם ו(אז) מקרבן. הבנתם את ההבדל?

שאלה מהקהל: מי שקרוב לתורה הוא גם צריך לאהוב?

הרב: רק מי שקרוב לתורה יודע שהוא רחוק.

הערה מהקהל: נכון.

הרב: זה חסידות של הרב נחמן בליקוטי הלכות.⁵⁰³ והוא מסביר את זה יפה, כן. דווקא מי שחושב שהוא קרוב, הוא רחוק אמיתי. טוב.

שאלה מהקהל: קיום המצוות, בעולם הזה ותלמוד תורה לעולם הבא, אבל אנחנו אומרים בקיום המצוות: "לתקן את שורשן במקום עליון."

הרב: נכון. זאת אומרת, בכוונה.

שאלה מהקהל: בכוונה

הרב: ומכיוון, שוב אני חוזר על זה, מכיוון שזה חשוב. מכיוון שאנחנו לא מסוגלים להיות באותה מדרגה של חוכמת התורה שהמקורות שלנו מדברים עליה. אנחנו סתם עם ארצים שלומדים קצת כדי לדעת כיצד לקיים מצוות, שולחן ערוך. יהודי פשוט, כן. אז קצת גמרא, קצת משנה, קצת מפרשים, קצת תורה ואומרים שזה תלמוד תורה? זה לא רציני. זה חובבני. אז מכיוון שיש צורך לקיים מצוות אז לכן, זה כבר דורי דורות שהחכמים קבעו את הכוונה הזו לפני כל קיום המצווה שאנחנו אומרים שאנחנו לא מסוגלים, אבל אנחנו קשורים לאלו, ויש ראיתי את בני עליה ומועטים הם – אתם זוכרים את הגמרא.⁵⁰⁴ יש מועטים, אבל יש, שידועים לכוון, אז שתפילתנו, שמצוותנו תעבור דרכם. זה נקרא "אמונת חכמים". מה זה אמונת חכמים? זה האמונה שהחכמים הם באמת חכמים. אמונה שהחכמים הם חכמים.⁵⁰⁵ אז זה האמונה. טוב, אז נמשיך. אז זה מה שאמר המהר"ל:

המשך קריאה: "כי המצווה היא על ידי גוף האדם והתורה היא שכלית לגמרי"

(ל)פה הגענו.

המשך קריאה: "שעל זה אמר הכתוב: כי נר מצווה ותורה אור" כמו שבארנו בהקדמת מסכת אבות.⁵⁰⁶ ולפיכך, בוודאי כל העולם אינו שווה לדבר אחד מדברי תורה שהרי העולם הזה הוא גשמי והתורה היא שכלית."

טוב אני מקווה שאני הצלחתי להסביר קצת את ההבדל בין שני המישורים האלה, הרבדים האלו.

המשך קריאה: "ואף המצוות יש להם התייחסות אל הגוף. כי המצווה נעשית על ידי גוף האדם ומפני כך כל המצוות אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה"

כן. טוב, זה נושא רחב מאוד, אפשר להרחיב אותו. ויש הרבה פסוקים שאפשר לפרש בכיוון זה. צריך לדעת שסוף סוף אין מצווה בלי קצת תורה אמיתית במצווה. וזה הצורה של המצווה – המצווה כהלכתה. המצווה כהלכתה היא מצווה לפי התורה. ולכן, יש תורה במצווה גם כן.⁵⁰⁷ ולכן, הוא לא מתכוון לצד התורה שיש במצווה אלא למעשה המצווה עצמו, כן. זה מובן? טוב. ואפשר להגדיר את זה בבחינת כוונת המצווה. אתם יודעים שיש כמה משמעויות במילה כוונה. כוונה, זה קודם כל לדעת מה אני עושה. אני עושה משהו עם הכוונה שלי. זה לא, איך אומרים את זה, כ"מצוות אנשים מלומדה",⁵⁰⁸ יש ביטוי כזה. כמצוות אנשים מלומדה – זאת אומרת, בלי כוונה. אף על פי שאנחנו מתפללים "ותרגילנו במצוותיך".⁵⁰⁹ אבל כתוב "ותרגילנו במצוותיך" – שנתרגל למצווה האמיתית, לא למצווה שהיא רק הרגל. זה מובן? כן. אבל המשמעות נאמיתית של המילה כוונה, ויש הרבה, זה לקיים את המצווה בכוונה של התורה כשהתורה נתנה אותה מצווה. לדעת מה התורה רצתה כשנתנה אותה מצווה. אז זה עניין של חוכמה. זה לא דווקא עניין של רגש להיות בכוונה. למשל, כשאני שומע כמה מרצים, פרופסורים, להסביר כי החסידות זה עניין רגשי. כשמדברים על החסידות זה רגש דתי. לא מבינים כלום. זה לא עניין של להתפלל בכוונה. זה עניין אסתטי אצלם. זה לא עניין רגשי. זה עניין של מחשבה עמוקה, של חוכמה. מה התורה רצתה כשביקשה ממני להתנהג ככה. אז מי שמסוגל להבין מה התורה רצתה – זה בסדר. מי שאינו מסוגל – אז הוא מקשר את עצמו למי שיודע. זה מובן?

החשש שחיים גשמיים יפגעו ברוחניות – חטא המרגלים

שאלה מהקהל: סליחה, יש מי שאמר שהמרגלים סירבו להיכנס לארץ מפני שחששו מהירידה הרוחנית לעסוק בגשמיות.⁵¹⁰ לפי מה שאנחנו לומדים עכשיו, איפה טעותם?

הרב: יפה. טוב, זה שאלה במקומה. וזה דווקא היה הטעות שלהם והחטא שלהם, כן. כי כשהנשמה נבדלת מהגוף, היא פטורה מן המצוות, כן. מת פטור מן המצוות.⁵¹¹ זה ידוע, כן. ולכן אם הבורא שלח אותנו לעולם הגשמי זה כדי לקיים את המצוות בעולם הגשמי. מה שאנחנו לומדים עכשיו זה שצריך לדעת שעיקר התכלית זה החיים של העולם הבא.

ברור שאותה נטייה שכיחה בהיסטוריה שלנו במשך כל הדורות ואולי גם בדור שלנו. יש הרבה צדיקים נאמר, שבכנות רבה, בטעות אבל בכנות, חושבים ככה. שאסור להתלכלך בגשמיות של המצוות, כן. מוטב להישאר בארבע מידות של הלימוד. ולכן כדי להיות בטוח שאין סכנה, אז נשארים בחוץ לארץ, במדבר.⁵¹² כדי להיות בטוח. טוב זה טעות. מה שהמהר"ל מסביר בזה זה שצריך לעבור דרך עולם הזה בלי לשכוח העולם הבא. אבל הצו של המצווה זה ברור בעולם הגשמי. מה אומרת המשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ".⁵¹³ זה מדובר בעולם הבא, מה פתאום ארץ?

הערה מהקהל: הרמב"ן אומר שארץ מסוג כזה זה (לא ברור) ארץ ישראל.

הרב: ברור וזה הפשט. כי ארץ ישראל זה הפתח לעולם הבא.⁵¹⁴ אז מי שאין לו את המפתח לא יכול להיכנס, כן. אתה יודע, אתה מכיר את כל המקורות. זה עניין של צער גלגול מחילות וכל העניינים האלו, כן. אז זה ברור: שנאמר: "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ"⁵¹⁵ ולכן יש להם פתח לעולם הבא. ארץ ישראל היא הקשר בין האדם והעולם הבא שלו. טוב, אני חושב שלא צריך להרחיב את הדיבור על זה. אולי זה מסביר דבר רחב מאד, מכיוון שיש לנו קושי יש לנו בעיה עם העניין הזה. אני מכיר הרבה הרבה יהודים תמימים, צדיקים, כן, שהם חיים בספק. אולי זה טעות לנסות לבנות את הארץ. אולי זה אסור לנו. אולי זה עדיף להיות שומר מצוות בחוץ לארץ. ואתם יודעים את השיטה שלי, שלנו, נאמר. אבל זה ברור שהם תמימים, צדיקים, מסכנים, מלאים דאגה. אבל צריך לזכור שהקושי הזה עובר את כל ההיסטוריה שלנו, כבר מימי האבות. כבר מימי האבות זה אותה בעיה. סליחה?

הערה מהקהל: "במה אדע כי אירשנה"⁵¹⁶

הרב: במה אדע כי אירשנה. ולפני זה, אני אחזור לעניין, של התלבטות. אז אני אתחיל בפירושו של רש"י על הפסוק הראשון. אנחנו כל כך רגילים שלא מרגישים מה הכוונה של רש"י. מכל המדרשים על הפסוק הזה של "בראשית ברא א-לוקים", מה בחר רש"י? "לא היה צריך להתחיל את התורה... ומה טעם פתח בבראשית?"⁵¹⁷ עניין של ארץ ישראל. מה קשור? כן. לכן הפשט של רש"י הוא: "בראשית ברא א-לוקים את השמיים ואת הארץ" ואין ארץ אלא ארץ ישראל. לכן הוא מתחיל בהסבר על ארץ ישראל. כי לפי הכלל "סוף מעשה במחשבה תחילה"⁵¹⁸, מכיוון שסוף המעשה הייתה הארץ, הארץ הייתה במחשבה תחילה.⁵¹⁹ הארץ הייתה לפני השמיים, במחשבה, כן. ולכן, מכיוון שארץ ישראל היא מרכז העולם, לפי התורה ולכן היא סוף המעשה ממש, ולכן, "הארץ" של הפסוק, זה ארץ ישראל. זה קשור למה שאתה אמרת. וזה לא בדיחה. צריך להבין את זה. כל מה שזה לא ארץ ישראל נקרא "חוץ לארץ". אבל מה זה חוץ לארץ? זה שמיים. הגאון מווילנא הסביר את זה. שהגויים יש להם יחס רק לא-לוקי השמיים לא לאלוקי הארץ. זה בהתחלת הפירוש שלו על שיר השירים, כן.⁵²⁰ רק אנחנו אומרים: "א-לוקינו שבשמיים ובארץ"⁵²¹. הגויים מכירים רק היחס השמימי.

הערה מהקהל: וכשפה אומר המהר"ל התורה ...

הרב: היא שכלית

הערה מהקהל (בתיה לנצט): הוא לא מדבר על אותו דבר?

הרב: לא, לא, לא. לגמרי לא. שמיים זה בעולם שלנו, כן.

הערה מהקהל (בתיה לנצט): זה דורש איזה הסבר. זה יותר מידי דומה.

הרב: לא לא, זה שני נושאים. כשאני מתכוון לשמיים – חוץ לארץ, זה בעולם הזה שלנו. התורה שהיא שכלית היא בעולם הבא. היא במדרגת העולם הבא. זה משהו אחר לגמרי. רק דקה. אני ממשיך. זה בבדיחה שהתחלתי בה. אתם רואים שזה כבר ארבעים שנה זה הבערך המדינה. אף חברת אוניות החזיקה מעמד. אפילו "צים"⁵²² מיד כשרוצים לעזוב את הארץ, שמיים – מיד, כן. הבנתם את זה? אפילו דרך אוניות זה בלתי אפשרי, כן. טוב. אז אני התחלתי בפסוק הראשון. שתזכירו לי איך הייתה השאלה שאנחנו עוסקים בה? זה השאלה שלך (דוד) יהודה? לא, לא, הגעתי לזה. זאת אומרת, המטרה זה: אלוקינו שבשמיים ובארץ.

ולכן יש, אני חזרתי לנושא, יש נטייה טבעית כנראה בזהות של עם ישראל מההתחלה, איזה מין התלבטות, בין המימד של הזהות שלנו השייכת לאוניברסליות של המילה "ארץ". והמימד הייחודי הספציפי לישראל שארץ - זה ארץ ישראל. לכן אנחנו רואים, איך מתחילה ההיסטוריה שלנו? אברהם אבינו. אז איפה נולד אברהם אבינו? באור כשדים, בגלות.⁵²³ מה היו עושים בגלות? מה היו עושים בגלות? ועד שאני מגיע לפסוק שלך, עד ש: "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה"⁵²⁴ היה צריך מאמץ גדול מאוד עד שאברהם העברי הסכים סוף סוף להיות עברי ולא ארמי. בהתחלה, זה היה מאמץ. קושי מאד. ולכן, הסיפור של התורה מתחיל בסיפור אברהם אבינו. זה העברי הראשון שניתק את עצמו מהגלות. כי, אתם יודעים שיש טעות. חושבים שאברהם היה עירקי, היה בבלי, כשדי. זה טעות. לפי התורה, נקרא: "אברהם העברי"⁵²⁵ הוא מצאצאי עבר. הוא שייך לארץ. אתם זוכרים את הפסוק בסיפור של יוסף הצדיק, כשאמר לפרעה: "גוונבתי מארץ העברים"⁵²⁶ ופרעה מבין במה המדובר, כן.⁵²⁷ פרעה בכבודו ובעצמו יודע שארץ כנען זה ארץ העברים, כן. כשיוסף אמר לו ארץ העברים. כמה עברים היו? בסך הכל בני יעקב. מניין פלוס, כן. וזה נקרא ארץ העברים. ולכן (נשאלת השאלה): מה עשו עברים בחוץ לארץ? ורק משפחה אחת ניצלה מכל ההתבוללות של כל העברים מאור כשדים, כן. משפחת אברהם אבינו. מאמץ כביר כדי לחזור לארץ. ולכן רש"י בא לסייע לנו. "לך לך" מה אומר רש"י? הוא מביא מדרש, "להנאתך ולטובתך"⁵²⁸. הוא מסביר מלכתחילה מה זה עלייה: "להנאתך ולטובתך." עד שאברהם אבינו הסכים. אחר כך, איפה מת יעקב אבינו? בגלות.⁵²⁹ הוא בחר בגלות מצריים. ואמר: והעליתם את עצמותי מזה,⁵³⁰ תיכף זה יוסף שאמר, "ואנוכי אעשה כדברך", כן.⁵³¹ ברור שיש הרבה, חלק ניכר מעם ישראל שהוא במימד הזה. אנחנו מוצאים את השורש באבות עצמם. זה מובן? אבל כל התורה כולה זה כדי להסביר לנו שרק הדרך של ארץ ישראל הוא הדרך האמיתי. כל התורה כולה. אבל בעם יש ההתלבטות ההיא. ולכן יש לנו גדולי ישראל שהם קשורים למימד האחר, למימד החיצוני. זה מובן? למדנו את הנושא הזה בנושאים אחרים: משיחיות של בני יוסף, משיחיות של בני יהודה.⁵³² אבל השורש זה כבר באבות. זה מובן? ולכן אם אנחנו חושבים על אותה התלבטות של כמה גדולי ישראל, כמה צדיקים אפשר לומר את זה, אבל הטעות שלהם היא מצד זה מסוכנת לגמרי. אנחנו צריכים לחזור לתורה עצמה. כל חידוש התורה זה להסביר לעם ישראל כי הדרך האמיתי זה הדרך ששייך לארץ ישראל ולא למצריים. זה מובן? אז יתכן מאוד שכל העניינים באים מהעניין הזה. יש ארץ במובן האוניברסלי וזה שייך לעם ישראל גם כן, ויש ארץ במובן הספציפי של רש"י: אין ארץ אלא ארץ ישראל. רק דקה לפני שאני אשכח, זה, טוב שכחתי. אה, כן. אז אני רוצה מכיוון שהגענו לנושא הזה, להסביר קצת בהרחבה. במונחים של עכשיו אז יש לפי דעתי שני נושאים. הדתיים שהם באותה התלבטות, כמו אנשי דור המדבר, כן, כמו שאמרנו, הם אומרים שצריך לחכות החלטה של המשיח, כן. אבל פה יש נושא בפני עצמו כי הכלל של חזרה לציון. אם חזרנו לגלות מסיבות ידועות, כן, אבל יש כלל של לחזור בתשובה. תלמדו את זה בפרשת ניצבים שאנחנו נלמד בסמינר על התשובה, שזה אותו פסוק שאומר ושב ה', אתם יודעים את הנושא. אותם פסוקים מדברים על התשובה - התשובה של החטא ועל התשובה - של שיבת ציון לארץ ישראל. זה אותו פרק, אותו מקרא.⁵³³

ומה אמרתי מקודם? כי גלשתי לתשובה, כן, שצריך לחכות את החלטת המשיח, כן. אבל צריך להבין שזה נושאים שונים לגמרי. ביאת המשיח ושיבת ציון, זה קשור, אבל זו אמונה אחרת. איך אני יכול להסביר? אף על פי שזה קשור, זה לא קשור, כן. האמונה בביאת המשיח ושיבת ציון זה לא אותו דבר. לכן פה יש טעות.

שאלה מהקהל: גם לפי הרמב"ם?

הרב: מה?

שאלה מהקהל: גם לפי הרמב"ם?

הרב: דווקא לפי הרמב"ם. כי הרמב"ם מביא כהוכחה פסוק שאינו רומז כלום על המשיח.⁵³⁴

הערה מהקהל: הוא אומר שזה ראייה לביאת המשיח.

הרב: שזה ראייה לאמונת המשיח. מכיוון שהמשיח יש לו תוכנית מלאה לפי הרמב"ם, והוא צריך להקים ממשלה ראשונה. זה השלב הראשון של המשיח לפי הרמב"ם – ממשלה, כן. אז כדי שתהיה ממשלה, צריך קודם כל שהיהודים ישובו. מי משיב אותם? הקב"ה, אומר הרמב"ם. אתה מבין? צריך לדייק שמה. אני אסביר עוד. הרמב"ם מגדיר את המשימה של המשיח קודם כל ממשלה בארץ ישראל. אז כדי שתהיה ממשלה בארץ ישראל, צריך שיבת ציון. אז הוא מביא פסוק שאומר שהקב"ה מביא את היהודים לציון, "ושב ה' א-לוקיך את שבותך".

הערה מהקהל: אז לפי זה חזרת העצמאות תלויה במשיח. כלומר, שיבת ציון וישראל

הרב: ברור, ברור, זהו זהו. הרמב"ם אומר "מלך המשיח". זה תפקיד של המלך המשיח. כן. להחזיר הממשלה ליושנה. אבל שיבת ציון, זה הקב"ה. אחר כך, בניין בית המקדש, אחר כך מקבץ נדחי ישראל. נדחי ישראל זה לא היהודים – זה עשרת השבטים. זה מובן, וזה בא אחרי בניין המקדש.

שאלה מהקהל: ההתלבטות של היהודים הטובים והצדיקים, המסכנים, היא גם ביחס לגליטימיות של החזרה לעצמאות, אם היא לא נעשתה על ידי המשיח. כלומר השאלה היא לא על קיבוץ גלויות אלא על מדינת ישראל.

הרב: זהו, וזה טעות.

שאלה מהקהל: נראה כאילו הרמב"ם מצדיק את דבריהם.

הרב: לא, לא וזה טעות. מכיוון שרק אחרי עשרת השבטים, אז חוזרים את המשפטים של התורה כחוקה של המדינה. אתה רוצה שנביא את הספר? יש סדר, כן. קודם כל ממשלה, אחר כך בניין בית המקדש אחר כך נדחי ישראל – עשרת השבטים ואחר כך, רק אחר כך המשפטים של התורה. ולכן, נחכה.

הערה מהקהל: שלב שלב

הרב: שלב שלב. למזלנו, למזלנו, יש ציונים דתיים. למזלנו. זה נס.

שאלה מהקהל: זה מורה נבוכים, נכון?

הרב: מורה נבוכים. פרק יא'. לא לא. זה יד החזקה, משנה תורה. הלכות מלכים פרק יא'. אז צריך. אם כבר מסתמכים על הרמב"ם אז צריך להשגיח על הסדר שנתן, כן.

הערה מהקהל: כדי לחזק את מה שאתה אומרת, אז יש אפילו סדר מסוים, אבל אפילו אם אנחנו בשלב א' או ב', יש כבר סימנים של השלב ד'.

הרב: יפה.

הערה מהקהל: יש פה אפילו בחוקים האלה יש כבר סימנים לזה. לתפוס את כל המציאות למקורות שלנו בזמן הזה.

הרב: יפה. ולא רק זה. אנחנו בשלב הראשון, להחזיק, לחזק נאמר, את המדינה כממשלה – זה לא קל. וכבר מדברים על בניין בית המקדש. טוב, שמים אותם בכלא, כמו ששמו בכלא את הציונים הראשונים, כן. וכבר יש קצת סממנים של חזרה של עשרת השבטים, כן. יש לנו "שחורים" בישראל, מסוג אחר. אז אתה צודק – הכל בבת אחת מכל מקום, אבל יש סדר. לכן, הם לא מקבלים את המקור של הרמב"ם מכיוון שדווקא הפסוק שהוא מביא לא רומז למשיח. לכן לא מקבלים את זה. אחר כך אני אגמור את הנושא. העניין השני זה העניין של ההתבטאות של המתבוללים בתפוצות שאומרים: יש אוניברסליות של עם ישראל ולכן אנחנו לא רוצים את השוביניזם הזה של מדינת ישראל. אנחנו יהודים שקשורים לאוניברסליות האנושית. זה מובן? יש גם זה וגם זה בבת אחת. אבל גם פה יש טעות. כי מה שמתגלה בזמן שלנו ודווקא מכיוון שקמה מדינה, שקמה האומה העברית כמדינה בארץ ישראל. דרך אלפיים שנה היה ספק: במה מדובר באוניברסליות או בקוסמופוליטיות? ופה מתגלה עכשיו שמדובר בקוסמופוליטיות לא אוניברסליות, בתפוצות. מכיוון שדווקא עם ישראל כעם הוא אוניברסלי, אבל הקהילות בגולה, הן קוסמופוליטיות. אתם מבינים את ההבדל, כן? ולכן יתכן מאד שכל ההיסטוריה שלנו, מההתחלה, זה הברור של כל הדברים האלו. ויצאנו מאותה השאלה, כן. זה כמין סירוב, יותר מסירוב, רתיעה, מהגשמת המצוות בעולם הגשמי, בעולם הזה, כן. ולכן טוב ששאלת את השאלה שלך, זה קשור לנושא שלנו. רק דקה. אנחנו רואים את זה כבר בדוגמה של דור המדבר, כן ואנחנו רואים את זה בימינו כמעט באותו סגנון. זאת אומרת, הכוונה היתה להישאר במצב הקוסמופוליטי, נאמר, של המדבר. לא לקבל את משה רבינו בבחינת משיח, אף על פי שלא היה משיח, ויש סיבות לזה, אבל לא לקבל את הדעת הציונית של משה רבינו. לקבל משה רבינו כרב, כן, כראש ישיבה, אבל לא כמלך של עם ישראל, "ויהיה בישורון מלך"⁵³⁵ זה ברור, כן. ואנחנו רואים אותה תופעה בדורנו אנו. ולכן אולי החידוש שלמדנו עכשיו – זה מתחיל בתקופת האבות. כן, מה רצית להוסיף?

הערה מהקהל: כן, מעניין שרק יעקב זיהה את המקום שבו הוא היה נמצא כשהוא התכוון לצאת לחוץ לארץ. דברנו על הארץ וחוץ לארץ, כן.

הרב: תסביר קצת יותר, לא הבנתי.

הערה מהקהל: דברנו על הארץ. "בראשית ברא אלוקים את השמיים ואת הארץ". אחר כך הגדרנו מה זה ארץ, מה זה מרכז הארץ, וחוצה לארץ ואמרת את המילה שמיים. אז מעניין שיעקב ורק הוא כשהוא מתמודד עם המשימה לצאת לחוץ לארץ מזהה את המקום שבו הוא נמצא ברגע ההוא כ: "שער השמיים"⁵³⁶

הרב: יפה, זה שער השמיים. יפה. זה אותו נושא, זה לא סותר. זה אדרבא, זה מחזק. יפה. ואני לא זוכר את המקורות בדיוק, אבל בסיפור על אברהם אבינו, יש פסוק אחד שהוא אומר א-לוקי השמיים – וזה שייך לחוץ לארץ⁵³⁷, ופסוק שני שהוא אומר "א-לוקי השמיים והארץ" וזה שייך לארץ.⁵³⁸

שאלה מהקהל: זה פירוש הרמב"ן שם.⁵³⁹

הרב: לא, אבל המקור זה פסוק, כן.

שאלה מהקהל: אבל הפירוש זה הרמב"ן.

הרב: כן, יפה. טוב אז אם זה מספיק ברור, נחזור לנושא שלנו. ברור שהמצוות זה עיקר קיום התורה בעולם הזה, כן. זה אמת ראשונה. אבל (ל)גבי דבר תורה, תלמוד תורה שהיא חיי עולם הבא, זה לא שווה. לפי מה שהגמרא, גם זה אמת וגם זה אמת, זה ברור. טוב. אז אולי נסתפק הערב בזה ושבוע הבא נמשיך. אז אני רק רוצה להזהיר קצת, אתם צריכים להתקשר ביום שני כדי לדעת אם אני נמצא בירושלים. יש אולי אפשרות שאני לא אהיה וכדי לא לבוא לחינם. לא אמרתי כלום, אל תעשו את עצמכם כעיתונאים. כדי לוודא שאני נמצא, אני מקווה כן. טוב אז שלום ולהתראות.